

SOSIAALISESTI KONTROLLOITU, HAURAASTI AUTONOMINEN

TARJA JUVONEN

Nuorten toimijuuden rakentuminen
etsivässä työssä

Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen

Nuorten toimijuuden rakentuminen
etsivässä työssä

Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen

Nuorten toimijuuden rakentuminen
etsivässä työssä

TARJA JUVONEN

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Verkojulkaisuja 116

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Kannen kuva: Ilmari Hakala

Kansipohja: Sole Lätti

Taitto: Ari Korhonen

© Nuorisotutkimusseura ja tekijä

”Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa” © Vastapaino 2013

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura,
verkkojulkaisuja 116, *Tiede*

ISBN 978-952-7175-37-8

ISSN 1799-9219

Painettu kirja on julkaistu vuonna 2015.

Julkaisujen tilaukset:

Nuorisotutkimusverkosto

Asemapäällikönkatu 1

00520 Helsinki

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog>

Sisällys

Kiitokset	7
YHTEENVETOARTIKKELI	11
1 Johdanto	13
2 Etsivä työ tutkimuskontekstina	18
2.1 Etsivä työ työmenetelmänä	19
2.2 Etsivän työn toiminnan funktiot ja verkostoituminen	21
2.3 Työntekijän ja nuoren roolit etsivässä työssä	22
3 Tutkimuksen käsitteelliset ja teoreettiset lähtökohdat	24
3.1 Nuoruus, siirtymät ja syrjäytyminen	24
3.1.1 Nuoruus ikäkautena ja elämänvaiheena	25
3.1.2 Orastava aikuisuus	27
3.1.3 Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen	30
3.1.4 Nuoruus ja syrjäytyminen	31
3.2 Toimijuuden ulottuvuuksia	34
3.2.1 Mitä toimijuus on?	35
3.2.2 Toimijuuden ajallisuus	36
3.2.3 Autonominen toimijuus	39
3.2.4 Toimijuuden relationaalisuus	41
3.2.5 Täytyminen kulttuurisena odotuksena, osana toimijuutta	43
3.2.6 Toimijuus ja auttamistyö	46
3.3 Kontrolli ja tuki auttamistyön funktioina	49
4 Tutkimuksen metodologiset valinnat ja aineistojen kokoaminen	52
4.1 Tutkimuksen sosiaalikonstruktivistinen ja relationaalinen taustasitoumus	52
4.2 Tutkimuskentälle pääseminen	54
4.3 Tutkimusaineiston kokoaminen	57
4.4 Aineiston analyysi	64
4.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset ja tutkijan positio	74

5	Nuorten toimijuuden rakentuminen ammatillisessa etsivässä työssä	78
5.1	Kokoava katsaus tutkimuksen osajulkaisuihin	78
5.2	Kontrolli, tuki sekä kulttuurisesti määrittynyt täytyminen nuorten toimijuuden rakennusosina	79
5.3	Autonomisen toimijuuden rakentuminen ja relaationaalisuus	89
6	Johtopäätökset ja pohdinta	97
	Viitteet	107
	Lähteet	109
	OSAJULKAISUT	131
	Luettelo tutkimuksen osajulkaisuista	132
1	Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä	133
2	Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa	161
3	Fragile Agencies in the Making: Challenges of Independent Living in Emerging Adulthood	191
4	Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta	213
	Tiivistelmä	235
	Sammandrag	238
	Abstract	241

Kiitokset

Ääripäissään tutkimuksen tekeminen on luonteeltaan yhtäältä perin sosiaalista ja yhteisöllistä, mutta toisaalta kovin yksinäistä toimintaa. En osaisi omalla kohdallani kuvitella tutkijan taivaltani ilman erilaisia tieteellisiä ja arjessa jaettuja yhteisöjä, joissa olen voinut vaihtaa ajatuksia työstäni ja teksteistäni. Koen olleeni onnekas saatuani olla kaikkina näinä vuosina osallisena niin monissa tutkimustani virittäneissä ja inspiroineissa keskusteluissa sekä auliin kollegiaalisen tuen piirissä. Ilman etsivän työn yhteisöjä tutkimukseni ei olisi ollut ylipäätään mahdollinen. Kiitän sydämestäni niin etsivässä työssä kohdattuja nuoria kuin etsivän työn tekijöitäkin. Kiitos, että annoitte minun tulla mukaan kohtaamisiinne ja jaoitte todellisuuttanne kanssani.

Alkusysäys väitöskirjatutkimukselleni tapahtui sosiaalityön ammattillisen lisensiaattikoulutuksen myötä vuosituhannen vaihteessa. Matka noista alkuhetkistä tähän päivään tuntuu jokseenkin pitkältä. En koulutusta aloittaessani ajatellut ryhtyväni tutkijaksi, vaan kiinnostukseni oli enemmänkin sosiaalityön käytännöissä. Lisensiaattikoulutukseen kuului kuitenkin ”pakollisena osana” lisensiaatin tutkielman tekeminen. Tuon haastavan, mutta koukuttavan tehtävän myötä syntyi myös ajatus jatkaa tutkimista sekä varmuus sosiaalityön käytännön ja tutkimuksen elimellisestä yhteydestä. Näiden oivallusten synnyssä avainasemassa olivat lisensiaattikoulutuksen erikoisalaprofessorit Maritta Törrönen ja Riitta Vornanen, joiden viisasta ja sydämellistä paneutumista opettamiseen ja ohjaamiseen haluan ensiksi kiittää. Marittan ja Riitan komediaaliset kyvyt ovat myös jääneet lähtemättömästi mieleeni! Lisensiaattikoulutukseen osallistuneilla kanssaopiskelijoilla oli tärkeä merkitys niin sosiaalityön käytäntöön liittyvän kuin tieteellisenkin kehittymiseni kannalta. Erityisesti tuosta mainiosta ryhmästä haluan kiittää Päivi Sinkoa, jonka laaja-alaista oppineisuutta ja viisautta ihailen. Lisäksi kiitän Riitta Hyytistä, jonka kanssa olimme jo 1990-luvulla kollegoita maineikkaassa Pasilan sosiaalipalvelutoimistossa. Haluan kiittää myös lisensiaatin tutkielmani tarkkasilmäisiä ja oivaltavia ohjaajia Maritta Törröstä ja yliopistonlehtori Pirkko-Liisa Rauhalaa sekä tutkielman tarkastajia professori Arja Jokista ja yliopistonlehtori Riitta-Liisa Kokkoa. Tekstiini esittämienne huomioiden pohjalta oli hyvä siirtyä eteenpäin tutkimukseni tekemisessä.

Lisensiaatin tutkielman lämminhenkinen tarkastustilaisuus on edelleen yksi akateemisen urani kohokohdista.

Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan sosiaalityön yksikön entisille ja nykyisille työntekijöille kiitos mahdollisuudesta olla osa korkeatasoista opettaja- ja tutkijayhteisöä. Hanna Heinosta ja Laura Ylirukaa kiitän yllykkeestä ryhtyä yliopistouralle. Tiina Muukkosta haluan kiittää ainutlaatuisesta työtoveruudesta: sinun kanssasi yhteisen työn ideointi, yhteiskirjoittaminen ja -opettaminen oli helppoa ja innostavaa. Riitta-Liisa Kokkoa haluan kiittää kärsivällisestä ja viisaasta tutkimuksen tekemisen aakkosten kirkkaaksi ja näkyväksi tekemisestä. Ylva Krokforsia kiitän lämpimästi sosiaalityön jakamisesta, niin opetuksen parissa kuin jatko-opinnoissakin. Eveliina Heinoa ja Maija Jäppistä kiitän mutkattomasta ja avuliaasta työhuonetoveruudesta. Eeva Norkamalle ja Karoliina Korhoselle kiitokset arjen avusta, jota ilman olisin ollut monet kerrat hukassa. Sosiaalityön yksiköstä haluan nostaa esiin vielä kaksi henkilöä, joiden merkitys tutkimukselleni on perustavanlaatuisen. He ovat väitöskirjani ohjaajat Maritta Törrönen ja Aino Kääriäinen. Marittan kanssa yhteinen taival on ollut pitkä, ja niinpä mainitsen hänet tässäkin kiitostekstissä seitsemän kerta. Paljon on siis kiitettävää. Kiitos ennen kaikkea uskosta tekemiseeni silloinkin, kun en siihen itse ole niinkään uskonut. Ainolle kiitokset herkeämättömästä tsemppauksesta sekä mielikuvitusrikkaasta ja konkreettisesta ohjauksesta. Olet myös periksiantamattomasti halunnut pitää tutkimuksellisen riman korkealla: aina voi ajatella perusteellisemmin ja pidemmälle!

Kirjoittamisprosessin keskivaiheilta haluan mainita kiittäen kaksi itselleni merkittävää tutkijaryhmää, joihin sain tilaisuuden osallistua. Nämä ryhmät ovat Terhi Laineen vetämä *Huono-osaisuus/hyvinvointipalvelujen muutos* -tutkijaryhmä sekä Ulpukka Isopahkala-Bouretin ja Päivi Siivosen luotsaama *Narratiiviklubi*. Terhille kiitokset huono-osaisuutta ja syrjäytymisen kysymyksiä sisällöllisesti ja menetelmällisesti avartavista keskusteluista. Narratiiviklubin säkenöivät kokoontumiset puolestaan syvensivät käsitystäni narratiivisesta tutkimuksesta perustavalla tavalla.

Sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköiden muodostaman yhteistyöverkoston (Sosnet) tutkijakoulusta muodostui vuosina 2010–2014 tutkimukseni kannalta keskeinen toimintaympäristö. Tutkijakoulu mahdollisti kansallisen ja kansainvälisen verkostoitumisen, jonka merkitys on ollut korvaamaton. Haluan kiittää kaikkia tutkijakoulun puitteissa

kohtaamiani ihmisiä, erityiskiitos tutkijakoulun temaattisten pienryhmien opiskelijoille ja ohjaajille. Ennätin tutkijakoulun aikana osallistua kolmeen pienryhmään – kuvatkoon tämä anekdootti innostustani aiheeseen! Kiitän seuraavia teemaryhmien ohjaajia ja kanssaopiskelijoita kommentoinnista, kritiikistä, ohjauksesta, vertaistuesta sekä aina tervetulleesta kannustuksesta: Aila-Leena Matthies, Andreas Baldschun, Anna Nikupeteri, Anniina Kaittila, Anu Muuri, Arja Kilpeläinen, Camilla Granholm, Elina Virokannas, Enni Mustonen, Hanna Kara, Heidi Ruohio, Janissa Miettinen, Juha Hämäläinen, Katja Forssén, Maija Mänttari-van der Kuip, Mari Helin-Tuominen, Maritta Törrönen, Pia Eriksson ja Satu Ranta-Tyrkkö.

Suomen Akatemian rahoittama *Reciprocal Relationships and the Construction of Well-being during Critical Periods of Everyday Life* (RePro) -hanke on toiminut vuodesta 2012 alkaen tutkimuksellisenä kotinani. RePro on muodostunut yhteisöksi, jossa olemme puineet tutkimuksellisia kysymyksiä, maailman menoa ja myös henkilökohtaisia tuntojamme. Olemme myös matkustaneet yhdessä, niin työryhmän omille ekskursioille kuin kansainvälisiin konferensseihin ja tutkijatapaamisiin. Tvärminen tutkimusrettiitit, sosiaalityön tutkimuksen päivät tai vaikkapa Cambridgen työkokoukset ovat jääneet sydämeeni juuri yhdessäolon ja yhteisen tekemisen sopuisina ja hedelmällisinä ”tiloina”. Olen onnellinen ja kiitollinen saadessani tuntea teidät ja työskennellä kanssanne. Kiitoshalaus RePro-tiimille, jonka ydinryhmän jäseniä ovat tai ovat olleet (aakkosjärjestyksessä!) Eveliina Heino, Laura Tarkiainen, Maritta Törrönen, Minna Veistilä, Pirjo Korvela, Riitta Vornanen ja Teemu Vauhkonen. Tutkimusryhmä tarvitsee aina myös linkkejä ja yhteyksiä ulkomaailmaan. Hankkeemme kotimainen ohjausryhmä, professorit Antti Karisto, Ullamaija Seppälä, Marjaana Seppänen ja Sirpa Wrede sekä dosentti Ritva Engeström, on kiitoksensa ansainnut. Antin kommentit ja kielenhuolto ryhdistivät viime vaiheen kirjoittamista, kiitos! Läheisiksi yhteistyötahoiksi hankkeen kansainvälisistä kumppaneista ovat muodostuneet professori Olga Borodgina ja apulaisprofessori Valentina Samoylova Pietarista, tutkija Bernhard Babic Salzburgista sekä professori Carol Munn-Giddings Chelmsfordista. It has been a pleasure to get to know you!

Väitöskirjan kokonaisuuden muodostavia tekstejä ovat tutkimusvuosien kuluessa lukeneet jo edellä mainittujen henkilöiden lisäksi useat tahot.

Kiitän artikkeleideni toimittamiseen ja kommentointiin osallistuneita henkilöitä tekstien ilmestymisjärjestyksessä. Lämmin kiitos yliopistonlehtori Elina Virokannas, professorit Suvi Raitakari ja Merja Laitinen, tutkija Veronika Honkasalo sekä toimitussihteeri Tanja Konttinen. Kiitän lisäksi nimettömiä vertaisarvioitsijoita merkityksellisistä huomioista ja korjausehdotuksista. Kommenttien ohella olen saanut teksteihini kielen-tarkastus- ja käänösapua Helsingin yliopiston Kielikeskuksesta: thanks for using the "red pen" Glenda Goss, ja kiitos käänösavusta Kati Salo ja Regina Sundström.

Suomen Akatemian lisäksi tutkimustani ovat apurahoilla tukeneet Helsingin kaupunki ja Nuorten Ystävät ry:n Georg Waenerberg -rahasto. Lämmin kiitos molemmille tahoille tutkimukseni edesauttamisesta ja tutkimusavustajan palkkaamisen mahdollistamisesta. Olli Siitoselle kiitokset oivaltavana ja keskustelevana tutkimusavustajana toimimisesta. Nuorisotutkimusseuraa kiitän väitöskirjani julkaisemisesta, erityiskiitokset Vappu Helmisaarelle julkaisuprosessin sujuvasta luotsaamisesta. Ari Korhosta kiitän tekstini huolellisesta ja perusteellisesta kommentoinnista. Kirjan kansikuvan suunnittelusta ja toteutuksesta kiitos Ilmari Hakalalle. Nuorisotutkijalle mahdollisuus tehdä yhteistyötä Nuorisotutkimusseuran kanssa on ensiarvoisen merkityksellistä.

Professoreille Kirsi Juhila ja Kati Närhi suurkiitokset väitöskirjani asiantuntevina ja rohkaisevina esitarkastajina toimimisesta. Kirsille kiitos lisäksi siitä, että suostuit vastaväittäjäkseni.

Lopuksi haluan kiittää perhettäni, sukulaisiani ja ystäviäni kannattelevalta läsnäolosta ja kanssakulkemisesta niin arjessa kuin juhlassakin. Kiitos, Atte ja Topi, rakkaani!

Kotasuontiellä toisena pääsiäispäivänä 2015

Tarja Juvonen

Yhteenvetoartikkeli

1 Johdanto

Nuorten syrjäytymistä yritetään ennaltaehkäistä kyllä. Enemmän ehkä ku vanhempien, aikuisten. ...se on vaan jotenki. Mä oon tehny työtä ite hirveen nuoresta työstä lähtien. Ollu aktiivinen sillä tavalla työelämässä, ja se onki nyt, nyt käsittämätöntä, et yhtäkkiä ei oo paukkuja, ei mihinkään. Ei, mä en nää mitään työtä tällä hetkellä mahdolliseksi. Se onki ristiriidassa se, niiden toiveiden kanssa, mitä yhteiskunnalla on, tai semmosten vaatimusten kanssa. Koska mä todella kuulun siihen ryhmään, jota patistellaan eteenpäin.

– Senni, 22 vuotta, asunnoton

Tarkastelen tutkimuksessani syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentumista aikuisuuden kynnyksellä. Sosiologi Joakim Palme (HS 15.8.2013) on todennut, että siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen on aikamme merkittävä sosiaalinen kysymys. Monet keskeiset elintapoihin ja elinoloihin liittyvät tekijät vakiintuvat nimenomaan tässä siirtymävaiheessa. Nuoruus on siten merkittävä ikävaihe myös yksilöiden tulevaisuuden hyvinvoinnin näkökulmasta. Esimerkiksi selvät hyvinvointi- ja terveyserot nuoruudessa ennakoivat jyrkkeneviä eroja sukupolven varttuessa. (Suurpää 2009, 16.)

Nuorten toimijuus tulee määritellyksi aikuisuuden kautta. Tällöin nuorten aikuistuminen tarkoittaa itsenäisen paikan löytämistä aikuisten maailmasta irrottautumalla vanhemmista tai muista kasvatuksen auktoriteeteista. Länsimaisissa kulttuureissa nuoret ymmärretään sosiaalisena ryhmänä, jonka jäsenillä on oikeus aikuismaailmasta poikkeaviin intresseihin, toimintatapoihin ja arvostuksiin. Nuoruuteen ikäkautena näyttäisi kuuluvan mahdollisuus viettää huoletonta elämää ilman aikuisten vastuita ja velvollisuuksia. Myös nuoret itse argumentoivat asemaansa korostaen oikeuksiaan yksilöllisyyteen ja tasaveroisuuteen aikuisten kanssa. Mikäli jännitteisyys nuorten ja aikuisten maailmojen välillä muodostuu ongelmalliseksi ja itsenäistyminen viivästyy tai kriisiytyy, ollaan poikkeavuuden alueella. Nuoruuden siirtymiin voi siten sisältyä ulkopuolisuuden ja syrjäytymisen riski. (Aapola 1999, 351; Juhila 2008, 89; 93; Wahlström 2000, 221.) Erityisen haastavaksi siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen osoittautuu syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa elävien nuorten kohdalla, kuten 22-vuotiaan Sennin elämäntilannetta kuvaavasta

puheenvuorosta voi päätellä.

Elinkeinoelämän valtuuskunnan julkaisussa (Myrskylä 2012) arvioitiin, että syrjäytymisen kovassa ytimessä, työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella olevia, ”kadonneita” nuoria on Suomessa yli 30000. Lukumäärä on hämmäntävän suuri. Olisi silti yksinkertaistavaa kutsua kaikkia työn tai koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria syrjäytyneiksi. Tällöin syrjäytymisilmioistä eivät tulisi esimerkiksi erotetuiksi sellaiset nuorten ”vaeltavat” ja epälineaariset elämänkulut, jotka huolimatta vaikkapa koulupudokkuudesta eivät välttämättä tarkoita yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä. (Suurpää 2009, 5.) Monella näistä kadonneiksi määritellyistä nuorista voi olla erilaisia siirtymiä joko meneillään tai suunnitteilla. Osa heistä on tilapäisesti tai pysyvämmiin toimintakyvyttään heikentyneitä, mutta asianmukaisen tuen, hoidon tai kuntoutuksen ulkopuolella. Koska nuorten syrjäytyminen yhteiskunnasta tapahtuu vähitellen, on myös takaisin pääseminen haasteellista ja aikaa vaativaa. Tilanteen muutokseen kuuluu vaihtelevasti niin onnistumisia kuin vastoinkäymisiäkin. (Palola ym. 2012, 312; ks. Isola & Turunen 2014, 5.)

Suomalaisia nuorisotutkimuksia lukiessa voi havaita, että nuoret aikuiset näyttäisivät jäävän vähäiselle huomiolle niin tutkimuksen kuin palveluidenkin näkökulmasta. Nuorisotutkimuksessa on teini-ikä ohittaneiden nuorten osalta tutkimuksellinen katvealue (Suurpää 2009; Raitakari & Virokannas 2009; Pöysä 2013). Myös nuorisotyön palvelut jäävät pääosin taakse, kun nuori täyttää 18 vuotta (Pöysä 2013, 19). Tämä siitäkkin huolimatta, että nuorilla aikuisilla voi kuitenkin olla laajasti erilaisia tuen- ja palveluntarpeita. Toisaalta *Nuorisobarometrin* mukaan noin kolmasosa 20–29-vuotiaista nuorista ei halua käyttää nuorisotyön palveluja tai tiedä, mistä niitä löytää (Myllyniemi 2008, 79). Koska nuoret aikuiset ikäryhmänä kuuluvat lainsäädännöllisestikin osaksi nuorisotyön kohderyhmää, on nuorisotutkimuksella tässä selkeä kehittämisen kohde. Omalla tutkimuksellani pyrin lisäämään tietoa jo syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuudesta. Monesti keskustelua dominoivan yhteiskunnallisen näkökulman lisäksi nuorten syrjäytymisestä ja heidän toimijuudestaan tarvitaan lisää tietoa niin nuorten itsensä kertomana, nuoria kohtaavien ammattilaisten näkökulmasta kuin nuorten ja ammattilaisten yhdessä rakentamana.

Konstruktionistiseen tieteenfilosofiaan sekä narratiiviseen tutkimusperinteeseen kytkeytyvän tutkimukseni institutionaalisenä viitekehyksenä

toimii nuoriso- ja sosiaalityön rajamaastoon sijoittuva ammatillinen etsivä työ. Etsivän työn päämääränä on tavoittaa kaikkein syrjäytyneimpiä nuoria¹, joita peruspalveluissa ei aina kyetä tunnistamaan eikä auttamaan ja joiden elämästä ei ylipäätään ole riittävästi tietoa tai vastaavasti siitä on liikaa valmiita vastauksia ja oletuksia (Strandell 2005). Etsivän työn kautta kohtasin tutkijana nuoria, joilla oli laaja-alaisia ja pitkittyneitä vaikeuksia elämässään ja katkoksia elämänkulun siirtymissä. Etsivän työn tekijät ja heidän kohtaamansa nuoret valottavat tutkimuksessani sitä, mitä on olla huono-osainen, syrjäytymisvaarassa tai jo joiltain osin syrjäytynyt nuori tämän päivän Suomessa.

Yhteiskunnallisella tasolla tarkasteltuna etsivä työ määrittyy osaksi ehkäisevää ja rakenteellista sosiaalipolitiikkaa ja sosiaalityötä, joiden tarkoituksena on ehkäistä sosiaalisia ongelmia ja edesauttaa turvallisten kasvuympäristöjen kehittämistä. Etsivä työ voidaan määritellä myös yhdeksi matalan kynnyksen² palveluissa käytettäväksi työmenetelmäksi, jonka avulla tunnistetaan ja kohdataan erilaisten riskien uhkaamia ihmisiä tai ihmisryhmiä (Julkunen & Rauhala 2013, 113). Etsivässä työotteessa, kuten laajemmin sosiaalipolitiikassa ja sosiaalityössä, on vahvasti läsnä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja voimaannuttamisen sekä toisaalta rankaisukeskeisen (*punitive*), tiukentuvan kontrollin näkökulmat (Kloppenburger & Hendriks 2013, 608–610). Esimerkiksi suomalaisessa sosiaali- ja työvoimapolitiikassa on vuosi vuodelta painotettu yhä kurinpidollisempaa linjaa. Näin siitäkkin huolimatta, että politiikka tai työmenetelmät, jotka tähtäävät yksilön sosiaalisten oikeuksien kunnioittamiseen sekä toimijuuden ja toimintakyvyn voimistamiseen olosuhteista riippumatta, rakentuvat yhteiskunnallisten tarjoumien eivät pakkojen varaan. (Karjalainen 2011, 242; 247.)

Tutkimukseni kokoavana tehtävänä on tarkastella kahden jännitteisen ja osin moraalisesti latautuneen tematiikan kautta syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentumista suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan marginaalissa ja etsivän työn kontekstissa. Ensimmäisenä temaattisena juonteena tarkastelen *nuorten toimijuuden rakentumista kontrollin (social control), ammatillisen tuen ja nuorten täyty-misen (having to) jännitteissä*. Toinen keskeinen temaattinen jännite liittyy *nuorten autonomisen toimijuuden rakentumiseen ja relationaalisuuteen eli suhteissa oloon*³. Ammatillista tukea tai relationaalisuutta en ole käsitellyt tutkimukseni osajulkaisujen varsinaisina teemoina. Relationaalisuus

sisältyy kuitenkin tiiviisti tutkimukseni käsitteelliseen, metodologiseen ja metodiseen perustaan sekä ilmenee myös tutkimustuloksissa. Nuorten syrjäytymisen kysymykset kytkeytyvät vahvasti relationaalisuuteen, koska syrjäytyminen syntyy aina suhteessa toisiin ihmisiin ja yhteisöihin. Siten ei ole olemassa ongelmaa, joka rajautuisi pelkästään poikkeavaksi määritellyn yksilön tai ryhmän ongelmaksi. (Helne 2002, 175–176.) Syrjäytyneen yksilön suhteet tai niiden puuttuminen sekä laajempi yhteiskunnallinen konteksti kehystävät ja määrittävät syrjäytymisen prosesseja. Nuorten ammatillisen tuen näen puolestaan etsivässä työssä olennaisesti läsnä olevana toiminnan funktiona huolimatta siitä, että olenkin lähestynyt nuorten toimijuutta kontrollin ja täytymisen näkökulmista.

Olen tarkastellut kontrollin, autonomisen toimijuuden rakentumisen sekä nuorten täytymisen teemoja kutakin erikseen tutkimukseeni kuuluvissa osajulkaisuissa. Ensimmäinen osajulkaisuni (Juvonen 2009) käsitteli etsivään työhön kytkeytyviä kontrollin elementtejä. Toimijuuden teema ja siihen kytkeytyvä relationaalisuus syntyivät tämän kontrollia käsittelevän osajulkaisun pohjalta, ja ne läpäisevät kolme seuraavaa osajulkaisuani. Toisessa ja kolmannessa osajulkaisussa tutkin nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista, ensiksi jännitteisissä auttamis- ja viranomaistyön kohtaamisissa (Juvonen 2013) ja sen jälkeen itsenäisen asumisen haasteiden näkökulmasta (Juvonen 2014a). Neljännessä osajulkaisussa (Juvonen 2014b) jäsenin nuorten toimijuuden rakentumista kulttuuristen odotusten ja erityisesti täytymisen näkökulmasta. Näiden osajulkaisuiden tulosten pohjalta vastaan tutkimukseni yhteenvedossa seuraaviin kysymyksiin:

Miten nuorten autonominen toimijuus rakentuu sosiaalisen kontrollin, ammatillisen tukemisen ja nuorten täytymisen välisissä jännitteissä?

Miten relationaalisuus kytkeytyy osaksi nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista?

Tutkimukseni yhteenvedo koostuu johdannon ohella taustoittavasta luvusta, jossa esittelen tutkimukseni institutionaalisenä kontekstina toimintaa etsivää työtettä. Tämän jälkeen, luvussa 3, käsitteelen tutkimukseni käsitteellisiä ja teoreettisia paikannuksia: nuoruutta, siirtymää nuoruudesta aikuisuuteen sekä syrjäytymistä. Tarkastelen myös tutkimukseni keskeistä

käsitettä, toimijuutta, ajallisuuden, autonomisuuden, relationaalisuuden ja täytymisen näkökulmista sekä suhteessa auttamistyöhön. Käsitteellisten ja teoreettisten paikannusten lopuksi pohdin tukea ja kontrollia asiakastyössä. Luvussa 4 esittelen tutkimusasetelmani sekä perustelen metodologiset valintani. Tämän jälkeen, luvussa 5, vastaan osajulkaisujen tulosten pohjalta asettamiini tutkimuskysymyksiin. Yhteenvedon päätteeksi, luvussa 6, esitän väitöstutkimukseni loppupohdinnan sekä ideani jatko-tutkimusaiheiksi. Teoksen loppuun olen koonnut aikaisemmin julkaistut, vertaisarvioidut osajulkaisut.

2 Etsivä työ tutkimuksen kontekstina

Toimintana etsivä työ on vahvasti kosketuksissa yhteiskunnallisen eriarvoistumisen sekä moraalisesti latautuneiden ongelmien kanssa (Klop-
penburg & Hendriks 2013, 608–610). Etsivän työn alkujuuret ovat paikannettavissa amerikkalaisiin *streetwork*, *streetgangwork* tai *streetcornerwork* -tyyppisiin työtötteisiin. Niissä työskentely kohdentui erilaisiin kadulla oleileviin jengeihin ja ryhmittymiin. Tarkoituksena oli puuttua nuorten sosiaalisia normeja rikkovaan toimintaan, kuten rikollisuuteen tai päihteidenkäyttöön. Toisen maailmansodan jälkeen etsivää työtä on tehty lähes kaikissa läntisen Euroopan maissa. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa työmenetelmä tunnetaan nimellä *outreach streetwork*, Alankomaissa nimellä *streetcornerwork*, Ruotsissa *uppsökande ungdomsarbete* ja Saksassa *Aufsuchende Jugend- und Sozialarbeit*. (Specht 2000, 354.) Suomalainen etsivä työ on saanut erityisesti vaikutteita Norjassa 1960-luvulta lähtien toteutetusta sosiaalisesta kenttätyöstä, jota on keskeisesti kehitellyt psykologi Haldis Hjort⁴. Hjortin ajattelulla on ollut huomattava vaikutus suomalaiseen etsivään työhön, joka on kehittynyt tämän norjalaisen mallin ympärille. (Männikkö 2011, 7.) Suomessa etsivää katutyötä on tehty ennen 2010-lukua pienimuotoisesti lähinnä suurimmissa kaupungeissa. Lähtökohtana työskentelylle on nuoriso-, terveys- ja sosiaalitoimen moniammatillinen yhteistyö. Myös järjestöt, kuten A-klinikkasäätiö, ovat toteuttaneet etsivää työtä lähinnä päihteidenkäyttäjien terveysneuvonnan yhteydessä. (Juvonen 2005, 38.)

Lainsäädännöllisesti etsivä työ vakiintui osaksi suomalaista nuorisotyötä vuoden 2011 alusta, jolloin se liitettiin nuorisolakiin (Laki nuorisolain muuttamisesta 693/2010; Pöysä 2013, 18). Viimeisen vuosikymmenen aikana etsivää työtä onkin levitetty Suomessa voimakkaasti ja nykyisin sitä toteutetaan lähes koko maassa. Etsivään nuorisotyöhön myönnettiin vuodelle 2013 valtionavustuksina yhteensä lähes 12 miljoonaa euroa. Määrärahalta tuettiin 398 etsivän nuorisotyöntekijän palkkaus-, koulutus- ja työneuhajuskuluja (Puuronen 2014, 11). Opetus- ja kulttuuriministeriö on painottanut avustuspolitiikassaan tarvetta laajentaa etsivää nuorisotyötä. Työotteen tämänhetkinen poliittinen koordinointi näyttäisi rakentuvan taloudellisten suhdanteiden seuraamisen, nuorisotyöttömyyden ja opiskelupaikan saamista koskevien kysymysten varaan. Nuorten

syrjäytymisen ehkäisemiseksi tarvitaan edellä mainittujen kysymysten huomioimista ja erityisesti uusia innovatiivisia tapoja lisätä nuorten pääsyä koulutukseen ja toisaalta vähentää koulutuksen keskeyttämistä (Mikkonen 2014, 236). Etsivän nuorisotyön tavoitteena pidetään tuen tarpeessa olevien nuorten yhteiskunnallisen ulkopuolisuuden vähentämistä ja laaja-alaiseen sosiaaliseen inklusioon kannustamista. Työtotta tutkinut Anne Puuronen (2014, 77) on ehdottanut, että etsivän nuorisotyön poliittinen ohjaus ja kehittäminen tulisi kytkeä nykyistä tiiviimmin nuorten syrjäytymiseen johtavien yhteiskunnallisten ilmiöiden seuraamiseen. Tällaisia ilmiöitä ovat muun muassa nuorten asunnottomuus, asunnottomien nuorten päihdeidenkäyttö ja työttömien nuorten mielenterveysongelmat.

2.1 Etsivä työ työmenetelmänä

Etsivä työ (*outreach work*) on eräänlainen laaja sateenvarjokäsite, joka voidaan jakaa karkeasti kolmeen päätyyppiin suhteessa työn toteuttamisen tapaan ja työmuotoon. Nämä päätyypit ovat kotona tehtävä (*domiciliary*), kiertävä (*peripatetic*) ja riippumaton työ (*detached*). Kotona tehtävä etsivä työ tarkoittaa nimensä mukaisesti työskentelyä asiakkaan kotiympäristössä, jolloin etsivän työn tekijät tapaavat nuoria heidän kodeissaan tai muissa nuorten kanssa sovituissa paikoissa. Kiertävä etsivä työ tarkoittaa puolestaan työtä, jossa yhteyksiä kohderyhmiin luodaan niiden instituutioiden puitteissa, joissa nuoret ovat tavoitettavissa, kuten kouluissa, oppilaitoksissa, vapaa-ajankeskuksissa, terveysneuvontapisteissä tai vankiloissa. Riippumaton etsivä työ, joka on pitkään ollut yleisin etsivän työn muoto, puolestaan tarkoittaa toimimista nuorten ”omilla alueilla”: ostoskeskuksissa, kahviloissa, kaduilla sekä muilla julkisilla paikoilla. Tällöin työn kohderyhmänä ovat yksittäiset henkilöt tai ryhmät. (Puuronen 2014, 9–14; Rhodes 1996, 25–32; Svensson ym. 2003, 8.) Tutkimuksessani etsivän työn edellä kuvatuista päätyypeistä ovat edustettuina sekä riippumatonta työtotta edustavan Luotsi-hankkeen katutyö että kotona tehtävä, opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama etsivä työ, jota toteutetaan nuorten omissa toimintaympäristöissä ja -verkostoissa.

Etsivä työ on ammatillinen ja asiakkaiden vapaaehtoisuuteen perustuva työmenetelmä, jossa työntekijät hakeutuvat erilaisten tuen tarpeessa olevien, syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien asiakasryhmien

pariin, heidän omaan toiminta- ja elinympäristöönsä. Erityisesti katutyössä työntekijöiden havainnointiin perustuva aktiivinen kontaktin ottaminen, myös nuoren pyytämättä, on keskeinen työmenetelmä. Tällöin työntekijät astuvat auttamistyöhön olennaisesti kuuluvan vaativan ja velvoittavan eettisen dilemman piiriin: yhtäältä on kunnioitettava yksilön autonomista toimijuutta, toisaalta noudatettava ammatillista velvollisuutta tarjoamalla tukea avun tarpeessa oleville. Päätös lähestyä ammatillisesti avun tarpeessa olevaa voi itessään sisältää riskin siitä, että kontaktin ottaminen osoittautuu tarpeettomaksi tai se koetaan nöyryyttäväksi ja jopa leimaavaksi. (Kloppenburg & Hendriks 2013, 615.) Kohderyhmän ja -yksilöiden arvioiminen ja yhteydenottojen aktiivisuuden säätely on kaikissa etsivän työn muodoissa alati läsnä oleva työn osatekijä. Kuten yksi etsivän työn pioneereista, Haldis Hjort (1995, 29) on huomauttanut: ”On juostava sellaisen nuoren perässä, joka on ottamassa yliannostuksen, ja yhtä selvästi hänen on annettava olla rauhassa, silloin kun hän on pirteä ja haluaa eroon työntekijästä. On kyse sensitiivisestä tilanteen ja asiakkaan arvioinnista, pienistä vivahteista.”

Haavoittavissa oloissa eläneiden ja erilaisten ongelmien kanssa painivien nuorten parissa tehtävän etsivän työn keskeisenä ammatillisena tehtävänä on nuorten elinolosuhteiden ja mahdollisuuksien parantaminen ja vahvistaminen sekä nuorten kasvun ja itsenäistymisen edistäminen. Se tarkoittaa osallistumista ongelmien ratkaisemiseen, muutoksen mahdollisuuksien ja esteiden paikantamiseen yhdessä nuorten kanssa. Laissa nuorisolain muuttamisesta (693/2010) painotetaan nimenomaisesti sitä, että etsivän työn tekemisen tulee lähtökohtaisesti perustua nuorten itsensä antamiin tietoihin sekä heidän omaan arvioonsa tuen tarpeesta. Toinen keskeinen tehtävä etsivässä työssä on nuorten arjen ja syrjäytymisen osatekijöiden valottaminen muun palvelujärjestelmän ja päättäjien suuntaan. Viimeksi mainittua, asiakastyön rakenteellista ulottuvuutta Riitta Granfelt (2010, 136) kutsuu pienten muutosten yhteiskuntapolitiikaksi. Rakenteellisella asiakastyöllä tarkoitetaan työskentelyä, jossa pyritään vaikuttamaan yksilökohtaista asiakastyötä laajemmin yhteiskunnan rakenteisiin ja toisaalta aktivoimaan asiakkaita ja asiakasryhmiä omien etujensa ajamiseen. Toisaalta vaikuttamistyön rinnalla myös toimintaa ylläpitävien organisaatioiden toiveiden kuuleminen ja toteuttaminen on olennaista. Taustaorganisaation määrittelemiä reunaehtoja joudutaan sovittamaan etsivän työn lähtökohtiin. Toimeksiantajalla on yleensä aina laajempia

institutionaalisia päämääriä, lakisääteisiä tehtäviä tai ideaalisia kohteita työskentelylle kuin yksittäisellä työntekijällä. (Kahl 1995, 89; Juvonen 2010; Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013, 249.)

2.2 Etsivän työn toiminnan funktiot ja verkostoituminen

Etsivä nuorisotyö sijoittuu organisatorisesti pääasiassa nuoriso- ja sosiaalityön rajapinnalle. Nuorisotyötä ja sosiaalityötä tehdään paljon samoilla sosiaalisen asiantuntijuuden areenoilla, osin samoihin tavoitteisiin vastaten. Erityisen selvästi tämä näkyy sosiaalityön lastensuojelutyössä ja toisaalta erityisnuorisotyössä, joka nimensä mukaisesti kohdistuu työskentelyyn erityistä tukea tai ohjausta tarvitsevien nuorten kanssa. (Hirvonen 2009, 55; Pohjola 2009, 30.) Juha Niemisen (2008, 26–27) mukaan monifunktioisuus ja funktionaalinen eriytymättömyys luonnehtivat nuorisotyötä enemmän kuin useita muita nuorten parissa työskenteleviä toimialoja. Monifunktioisuus tarkoittaa sitä, että nuorisotyöllä on useita yleisiä tehtäviä, kuten kasvatus-, resursointi- ja personalisaatiofunktio. Se, että nuorisotyössä ei ole haluttu, kyetty tai voitu keskittyä yhteen tiettyyn yleiseen tehtävään, voidaan nähdä funktionaalisen eriytymättömyytenä. Kuten nuorisotyöllä, etsivällä työlläkään ei ole yhtä erityistä toiminnan funktiota. Samalla tavoin sillä ei myöskään ole yhtä erityistä työmenetelmää, organisoitumisen tapaa tai professionaalista toteuttamistapaa. Etsivän työn taustaideologiaan ja käytäntöihin ovat vaikuttaneet useat akateemiset oppiaineet, kuten edellä mainittujen nuoriso- ja sosiaalityön lisäksi psykologia ja kasvatustieteet. (Korf ym. 1999, 15; 23.)

Julkifunktioiden ohella nuorisotyöllä on historian kuluessa ollut myös tiedostamattomia (piilofunktio) tai tarkoittamattomia tehtäviä. Nuorisotyö on toiminut esimerkiksi nuorten sosiaalisen kontrollin välineenä ja sen avulla nuoria on sopeutettu vallitsevaan yhteiskuntaan ja sen valtajärjestyksiin sekä aikuisten soveliaina pitämiin elämäntapoihin (sosialisaatiofunktio). Nuorisotyöntekijät, kuten myös etsivän työn tekijät ovat kautta aikain arvioineet ja opastaneet nuoria niin sanottujen oikeiden ja hyväksyttävien tarpeiden pariin tai vaikkapa oikeanlaiseen osallisuuteen yhteiskunnassa. (Nieminen 2008, 27; Weckroth 1994, 63–64.) Näin ollen voidaan todeta, että etsivä työ ei voi pyrkiä pelkästään nuorten voimaantumisen ja toimijuuden vahvistamisen tavoitteluun. Se joutuu

vastaamaan enemmän tai vähemmän tiedostetusti myös auttamistyölle yhteiskunnallisesti asettuviin tehtäviin, jotka aktivoituvat kohderyhmään tai -yksilöihin kohdistetusta sosiaalisesta huolesta. Etsivässä työssä nuoria autetaan arkeen liittyvissä ongelmissa tai heitä ohjataan peruspalveluiden piiriin. Lisäksi nuorten kontaktia omaan ympäristöönsä pyritään parantamaan. (Kloppenburger & Hendriks 2013, 608–609.)

Etsivää työtä, kuten muitakin yhteiskunnallisia palveluita järjestetään yhä enenevässä määrin moniammatillisena yhteistyönä ja erilaisina verkostoina. Elna Hirvosen (2009, 55) mukaan tähän kehitykseen on vaikuttanut lähinnä kaksi seikkaa. Yhtäällä 1990-luvulla muuttunut tilanne sosiaalisen asiantuntijuuden ammattiteissa, jolloin asiakkaan elämäntilanne pyrittiin hahmottamaan kokonaisvaltaisesti ja toisaalta yhteiskunnan monimutkaistumisen myötä lisääntynyt asiakkaiden ongelmien haasteellisuus. Moniammatillinen yhteistyö on läsnä tutkimuksessani mukana olleiden kahden etsivän työn työryhmän (Katu-Luotsi sekä pääkaupunkiseudulla, opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella toimiva etsivä työ) sisällä, sen jäsenten välillä sekä suhteessa muuhun palvelujärjestelmään. Keskeisiä etsivän työn yhteistyökumppaneita ovat muun muassa sosiaali-, terveys- ja työvoimaviranomaiset sekä asuntotoimi. Etsivän työn painopiste on selkeästi siirtynyt kadulta kotiin ja yhteistyöverkostoihin, vaikka nuorten raaka katuväkivalta herättikin huolta pääkaupunkiseudulla syyskesällä 2014 (Koppinen & Autio 2014). Työskentelyn päämäärä, nuorten mahdollisimman kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen on sen sijaan pysynyt samana.

2.3 Työntekijän ja nuoren roolit etsivässä työssä

Etsivää työtä ja nuorisotyötä käsittelevässä kirjallisuudessa (Kloppenburger & Hendriks 2013, 608; Hirvonen 2009, 57; Evans 2002, 57) on eritelty rooleja, joista käsin aikuisten maailmaa edustavat työntekijät muodostavat ja ylläpitävät työskentelysuhteita nuoriin. Yksi tärkeimmistä työntekijän rooleista on nuoren *luottohenkilönä* ja auttajana toimiminen. Tällöin nuorella on ikään kuin ”oma aikuinen”, kanssakulkija, joka toimii rohkaisijana ja konkreettisena tukijana esimerkiksi viranomaistapaamisissa. Nuorten on havaittu arvostavan tätä roolia suuresti. Luottohenkilön roolissa on yksilötasolla paljon samaa kuin nuoren *asioiden ajajan (advocacy)* roolissa.

Asianajo voi laajentua yksilötasolta yhteisö- ja yhteiskunnalliselle tasolle, jolloin työntekijä toimii *viestinviejänä* esimerkiksi muun palvelujärjestelmän tai poliittisen päätöksenteon suuntaan. Viestinviejän ja asianajajan roolit mahdollistuvat etsivässä työssä siksi, että työntekijät tapaavat nuoria useimmiten heidän vapaa-ajallaan ja omalla reviirillään. Tällöin on mahdollista havaita nuoren elämässä asioita, jotka eivät välttämättä tule ilmi muualla. Neljäs tärkeä rooli on *välittäjän* rooli (*broker*), jossa työntekijät auttavat peruspalveluiden ulkopuolella olevia nuoria näiden palveluiden piiriin. Sen lisäksi, että etsivän työn kohtaamat nuoret tarvitsevat intensiivistä tukea palvelujärjestelmältä, he tarvitsevat tukea palvelujen piirissä pysymiseen. Käytännössä etsivän työn tekijän eri roolit limittyvät toisiinsa ja painottuvat eri asiakkaiden ja asiakasprosessin vaiheen mukaisesti.

Tarkasteltaessa työntekijän ja asiakkaan rooleja huomionarvoista on myös auttamistyön kontekstissa käytettävät nimitykset eri osapuolille. Olen tutkimukseni osajulkaisuissa käyttänyt vaihdellen sekä käsitteitä etsivän työn kohtaama nuori, nuori, nuori aikuinen että asiakas. Etsivän työn tekijät eivät pääsääntöisesti käytä nuoresta nimitystä asiakas, koska työotteen ammatillisessa orientaatioissa nuori nähdään ensisijaisesti nuorena, auttamistyön toisena osapuolena. Ymmärrän etsivän työn tekijöiden käsitevalinnan, mutta Anne Puurosen (2014) tavoin käytän nuorista myös asiakkaan käsitettä. Käsitteenä asiakas laajentaa huomion siihen seikkaan, että tutkimuksessani puhutaan nimenomaan etsivän työn ammatillisesta nuoren kohtaamisesta. Asiakaslähtöisyyden periaatteesta huolimatta auttamistyö rakentuu aina jossain määrin organisaatiolähtöisesti, työntekijöiden aikataulujen ja työnjaon sanoittamalla ehdoilla (Puuronen 2014, 15; Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013, 263). Anneli Pohjola (2010, 38–39) on pohtinut yhtäältä asiakasta lajityyppinä ja toisaalta ihmistä asiakassubjektina käsittelevien näkökulmien eroja. Ensin mainitussa puhutaan asiakkaasta, tapauksesta, asioimisesta ja toimenpiteistä, jälkimmäisessä puolestaan yksilöstä, ratkaisun hakemisesta, kohtaamisesta sekä tukemisesta. Ero syntyy suhteessa ihmisen kohtamiseen työn kohteena tai ihmisenä omassa asiassaan. Myös nuorten näkökulmasta asiakkuuden käsite voi olla ongelmallinen. On tilanteita, joissa nuoret eivät miellä olevansa millään muotoa asiakkaita, torjuvat työntekijöiden kontaktirytykset tai eivät välttämättä tiedä asiakkuuden alkaneen, puhumattakaan siitä, että identifioituisivat asiakkaan rooliin.

3 Tutkimuksen käsitteelliset ja teoreettiset lähtökohdat

Tutkimukseni paikantuu nuorisotutkimuksen kentälle aihepiirin ja kerräämieni aineistojen nuoruuteen liittyvän painotuksen vuoksi. Tutkimusotteeni on kuitenkin sosiaalityeollinen johtuen siitä, että tieteellinen kiintopisteeni on sosiaalityeollisissa. Sosiaalityöhön pohjautuvan teoreettisen ymmärryksen ohella ammatillinen taustani käytännön sosiaalityössä, myös nuorten parissa, on vaikuttanut siihen, että ryhdyin tutkimaan erityisesti syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja heidän toimijuuttaan. Kiinnostavaksi aihepiirin tekee yhteiskunnassamme vallitseva korostuneen vahvan ja autonomisen toimijuuden vaade riippumatta yksittäisten ihmisten olosuhteista, resursseista tai halusta elää tämän vaatimuksen mukaisesti. Tässä yhteydessä on tärkeää Pekka Sulkusen (2010, 507) tavoin huomioida, että sitä vaaditaan erityisesti ihmisryhmiltä, joiden aktiivinen toimijuus voidaan yhteiskunnallisesti asettaa epäilyksenalaiseksi tai riittämättömäksi. Nuoret, jotka yhteiskunnassamme määrittyvät syrjäytyneiksi tai syrjäytymisvaarassa oleviksi, päätyvät väistämättä näiden toimijuutensa kohdistuvien odotusten kohteiksi.

3.1 Nuoruus, siirtymät ja nuorten syrjäytyminen

Länsimaalainen ajatus elämästä perustuu elämänvaiheajatteluun, jossa elämä nähdään lineaarisena ja yksilinjaisena kehityskulkuna, muutosta korostavana kehityskertomuksena (Raitakari & Juhila 2011, 196; Aapola 1999, 32). Nuoruus voidaan nähdä erityisen syrjäytymisherkkänä elämänvaiheena, vaikka valtaosa suomalaisista nuorista siirtyy kohti aikuisuutta yhteiskunnan hyväksymin arvojn ja ilman isoja ongelmia (Jyrkämä 1986, 38). Olen tutkimukseni puitteissa kohdannut nuoria, joilla on ollut vaikeuksia itsenäisesti löytää mahdollisuuksia tai paikkaa yhteiskunnassa ja jotka voidaan määritellä syrjäytyneiksi tai syrjäytymisuhan alaisiksi. Tukea tarvitsevien nuorten keskuudessa on ulkopuolisuuden kokemusten ohella luonnollisesti myös osallisuuden kokemuksia ja osallistumista. Nuorten elämää vaikeuttavat ajoittain kielteiset asiat tai erilaiset ongelmat, mutta

toisaalta on myös tekijöitä, joiden ansiosta elämä on myönteisessä mielessä haastavaa ja kiinnostavaa. Erilaiset yhteiskunnan rakenteisiin liittyvät ja kulttuuriset muutokset 1960-luvulta alkaen ovat muuttaneet nuorten edellytyksiä kiinnittyä yhteiskuntaan. Varsinkaan koulutuksen tai ammattiuran valinta ei ole enää entisellä tavalla hallittavissa. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 13; 29.)

3.1.1 Nuoruus ikäkautena ja elämänvaiheena

Lähestyn tutkimuksessani nuoruutta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muovautuvana ja kulttuuristen merkitysten läpäisemänä ikävaiheena, joka sijoittuu lapsuuden ja aikuisuuden väliseen siirtymävaiheeseen. Nuoruutta on hankala määritellä yksiselitteisesti, koska esimerkiksi nuoruuden alkaminen tai loppuminen ei ole selkeärajaista (Furlong 2013, 10). En myöskään ymmärrä nuoruutta niin sanotusti luonnollisena tai universaalina kehityspsykologisena ilmiönä, vaikka yleensä nuoruuden määrittelyihin vaaditaan tiettyjä kronologiseen ikään tai vaikkapa fyysiseen kehitykseen yhdistettyjä kriteerejä. Kronologisen iän karttumisen leimaama elämänkulku on monimutkainen prosessi, jota säätelevät kullekin aikakaudelle ominaiset taloudelliset rakenteet sekä vaikkapa koulutusjärjestelmä yhtenä merkityksellisenä yhteiskunnan instituutiona.

Institutionalisoitu elämänkulku ikärajoineen edellyttää iän mukaista käyttäytymistä ja vaikuttaa olennaisesti nuorten yhteiskunnalliseen asemaan ja toimintamahdollisuuksiin. Laeissa määritellään ikään perustuen erilaisia oikeuksia, mahdollisuuksia, vastuita ja velvollisuuksia, jotka lisääntyvät vähitellen täysi-ikäisyyttä lähestyttäessä. Kahdeksantoista vuoden ikä on Suomessa yhteiskunnallisen ja poliittisen täysi-ikäisyyden rajapyykki. Tällöin nuoret saavat täydet kansalaisen oikeudet ja velvollisuudet. (Aapola 1999, 16; 32; 227–233; Bandura 2005, 6.) Esimerkiksi 98 prosenttia rajoitusten loppumista ilmaisevista lakipykälistä kohdistuu nuoruudessa ikävuosien 15 ja 25 välille. Tässä ikävaiheessa syntyy myös 78 prosenttia myönnettyistä uusista oikeuksista. (Marin 2001, 233.) Yhtäläisistä, ikään liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista huolimatta tiedämme, että nuorten aikuistumisen ja toimijuuden reunaehdot ovat riippuvaisia moninaisista, keskenään ristiriitaisista, jopa jännitteisistä tekijöistä.

Virallisia nuoruuden ikämäärittelyksiä on olemassa useita. Länsimaisten tilastollisten ja hallinnollisten säädösten (esimerkiksi Eurostat) mukaisesti

nuoruus määritellään sijoittumaan ikävuosien 15 ja 29 välille. Toisaalta sekä biologinen ja psykologinen tutkimus nuoruudesta kehitysvaiheena (*adolescence*) että sosiologiset, kulttuurisesti ja sosiaalisesti painottuneet käsitteet nuoruudesta (*youth*) sijoittavat sen väljästi alkamaan 13 ikävuoden ja päättymään 20–23-vuoden vaiheilla (Kehily 2007, 13). Suomessa nuorisolaki (72/2006) määrittelee nuoriksi alle 29-vuotiaat henkilöt. Edellä mainitut ikämäärittelyt eivät voi olla kovin käyttökelpoisia laajuutensa vuoksi. Ikähaarukan alkupäässä nuoret ovat vielä monin tavoin kiinni kasvattajissaan ja sosiaalisten instituutioiden velvoittavissakin toiminnoissa. Toisaalta taas ikähaarukan yläpäähän sijoittuvat nuoret aikuiset ovat jo pääsääntöisesti autonomiansa suhteen lähempänä perinteistä aikuisen asemaa kuin vastaavasti teini-ikäiset. Tutkimuksessani nuoruus määrittetty laajasti nuorisolain mukaisesti. Ensimmäisessä, kontrollin ulottuvuuksia käsitelleessä, osajulkaisussa (Juvonen 2009) aineistona käyttämäni etsivän katutyön dokumentaatiossa nuorimmat esille tulleet, kadulla havaitut lapset olivat 9–10-vuotiaita. Lasten osuus kadulla ja aineistossani on kuitenkin marginaalinen, ja katutyö kohdentuukin pääasiassa teini-ikäisiin nuoriin. Kolme muuta osajulkaisua (Juvonen 2013; Juvonen 2014a; Juvonen 2014b) taas painottuvat kerätyn aineiston pohjalta juuri orastavan aikuisuuden ikävaiheeseen eli ikävuosiin 18–26. Tutkimukseni nuoruuteen liittyvä painopiste on siten nuorissa aikuisissa ja orastavassa aikuisuudessa.

Nuoruuden samaistaminen tiettyyn ikäryhmään, kuten ylipäätään limittyvien ja osin päällekkäisten ikävaiheiden täsmällinen erottelu, on yleisesti ottaen peräisin yhteiskunnallisesta päätöksenteosta tai käytännön elämän tarpeista. Määrätty ikävaihe ja nuoruus eivät siten käsitteellisesti edellytä toistensa olemassaoloa, vaan nuoruuden määritelmä voi muuttua riippuen maantieteellisestä, kulttuurisesta ja historiallisesta kontekstista. (Kloep & Hendry 2011, 57–58; Merino & Garcia 2006, 34.) Iän ja ikäänymisen ohella nuoruus kiinnittyy aikaan myös muunlaisin kiinnikkein. Ensiksikin nuoruus ikävaiheena, nuoruuden aika, on rajallinen. Nuoruus muuttuu poikkeuksesta, yleensä vaiheittain ja erilaisten siirtymien kautta aikuisuudeksi. Modernissa yhteiskunnassa aikuisuuden saavuttaminen ei ole väistämättömyydestään huolimatta selkeä siirtymä, vaan vähittäinen prosessi, jonka kriteerit saattavat olla hyvinkin erilaiset eri elämänaalueilla, kuten fyysisessä kehityksessä, koulutuksessa ja työ- tai perhe-elämässä (Aapola 1999, 35). Myös kokemuksellinen, nuoren subjektiivisesti

kokema ikä voi vaihdella ja olla vastaamatta nuoreen kohdistuvia odotuksia. Tätä iän ulottuvuutta voi luonnehtia myös relationaaliseksi, sillä se perustuu vahvasti muihin ihmisiin kohdistuvaan vertailuun. (Aapola 1999, 242–244.)

Toiseksi nuoruuden aikaan voidaan vielä ajatella kuuluvan eräänlaista huolettomuutta ajankäytön suhteen: etsintää, rajojen kokeilua, sitoutumattomuutta ja ehkä avuttomuuttakin. Arkiseen ajankäyttöön liittyy kuitenkin odotuksia, ja ajan kontrolloiminen on yhteiskunnassamme syvään juurtunutta (Hirvonen & Husso 2012, 14). Ajankäyttö ei voi siten olla ylenmääräisen omarytmistä. Oikealla vuorokausirytmillä on merkittävä, yhteiskunnallis-moraalinen itseisarvonsa (Korvela & Rönkä 2014, 198; 203; Raitakari 2004, 70–71). Aikuisuuden tunnusmerkeiksi määrittyvät kyky sitoutua ja hallita ajallisuutta, kuten ylipäätänsäkin elämää ja sen tavoitteellisuutta. Koska nuoruuden ajan oletetaan ikääntymisen myötä muuttuvan normatiiviseksi aikuisuuden ajaksi, yhteiskunta edellyttää nuorten rajoittavan ja sopeuttavan oman, elämäkerrallisen aikansa suhteessa sosiaaliseen, yhteisesti jaettuun aikaan. (Leccardi 2005, 124; Molgat 2007, 497; Raitakari & Juhila 2011, 196; Mary 2012, 260; Bandura 2005, 6.) Ikävaihekatégorisointi siirtymineen on kaiken kaikkiaan hierarkkinen järjestelmä, joka pitää sisällään ajatuksen vastuullisesta aikuisuudesta normikansalaisuutena ja kasvun päämääränä. Se mahdollistaa myös moraaliset arviot siitä, miten yksilö vastaa ikäistään sekä miten yksilö on kyennyt vastaamaan ajan ja ajallisuuden vaatimuksiin. (Raitakari & Juhila 2011, 197.)

3.1.2 Orastava aikuisuus

Etsivän työn kohtaamat nuoret paikantuvat tutkimuksessani yhtäältä sekä teini-ikään että nuoreen aikuisuuteen ja toisaalta erilaisiin elämän siirtymä- ja murrosvaiheisiin (transitiot). Olen kahdessa tutkimukseni osajulkaisussa (Juvonen 2013; Juvonen 2014a) avannut nuoruuden käsitettä hyödyntämällä Jeffrey Jensen Arnettin (2006; 2004) sekä hänen ympärilleen kiinnittyneiden, myös kriittisesti Arnettin teoriaan suhtautuvien tutkijoiden (Arnett & Tanner 2011a, Arnett & Tanner 2001b; Hendry & Kloep 2011) ajatuksia teini-ikä ja aikuisuuden väliin sijoittuvasta elämänvaiheesta, jota kutsutaan orastavaksi aikuisuudeksi (*emerging adulthood*). Olen kääntänyt psykologisen, yksilön kehitysvaihetta kuvaavan *emerging adulthood* -käsitteen orastavaksi aikuisuudeksi,

jonka rinnalla käytän myös nuoruuden käsitettä. Henkilöä kuvaavana käsitteenä (*emerging adult*) käytän käsitteparia nuori aikuinen tai pelkästään käsitettä nuori.

Koska orastavaan aikuisuuteen ei liity yhtä yksittäistä määrittelyä sen kattamista ikävuosista (Greeson 2013), määrittelen tämän elämänvaiheen sijoittuvan väljästi myöhäisteini-ikästä lähemmäs 30 ikävuotta (ks. Arnett & Tanner 2011b, 134). Arnett (2004) määrittelee orastavan aikuisuuden normatiiviseksi elämänvaiheeksi teollisesti kehittyneissä maissa kuten Suomessa. Tämän eräänlaisen aikuisuuteen johdattavan välivaiheen, ”ei-vielä-tilan” voidaan ajatella erottuvan aidosti muista ikävaiheista, koska se sisältää nimenomaisesti tähän elämänvaiheeseen kuuluvia tärkeitä, elämää laajasti koskevia valintoja sekä kehitystehtäviä (Greeson 2013, 41; Pohjola 2009, 26; Stauber & Walter 2002, 13). Tutkimuksessani orastavan aikuisuuden käsitteen pääanti ei niinkään ole eri kehitysvaiheiden yksityiskohtaisessa analyysissä, vaan siinä, että käsitteen avulla ylipäättään tarkastellaan tätä erityistä ikävaihetta ominaispiirteinen.

Orastava aikuisuus on monessa mielessä ristiriitainen ja heterogeeninenkin ikävaihe. Sitä leimaa dynamiikka, jossa nuoret osaltaan pyrkivät itse määrittymään tai tulevat vastaavasti määritellyiksi aikuisiksi, mutta samaan aikaan he saattavat kuitenkin olla vielä monin tavoin riippuvaisia muista ihmisistä ja yhteiskunnallisista instituutioista (Mary 2012, 30; ks. Côté and Bynner 2008, 264). Arnett (2006, 2004) argumentoi orastavan aikuisuuden eroavan murrosiästä siinä, että tällöin nuoret ovat selkeästi vapaampia huoltajiensa kontrollista ja heidän mahdollisuutensa itsenäisiin valintoihin ja kokeiluihin, muutokseen ovat suuremmat. Aikuisuuden suhteen Arnett (2004, 216; 227) korostaa orastavan aikuisuuden prosessiluonnetta elämänvaiheena, jossa aikuisuuden kulttuurisesti määrittyviä tunnusmerkkejä ei ole vielä saavutettu. Orastava aikuisuus voidaan nähdä puolittaisen autonomian tilana. Tällöin nuorilla on enemmän autonomiaa kuin heillä oli lapsuudessa ja teini-ikässä, mutta toisaalta heillä on vähemmän autonomisuutta kuin myöhemmin aikuisen statuksen saavuttaneina. (Arnett & Tanner 2011a, 34.) Perinteisesti tarkasteltuna lapsuutta ja nuoruutta on luonnehtinut vallattomuus (*powerlessness*), kun taas aikuisuutta toimijuus (*agency*), jota tällöin määrittää itsenäisyys, kyky tehdä itsenäisiä päätöksiä sekä ottaa vastuu itsestä ja jo osin muistakin ihmisistä (Hall & Montgomery 2000, 13; Arnett 2004, 227).

Orastavan aikuisuuden tunnuspiirteinä Arnett (2004, 8) mainitsee

seuraavat tekijät: 1) identiteetin tutkiskelu, erilaisten elämään ja elämänvalintoihin liittyvien mahdollisuuksien kartoittaminen ja kokeileminen, 2) elämänvaihetta leimaava epävakaisuus (*instability*), 3) vahvasti itseen keskittynyt (*self-focused*) orientaatio, 4) tunne elämästä välvaiheena (*feeling in-between*), jolloin nuori ei koe olevansa enää teini-ikäinen, mutta ei toisaalta vielä aikuinenkaan, sekä 5) elämän kokeminen mahdollisuuksia täynnä olevaksi. Orastavan aikuisuuden ikävaiheessa toiveet kukoistavat, ja mahdollisuuksia muuttaa elämäntulkua näyttäisi olevan rajattomasti. Myös vauras, kulutuskeskeinen yhteiskunta tarjoaa nuorille lähes rajattomasti mahdollisuuksia tavoitella omien tarpeiden ja halujen toteutumista (Arnett 2006, 114). Voidaankin ajatella, että orastavassa aikuisuudessa nuoren unelmat ja tulevaisuuden suunnitelmat eivät ole vielä kaikilta osin kohdanneet elämän ”kovia realiteetteja” ja velvoitteita (Arnett & Tanner 2011a, 36). Syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille elämän kovat realiteetit ovat monella tavalla tuttuja ja koettuja.

Orastavan aikuisuuden käsitettä on myös kritisoitu. Esimerkiksi Marc Molgat (2007, 496) on huomauttanut, että käsite väheksyy rakenteellisten tekijöiden, kuten sukupuolen, luokan, etnisen taustan tai vaikkapa asuntomarkkinoiden toimivuuden ja sosiaalipoliittisten järjestelmien, osuutta sosiaalisessa elämässä. Arnett (2006, 115) on kylläkin huomauttanut, että heikko taloudellinen asema tai luokka-asema voi vaikuttaa siihen, miten nuori kokee orastavan aikuisuuden elämänvaiheen. Kritiikki on kohdistunut myös siihen, että nuoruus ymmärretään määrätysä järjestyksessä etenevänä sarjana universaaleja kehitysvaiheita. Kritisoijien mukaan nuoruus tulisi sen sijaan nähdä väljemmin, sosiaalisten rakenteiden ja yksilöiden välisenä muuttavana ja elävänä vuorovaikutuksena, jossa välillä edetään ja kehitytään ja välillä taas palataan taaksepäin. Kritiikistä huolimatta, tutkijat ovat huomioineet, että orastava aikuisuus ja siirtymä aikuisuuteen sisältää monia yhteisiä piirteitä ja kokemuksellisia yhteneävyyksiä, erityisesti saman sosiaalidemografisen ryhmän parissa. (Molgat 2007, 512; Schoon & Schulenberg 2013, 55; Kloep & Hendry 2011, 53–54.) Tutkimuksessani ymmärrän, että orastavan aikuisuuden käsite on vahvasti kiinnittynyt aikaan, tiettyihin sosiokulttuurisiin olosuhteisiin ja käytäntöihin, jotka määrittelevät nuoruutta. Nämä tekijät voivat vaihdella ja muuttua suhteellisen nopeasti vaikuttaen siihen, millaisena nuoruus näyttäytyy niin yksilöille itselleen kuin laajemmin yhteiskunnassa.

3.1.3 Siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen

Ihmisen elämässä ja toimijuudessa voidaan erottaa erilaisia ajallisia murroskohtia, nivel- ja siirtymävaiheita, jotka sisältävät kehityksen harppauksia, taantumista, mutta enimmäkseen tasaista etenemistä elämänculussa (Pohjola ym. 2014, 291). Siirtymässä nuoruudesta aikuisuuteen on kyse sellaisten tekojen, tapahtumien, yhteiskunnallisten asemien ja roolien institutionaalisen sarjasta, jotka yhdessä tuottavat aikuisuuden sosiaalisen määrittymisen (Stauber & Walther 2002; Komonen 2001, 72). Walter Böhnischin ja kumppaneiden (2003, 71) mukaan elämänculku (*life course*) kuuluu yksilölle, nuorelle itselleen, mutta siirtymät sen sijaan yhteiskunnalle. Tämä ajatus viittaa siihen, että yhteiskunta rakenteidensa ja instituutioidensa välityksellä tuottaa siirtymät yksilöiden elämänculkuun. Näiden elämänculun siirtymien voidaan nähdä vaikeutuneen. Vastuu niissä onnistumisesta tai epäonnistumisesta kuuluu enenevässä määrin ihmisille itselleen. (Giddens 1991, 74–80.) Yhtäältä yksilöiden vastuu oman elämänculun ohjaamisesta on lisääntynyt, mutta toisaalta siirtymät ovat kiistämättömästi sosiaalisesti määrittyviä. Siirtymät kiinnittyvät yhtä vahvasti niin yksilön toimijuuteen ja resursseihin kuin myös yhteiskunnallisiin käytäntöihin ja rakennetekijöihin (Moss & Richter 2010, 158). Nuorten osalta keskeisiä rakennetekijöitä ovat koulutus- ja työelämäinstituutioiden toimivuus ja saavutettavuus, perheen rooli ja merkitys yhteiskunnassa sekä myös valtion harjoittaman politiikan rooli edellä mainituissa (Merino & Garcia 2006, 35).

Aikuisuuteen siirtymisen perinteiset tavat ovat yhä voimissaan Suomessa. Nämä tavat juontuvat sodanjälkeiseen aikaan, 1950- ja 1960-luvulle, jolloin myös nykymuotoinen hyvinvointivaltio alkoi rakentua. Lineaarisen sujuva, palkkatyöhön tähtäävä elämänculku muodostaa edelleen ja pääasiallisesti normatiivisen odotuksen nuorille (Komonen 2001; Mary 2012, 313.) Näin siitäkin huolimatta, että länsimaiset yhteiskunnat ovat viime vuosikymmeninä kokeneet perustavanlaatuisia sosio-ekonomisia ja kulttuurisia muutoksia. Myös siirtymiin liittyvien yksilöllisten tarpeiden huomioimatta jättämisen on todettu voivan johtaa yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen ja jopa stigmatisoitumiseen (Mary 2012, 313; Stauber & Walther 2002, 15). Siirtymiin liittyvät odotukset ovat siis vahvasti normatiivisia ja nuorilla on taipumus myönteillä ja vastata näihin kulttuurissa vallitseviin odotuksiin. Vaikka paine mukautua aikuistumisesta osaltaan ohjaviin odotuksiin on olemassa, jää yksilölliselle

harkinnalle ja toimijuudelle kuitenkin tilaa. (Hitlin & Elder 2007, 183–184; Mary 2012, 336.)

Konkreettisella tasolla siirtymät tarkoittavat juuri yksilön nykyisyydessä tekemiä päätöksiä ja valintoja tulevaisuutensa suhteen (Merino & Garcia 2006, 35; Stauber & Walther 2002, 14). Näitä valintoja ovat esimerkiksi hakeutuminen koulutukseen tai työelämään, irrottautuminen lapsuudenkodista ja itsenäisen asumisen aloittaminen tai perheen perustaminen. Aktiivisen toimijuuden oletuksen voi lukea erilaisista aikuisuuden tunnusmerkkien listauksista, joissa korostuvat yksilöllinen elämänhallinta, vastuun ottaminen omista päätöksistä ja elämästä, kyky olla sopivassa määrin riippumaton sosiaalisista vaikutteista sekä taloudellinen ja tunne-elämään liittyvä itsenäistyminen (Westberg 2004, 51; Arnett 2004, 227; Mary 2012, 272; 292; Wrede-Jäntti 2010, 30).

Siirtymävaiheet ja aikuistumiseen kytkeytyvä vastuun kantaminen omasta elämästä ovat korostuneen haasteellisia haavoittavissa oloissa eläville nuorille. Erityisiä haasteita onnistuneiden siirtymien läpikäymiseen ovat sosiaalisen tuen ja verkostojen puute, koulutukselliset vajeet ja työelämäkokemuksen tai -valmiuksien puuttuminen, tunneperäiset ja psyykkiset vaikeudet tai hälyttävä päihteiden käyttö. Näistä yksilön ominaisuuksiin ja resursseihin tai yhteiskunnallisiin rakennetekijöihin liittyvistä haasteista johtuen, nuori ei kenties etene suoraviivaisesti eteenpäin siirtymissä tai osassa niistä, vaan sen sijaan palaa taaksepäin. Lähteminen on kuitenkin yksi keskeisimpiä nuoruutta kuvaavia kielikuvia, ja jokainen nuori joutuu ottamaan kantaa lähtemiseen – ja tietenkin myös palaamiseen. Palaamisen ohella vaikeutuneisiin siirtymiin voi lisäksi tulla katkoksia tai ne jumiutuvat täysin. Tällöin siirtymän katsotaan olevan epätäydellinen ja keskeneräinen. (McCarthy ym. 2009, 235; 238; Furlong 2013, 10; Greeson 2013, 40–41; Hendry & Kloep 2011, 77; Kuure 2001, 23; Pohjola 2001, 201–201; Westberg 2004, 51.) Barbara Stauber ja Andreas Walther (2002, 13) ovat kutsuneet tällaisia epätyypillisiä, edestakaisin nuoruuden ja aikuisuuden rooleissa ja asemassa liikkuvia siirtymiä jojo-siirtymiksi (*yo-yo transition*).

3.1.4 Nuoruus ja syrjäytyminen

Syrjäytymisen käsite on ylipäättään ja erityisesti lasten ja nuorten kohdalla ongelmallinen, osin epätarkka ja moniselitteisyydessään tutkimukselliseen käyttöön erottelukyvyltään puutteellinen. Käsitteelle ei ole muodostunut

yhtä ja vakiintunutta määritelmää tutkimuksen parissa eikä myöskään arkielämässä. Syrjäytymistä on tutkimuksessa lähestytty erilaisten syrjäytymisen riskitekijöiden avulla. Sellaisiksi on määritelty esimerkiksi nuoren heikko toimintakyky ja terveys, perheen huono-osaisuus, puutteelliset asuinolosuhteet, matala koulutustaso, puuttuva ammattitaito, työttömyys tai vähemmistöihin kuuluminen (Vaarama ym. 2010, 143–144). Ingrid Claezon (1996; ks. myös Edwards & Dárcy 2004, 149–150) on puolestaan määritellyt syrjäytymisvaarassa olevien nuorten selviytymistä tukevia ja toisaalta estäviä tekijöitä. Monet näistä tekijöistä liittyvät relationaalisuuteen: nuoren suhteisiin, kiinnittymisiin ja asemaan sosiaalisissa verkostoissa. Ilman tukevia suhteita nuori jää kokemuksellisesti, tiedollisesti ja myös tunteiden tasolla yksin. Syrjäytymiseen liittyvät keskustelut ovat ristiriitaisuudestaan huolimatta käyttökelpoisia, koska kiinnostukseni kohdistuu juuri syrjäytymisen riskitekijöiden raskauttamiin sekä syrjäytävissä olosuhteissa eläviin nuoriin ja heidän toimijuuteensa. Etsivän työn kohtaamalla nuorilla tilapäinen tai pysyvämpi ulkopuolelle joutuminen, syrjäytyminen yhteiskunnan keskeisistä toiminnoista, resursseista tai sosiaalisista suhteista on monesti toimijuuden rakentumisen näkökulmasta merkittävä tosiasia. (Suutari & Suurpää 2001, 6; Linnakangas & Suikkanen 2004, 27–28.)

Ymmärrän syrjäytymisen Tuula Helsen (2002, 190) ja Sakari Hännisen (2007, 5–7) tapaan dynaamisena prosessina, jonka kuluessa sama ihminen saattaa elämänsä eri vaiheissa tai elämänalueella olla niin yhteiskunnan sisällä olijan kuin syrjäytyneenkin positiossa. Määritelmä pitää sisällään ajatuksen syrjäytymisprosessin kaksisuuntaisuudesta. Syrjään joutuminen ei ole lopullista, syrjäytyneet voi palata takaisin osallisuuteen ja integroitua yhteiskuntaan. Syrjäytymisen voi siten nähdä myös väli-tilana ja tilapäisenä elämänvaiheena (ks. Seppänen 2001, 26–27; Suutari 2002, 87), jolloin yksilön tilanne ja positiot vaihtelevat ajan ja paikan mukaan. Syrjäytymisessä on kyse toimintavaihtoehtojen vähäisyydestä, tulevaisuuden epävarmuudesta ja sosiaalisesta haavoittuvuudesta (Hänninen 2007, 6).

Syrjäytyminen määritetty näin ollen kielteiseksi ja vältettäväksi asiantilaksi. Integraatio on puolestaan jotakin myönteistä ja tavoittelemisen arvoista. On kuitenkin huomioitava, että asemat, joihin ihmisiä pyritään integroimaan, eivät aina ole tasa-arvoisia eikä niihin kiinnittyminen merkitse välttämättä pääsyä mukaan keskimääräiseksi tai normaaliksi

miellettyyn elämäntapaan. Integraatio voi sen sijaan olla vaikkapa kiinnittymistä heikon toimeentulon, vähäisen turvallisuuden ja alhaisen arvostuksen työpaikkoihin. Äärimmillään pakkointegrointi yhteiskunnan normien mukaiseen elämään voi olla poissulkemista. Esimerkiksi koulukoti, psykiatrinen hoitolaitos ja vankila edustavat tällaisia pakko-integraation muotoja, jotka voivat olla yksilön kannalta syrjäyttäviä. (Heikkinen 1999, 135–136.) Syrjäytyneiden ulkopuolisuus samoin kuin sisällä olevien sisäpuolisuus on siten suhteellista ja ulos ajautuneilla on aina jokin suhde yhteiskuntaan. ”Poissulkeva, tuskallinen tai nöyryyttävä suhde on kuitenkin suhde” – tämä on Helnen (2002, 175–176) mukaan syrjäytymisen ydin.

Syrjäytyvien tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrittelemiseksi on osoitettu kaksi keskeistä kriteeriä. Ensimmäinen kriteereistä on hallinnollisesti määritelty ja tilastoista todennettava huono-osaisuus. Siinä mittarina ovat esimerkiksi yhteisasiakkuus työvoima- ja sosiaalitoimessa tai nuoren tekemät rikokset. Nämä kriteerit ovat yksilöstä riippumattomia ja niiden avulla saadaan yleisellä tasolla käsitys syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten lukumääristä. Nuoriso- ja sosiaalityöntekijöiden tekemien asiakasmäärittelyjen kautta jäsennyksiä ja ihmisten luokitteluja tuotetaan myös institutionaalisesti. (Paju & Vehviläinen 2001, 50–51; ks. myös Raitakari 2002, 45; Suutari 2002, 51.) Toinen kriteereistä perustuu asiakasnuoren yksilölliseen tarkasteluun. Tällöin syrjäytymistulkinta voi tukeutua vaikka siihen, kuinka hyvin asiakas hallitsee oman päihteiden käyttönsä tai kykenee ylläpitämään yleisesti sopivana pidettyä elämäntapaa. Tämä ensin mainittua yksilöllisempi kriteeri saa sisältönsä asiakkaiden ja työntekijöiden välisestä vuorovaikutuksesta, jossa hahmotetaan yksittäisen asiakasnuoren elämäntilannetta. (Paju & Vehviläinen 2001, 51; Äärelä 2013, 43.)

Yleisesti on ajateltu, että nuorista suurimmassa syrjäytymisvaarassa ovat ne, joiden tieto- ja osaamisedellytykset eivät vastaa työmarkkinoiden koventuneita ja yhä eriytyneempää asiantuntemusta edellyttäviä vaatimuksia. Nykyisin voidaan sen sijaan ajatella, että keskeistä syrjäytymisen kannalta on nimenomaan osallisuus tiedosta. Heikoilla ovat yksilöt, joiden toimijuutta määrittää aloitekyvyttömyys ja jotka jäävät sivuun tietovirroista tai ovat korkeintaan tietotulvan passiivisia vastaanottajia. (Karjalainen ym. 2002, 256.) Tärkeää on paitsi osallisuus tiedosta informaationa myös osallisuus tiedosta sosiaalisena tai henkisenä pääomana,

kykynä toimia refleksiivisesti. Thomas Ziehe (1991, 255) kytkee lisääntyvän refleksiivisyyden perinteiden ja traditionaalisen yhteisöllisyyden rapautumiseen sekä uudenlaiseen käsitykseen minän muovailtavuudesta. Valmiita malleja elämästä tai itsestä ei välttämättä löydy, ja tulkinnat maailmasta ovat yksilöllisiä kaikkine mahdollisuuksineen ja riskeineen.

Nuoruuden syrjäytymisen riskitekijöiksi tutkimuksissa ja hallinnollisesti määriteltyjen tekijöiden ohella nuorten oma näkökulma syrjäytymiseen on olennainen ja se painottuu osin eri tavalla kuin niin sanotusti viralliset määritelmät. Vuoden 2014 *Nuorisobarometrissa* nuorilta itseltään kysyttiin näkökulmia syrjäytymiseen. Vastauksissa nuoret mainitsivat sosiaalisiin suhteisiin liittyvät tekijät, kuten ystävien puutteen ja huonoon seuraan joutumisen tärkeimmiksi syrjäytymisen syiksi. Tämä tulos, samoin kuin vuoden 2008 *Nuorisobarometrin* havainto siitä, että nuoret pitävät niin perheeseen kuin ystäviinkin liittyviä sosiaalisia suhteita elämänsä tärkeimpinä asioina, tukee sosiaalisten suhteiden merkityksen keskeisyyttä nuorten elämässä. Nuoret mainitsivat vuoden 2009 *Nuorisobarometrissä* myös päihteiden käytön sekä työpaikan tai koulutuksen puutteen merkittävinä syrjäytymisen syinä. Huomionarvoista kyselyn tuloksissa oli, että nuoret korostavat yksilön ominaisuuksista lähtevää syrjäytymisen selitystapaa. Tällöin syrjäytymisen nähdään johtuvan yksilön omasta halusta tai valinnoista. (Myllyniemi 2008, 103–105; Myllyniemi 2009, 124–128, myös Alanen ym. 2014, 43–44.)

3.2 Toimijuuden ulottuvuuksia

Näkökulma toimijuuteen piirtyy tutkimuksessani esiin sen kontekstista käsin, syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten parissa toimivasta etsivästä työstä. Käsitys nuorten toimijuudesta muodostuu tällöin varsin erilaiseksi kuin vaikkapa vapaa-aikaan liittyvässä tai erilaisissa laitospäristöissä tehtävässä nuorisotutkimuksessa. Nuorten syrjäytymisen yhteydessä yhteiskunnallisen auttamistyön keskeiseksi päämääräksi muodostuu syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten integroiminen vahvemmin yhteiskuntaan. Monesti esitetty näkemys, jonka myös Helne (2002, 92) mainitsee, ymmärtää integroimisen päämääräksi yksilön liittämisen yhteiskunnan kollektiiviseen yhteisyyteen, joka voi rakentua erilaisten intressien yhteisyydestä tai identiteettiin

liittyvästä yhteenkuuluvuudesta. Tämän tyyppinen tulkinta integraatiosta ja syrjäytymisestä olettaa, että on olemassa yhteiskunnallinen todellisuus ja normiyhteys, jonka piiriin sieltä loitontuneet voidaan ja tulisi työntekijöiden toimesta saattaa. (Helne 2002, 92; 121–122; Raitakari 2002, 48–49.) Integraatioon liittyvien kysymysten yhteydessä aktivoituvat usein myös erilaiset auttamistyöhön liittyvät paremmin tietämisen, hoitamisen tai kontrolloinnin strategiat (Järvinen & Jahnukainen 2002, 134). Toisen puolesta tekemistä tai tietämistä voidaan kuitenkin pitää toimijuuden näkökulmasta riippuvuutena ja autonomian puuttumisena (Turtiainen 2011, 146). Palaan nuorten toimijuuden ja auttamistyön väliin kysymyksiin vielä lyhyesti tämän luvun lopussa.

3.2.1 Mitä toimijuus on?

Yhteiskuntatieteissä toimijuuden määrittely liittyy kiinnostukseen ihmisten toiminnasta, sen luonteesta ja merkityksestä (Jyrkämä 2008, 191; Niemelä 2009, 213–223). Toimijuuskeskustelun varhaiset lähtökohdat voidaan paikantaa 1700-luvun liberaalin humanismin ja romantiikan poliittisiin, tieteellisiin, kulttuurisiin ja moraalisiin ohjelmiin, joissa yksilö nähtiin autonomisena ja rationaalisena olentona, jolla oli kyseenalaistamaton kyky toimijuuteen (Paju 2013, 16). Länsimainen käsitys toimijuudesta on perinteisesti korostanut autonomisen yksilön asemaa sosiaalisen toiminnan keskuksena ja merkityksenantojen lähteenä. Toimijuus käsitetään ihmisyyttä olennaisesti määrittäväksi näkökulmaksi. (Hitlin & Elder 2007, 171; Kumpulainen ym. 2009, 25; Ronkainen 1999; Sulkunen 2010, 505.) Toimijuudella siis viitataan niihin yksilön päätöksenteon ja valintojen prosesseihin, jotka ovat pääasiassa individualistisia, luovia ja riippumattomia ulkoisista paineista (Rudd & Evans 1998, 51). Toimijuuteen kuuluu tällöin mahdollisuus ”toimia toisin” sekä vaikuttaa aktiivisesti ympäröiviin olosuhteisiin (Giddens 1984, 9; Jeffery 2011, 97). Tällöin eivät korostu ne rajoitukset tai pakot, joihin ihmiset arjessaan useinkin väistämättä törmäävät (Jyrkämä 2008, 192). Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt avaamaan sekä nuorten aktiivisen toimijuuden mahdollisuuksia että sitä rajoittavia tekijöitä.

Vahvan, individualistisen toimijuus-käsityksen vastapainona yhteiskuntatieteissä on korostettu yksilöllisten toimijoiden ulottumattomissa olevia yhteiskunnan rakennepiirteitä. Näiden rakennepiirteiden ajatellaan vaikuttavan ehdollistavina ja määräävinä voimina yksilöiden toimintaan.

(Ronkainen 2012.) Jyrkkää toimijuuden ja yhteiskuntarakenteiden välistä vastakkainasettelua voidaan kuitenkin pitää liian yksilolotteisena näkemysenä. Esimerkiksi juuri edellä mainittu Giddens (1984) on pyrkinyt yhdistämään ne: ihmiset toimivat rakenteiden puitteissa, mutta toiminnallaan he voivat myös muuttaa niitä. Yksilön ja rakenteiden välinen suhde on siten vastavuoroinen (Hitlin & Elder 2007, 171). Tällöin yksilöt määrittävät sosiaalisiksi ja refleksiivisiksi toimijoiksi laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissaan (Sampson & Laub 2005, 38.). Toimijuus rakentuu yksilön ja yhteiskunnallisten rakenteiden, instituutioiden ja yhteisöjen sekä niihin kiinnittyvien normien, sääntöjen ja käytäntöjen välisessä suhteessa. Toimijuudelle antavat puitteet ja sitä määrittävät tietyt historialliset, poliittiset ja sosio-kulttuuriset tekijät. Toimijuus ei siten ole koskaan täysin vapaata, joskaan ei myöskään täysin ulkopuolisten rajoitteiden määrittämää. (Hirvonen & Husso 2012, 5; Ojala ym. 2009; Pascale, 2011, 34.)

Keskeiset toimijuutta koskevan ymmärrykseni taustatekijät ovat sosiologit Mustafa Emirbayer ja Ann Mische (1998, 973), jotka ovat muotoilleet relationaaliseksi pragmatismiksi (*relational pragmatics*) kutsumansa lähestymistavan suhteessa toimijuuteen. Teoriassaan he korostavat intersubjektiivisuuden, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kommunikation merkitystä toiminnan ”kriittisinä komponentteina”. Toimijuus on Emirbayer ja Mischen (1998) mukaan ymmärrettävä aina dialogisena ja samaan tapaan kuin fenomenologinen käsitys toiminnan luonteesta, intentionaalisenä, johonkin kohdistuvana. Toimijuus aktualisoituu tietyissä, alati muuttuvissa suhteissa ja konteksteissa, joissa yksilö asetuu vuorovaikutukseen toisten ihmisten, merkitysten, tapahtumien tai paikkojen kanssa. Vuorovaikutuksellisuus ei siten ole jotain, mitä yksilöt valitsevat tai jättävät valitsematta, vaan toimijuuden rakentumisen edellytys (Smart 2011, 17).

3.2.2 Toimijuuden ajallisuus

Emirbayerin ja Mischen (1998) määritelmässä toimijuus ymmärretään temporaalisenä, aikaan sidottuna käsitteenä, joka rakentuu erilaisista ja vaihtuvista ajallisista orientaatioista ja tulkintaprosesseista. Yksilöiden orientoituminen aikaan, menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen, on alati läsnä ihmisenä olemisessa, toimijuudessa ja toiminnassa. Aikaorientaatiot itsessään ovat toisiinsa limittyneitä, erottamattomasti yhteen

kietoutuneita. Tulevaisuuteen suuntautunutta toimijuuden orientaatiota kutsutaan projektiiviseksi (*projective*). Intentionaalisina toimijoina ihmisillä on kyky ennakoida ja kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia tai toiminnan mahdollisuuksia, nähdä tulevaisuus avoimena ja neuvoteltavana. (Mt., 985; Meretoja 2009, 220.) Toimijuuden käsitteeseen assosioituu lähes itsestään dynaamisuutta, yksilöllisen toimintakyvyn kehittymistä painottava näkökulma. Se korostaa ihmisten reflektiivistä liikettä kohti tulevaisuutta (Josselson ym. 2007, 3–4). Carmen Leccardin (2005, 139) tutkimuksen mukaan osalla nuorista on kuitenkin nykyhetkessään huomattavia vaikeuksia tehdä valintoja ja päätöksiä, joiden avulla suuntautuminen tulevaisuuteen tapahtuu. Tyypillisiä nuoruusiän mahdollisesti kohtalokkaitakin päätöksiä, jotka kohdistuvat tulevaisuuteen ja elämäntalon avautuviin tai vastaavasti sulkeutuviin mahdollisuuksiin, ovat koulutusten nivelvaiheissa ja työelämään astuttaessa tehtävät valinnat (Pohjola 2009, 26). Leccardi (mt., 139) on nimennyt edellä kuvattun aikaorientaation tunnuspiirteen elämäkerralliseksi epävarmuudeksi (*biographical uncertainty*).

Tulevaisuuteen suuntautumisen ohella toimijuus orientoituu menneisyyteen. Menneisyys informoi, jopa automatisoi ja tapaistaa nykyisyydessä tapahtuvaa toimintaa. Mennyt maailma ikään kuin projisoidaan odotuksena nykyhetkessä tapahtuvaan ja myös tulevaan maailman kohtaamiseen. (Karvonen 1997, 187.) Nykyisyyttä ja tulevaisuutta tulkitaan eräänlaisen kerrostuneen menneisyyden avulla. Menneisyys ei kuitenkaan ole staattisen muuttumaton tai objektiivisesti ja aukottomasti mieleen muistuva toimijuuden elementti. Menneisyys avautuu nykyhetkessä tapahtumista ja kokemuksista tehtyjen tulkintojen ja uudelleen tulkintojen välityksellä. Näin ollen on mahdollista, että maailman muuttuessa tulkinnat ja uskomukset eivät enää päde, vaan ne voivat osoittautua myös käyttökelvottomiksi tai jopa vääriksi. (Emirbayer & Mische 1998, 963; Hitlin & Elder 2007, 174; Karvonen 1997, 187; Lawler 2002, 249.) Menneisyyteen suuntautuvaa toimijuuden ajallista orientaatiota Emirbayer ja Mische (1998, 963) kutsuvat iterationaaliseksi (*iterational*), joka voidaan ymmärtää kyvyksi aktivoida tapaistuneita tai rutinoituneita toiminta- ja ajattelutapoja nykyhetken tarpeisiin. Elina Paju (2013, 211) toteaa, että menneet kokemukset ohjaavat ihmisen elämäntulkun maailmassa jättäen meihin erilaisia jälkiä. Syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kohdalla voisi ajatella, että samaan, syrjäyttävään

”toimijuuden kuvioon” osallistumisesta on jäänyt nuoreen jälkiä, tuntemus omasta vajaasta toimijuudesta (mt., 211). Nuoria kohdattaessa ja heidän elämäntilanteitaan tarkasteltaessa onkin tärkeää huomioida myös nämä menneisyyden jäljet.

Toimijuuden kolmas, nykyisyydessä realisoituva orientaatio on käytännöllisen harkinnan (*practical-evaluative*) aluetta, joka viittaa kykyyn vastata käsillä olevien tilanteiden vaatimuksiin sekä tehdä käytännöllisiä ja/tai normatiivisia valintoja eri toimintatapojen välillä (Emirbayer ja Mische 1998, 994; Pehkonen & Isopahkala-Bouret 2010, 39). Vaikka yhteiskunnalliset tosiasiat rajoittavatkin mahdollisuuksiamme, sosiaalinen toiminta on valintasuuntautunutta, tavoitteellista ja merkityksiä sisältävää. Ihmisten voidaan siten pikemmin nähdä harkitsevan ja arvioivan tilanteitaan kuin toimivan niissä refleksinomaisesti tai tavan perusteella. Toimijuus rakentuu juuri inhimillisten olentojen kyvystä liittää asioihin ja tapahtumiin merkityksiä sekä toimia vaihtelevissa tilanteissa näiden merkityksenantojen perusteella. (Musolf 2003, 3; Jyrkämä 2008, 192.) Toimijuudelle näyttää olevan olennaista tietoinen tuntemus toimijuudesta. Toimijuuden tunto ilmaisee kokemuksen oman elämänsä päätöksiä tekevänä ja toteuttavana subjektina (Paju 2013, 20).

Syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten osalta voidaan esittää kysymys, millaiset ajalliset orientaatiot ovat heille mahdollisia. Sosiaalinen vaade hallita liikkumista eri aikaorientaatioiden välillä on vahvasti olemassa. Elämään kuuluu vaihtelevasti ajanjaksoja, jolloin kiinnitymme voimakkaammin johonkin aikaorientaatioon (Emirbayer & Mische 1998, 1012). Marjaana Kajo (2010) on havainnut, että nuoret työn marginaalissa olevat nuoret elävät niin sanotusti laajennetussa nykyisyydessä. Tällöin tulevaisuus näyttäytyy nuorille sumuisena ja epävarmana, eikä menneisyyden tapahtumillakaan näyttäisi olevan merkitystä nykyisyyden kannalta (mt., 32). Laajennetussa nykyisyydessä elettyä elämää leimaa päivä kerrallaan -orientaatio. Elämä on kiinni tässä hetkessä. Yhteiskunnallisena ihanteena puolestaan on tasapainoinen ja joustava siirtyminen eri aikaorientaatioiden välillä siten, että vaikeatkaan menneisyyteen liittyvät tapahtumat eivät ole haitaksi nykyisyydessä ja yksilöillä on kyky toimia suunnitelmallisesti tulevaisuutta ajatellen.

3.2.3 Autonominen toimijuus

Suomessa, kuten muissakin kehittyneissä länsimaisissa yhteiskunnissa, joita luonnehtii vilkas sosiaalinen liikkuvuus, elämäntapojen monimuotoisuus ja individualismin eetos, yksilöllisellä itsemääräämisoikeudella, autonomialla on ollut ja on edelleen vahva asema. Itsemääräämisoikeudella ymmärretään jokaiselle täysi-ikäiselle yksilölle kuuluvaa moraalista oikeutta tehdä vapaasti, ilman ulkopuolista kontrollia, omaan elämäänsä liittyviä valintoja ja päätöksiä sekä myös toteuttaa niitä. Autonomista toimijuuttaan toteuttamalla ja myös uudistamalla ihmiset muovaavat elämäänsä ja hyvinvointiaan sekä rakentavat niille erilaisia, vaihtuviakin merkityksiä. (Turtiainen 2011, 142; Dworkin 1988, 31; Furlong 2013, 70.) Itsemääräämisoikeus turvaa mahdollisuuden yksilön omien näkemysten muodostamiseen, tahdonilmaisuihin, moraalisiin, poliittisiin ja uskonnollisiin vakaumuksiin sekä omiin tekoihin. Itsemääräämiseen kytkeytyy oleellisella tavalla ajatus henkilön itsenäisyydestä, riippumattomuudesta ja omaehtoisuudesta eli autenttisuudesta. Autenttinen yksilö pyrkii perustamaan toimintansa itsenäiseen harkintaan. Tämä edellyttää kykyä olla kosketuksissa tekijöihin, jotka rakentavat ihmisten toimijuutta. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi yksilön tiedolliset käsitykset, arvot, ihanteet, preferenssit ja halut. Itsemääräämisen yhteydessä aktualisoituu myös pohdinta siitä, millaiseen laajempaan asennoitumistapaan se liittyy. Ihanteellisessa tapauksessa ihmisen vastuu itsenäiseen eettiseen harkintaan korostuu. Mahdollista on myös passiivisen ja toisista piittaamattoman suhtautumistavan syntyminen. Yksilön autonomiset valinnat edellyttävät kuitenkin aina sitä, etteivät ne loukkaa toisten ihmisten yhtäläistä oikeutta itsemääräämiseen. (Grey 1993, 62; Pietarinen 1994, 22; Launis 1998, 51–53; Lindqvist, Martti 1985, 83.)

Yleisen ajattelutavan mukaan itsemäärääminen edellyttää yksilöllä olevan henkisiä ja fyysisiä valmiuksia itsenäiseen ajatteluun ja toimintaan. Perinteisesti tällaiset valmiudet eli riittävä kompetenssi saavutetaan aikuiseksi varttuessa. (Launis 1998, 51.) Etsivän työn näkökulmasta on tärkeää, että vaikka osalta nuorista saattaa puuttua erilaisiin valintoihin tai päätöksentekoon vaadittavia valmiuksia tai jopa laillinen oikeus toimeenpanna niitä, heidän autonomisuutensa kunnioittaminen ja sen toteutumisen edesauttaminen on työskentelyn lähtökohtainen eettinen periaate. Käytännössä voidaan havaita, että itsemääräävyys toteutuu kuitenkin vaihtelevassa määrin ja sen toteutumista voivat edistää tai

estää hyvin monenlaiset yksilöön tai hänen ympäristöönsä liittyvät tekijät (Lagerspetz 1998, 99). Itsemääräämisoikeudesta syntyvien velvoitteiden luonne riippuu siitä, minkä tyyppiseksi oikeudeksi luokittelemme oikeuden itsemääräämiseen. Itsemääräämisoikeus näyttää edellyttävän niin sanottuja negatiivisia puuttumattomuustekoja kuin myös aktiivisia tai positiivisia toimia yksilön tahdon toteutumisen edistämiseksi. Myös yhteiskunnalla on positiivisia velvoitteita, joiden tehtävänä on luoda järjestelmä, joka turvaa yksilön eheyden (*integriteetti*) sekä luo mahdollisuuksia hyvien päätösten tekemiseen ja niiden toteuttamiseen. (Rauhala 1998, 93.)

Sosiaalialan ammattilaisen eettisissä ohjeissa (*Arki, arvot, elämä, etiikka 2012*) asiakkaan itsemääräämisoikeus on nostettu keskeiseksi työskentelyä ohjaavaksi periaatteeksi ja sen katsotaan kuuluvan keskeisiin ihmis- ja perusoikeuksiin (Arajärvi & Sakslin 2007, 52). Eettisissä ohjeissa asiakkaan itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan asiakkaan oikeutta ja vastuuta päättää itseään koskevista asioista. Toisaalta työntekijöillä on velvollisuus auttaa asiakkaita selvittämään erilaisten pyrkimysten ja halujen välisiä ristiriitoja, jotka estävät tekemästä ratkaisuja, joita he pitävät parhaina (ks. Pietarinen 1994, 33). Kyösti Raunio (2009, 95) kehottaa tarkastelemaan itsemääräämisoikeutta ja asiakkaan vastuuta omista valinnoistaan myös siitä näkökulmasta, että sosiaalityön asiakkaita voidaan kuvata yhteiskunnalliselta asemaltaan heikoiksi ja alistetuiksi. Raunio mukaan tällainen luonnehdinta viittaa vahvoihin ulkoihin rajoitteisiin asiakkaiden valinnoille. Derek Layder (2006, 289) viittaa samaan ilmiöön kutsumalla autonomisuutta suhteelliseksi, koska yksilön valinnat voivat tapahtua vain niissä puitteissa, jotka ovat hänelle kulloinkin sosiaalisesti mahdollisia. Suhteellisuuden näkökulmasta itsenäisten valintojen kehikko saattaa joskus muodostua niin ahtaaksi, ettei todellista valinnanvapautta jää käytettäväksi (Dodds 2000, 230).

Autonomiaan kuuluu sisäänrakentuneena myös oikeus tehdä itseään koskevia epärationaalisia ratkaisuja, joiden sisältöä toiset ihmiset eivät voi ymmärtää tai hyväksyä. Autonominen toimija ei myöskään aina pidä toimintansa lähtökohtana omia intressejään, vaan voi uhrata ne näennäisen järjettömästi tai altruistisesti jonkun toisen hyväksi. (Lagerspetz 1998 101; 126.) Kanssaihmiset voivat puuttua näihin valintoihin vain tapauksissa, jolloin henkilö ei tiedosta toimintaansa liittyviä vaaroja tai on jostain muusta syystä kykenemätön itsenäiseen harkintaan. Tällöin

kyseessä on epäautonominen yksilö, jonka tahtoa ja toimintaa on mahdollista rajoittaa hänen oman etunsa nimissä. Filosofisessa kirjallisuudessa tällaista argumentointia on kutsuttu ”heikoksi paternalistiseksi perusteluksi”. (Launis 1998, 53.) Paternalismiin perustuvan toiminnan ja autonomisuuden rakentamisen välisessä suhteessa on tärkeää ymmärtää, milloin auttamistyössä kohdatulla henkilöllä on resursseinaan sellaisia käytännön valmiuksia, asiaan liittyvää tarkoituksenmukaista tietoa, kykyä punnita vaihtoehtoja sekä myös riittävästi tukea asioiden hoitamiseen ja valintojen seuraamusten ymmärtämiseen. (Turtiainen 2011, 149; Raitakari & Juhila 2013, 193).

3.2.4 Toimijuuden relationaalisuus

Toimijuuden relationaalisuus ja sidoksellisuus ilmenee niin intiimeissä, yksilöiden välisissä kuin myös laajemmissa toimijan ja yhteiskunnallisten rakenteiden välisissä suhteissa. Ihmiset kuuluvat monimuotoisiin sosiaalisiin verkostoihin, ja heidät voidaan siten ymmärtää perusolemukseltaan relationaalisiksi (*relational being*), suhteissa syntyviksi ja toimiviksi. Voidaan ajatella, että toimijuus-käsitteen merkittävyys on juuri sen keskeisessä ominaisuudessa, joka huomioi ihmisten sosiaalisen kiinnittyneisyyden: emme voi astua kokonaan pois suhteissa olemisesta, eikä toimijuutta voida ymmärtää sosiaalisista suhteista irrallaan. Orientoidumme kaiken aikaa toisten ihmisten ”olemiseen, toimintaan ja liikkeeseen”. (Jeffery 2011, 96; Karvonen 1997, 182; Bynner 2005, 379; Mason 2004, 177; ks. myös Veijola 1997, 148.) Toimijuus voidaan siten nähdä lähtökohtaisesti vuorovaikutteisena prosessina, läpeensä suhteisena rakenteena, jossa toimijat ovat sidoksissa toisiinsa sosiaalisesti rakentuneessa toimintaympäristössä (Emirbayer & Mische 1998, 974).

Mark S. Granovetter (1973, 1361–1378) on tutkinut yksilöiden välisiä sosiaalisia siteitä ja jakanut ne karkeasti vahvoin ja heikkoin siteisiin. Yksilöiden välistä sidettä voidaan kutsua vahvaksi tai heikoksi riippuen suhteessa vietetyn ajan määrästä, suhteen emotionaalisesta intensiteetistä ja intiimiydestä sekä sen sisältämistä vastavuoroisista palveluksista ja arvoyksimielisyydestä. Vahvat siteet edustavat syvällistä sitoutumista, kun taas heikot siteet ovat niin sanotusti kevyttä sitoutumista. Yleensä yksilöllä on heikon siteen leimaamia suhteita enemmän kuin vahvan siteen leimaamia kiinnittymisiä. Heikkojen siteiden nähdään yhdistävän todennäköisemmin erilaisten ryhmien jäseniä, kun taas tiettyjen, määrättyjen ryhmien

jäseniä yhdistävät vahvat siteet. Heikkoja siteitä on pidetty pitkään yksilön sosiaalisen vieraantumisen merkinä. On kuitenkin huomioitava heikkojen siteiden tärkeä merkitys yksilön mahdollisuuksien ja uusiin yhteisöihin integroitumisen kannalta. Esimerkiksi verkostosta toiseen siirtyvä henkilö luo myös linkin näiden verkostojen välille. Vahvat siteet saattavat puolestaan aiheuttaa yhteisöllistä hajaantumista ja fragmentoitumista, sen sijaan että ne loisivat paikallista koheesiota kuten heikot siteet.

Rose L. Coser (1975, 238–239) määrittelee heikot siteet jopa yksilön autonomian kasvualustaksi. Hänen mukaansa ihmisiin, joilla on paljon heikkoja siteitä, kohdistuu sosiaalisessa kanssakäymisessä laajasti toisten ihmisten asettamia odotuksia, jotka voivat olla ristiriitaisia ja paikoin yhteen sovittamattomia. Ollessaan kanssakäymisessä moninaisten odotusten kanssa yksilö joutuu kehittämään sosiaalista herkkyyttään, toimijuuttaan kyetäkseen toimimaan ympäristössään. Vastaavasti Jaana Lähteenmaa (2000, 71–73) kuvaa nuorten alakulttuureiden yhteisöllisyyttä, jossa ääripäinä ovat yhtäältä tiukkaa sitoutumista edellyttävä yhteisöllisyys, jota määrittää sitovat arvot, sanktoidut normistot ja yksilöllisyyden häivyttäminen. Toisaalta yhteisöllisyys voi olla sukkulointia kevyissä yhteisöissä, joille on ominaista löyhänorminen ja arvopluralistinen yhteisöllisyyden toteuttaminen sekä yksilöllisyyden vaaliminen ja kehittäminen. Tutkimukseni nuorten suhde yhteisöihin ei useinkaan ole kevyttä sukkulointia heikon sidoksen luonnehtimissa suhteissa tai syvällistä sitoutumista vahvojen sidosten puitteissa. Heidän sidoksiaan ja kiinnostumistaan saattavat tässä elämänvaiheessa leimata epävakaisuus ja jännitteisyys sekä ääripäinä hyväksikäyttö tai sidosten puuttuminen, yksinäisyys.

Relationaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna toimijuutta määrittelee siten pikemminkin keskinäinen riippuvuus kuin riippumattomuus kanssaihmisistä (Mauthner & Doucet 1998, 125). Ihmiset ovat perustavanlaatuisesti sidoksissa toisiinsa. Toimijuus syntyy muihin linkittymisen ja keskinäisten riippuvuuksien kautta, vuorovaikutuksellisten riippuvuussuhteiden verkostoissa. Riippuvuus voidaan siten nähdä ihmisen olemassaolon tapana. Jotta toimijuus mahdollistuisi, tarvitaan kanssaihmiä, yhteisöjä ja toiminnan yhteiskunnalliset puitteet. (Paju 2013, 207–209; Lee 2001, 109; Jeffery 2011, 95–96; Virkki 2004, 18–19.) Riippuvuus ja toimijuuden käsitteeseen usein liitettävä määre, yksilöllinen autonomia, eivät näin ollen sulje toisiaan pois, vaan ne ovat tilanteisesti

muuttuvia ja vaihtelevia. Elämänkuluissa korostuvat vaihtelevasti ja osin samanaikaisesti sekä autonomisuus että riippuvaisuus toisista ihmisistä tai organisaatioista. Vaikka ihmiset ovat vaihtelevista syistä johtuen jossain herkässä elämänvaiheessa riippuvaisia muista, se ei tarkoita, että riippuvuus jatkuisi läpi elämän tai kaikilla elämänalueilla. (Tronto 1993, 135; 163.)

Toimijuuteen olennaisesti kuuluva relationaalisuus, liittymisen tarve ja väistämätön riippuvaisuus toisista voidaan toisaalta kokea myös nöyryyttävänä asiana. On vaikea tunnistaa ja tunnustaa oma tarvitsevuutensa. Käsitys riippuvaisuuden alentavasta luonteesta perustuu liberaalissa ajattelumallissa vallitsevaan käsitykseen aikuisuudesta normikansalaisuutena. Lapsuudesta, nuoruudesta ja aikuisuudesta tulee näin poliittisia kategorioita, joissa riippuvaisuus ja toisaalta autonomisuus toimivat jaottelevalta tekijöinä. (Sennett 2004, 108–109; Tronto 1993, 120; Niemelä 2009, 232; Raitakari & Juhila 2011, 197.) Nuoruudessa, jolloin itsenäisen, autonomisen toimijuuden rakentumisen merkitys korostuu, myös sosiaalisten suhteiden tärkeys painottuu. Layderin (2006, 300) mukaan yhteiskuntaelämän ja toimijuuden eksistentiaalinen ydinkysymys liittyy yhtäältä yksilön kykyyn kiinnittyä aidosti toisiin ihmisiin ja toisaalta, kiinnittymisestä ja riippuvaisuudesta huolimatta säilyttää toimijuutensa rajat ja autonomisuus. Autonomia edellyttää sekä yhteyttä ja läheisyyttä toisiin kuin myös vierautta ja persoonattomuutta (Sennett 2004, 177; ks. Sulkunen 2009, 72). Relationaalisen toimijuuden näkökulma auttaa hahmottamaan elämään olennaisesti kuuluvia ja risteäviä yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden kysymyksiä sekä jopa erällä tavalla ylittämään yhteisöllisyyden vastakohdaksi ja yksilöllisyyteen helposti kytkeytyvän erillisyyden ja yksinäisyyden pulmia (Josselson ym. 2007, 3).

3.2.5 Täytyminen kulttuurisena odotuksena ja osana toimijuutta

Nuorten aikuistumisprosessiin ja toimijuuteen on kiinteästi kytkeytynyt ajatus erilaisten elämänvaiheiden ja -tapahtumien oikea-aikaisesta läpikäymisestä, yhteiskunnallisista elämänkuluista, jotka näyttäytyvät normatiivisina tai kokemuksellisinä välttämättömyyksinä elää toisten kanssa samankaltaisesti ja -aikaisesti (Marin 2001, 247–248). Elämänvaiheesta toiseen siirtymisessä on nuorten osalta kyse sellaisten tekojen, tapahtumien, yhteiskunnallisten asemien ja roolien institutionaalista sarjasta, jotka yhdessä tuottavat aikuisuuden sosiaalisen määrityksen (Komonen 2001; Mary 2012, 42; Stauber & Walther 2002). Ihmiset

ovat toimijoina vahvasti riippuvaisia yhteiskunnallisista traditioista, tavoista sekä erilaisista sosiaalisista suhteista ja kytkennöistä (Baggini & Fosl 2012, 27). Yhteiskunnallinen toiminta edellyttää laajaa sosiaalista ja kulttuurista tietämystä, ”kulttuurisia reseptejä” siitä, kuinka ajatella, olla kanssakäymisessä tai tehdä erotteluja vaikkapa toivotun ja ei-toivotun käyttäytymisen välillä (Raitakari 2004, 60). Toimijuus rakentuu näin ollen kiinteässä suhteessa yhteiskuntaan ja sen keskeisiin rakenteisiin, joita myös kulttuuriset odotukset ovat (Jeffery 2011, 95–96).

Monesti rakenteelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset reunaehdot kehystävät elämäntilanteita, joissa nuorilla olisi ainakin periaatteessa mahdollisuus tehdä valintoja. (Aaltonen 2012; Mary 2012, 182). Sekä nuoruus että aikuisuus ovat toimijuuden asemia, jotka ovat erilaisten yhteiskunnallisten politiikkojen, olosuhteiden ja neuvotteluiden määrittelemiä (Furlong 2013, 9–10). Vaikka toimijuuden määrittelyissä korostuvat juuri neuvoteltavuus sekä yksilön kyky ja mahdollisuudet valita, on olennaista ottaa huomioon myös ne kulttuuriset odotukset ja rakenteelliset välttämättömyydet, joita yksilöt yhteiskunnassa toimiessaan kohtaavat. Nuorten toimijuuteen kytkeytyvä kulttuurinen odotus, täytyminen, lausutaan useimmiten julki juuri palvelujärjestelmän työntekijöiden aloitteesta. Nuorten kohtaamalla viranomaisilla, kuten sosiaalitoimi tai työvoimapalvelut, on runsaasti nuorten täytymiseen liittyviä yhteiskunnallisesti määrittyviä tehtäviä. Esimerkkinä näistä tehtävistä mainitsen yksilön omaa vastuuta, aktivoitumista ja kyvykkyyttä korostavan aktivointipolitiikan, joka ilmenee tämän tutkimuksen taustajännitteenä. Sen sisältämiin täytymisiin työntekijöiden, kuten tietysti nuortenkin, on kohtaamisissaan väistämättä otettava kantaa (Närhi ym. 2013, 131). Viranomaiskohtaamisissa nuoriin kohdistuva täytyminen ei luonnollisesti näyttäyty pelkästään toimijuutta rajoittavana, vaan myös sitä lisäävänä ulottuvuutena.

Olen määritellyt tutkimuksessani kulttuuriset, toimijuuteen liittyvät odotukset Kristiina Bergin (2008; 2009) tavoin kielellä ja sosiaalisilla käytännöillä tuotetuiksi toimijuutta koskeviksi ajattelutavoiksi tai käytännöiksi, joihin sisältyy mahdollisuus ohjata ja rajoittaa ihmisten toimintaa. Kulttuuriset odotukset voivat olla konkreettisesti, kuten tämänkin tutkimuksen aineistossa, ammatillisessa vuorovaikutuksessa ja käytännöissä suoraan tai peitellymmiin ilmaistuja hienovaraisia vihjeitä, neuvoja tai käyttäytymisodotuksia. Toisaalta, kuten täytymisen toisessa

ääripäässä, ne ilmenevät suoranaisina rajoituksina tai velvoitteina, jotka saavat voimansa lainsäädännöstä. Täytyminen saattaa siis ilmaista lähes pakottavaa välttämättömyyttä, moraalista pakkoa. (Jyrkämä 2007, 206; Kemppainen 2007, 240.) Kulttuuriset odotukset voivat olla myös yksilöiden tietoisesti tai tiedostamattaan sisäistämiä tulkintamalleja toimintansa ohjaamiseksi. Kulttuuriset odotukset, joita ihmiset toimiessaan myös uudistavat ja tuottavat, määrittävät ja ylläpitävät pitkälti käsityksiämme hyvästä ja oikeanlaisesta, normaaleiksi mielletyistä tavoista toimia ja elää osana sosiaalisia yhteisöjä ja laajemmin yhteiskuntaa.

Täytymiseen liittyvien kulttuuristen odotusten tarkastelussa olen tutkimuksessani hyödyntänyt väljästi modaliteettiteoriaa, jonka juuret ovat semiotiikassa ja semioottisessa sosiologiassa, niin sanotussa Pariisin koulukunnassa (Jyrkämä 2008, 195; Laine 2008, 232; Sulkunen & Törrönen 1997, 93). Täydellistä tai lopullista modaalisuuden lajien luokittelua lienee mahdotonta tehdä aihepiirin monisyisyydestä johtuen, mutta modalisointien avulla voimme kuitenkin tarkastella ”mahdollisen maailman toteutumista” (Sulkunen & Törrönen 1997, 74), ja kuten tutkimuksessani, myös tuon mahdollisen maailman rajoja, täytymistä. Modaliteettiteoriaa on sittemmin muokattu tekstien ja niiden merkitysten semioottisesta analysoinnista myös toimijuuden tutkimiseen (Jyrkämä 2008, 195). Jyrki Jyrkämä (2007; 2008) on määritellyt toimijuuden modaliteeteiksi kuusi erillistä, mutta toisiinsa kytkeytyvää olemisen tapaa: haluaminen, osaaminen, kykeneminen, voiminen, täytyminen ja tunteminen. Tässä tutkimuksessa olen nimenomaisesti kiinnostunut täytymisestä, koska se kykenemisen modaliteetin lisäksi ilmaisee selkeimmin toimijuuden ulkopuolta: vuorovaikutuksessa syntyviä kulttuurisia rajoitteita ja mahdollisuuksia. Modalisoinnit voidaankin nähdä vuorovaikutussuhteina, suhteina yksilöä ympäröivään tilaan, toisiin ihmisiin ja yksilöön itseensä. (Sulkunen & Törrönen 1997, 83; Veijola 1997, 148.) Täytymisen ulottuvuus voidaan kytkeä myös etsivän työn kohtaamisissa vahvasti läsnä oleviin nuoren henkilökohtaisen kasvun ja oppimisen näkökulmiin, joista konkreettisina esimerkkeinä Peppi Saikku ja Riitta-Liisa Kokko (2012, 11;13) mainitsevat työttömän roolista irrottautumisen tai työelämän sääntöjen ja vaatimusten omaksumisen.

Osana toimijuuden rakentumista täytymisen modaliteetti on siis sosiaalisista rooleista selviytymistä, kulttuuristen käsitysten ja normien kanssa suoriutumista (Romakkaniemi 2010, 149), jopa siten, että velvoite

(täytyminen) saa yksilön toimimaan tietyllä tavalla (Laine 2008). Jyrkämä (2008, 195) määrittelee täytymiseen kuuluviksi yksilön ulkopuolelta tulevat esteet, pakot ja rajoitukset, jotka voivat olla fyysisiä, sosiaalisia, normatiivisia ja moraalisia. Täytyminen voidaan sijoittaa modaaliteettien hierarkiassa alimmaksi, sillä se ilmaisee heikkoa toimijuutta, jossa ei ole sijaa yksilön omille valinnoille (Laine 2008, 234; Veijola 1997, 142). Ja kuten Eeva Jokinen (1996, 192) mainitsee, heikko ”esitys”, laajemmin käsitettynä toimijuus, voidaan yhteiskunnassamme poistulkita, marginaalistaa, banalisoida, tehdä naurettavaksi ja huonoksi. Toimijuus muodostuu näin määriteltynä toimijan kannalta tukalaksi, jopa mahdottomaksi. Edellä mainittuihin määrittelyihin verrattuna katson kuitenkin, että täytymisen sisällä voi olla tilaa myös yksilöllisille ratkaisuille tai esimerkiksi sille, että ihminen ylipäättään pidättäytyy toimimasta. Siinä missä rakenteet luovat rajoja ja pakkoja, ne synnyttävät myös toimintamahdollisuuksia (Jyrkämä 2008, 191). Kuten Sirpa Kannasoja (2013, 216) tutkimuksessaan nuorten sosiaalisesta toimintakyvystä huomauttaa, yhteiskunta ja sen palvelujärjestelmät voivat tuottaa rakenteet, hyvän elämän reunaehdot, mutta ihmiset itse rakentavat kuitenkin sisällön elämälleen.

3.2.6 Toimijuus ja auttamistyö

Moderni yhteiskunta tarjoaa nuorille aikaisempaan verrattuna enemmän mahdollisuuksia valita, yrittää ja epäonnistua. Yksi etsivän työn keskeinen tehtävä on toimia turvaverkkona yksilöille, joiden voidaan ajatella epäonnistuneen yrittäessään toimia yhteiskunnassa. (Merino & Garcia 2006, 44.) Turvaverkkona toimivan etsivän työn kohtaamille nuorille, kuten etsivän työn tekijöillekin, avautuu näissä auttamistyön kohtaamisissa erilaisia positioita, rooleja ja toimijuuden tapoja. Toiset niistä ovat mahdollisuuksia avaavia ja toiset niitä ainakin tilapäisesti sulkevia. Auttamistyön puitteissa tapahtuvalla vuorovaikutuksella ja siinä toteutuvilla rooliasetelmilla voi olla vaikutusta nuoriin myös laajemman sosiaalisen inkluusion näkökulmasta. (Olesen 2003, 208.) Auttamistilanteet voidaan määritellä väistämättömän poliittisiksi ja moraalisesti latautuneiksi, koska niissä argumentoidaan, tulkitaan ja punnitaan erilaisia elämäntapoja sekä tuodaan julki hyvän ja oikean toiminnan ideaaleja. Jo pelkästään asiakkaan elämäntilanteen tulkitseminen on interventio, asioihin puuttumista. Siinä tehdään todellisuutta ymmärrettäväksi, ja silläkin on moraalisia vaikutuksia. (Hyväri 2001, 286; Sulkunen 1997, 19.)

Auttamistyössä tapahtuvat neuvottelut lisäävät parhaassa tapauksessa nuoren itseymmärrystä, vahvistavat hänen toimijuuttaan ja sen myötä yhteyttä sosiaaliseen ympäristöön ja laajemmin yhteiskuntaan. Etsivä työ ja sen käytännöt voivat antaa nuorelle mahdollisuuden rakentaa toimijuuttaan, kokeilla erilaisia rooleja ja tehdä eräänlaista ”todellisuuden tulkintatyötä”. Todellisuuden tulkintatyöllä tarkoitetaan sellaista osallistavaa otetta auttamistyössä, jossa työntekijä auttaa asiakasta tutkimaan omaa tilannettaan, henkilökohtaisia, mutta myös toimintaympäristöön liittyviä lähtökohtia ja mahdollisuuksia. Yksilön osallisuus tunnustetaan etsivässä työssäkin merkittäväksi toimijuuden osatekijäksi. Osallisuuden olennainen edellytys on mahdollisuus valita ja vaikuttaa osallistumisensa määrään, laatuun ja intensiteettiin. (Ronkainen 1999, 49; Karjalainen ym. 2001, 259; 263; ks. myös Julkunen & Rauhala 2013, 108.)

Nuorille auttamistyön kohtaamisissa avautuvien roolien sekä yhteiskunnallisen osallistumisen ja osallisuuden yhteydessä on tärkeää huomioida myös nuoren kompetenssi, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan nuoren kykyä selviytyä erilaisista vaativista tilanteista. Voitaneen olettaa, että erityisen vaikeissa olosuhteissa eläneen nuoren kompetenssi kohdata elämän haasteita saattaa olla joiltain osin parempi kuin vastaavasti suojatuissa oloissa eläneen. Vaikeissa oloissa elänyt nuori on usein joutunut olosuhteiden pakosta ottamaan enemmän vastuuta itsestään ja myös muista, kuten mielenterveys- tai päihdeongelmallisista vanhemmista tai nuoremmista sisaruksista. Nämä kokemukset muovaavat merkittävästi yksilön kompetenssia. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää ottaa juuri tällainen nuori aidosti osalliseksi mukaan työskentelyyn. Vaikeissa oloissa elänyttä nuorta ei voi luonnollisestikaan yksin velvoittaa tuottamaan ratkaisuja ongelmiinsa, mutta hänen kompetenssiaan ei tule liioin väheksyä ylisuojelemalla, pakottamalla nuori esimerkiksi valheelliseen avuttomuuteen tai toimenpiteiden kohteen positioon. (Sinko 2001, 138; Alderson 2000, 131–132.)

Osallisuuden vastakohtana yleisellä tasolla, muutoinkin kuin auttamistyön kontekstissa, voidaan pitää osattomuutta. Tällöin yksilö ei ole osallisena joistakin yhteiskunnassa yleisesti merkittävänä pidetyistä asioista, kuten sosiaalisista suhteista, koulutus- ja työmarkkinoista tai taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta hyvinvoinnista ja vaikuttamisesta (Närhi ym. 2013, 115). Osattomuuden kysymykset ovat usein juuri niitä taustatekijöitä, joiden vuoksi nuoret hakeutuvat tai heidät ohjataan etsivän

työn pariin. Etsivässä työssä keskeisenä tehtävänä onkin pyrkiä kääntämään osattomuus mahdollisuuksien mukaan osallisuudeksi. Osallisuutta ja toimijuutta vahvistavassa työskentelyssä ei voida luonnollisestikaan aina onnistua, joko työn tavoitteiden tai työprosessin näkökulmasta. Osallistavan työskentelyn vastakohtana voidaan nähdä sellaiset auttamistyön tilanteet, joissa asiakkaat myöntyvät työntekijöiden esittämiin ratkaisuvaihtoehtoihin, vaikkeivät ne heistä tuntuisikään oikeilta. Tällöin nuoren ongelmallinen tilanne todennäköisesti vähintäänkin pysyy ennallaan tai jopa pahenee. (Laitinen & Pohjola 2010, 167.) Myöntyminen voidaan nähdä toimijuuden tilan kaventumisena.

Layderia (2006, 279) mukaillen ymmärrän, että ammatillisessa tuessa ei kuitenkaan ole kyse pelkästään ilmeisistä asiatasolla käsiteltävistä kysymyksistä vaan asiakkaiden emotionaalisista tarpeista, jotka tulevat työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksessa kohdattaviksi. Asiakkaat tarvitsevat huomioimista, hyväksyntää, huolenpitoa ja kunnioitusta, jotta heidän itsearvostuksensa ja toimijuutensa vahvistuisi. Richard Sennett (2004) on pohtinut länsimaisia käsityksiä mallikelpoisesta kansalaisuudesta. Hänen mukaansa arvostettu kansalainen elättää itsensä ja perheensä tekemällä työtä ja on riippumaton muista, erityisesti yhteiskunnan avusta tai tukitoimista. Aikuisen riippuvaisuus muiden tuesta voidaan Sennettin (mt., 2004, 178) mukaan nähdä jopa lähtökohtaisesti häpeällisenä peilattuna yhteiskunnalliseen ideaaliin riippumattomasta ja itsemääräävästä henkilöstä. Toisekseen, kuten Sören Peter Olesen (2003, 222) on määritellyt, asiakkaan tulisi hyväksyä oma riippuvuutensa palvelujärjestelmästä, mutta hän ei saisi jäädä palveluriippuvaiseksi. Autonomian ja riippuvuuden kysymykset asiakastyössä ovat hienosyisiä. Auttamistyössä työskentelevillä ammattilaisilla onkin siten huomattavasti valtaa kurrottua syvälle avusta riippuvaisten ihmisten elämään ja koskettaa heidän käsitystään omasta arvostaan. Monesti työntekijät, joiden pyrkimyksenä on kohdella asiakkaita kokonaisina ihmisinä, eivät kuitenkaan kykene tunnistamaan tai tunnustamaan asiakkaiden osallisuutta oman riippuvaisuutensa ehtojen määrittelyyn. (Sennett 2004, 178.)

3.3 Kontrolli ja tuki asiakastyössä

Etsivän työn asiakaskohtaamisissa läsnä oleva, nuoriin kohdistuva kontrolli on yksi tutkimukseni pääteemoista (Juvonen 2009), koska yhteiskunta ja palvelujärjestelmät asettavat reunaehdoja nuorten toimijuudelle (Suutari 2001, 176). Myös rajapinta nuorten kontrolloinnin ja tukemisen kysymysten välillä muodostui tutkimuksen kannalta kiinnostavaksi. Etsivän työn käytännöissä esiintyy säännöllisesti tilanteita, joissa nuorta tukemaan pyrkivä työote ei riitä ja työntekijän on työskenneltävä kontrolliksi tulkittavalla orientaatiolla. Tuen ehdollistaminen kontrolloimalla tai sanktioimalla sopii huonosti yhteen etsivän työn lähtökohdaksi asetetun nuorten hyväksyvän tukemisen ja luottamuksellisuuden kanssa. Yhdyn Tom Erik Arnkilin ja Esa Erikssonin (1996, 135) arvioon siitä, että mitkään auttamistyöhön kuuluvat teot eivät voi olla ”puhdasta tukea”. Auttamiseen sisältyy lähtökohtaisesti myös kontrolloivia elementtejä (ks. myös Juvonen 2009; Mäntysaari 1991, 178). Tuen, kontrollin ja täytymisen kysymykset kytkeytyvät asiakastyön vuorovaikutusprosessiin, jolloin niin tuki, täytyminen kuin kontrollikin saavat merkityksensä asiakkaan ja työntekijän välisen suhteen laadun mukaisesti. (Jokinen 2008, 143.) Luottamukseen perustuvan suhteen rakentuminen edellyttää nuoren oikeuksien ja tarpeiden erityistä huomioimista ja kunnioittamista. Mikäli auttamistyö sisältää nuoren näkökulmasta liikaa ehtoja, rajoitteita tai kontrollia, saattaa näin syntyvä riippuvuus hyvinvointivaltiosta muuttua uhkaksi myös nuoren autonomialle (Suutari 2001, 176).

Auttamistyössä esiintyvää kontrollia on tarkasteltu niin yhteiskuntatieteellisten makroteorioiden näkökulmasta kuin yksittäisiin asiakastyön kohtaamisiin liittyvinä kysymyksinä. Viime vuosikymmenten suomalaisessa sosiaalityön kontrolliin liittyvässä keskustelussa on nähtävissä eräänlainen kaari, jonka alku voidaan paikantaa 1980-luvulla käynnistyneeseen ”sosiaalivaltion” instituutio- ja professionalismikriittiseen juonteeseen. Siinä esimerkiksi sosiaalityö määrittyi lähes yksioikoisesti yhteiskunnalliseksi valtainstrumentiksi, työvoiman uusintamisen ehdoilla toimivaksi kansalaisten normalistamisen välineeksi (Heinonen 1984, 244; Mäntysaari 1991, 42; 290; Jokinen & Juhila 2005, 290). Tässä keskustelussa yksilökohtaisen sosiaalityön tarkoitusperät tulivat voimakkaasti kyseenalaistetuiksi eikä sosiaalityön auttamis- ja tukifunktion kiinnitetty juurikaan huomiota. Sosiaalityö nähtiin yhdenlaisena

”kapitalismin korjauspajana”. (Sipilä 1979, 70.) Tutkimuksessa sosiaalityön kontrollifunktion tarkastelu alkoi 1990-luvulta lähtien kytkeytyä vahvemmin myös asiakastyön mikrorakenteisiin: sosiaalityön käytäntöihin ja asiakasvuorovaikutukseen (Suoninen & Jokinen 2005; Juhila 2006; Jokinen 2008).

Tutkimuksessani määrittelen kontrollin erilaisina mikrotasoisina, etsivään työmenetelmään ja sen toimintakäytäntöihin liittyvinä eriasteisesti intentionaalisina toimintatapoina, jotka kohdistuvat etsivän työn kohtaamiin nuoriin. Pelkistetysti kontrolli määrittyy ei-toivottujen asioiden rajoittamiseksi. Kontrolli voi toisaalta kohdistua myös toivottujen asioiden ylläpitämiseen. Kontrollin perusteluksi asettuu yhteiskunnassa konstruoitu ja hyväksytty norminmukainen ja ennustettava toiminta, joka on artikuloitunut osaksi työskentelyn käytäntöjä, periaatteita ja tavoitteita. Sosiaalisen kontrollin keskeisenä pyrkimyksenä on siten pitää asiakas yhteiskunnan normatiivisessa yhteydessä tai vastaavasti palauttaa hänet siihen. Kontrolliksi voidaan käsittää esimerkiksi sosialisatio, vertaisryhmäpaineen aikaansaaminen, yleisen mielipiteen avulla vaikuttaminen tai äärimuotona rangaistukset ja pakkokeinot. Kontrolli ei itsessään ole hyvää tai pahaa, mutta asiakkaan perusteeton kontrolloiminen tai heidän toimijuutensa mitätöimisensä edustavat varmasti yleisenkin käsityksen mukaan pahaa vallankäyttöä. (Arnkil & Eriksson 1996, 135; Sipilä 1989, 63–64; Jokinen 2008, 111; 140–141; Kyntjä 2004, 268–270; Niemi 2013, 32.)

Auttamistyön tuki voidaan puolestaan määritellä tavoiteltavien asioiden edistämiseksi, resurssien antamiseksi sekä ohjaukseksi ja neuvonnaksi. Tukeminen ja auttaminen kiinnittyvät yhteiskunnalliseen huolenpitoon, joka tulee tarpeelliseksi tilanteissa, joissa ihmiset eivät selviä elämässään omin voimin, itsenäisesti. Tuen myötä asiakkaat saavat kokemuksia avusta, ymmärryksestä ja myötäelämisestä sekä hyväksynnästä ja välittämisestä. Asiakassuhteessa tärkeäksi saattaa muodostua myös emotionaalisesti korjaavien kokemusten tarjoaminen. ”Puhtaalla tuella” on kontrolloivaan työotteeseen verrattuna aina enemmän niin professionaalista kuin yleisen mielipiteenkin kanavoimaa nostetta auttamistyön kentällä. (Hyytinen 2007, 193–194; Jokinen 2008, 111; Juhila 2006, 175–176; Sipilä 1989, 63–64.) Ilmari Rostila ja Jukka Vinnurva (2013, 205) määrittelevät, että auttamisen ja tukemisen professionaalisuus realisoituu auttajan ja asiakkaan kumppanuutena, kun taas kontrolli edellyttää

oikeudellisen toimintatavan logiikkaa. Näin ollen lainsäädäntö ja siihen liittyvä yhteiskuntapolitiikka kehystävät niin mahdollistaen kuin rajoittaenkin auttamistyön toteuttamista ja sen tavoitteena olevaa asiakkaan hyvinvoinnin lisäämistä (Laitinen & Pohjola 2010, 12; Välimaa 2008, 175; Niemelä 2009, 210).

Asiakkaan tukemista voi luonnehtia myös huolenpidoksi, jolloin avun tarpeessa olevat ihmiset eivät putoa tuen ulottumattomiin tai entistä heikompaan elämäntilanteeseen. (Juhila 2006, 178–179.) Kumppanuus työskentelysuhteessa ja siihen sisältyvä luottamus näyttää puolestaan olevan tuen kokemisen ja kiinnittymisen keskeinen perusta. Luottamuksellinen suhde voi syntyä työntekijän ja asiakkaan välille vain, mikäli asiakas tuntee voivansa tarvittaessa turvautua työntekijään, olla tästä hetkellisesti myös riippuvainen (Krok 2008, 166.) Positiivisen riippuvuuden saavuttaminen asiakas–työntekijä-suhteessa on tutkitusti yhteydessä asiakkaan autonomian lisääntymiseen. Autonomisuus puolestaan lisää asiakassuhteen tasa-arvoisuutta asiakasta koskevien päätösten arvioimisessa (Turtiainen 2011, 141). Kiinnittymisen mahdollistava työskentelyote, autonomian lisääminen sekä luottamuksellisen ja hyväksyvän ilmapiirin synnyttäminen yksilöllisesti paneutuvan keskustelun kulmakiviksi ovatkin keskeisiä nuoren tukemisen muotoja myös etsivässä työssä (Puuronen 2014, 26). Luottamuksellisuus, kumppanuus tai tuki yhdistetään monesti asiakkaan kohtaamisen vuorovaikutukselliseen ja mikrotasoiseen viitekehykseen. Tämä lähestymistapa huomioi kuitenkin vain osan yksilön tilanteesta ja auttamistyön osapuolet tulevat irrotetuiksi toimintayhteyksistään, institutionaalisista ja yhteiskunnallisista sidoksistaan tai taustatekijöistään. Auttamistyön tukisuhteessa sen osapuolet tulisi kuitenkin nähdä myös sosiaalisina toimijoina yhteiskunnallisissa yhteyksissään. (Pohjola 2010, 52; Niemelä 2009, 231.)

4 Tutkimuksen metodologiset valinnat ja aineistojen kokoaminen

4.1 Tutkimuksen sosiaalikonstruktivistinen ja relationaalinen taustasitoumus

Tutkimukseni metodologinen viitekehys paikantuu sosiaaliseen konstruktioonismiin, johon olen yhdistänyt näkökulmia relationaalisesta lähtökohdasta. Kenneth ja Mary Gergen (2007, 462; myös Burr 2003, 2) paikantavat sosiaalisen konstruktioonismin ajatukselliset juuret kolmelle taholle. Ensimmäinen niistä on kriittinen teoria, jota luonnehtii itsestään selvänä pidetyn tiedon epäily. Kriittisen teorian edustajiksi voidaan mainita muun muassa Frankfurtin koulukunta, Michel Foucault sekä erilaiset feministiset ja vähemmistöihin kohdistuvat tutkimussuunnat. Toiseksi sosiaalisen konstruktioonismin aatteelliseksi lähtökohdaksi Gergen ja Gergen (mt., 462) nimeävät lingvistisen käänteeseen kirjallisuuden ja retoriikan tutkimuksessa. Tälle käänteelle oli ominaista ymmärrys kielestä todellisuutta rakentavana elementtinä sekä myös näkemys maailmaa jäsentävien käsitteiden kiistanalaisuudesta. (Hyvärinen ym. 2003, 10.) Kolmanneksi sosiaalista konstruktioonismia yhdistää sosiaalisuuden painottaminen, jolla ymmärretään tiedon ja sosiaalisen toiminnan yhteyttä ja tiedon syntyä sosiaalisissa prosesseissa (Gergen & Gergen 2007, 462).

Konstruktioonistinen tutkimus on nostanut kielen ja kielenkäytön keskeiseen asemaan. Siinä ollaan siten tyypillisesti kiinnostuneita siitä, miten ihmiset tuottavat kielen välityksellä sen yhteiskunnallisen todellisuuden, jossa kulloinkin elävät. Kieli ymmärretään tekona tai toimintana, jolloin se luo, rakentaa, uusintaa ja muuttaa todellisuutta. Kielenkäytön ja muun todellisuuden nähdään olevan siten peruuttamattomasti yhteen kietoutuneita. Konstruktioonistinen näkökulma pitää sisällään ajatuksen erilaisten sosiaalisten todellisuuksien rinnakkaisesta ja yhtäaikaista olemassaolosta. Sosiaalinen todellisuus voi näyttäytyä eri tavoin riippuen siitä, mistä käsin sitä tarkastellaan. Vaikka tietoon ja olemassaoloon liittyvät kysymykset voidaan ihmisten puheessa ja kirjoituksissa konstruoida monella rinnakkaisella tavalla, se ei tarkoita sitä, että merkityssysteemit

olisivat sattumanvaraisia tai että kieli olisi suljettu järjestelmä, joka viittaa ainoastaan itseensä. Konstruktionistisen epistemologian mukaisesti merkitykset rakentuvat osana sosiaalisia käytäntöjä tietyissä konteksteissa ja erityisesti suhteessa toisiinsa ja toistensa välisinä eroina. (Burr 2003; Eskonen 2005; Gubrium & Holstein 2008; Hall ym. 2003; Harré 1998, xii; Jokinen ym. 1999; Kuusela 2002, 54; 60; Mauthner & Doucet 1998; Moilanen & Rähä 2010, 48; Parker 1998.) Tutkimukseni edustaa Risto Heiskalan (2004, 199) määritelmän mukaisesti maltillista konstruktionismia, joka olettaa, että vaikka kaikki ihmisten tuntema todellisuus on tulkittua ja yhteiskuntien kulttuurisen muuntelun kirjo on suuri, on tälle muuntelulle löydettävissä monissa suhteissa ihmislajin biologiaan ja luonnonympäristön rakenteeseen liittyvät rajat. Merja Laitisen (2004, 54) tapaan suhteutan tutkimusaineistossa rakentuvia merkityksiä ihmisten elämään yhteiskunnallisessa kontekstissa ja sosiaalisessa todellisuudessa. Tehdyt tulkinnat eivät siis palaudu kokonaisuudessaan vain kieleen ja äärimmäiseen subjektiivisuuteen, vaan ne ovat sidoksissa laajempiin yhteiskunnallisiin konteksteihin ja käytäntöihin.

Sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä voidaankin sanoa, että se, mitä voimme tietää tutkimukseni aiheesta, nuorten toimijuudesta, pohjautuu kulttuuriseen tietoon ja muuttuu ajan ja paikan mukaan (Kehily 2007, 13). Näin ollen, kun yhteiskunnallisille ilmiöille ja ihmisten kokemuksille muodostuvia merkityksiä ei voi pitää etukäteen tiedettyinä tai aina samoina, kysymys totuudellisuudesta muodostuu epäolennaiseksi. Tarinat ja merkitykset tuotetaan ja tulkitaan tilanteisesti. Merkitykset ovat toki usein suhteellisen vakaita ja yksiselitteisiä samassa kulttuurissa samaan aikaan eläville. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta onkin parempi puhua todellisuuden ymmärrettävyydestä ja sen sosiaalisesta tuottamisesta kuin todellisuuden merkityksistä sinänsä. (Sulkunen 1997, 16–17; Nousiainen 2004, 35.) Tietoa tarkastellaankin mieluummin tiedon retoriikkana tai diskursiivisena konstruktiona kuin tietona objektiivisesta todellisuudesta (Helavirta 2011, 35). Kirsi Nousiainen (2004, 35) on määritellyt elämäkertatutkimuksessaan, että olennaista ei ole niinkään se, muistetaanko elämän tapahtumat juuri sellaisina kuin ne ovat tapahtuneet tai ovatko ne totta. Tärkeämpää on, että ne ovat tapahtumia, joista halutaan kertoa juuri kyseisessä tilanteessa ja tietyllä tavalla. Myös kertojan esiin tuomille elämäntapahtumille antamat merkitykset ovat keskeisiä (mt., 35). Anna Hulusjön (2013, 179) mukaan

olennaista ei ole asioiden tai ilmiöiden olemus, mitä ne sisimmältään ovat (*essentialismi*), vaan se millaiseksi ne ovat ihmisten mielisissä muodostuneet tai millaiseksi ne voivat tulla.

Sosiaalisen konstruktionismin ohella olen tarkastellut todellisuuden ja tiedon luonnetta relationaalisena eli suhteisena vastoin perinteisen realismin kantaa tietävästä toimijasta, joka voi asettua ulkopuoliseksi maailmasta ja tietämisen kohteesta. Realismia edustavissa käsityksissä tieto käsitetään sitä tarkemmaksi ja objektiivisemmaksi, mitä paremmin toimijan vääristävä vaikutus on saatu suljettua pois. Relationaalinen lähtökohta puolestaan paikantaa yksilön maailmansa osaksi ja osapuoleksi korostaen yksilön riippuvaisuutta monimuotoisista sosiaalisista suhteista ja verkostoista (*relational being*). Ihmisten on mahdotonta astua kokonaan pois suhteissa olemisesta. Tämä käsitys muodostaa puolestaan vastakohtan ajattelutavoille, joille keskeistä on ihmisten toimijuuden yksilöllinen ja riippumattomuutta korostava painotus. Tieto on siis tietoa maailman kohtaamisesta jossain tietyissä suhteissa. Näin se, mitä tiedämme todellisuudesta, määräytyy ihmisen omasta olemisen, kohtaamisen ja toiminnan tavasta. Relationaaliseen lähtökohtaan kytkeytyy vahvasti ajatus tiedon vuorovaikutuksellisuudesta, jonka puitteissa myös tiedon pätevyys tai epöpätevyys aktualisoituu ja tulee arvioitavaksi. Tieto ei määriyty subjektiiviseksi tai objektiiviseksi, vaan suhteelliseksi. Suhteellisuudella, kuten sosiaalisessa konstruktionismissa vastaavasti tiedon rakentumisella, ei kuitenkaan tarkoiteta sellaista relativismia, jossa tiedosta tulee subjektiivinen tai mielivaltainen makuasia, vaan todellisuutta koskevien väittämien ja uskomusten pätevyyttä voi ja pitää myös arvioida. (Helavirta 2011, 35; Folghereiter 2004; Karvonen 1997, 172–173; 182; Mauthner & Doucet 1998; Poikela 2010, 84; Ruch 2010; Somers 1994, 609.)

4.2 Tutkimuskentälle pääseminen

Sosiaalityön tieteenalalla tutkimukseni sijoittuu sellaisten laadullisten ja empirialähtöisten tutkimusten joukkoon, joissa kiinnostus kohdistuu nuorten toimijuuteen. Nuorten haastattelupuheen ja työntekijöiden fokusryhmäkeskustelun ohella olen analysoinut tilanteita, joissa nuoret ja heidän kanssaan työskentelevät ammattilaiset toimivat yhdessä erilaisissa institutionaalisisissa vuorovaikutustilanteissa. Suuri osa nuoriin liittyvästä

tutkimuksesta toteutuu erilaisten lapsuuden ja nuoruuden instituutioiden puitteissa ja noiden instituutioiden myötävaikutuksella. Tällöin on huomioitava, että kun vuorovaikutus institutionaalistuu, se noudattaa jotakin institutionaalista muotoa sekä normatiivista järjestystä ja siihen muotoutuu väistämättä monenlaisia valta-asetelmia. Institutionaalisuus tuo keskusteluun erilaisia toiminnan rajoitteita ja asettaa osallistujat erilaisiin tiedollisiin asemiin. (Eskonen 2005, 36–37; Aaltonen ja Honkatukia 2012, 37; Jokinen ym. 2000, 17; Vehkalahti ym. 2010, 17; Salo 2008, 72–73.) Tätä institutionaalista viitekehystä täydentämään olen nähnyt tärkeäksi tuoda esiin nuorten omia näkökantoja haastatteluaineiston avulla. Tutkimukseni siis yhdistää aineistoja, jotka on tuotettu ja kerätty nimenomaisesti tätä tutkimusta varten (nuorten haastattelut, työntekijöiden fokusryhmähaastattelut) ja toisaalta luonnollisia, institutionaalisia aineistoja, jotka ovat olemassa tutkijasta riippumatta (asiakirjat sekä asiakastapaamiset ja -neuvottelut).

Kun nuoria lähestytään instituutioiden kautta, asiakkaina ja instituutioiden määrittelemistä käsitteistä ja rajoista käsin, on tärkeää pohtia kysymystä siitä, minkälaista nuoruutta tutkimuksissa tällöin rakennetaan (Vehkalahti ym. 2010, 17). On ilmeistä, että samoin kuin vaikkapa lastensuojelun asiakkuus ja siihen liittyvät määritelmät, niin myös etsivän työn asiakkuus vaikuttaa nuoren itseymmärrykseen, siihen, miten he elämänsä käsittävät (Aaltonen & Honkatukia 2012, 45). Lisäksi haasteellisena seikkana näyttäytyy tutkijan riippuvuus instituutioiden vuorovaikutuksellisista maailmoista ja työntekijöiden alttiudesta toimia nuorten suuntaan välittäjinä ja aikaansaada suotuisia hetkiä ja tiloja kohtaamisille. Päätökset nuorten valikoitumisesta tutkimukseeni tapahtuivat ensisijaisesti pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeen työryhmässä. Tutkimuksen kannalta olikin ratkaisevaa, miten työntekijät puhuivat tutkimuksesta nuorille ja keille nuorille he ylipäätään päättivät puhua. (Honkatukia & Nyqvist & Pösö 2006 302; Aaltonen & Honkatukia 2012,38.)

On väitetty, että tutkijat ja myös työntekijät lähestyvät nuoria, jotka ovat helpoimmin tavoitettavissa (Aaltonen & Honkatukia 2012, 40) ja jotka kykenevät ilmaisemaan itseään sujuvan verbaalisesti. Aineistoni työntekijät ja nuoret suhtautuivat pääsääntöisen myönteisesti siihen, että tutkijana tulin havainnoimaan heidän tapaamisiaan ja haastattelin heitä. Olennaista lopputuloksen kannalta on tietysti se, ketkä jäävät

pois tutkimuksesta (Aaltonen & Honkatukia 2012, 39). Merja Laitinen ja Tuula Uusitalo (2007, 318) mainitsevat artikkelissaan syitä, miksi tutkimukseen ei haluta osallistua: tutkimusta ei koeta omakohtaisesti tärkeäksi tai henkilö kokee haluttomuutta sanallistaa kokemuksiaan vieraille tutkijalle. Tutkimuksessani osallistumisen ensisijaisena kriteerinä oli nuorten halukkuus tulla mukaan haastateltavaksi ja havainnoitavaksi sekä se, että he ymmärsivät mistä tutkimuksessa on kyse. Työntekijöiden ja nuorten kontaktin syntymisen ja säilymisen turvaaminen ohitti tarvittaessa tutkijan intressit. Uskon, että nuorten toimijuuteen keskittyvä tutkimukseni aihepiiri edesauttoi tutkimukseen mukaan lähtemistä. En kysynyt etsivän työn tekijöiltä yksityiskohtaisemmin, kuinka moni pyydytyistä nuorista kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen tai millaisia syitä kieltäytymiselle esitettiin.

Etnografisen tutkimuksen tapaan omassa tutkimuksessani oli siis neuvoteltava syvällisesti ”kentälle pääsemisestä”. Portinvartijoina työntekijät eivät ainoastaan suojele nuoria vaan myös instituutioita tutkimuksen mahdollisesti aiheuttamilta vahingoilta (Aaltonen ja Honkatukia 2012, 38). Etsivän katutyön (Luotsi) osalta aineistoksi valikoituivatkin asiakirjat, koska tutkijan läsnäolo katutyöskentelyn seuraajana tai vaikkapa tutkimusprosessista informoiminen kohdatuille nuorille olisi työntekijöiden käsityksen mukaan haitannut työskentelyä. Pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa olennaiseksi muodostui puolestaan kysymys siitä, miten tutkijana pääsisin mukaan etsivän työn tekijöiden ja asiakasnuorten välisiin tapaamisiin ja toisaalta saisin kontaktin nuoriin häiritsemättä varsinaista asiakastyötä. Toinen kysymys, joka aktualisoitui sängen pian aineiston keräämisen käynnistyttyä, liittyi asiakasnuorten tavoitettavuuteen. Monet asiakastapaamisista peruuntuivat, koska nuori ei tullut tapaamiseen. Seikka, että etsivän työn nuoret ovat monesti vaikeasti tavoitettavia, näyttäytyi näin myös minulle tutkijana. Etsivässä työssä työskentelysuhteen syntyminen ja ylläpitäminen edellyttää työntekijältä kärsivällisyyttä, aikataulujen räätälöintiä ja runsasta ajallista panostusta. Kaiken kaikkiaan on todettava, että ilman etsivän työntekijöiden myötävaikutusta nuorten kontaktoinnin suhteen, tutkimustani ei olisi tällaisenaan olemassa.

4.3 Tutkimusaineiston kokoaminen

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdesta, eri aikaan kerätystä kokonaisuudesta. Ensimmäiseksi keräsin etsivän työn Luotsi-hankkeen⁵ asiakastyön dokumentointiin liittyviä asiakirjoja (ajalla 4.6.–30.12.2001) sekä äänitaltioin kaksi työryhmän kehittämispäivää (21.3.2001 ja 2.12.2001). Litteroituna kehittämispäivien taltioinnit ovat laajuudeltaan 33 A4-sivua⁶. Tässä tutkimuksessa hyödynnän kehittämispäivien taltioinneista vain ensimmäistä (18 sivua), koska toisessa kehittämispäivässä (15 sivua) käsiteltiin sinänsä informatiivisia työryhmän sisäisiä asioita, kuten työnjakoa ja esimiehen roolia. Käsitellyt asiat eivät kuitenkaan suoranaisesti liittyneet etsivään katutyöhön ja nuorten kohtaamiseen, jotka olivat tutkimuksellisen kiinnostukseni kohteita. Ensimmäisessä taltioidussa kehittämispäivässä sen sijaan keskusteltiin tutkimukseni kannalta tärkeistä teemoista, kuten työryhmän perustehtävästä ja työtä ohjaavista periaatteista. Kun työntekijät keskustelevat työstään, he tekevät näkyväksi institutionaalista tehtävänsä sekä tuovat esiin myös haasteita ja ongelmia työn suorittamisessa (Juhila ym. 2010, 75). Kaiken kaikkiaan kehittämispäivien seuraaminen syvensi käsitystäni työryhmästä ja sen tekemästä etsivästä työstä.

Luotsi-asiakirjoja ovat työryhmän omaan käyttöön tarkoitetut, kullekin kuuden viikon työskentelyjaksolle laatimat työsuunnitelmat (5 sivua), kenttälomakkeet (182 sivua) sekä yhteenvedot (31 sivua) tehdystä työstä. Kokonaisuudessaan Luotsi-hankkeessa kerätty aineisto on laajuudeltaan 251 sivua. Analyysin kannalta keskeisimmän osan aineistoa muodostavat kenttälomakkeet, joissa dokumentoidaan ja analysoidaan päivittäin kadulla tehtävää asiakastyötä, kohtaamisia nuorten kanssa. Etsivässä työssä kenttämuistiinpanot toimivat työryhmän sisäisenä tiedonvälittäjänä katutyön tapahtumista. Etsivän työn arkeen kuului työparien vaihtuessa niin sanottu raportointikäytäntö, jossa työvuoron tapahtumat raportoidaan työryhmälle. Asiakastyön dokumentoinnin keskeiset funktiot liittyvätkin juuri kertyneen tiedon prosessointiin ja säilömiseen, sen uudelleen hyödyntämiseen sekä asiakastyön suunnitteluun ja arviointiin apuvälineenä (Kääriäinen 2003, 23). Etsivän työn työsuunnitelmat koostuvat työryhmän laatimista tavoitteenasetteluista katutyöskentelylle. Suunnitelma tehdään yleisellä tasolla katutyölle sekä konkreettisten tavoitteiden ja työmenetelmien osalta erikseen kullekin kohdatulle nuorelle.

Työskentelyn yhteenvedoihin puolestaan kirjataan määrällisesti mitattavia tekijöitä etsivästä työstä, kuten kohdattujen nuorten lukumäärä tai katutyöajan osuus kokonaistyöajasta. Yhteenvedoissa pohditaan lisäksi työlle asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Etsivän työn asiakirjat siis välittävät tutkijalle työryhmän käsityksiä ja merkityksenantoja etsivän työn arjesta, ”paikan päältä” ja niitä voi luonnehtia eräänlaisiksi etnografisiksi silminnäkijähavainnoinneiksi, jotka toimivat vahvassa mielessä tilannetietona (ks. Karjalainen 2005, 331). Kirjoitettu teksti tai kertomus aineistona tarjoaa toisenlaisen käsityksen todellisuudesta kuin puhuttuun kieleen perustuva aineisto. Näin on monessakin mielessä, esimerkiksi analyysivaiheessa oli huomioitava työntekijöiden erot kirjallisessa kyvykkyydessä tuottaa tekstiä sekä kirjattavien asioiden muistamiseen ja valikointiin liittyvät kysymykset. Paikoitellen Luotsin työhön liittyvä aineisto koostuu tyyllisesti ja sisällöllisesti hyvinkin eritasoisista teksteistä. Kokeneen työntekijän havainnoinnit ja pohdinnat ovat sisällöllisesti keskimäärin informatiivisempia kuin juuri etsivän työn aloittaneella. Olennaista kenttämuistioaineistossa on niiden tarinallisuus ja jatkuvuus. Työntekijät voivat palata kirjoitettuihin teksteihin tarvittaessa uudelleen ja aikaisemmat kirjaukset muodostavat lähtökohdan päivittäiselle kirjoittamiselle. (Nygren & Blom 2001, 373.) Kenttäaineiston lisäksi etsivän työn projektiraportit (Kokkila ym. 1995; Lindgren 1996; Ruuskanen ym. 1998; Sorsa ym. 2002) sekä osallistumiseni kahden vuoden ajan Luotsin hallinnolliseen taustaryhmään ovat laajentaneet ymmärrystäni etsivästä työotteesta. Varsinaista asiakastyön kokemusta etsivästä tai muustakaan tämän tyyppisestä kenttätyöstä minulla ei sen sijaan ole.

Toinen osa tutkimusaineistoani on kerätty hiukan vajaa vuosikymmen myöhemmin (1/2010–2/2011) pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa⁷. Aineiston keräämisen aloitin etsivän työn työryhmän (1) fokusryhmähaastatteluilla (28.1. ja 10.2.2010). Niitä varten valmistelemieni kysymysten avulla hain yleisellä tasolla ymmärrystä työryhmän työskentelyn periaatteista ja yhteistyöverkostoista sekä työssä kohdattuihin nuoriin liittyvistä käsityksistä ja nuorten valikoitumisesta työskentelyn piiriin. Fokusryhmän katsotaan olevan käyttökelpoinen menetelmä erityisesti ihmisten mielipiteiden, asenteiden ja kokemusten tavoittamiseen. Menetelmänä fokusryhmä vähentää tutkijan valtaa suhteessa tutkittaviin, mutta juuri ryhmämuotoisuudesta johtuen tut-

kittavien keskinäiset valtasuhteet ovat tilanteessa läsnä. (Madriz 2000, 840.) Järjestämässäni fokusryhmissä oli mukana työryhmän jäsenten ohella myös heidän lähiesimiehensä. Arvioin kuitenkin, että fokusryhmähaastattelut sujuivat luontevasti ja niissä ryhmän jäsenet täydensivät ja kommentoivat toistensa kertomuksia, kuten Anu Valtonen (2009, 235) kuvailee: ”Tarinat kerrotaan tavallaan yhdessä ja keskustelu voi sisältää myös erilaisia tulkintoja ja ristiriitaa.”

Fokusryhmien jälkeen ja ennen nuorten haastatteluita havainnoin nuorten ja etsivän työn tekijöiden välisiä tapaamisia tai vaihtoehtoisesti nuorten viranomaisneuvotteluja. Tähän käytäntöön muodostui neljä poikkeusta. Yhden nuoren tapaamisen Edunvalvontatoimistossa taltioin, mutta en haastattelut häntä, koska nuori oli muuttanut toiselle paikkakunnalle. Yhden haastattelemani nuoren ja etsivän työn tekijän tapaamisia seurasin neljä kertaa, lisäksi osallistuin kyseisen nuoren kanssa yhteen viranomaisneuvotteluun. Kahden nuoren osalta havainnoin nuoren ja etsivän työn tekijän välisiä keskusteluja kahdesti sekä osallistuin heidän kanssaan yhteen viranomaisneuvotteluun. Aino Kääriäinen (2008, 17) kuvaa toteuttamaani havainnoimalla haastatteluihin valmentautumista tilaisuudeksi tutustua ”etäältä” niin tutkittavien kokemusmaailmaan kuin myös tutkijan omiin, sisäisiin ajatuskulkuihin. Etäällä oleminen on toisaalta näennäistä. Tutkijan havainnoivalla, sanattomallakin läsnäololla on todennäköisesti vaikutusta asiakastilanteeseen, siinä tapahtuvaan toimintaan ja puheeseen (ks. Anis 2008, 60).

Institutionaaliset tapaamiset ja neuvottelut tarjoavat tutkijalle tehokkaan ja taloudellisenkin väylän nuorten toimijuuteen, heidän kertomuksiinsa, kysymyksiinsä ja esiin nostamiinsa aiheisiin. Myös työntekijöiden pohdinnat osana auttamistyön arkisia käytäntöjä havainnollistuvat konkreettisesti tapaamisissa. (Nikander 2003, 113.) Ammatilliset keskustelut ovat vuorovaikutteisia prosesseja, joissa jokainen puheenvuoro on kaikkien aikaisempien puheenvuorojen tulkintaa samalla, kun se suuntaa keskustelun kulkua edelleen. Ammatilliset keskustelut muistuttavat haastattelua siinä mielessä, että vuorovaikutuksellisuudesta huolimatta ne ovat yleensä työntekijävetoisia. Tällöin työntekijä kyselee ja ylläpitää keskustelua tietyn teeman puitteissa. (Hänninen 2000, 31.) Keskusteluilla saattaa olla hyvinkin suoria vaikutuksia nuoren elämään sen ohella, että ne voivat sisältää nuorta tukevia elementtejä (Mäkelä 1990, 56; Nikander 2003, 113). Sören Peter Olesen (2003, 210) kuvaa nuorten ja työntekijöiden

kohtaamisia tilanteiksi, joissa viralliset ja organisatoriset vallankäytön muodot, ammatilliset työmenetelmät sekä asiakkaiden edustama arjen elämämaailma yhtyvät. Etsivän työn tekijöillä on merkittävä ammatillinen rooli näiden maailmojen välillä, kun he tulkitsevat institutionaalisia käytäntöjä nuorille ja vastaavasti nuorten todellisuutta muille työntekijöille.

Havainnointien ja haastatteluiden yhdistämisellä pyrin siihen, etten pelkästään kuule, vaan myös näen konkreettisesti nuorten arkea ja vuorovaikutusta tutkimukseni institutionaalisessa viitekehityksessä. Nuorten ja työntekijöiden tapaamisten havainnoinneilla oli vaikutusta myöhemmin toteutettujen haastatteluiden kulkuun. Haastattelussa esitetyt kysymykset eivät olleet pelkästään etukäteen mietittyjä, vaan ne muotoutuivat ja tarkentuivat osaltaan havainnointien kuluessa (ks. Tolonen & Palmu 2007, 92). Toinen merkittävä seikka, joka liittyy haastatteluista edeltävään havainnointiin, oli mahdollisuus tutustua alustavasti nuoriin ja toisaalta esittäytyä heille tutkijana. Havainnoinnin yhteydessä tapahtunut tutustuminen oli luonnollisesti kevyttä, mutta kokemukseni mukaan merkityksellistä. Havainnoinneista ja haastatteluista syntyi lyhyt ajallinen jatkumo, joka sisälsi tuttuutta enemmän kuin pelkkien haastatteluiden tekeminen. Brynna Kroll (2010, 78; 83) korostaa haastatteluun valmistautumista ja ensikontaktin merkitystä kohdattaessa vaikeasti tavoitettavia, haavoittuvaisia ja mahdollisesti epäluuloisiakin ihmisiä. Myös Donna Eder ja Laura Fingerson (2003, 40) pitävät haastatteluja edeltävää kenttäjaksoa hyödyllisenä tai jopa välttämättömänä.

Toteutin nuorten teemahaastattelut seuraten joustavasti Helsingin kaupungin aikuissosiaalityön tilanearviolomakkeen (Kuvaja ym. 2007) teema-alueita, joita ovat koulutus, päihteiden käyttö, perhe- ja ihmissuhteet, asuminen, terveys, työ, arkielämä ja vapaa-aika sekä taloudellinen tilanne. Haastattelin nuoria heille tarkoituksenmukaisimmassa ympäristössä, heidän toiveidensa mukaisesti. Osa haastatteluista tehtiin työhuoneessani yliopistolla, osa nuorten kotona ja osa etsivän työryhmän tiloissa. Lisäksi yksi haastatteluista tehtiin sosiaalialan osaamiskeskuksen tiloissa ja toinen käyttööni saamassani työhuoneessa sosiaaliasemalla, jonne nuori oli tullut asioimaan.

Haastattelutilanteet voivat muodostua erilaisiksi monestakin syystä. Vaikka olisikin rakentanut ”käsikirjoituksen” haastattelutilannetta varten, etukäteen ei voi tietää millaiseksi vuorovaikutus muodostuu. (Mietola 2007, 153.) Jukka Hankamäki (2008, 230) muistuttaa, että ihmiset eivät

puhumalla ainoastaan ilmaise itseään, vaan myös peittelevät itseään ja testaavat vuorovaikutuksen edellytyksiä. Haastateltavat tuottavat erilaisia merkityksiä eri tilanteissa, mitä tietyssä kontekstissa otetaan esiin ja mistä puolestaan vaietaan. Tästä ilmiöstä voidaan käyttää käsitettä paikantunut tieto. (Oinas 2004, 225. ks. McGrath 2009, 85–86.) Joissakin haastatteluisani keskustelu ei ottanut käynnistyäkseen, toisissa taas nuori kertoi hyvinkin vuolaasti asioistaan. Osa haastatteluista oli jopa siinä määrin syvälle luotaavia ja koskettavia, että keskustelin yleisellä tasolla nuoren tilanteesta myös etsivän työn tekijöiden kanssa (ks. Kääriäinen 2008, 18). Lähinnä ilmaisin työntekijöilleni huoleni nuoren hyvinvoinnista, menemättä kuitenkaan haastatteluissa ilmitulleisiin seikkoihin yksityiskohtaisesti.

Haastattelu, kuten myös tapaamiset ja neuvottelutkin, voidaan nähdä relationaalisena aineistonkeruutilanteena, jossa kukin osapuoli tuottaa tietoa omista lähtökohdistaan ja tavoitteistaan käsin. Tutkijalla on kuitenkin aina sekä ensimmäinen että viimeinen sana tutkimusprosessissa: hän määrittelee tutkimuksen aihepiirin, haastattelun teemat ja myös sen mikä muodostuu aineiston keruutilanteessa tutkimuksen kannalta tärkeäksi. (Oinas 2004, 222.) Tutkimukseni metodologisesta, konstruktionistisesta viitekehyksestä katsottuna tutkimukseen osallistuvien kertomukset eivät ole täsmällisiä kuvauksia todellisuudesta, vaan ne ovat haastattelutilanteessa syntyneitä tulkintoja elämästä. Tulkinta voi olla osittainen, valikoiva tai sisältää ristiriitaisuuksia ja ambivalenssia. Kerrottu on myös aina kiinnittynyt siihen historialliseen ajankohtaan ja kulttuuriseen ympäristöön, jossa kertominen tapahtuu. Kertomukset eivät ole minulle tutkijana fiktiota tai satua, vaan suhtaudun niihin kuin ne olisivat kertojalle tosia. Ihmisen autenttiseen sisimpään pääsyn mahdollisuudesta ei liene varmuutta. Yksilön toimijuus ja mielikuvitus ilmentyvät kuitenkin elävästi näissä kertomuksissa, jotka ilmaisevat ja toisaalta rakentavat niin yksilöllisiä kuin kulttuurisiakin merkityksiä. (Lieblich ym. 1998, 8; Mäkelä 1990, 50; 52; Edwards & Mauthner 2002, 27; Riessman 2003, 333; 341; Salo 2008, 81; Erkkilä 2009, 201.)

Tutkimusaineistoni toinen kokonaisuus, pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa kerätty aineisto⁸, koostuu äänitallioitujen fokusryhmien (39 sivua) lisäksi 11:sta 18–26 vuotiaan, etsivän työn asiakasnuoren äänitallioidusta haastattelusta (274 sivua), joiden keskimääräinen kesto oli 51 minuuttia vaihdellen 20 minuutista 88 mi-

nuuttiin. Aineistoon kuuluu lisäksi 11 äänitalliointia (346 sivua), joissa seurasin kyseisten nuorten ja etsivän työn tekijöiden välisiä keskusteluja sekä kymmenen äänitalliointia (199 sivua) nuorten asioinneista (neuvottelut) eri viranomaistahoissa, joita olivat työvoiman palvelukeskus, nuorisosauntotoimisto, edunvalvonta ja kunnallinen aikuissosiaalityö. Nämä tapaamiset kestivät keskimäärin 38 minuuttia vaihdellen 13 minuutista 65 minuuttiin. Kokonaislaajuudeltaan aineisto on 858 sivua litteroitua tekstiä. Tämän, nauhoitetun aineiston litteroinnissa on ollut mukana tehtävään palkattu tutkimusavustaja. Kokonaisuudessaan Luotshankkeessa ja pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa kerätty tutkimusaineisto on laajuudeltaan 1109 sivua. Olen koonnut seuraavaan nelikenttään tutkimukseni varsinaisen ja taustoittavan eli sekundäärisen aineiston osat:

KUVIO 1. Tutkimusaineisto nelikenttä, Bülowia (2011) mukaillen.

	Tekstit ja asiakirjat	Suullinen aineisto
Luonnolliset aineistot	Dokumentit: työsuunnitelmat, kenttälomakkeet ja yhteenvedot (L ⁹) (218 s.) (varsinainen aineisto) Etsivän työn hankeraportit (L+P) (taustoittava aineisto)	Nuorten ja työntekijöiden väliset keskustelut (P) (346 s.) ja neuvottelut (P) (199 s.) (varsinainen aineisto)
Tutkimusta varten tuotetut aineistot	Tutkimuspäiväkirja (P) (taustoittava aineisto)	Nuorten haastattelut (P) (274 s.) sekä fokusr ryhmien (P) (39 s.) ja kehittämispäivien (L) (33 s.) keskustelut (varsinainen aineisto)

Kokoavasti voidaan todeta, että Luotsi-aineistossa painopiste on luonnollisessa aineistossa, asiakirjoissa, joissa etsivän työn tekijät dokumentoivat kenttätyötä. Työryhmän kehittämispäivien taltioinnit ovat dokumentoinnin lisäksi varsinaista aineistoa, joka on luonnollista, tutkijasta riippumatonta. Kehittämispäivissä tutkijan roolini oli pääasiassa havainnoiva, mutta tarvittaessa niissä oli myös tilaa esittää kysymyksiä ja huomioita. Pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa kerätty aineisto puolestaan koostuu sekä luonnollisesta aineistosta (nuorten ja työntekijöiden väliset kohtaamiset ja niissä syntyvä puhe) että tutkimusta varten tuotetusta aineistoista (haastattelut ja fokusryhmät). Niin kasvokkaisia kohtaamisia kuin asiakirjojen kirjoittamista ja käyttöä voidaan lähestyä vuorovaikutuksellina, prosessuaalisina asioina (Jokinen ym. 2000, 16). Aineistossa on kyse tässäkin tutkimuksessa, kuten Arja Jokinen ja kumppanit (mt., 16) määrittelevät, kasvokkaisista ja tekstivälitteisistä vuorovaikutusprosesseista, jotka rakentuvat myös institutionaalisiksi. Erilaiset aineistot tuovat parhaassa tapauksessa tutkimustehtävän kannalta rikastunutta tietoa, vaikka yleistettävyyys ei olekaan laadullisen tutkimuksen kriteeri. Olennaista on pikemminkin aineiston mielenkiintoisuus suhteessa aiemman tutkimuksen oletuksiin sekä sen rikkauden huomioiminen analyysissa. (Oinas 2004, 216–217.)

Kahden tutkimusaineistoni eri-ikäisyydellä, aineistojen keräämisen välissä on kymmenisen vuotta, on varmasti merkitystä tutkimukselleni. Olen kuitenkin pysytellyt läheisessä suhteessa etsivän työn ja aineistojeni kanssa koko pitkän tutkimusprosessin ajan. Artikkelimuotoinen lisensiaatintutkimukseni, josta tuli yksi väitöskirjani osatutkimuksista, valmistui alkuvuodesta 2009. Pian tuon jälkeen ryhdyin keräämään uutta aineistoa väitöskirjatutkimustani varten. Olisin jatkanut tutkimustani Luotsi-hankkeen parissa, mutta työryhmän toiminta oli tuossa vaiheessa lakkautettu. Tutustuin tästä johtuen uudelleen etsivän työn kenttään ja päädyin keräämään aineistoa pääkaupunkiseudulla toimivan etsivän työn ryhmän toiminnan puitteissa. Valintani perusteluja olivat tämän etsivän työn kohdentuminen nuoriin ja työotteen samankaltaisuus Luotsiin verrattuna. Näin siitäkkin huolimatta, että Luotsi edustaa kadulla tapahtuvaa etsivää työtä ja pääkaupunkiseudulla toimivan etsivän työn ryhmän työskentely edustaa valtion (opetus- ja kulttuuriministeriö) avustamaa, niin sanotusti ”toisen aallon” etsivää nuorisotyötä (Männikkö 2011, 8).

Tutkimukseni kannalta on olennaista, että etsivän työn ydin ja

päätehtävät ovat pysyneet samantyyppisinä viimeisten kymmenen, kahdenkymmenen vuoden aikana. Tällä tarkoitan vapaaehtoisuutta, luotamuksellisuutta, nuorten tarpeista ja tavoitteista nousevaa työskentelyä sekä pyrkimystä nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen. Etsivän työn keskuudessa keskustelua on kylläkin käyty siitä, että valtion tukema etsivä työ vääristää työotteen lähtökohtaa vapaaehtoisuudesta vastaanottaessaan yhä lisääntyvässä määrin toimeksiantoja instituutiotasolta, kuten oppilaitokset tai muut nuorten kanssa toimivat viranomaistahot (Puuronen 2014, 20). Työn rajanveto ja kosketuspinnat muihin viranomaistoimijoihin on tärkeää selvittää ja linjata toimeksiantokäytäntöjen yhteydessä. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 30). Valtasuhteiden asiakkaan ja työntekijän välillä on erilainen silloin, kun työntekijä toimii nuoren omassa ympäristössä ja avun vastaan ottaminen perustuu vapaaehtoisuudelle, kuin etsivän työn tekijän ottaessa nuoreen yhteyttä yhteistyökumppaneilta saadun toimeksiannon perusteella (Männikkö 2011, 10).

4.4 Aineiston analyysi

Ymmärrän laadullisen tutkimusprosessin dialogiksi, jota tutkijana käyn aineistoni kanssa. Tässä vuoropuhelussa jokainen uusi käsitteellinen, teoreettinen tai menetelmällinen näkökulma on rakentanut tutkimusongelman uudelleen ja mahdollistanut näin ollen myös erilaiset vastaukset. (ks. Löyttyniemi 2004, 26; Helavirta 2011, 65). Kyösti Raunio (2000, 337) tavoin ajattelen, että paradigmatuustaltaan erilaiset menetelmät konstituivat tutkimuskohteensa eri tavalla, valaisevat sen eri puolia. Samasta tutkimuskohteesta tai aineistosta voidaan näin ollen löytää erilaisia merkityksiä riippuen lähestymistavasta. Aivan kuten Maarit Valo (2013) toteaa, artikkeliväitöskirjan prosessissa ei aluksi tarvinnut eikä voinut päättää viimeisten artikkeleiden tavoitteista tai sisällöstä. Tämä ei ole kuitenkaan tarkoittanut tutkimuksessani analyysin tai tulkinnan mielivaltaisuutta, vaan sitä, että asioilla ei ole merkityksiä itsessään. Tulkinnot ovat syntyneet teorian, käsitteiden ja aineiston vuorovaikutteisista suhteista toisiinsa. (Moilanen & Rähä 2010, 52; Silverman 2010, 86.) Erityisesti metodinen osuus on kehittynyt yli kymmenen vuoden väitöskirjaprosessin kuluessa, kun olen siirtynyt sisällön analyysistä narratiiviseen analyysiin.

Olen kussakin erillisartikkelissa kuvaillut aineistolähtöisen analyysini

vaiheet siten, että niistä on luettavissa aineistokorpuksen käytön laajuus ja tapa. Aineistolähtöisyydellä viitataan induktiiviseen päättelyyn, jossa käsitteet muodostetaan aineistolähtöisesti nojautumatta aikaisempiin teoreettisiin käsitteisiin. Tässä lähestymistavassa tutkija etsii aineistosta teemoja, joista tutkittavat puhuvat. Aineistoaan lukiessaan tutkija saa uusia oivalluksia merkityksenannoista, jotka ovat aineiston kannalta mielenkiintoisimpia tai hedelmällisimpiä. (Moilanen & Räihä 2010, 51–52; 55). Johanna Ruusuvoori kumppaneineen (2010, 19) toteaa, että puhdas aineistolähtöisyys ei ole käytännössä mahdollista, koska jo tutkimusaineiston keräysvaihe ja sen sisällön alustava järjestely ja jäsentely sisältävät teoreettisia valintoja ja tulkintoja. Kutsun kuitenkin tutkimuksessani käyttämäni päättelyä aineistolähtöiseksi, koska tutkimusaineisto on ohjannut tutkimuksen keskeisten käsitteiden valikoitumista. Ensimmäisessä erillistutkimuksessa (Juvonen 2009) nostin kontrollin käsitteen tutkimuksen keskiöön aineistolähtöisesti. Kolmessa muussa erillistutkimuksessa (Juvonen 2013; 2014a; 2014b) valitsin toimijuuden käsitteen tutkimukseni pääkäsitteeksi jo tutkimussuunnitelmavaiheessa, ennen aineistonkeruuta. Tämän teoreettisen valinnan jälkeen aineisto on jälleen ohjannut tutkimusta paikantavia näkökulmia: autonominen toimijuus, toimijuuteen liittyvät itsenäisen asumisen haasteet sekä nuorten täytyminen toimijuuteen kytkeytyvänä kulttuurisena odotuksena. Näkökulmat ovat tutkimusprosessin kuluessa ruokkineet toisiaan, kontrollin näkökulma sai katseeni kohdistumaan autonomiseen toimijuuteen, josta taas siirryin asumisen haasteisiin keskeisenä toimijuuteen ja autonomiaan liittyvänä ulottuvuutena. Viimeiseksi palasin nuoriin kohdistuvaa kontrollia lähellä olevaan teemaan nuorten täytymisen näkökulmasta.

Tutkimuksessa soveltamani narratiivinen tutkimusote on yleistynyt voimakkaasti yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa viime vuosikymmeninä (Holstein & Gubrium 2012, 1). Narratiivinen teoria (Larsson & Sjöblom 2010; Squire ym. 2008; Hydén 2005; Riessman 2003; Lieblich ym.1998; Polkinghorne 1988; Somers 1994) muodostaakin osaltaan tutkimukseni metodisen viitekehyksen ja olen hyödyntänyt sitä eksplisiittisesti kahdessa artikkelissani (Juvonen 2013; Juvonen 2014b) ja implisiittisemmin yhdessä artikkelissa (Juvonen 2014a). Käytän tutkimuksessani käsitteitä narratiivinen ja kerronnallinen synonyymisesti luonnehtimaan aineistoa ja analyysia. Samoin käytän rinnakkain, samaa tarkoittaen, käsitteitä kertomus, tarina ja narratiivi. (ks. myös Salo

2008, 85.) Narratiivisuus tutkimuksessa tarkoittaa lähestymistapaa, jossa huomio kohdistuu kertomuksiin tiedon rakentajina ja välittäjinä. Voidaan sanoa, että elämä itsessään on tarinallistettu (*storied*). Kertomukset ovat myös vuorovaikutuksen välineitä ja auttavat ymmärtämään ajallisuutta. Niiden avulla voidaan ymmärtää menneisyyttä ja nykyisyyttä sekä suuntautua tulevaisuuteen. (Heikkinen 2010, 143; Hyvärinen 2006, 1.) Tutkimuksessa kertomuksia ja narratiivisia elementtejä on perinteisesti paikannettu haastattelupuheesta tai (oma)elämäkerrallisista teksteistä, jolloin aineistolta on edellytetty vahvoja kertomuksen tunnuspiirteitä, kuten että tarina on eheä, sillä on alku, keskikohta ja loppu sekä ajassa etenevä, lineaarinen juoni. Tutkimuksessani kertomukset muodostuvat pääasiassa haastatteluvuorovaikutuksessa ja osana nuorten ja työntekijöiden keskustelua, pieninä, epätäydellisinä ja fragmentaarina paloina, joista laajempia kertomuksellisia kokonaisuuksia on voitu koota. (Ks. Jokinen 2000, 165; Heikkinen 2010, 148; Lawler 2002, 243.) Myös Luotsi-aineiston dokumentit sisältävät edellä mainitun kaltaisia narratiivisia osia ja olen hyödyntänyt kyseisen aineiston analyysissä sen narratiivisuutta. Perehdyin narratiiviseen teoriaan ja analyysiin varsinaisesti pääkaupunkiseudulla toimivan etsivän työn hankkeessa keräämäni aineiston analyysin yhteydessä.

Narratiivinen analyysi voidaan jakaa psykologiseen ja sosiologiseen lähestymistapaan (Larsson & Sjöblom 2010, 272). Omassa tutkimuksessani tulokulma on sosiologinen. Sosiologia lähtöisissä narratiivisen analyysin suuntauksissa kiinnostus ei kohdistu siihen, miten aineistoksi rakentuvat kertomukset heijastavat joko yksilöiden psykologista ymmärrystä tai sosiaalista todellisuutta. Mielenkiinto kohdistuu sen sijaan siihen, kuinka yksilöt kuvaavat tapahtumia ja kokemuksia, antavat näille merkityksiä, ja millaista jaettua ymmärrystä ihmiset rakentavat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Mt., 276; Jokinen 2000, 28). Catherine Riessman (2003, 341) toteaa, että kertomukset rakentavat inhimillisiä merkityksiä tulkinnan ja arvioinnin avulla. Tulkinnan käsitteen myötä onkin valittava, ymmärtääkö tutkija kertomukset selontekoina (*accounts*) vai todistuksina (*testimony*) todellisuudesta. Todistus liittyy sellaiseen todellisuuskäsitykseen, jossa kertomusten ymmärretään kuvaavan todellisuutta sellaisenaan tai niiden nähdään luovan suoran ja esteettömän pääsyn yksilöllisiin kokemuksiin tai tuntemuksiin. (Atkinson 2009; Atkinson & Delamont 2006.) Selonteot puolestaan ovat tulkitsevassa

suhteessa todellisuuteen, jota ne osaltaan myös rakentavat. (ks. Denzin 2001, 30). Tässä tutkimuksessa kertomukset ymmärretään laajemmista kulttuurisista tarinavarannoista yksilön puheessa tai vuorovaikutuksessa jäsentyneiksi ilmauksiksi, jotka saattavat sisältää erilaisia ja joskus ristiriitaisiakin merkityskerroksia. (Hyvärinen 2006, 2; Squire ym. 2008, 1; Pascale 2011, 160).

Narratiiviset aineiston analyysimenetelmät voidaan jakaa karkeasti narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin. Näistä narratiivinen analyysi edustaa narratiivisen tutkimuksen mukanaan tuomaa uudenlaista analyysitapaa, jossa keskeisenä tavoitteena voi olla vaikkapa tarinan juonen etsiminen, kertojan äänen kuuleminen ja säilyttäminen tai erilaisten kerronnan tapojen ja kontekstien analysoiminen. Tällöin myös tulokset on mahdollista esittää narratiiveina. Narratiivien analysointi viittaa analyysitapaan, jossa päähuomio on kertomuksen sisällössä eli niissä merkityksissä, joita kertoja antaa kokemuksilleen, ja jossa aineistosta löytyneitä narratiiveja tematisoidaan, luokitellaan tai jäsennetään tapaustyyppeihin. (Erkkilä 2009, 200; Kaasila 2008, 48; Heikkinen 2010, 150.) Amia Lieblich kumppaneineen (1998, 12–14) on jakanut narratiivisen analyysin toteuttamisen nelikenttään, jossa yhden akselin muodostavat kategorinen versus holistinen lähestymistapa ja toisen akselin puolestaan sisällön versus muodon analyysi. Tutkimuksessani on kyse narratiivisesta analyysistä, jossa hyödynnän kategorista lähestymistapaa keskittyen aineiston kertomusten sisältöön ja niiden teemoitteluun. Tällöin tarinoiden analyysi lähestyy yleisesti tutkimuksissa käytettyä sisällönanalyysia. Edellä mainittujen määritysten ohella analyysiani avaa sen seikan huomioiminen, että kertomuksilla on kaksi keskeistä funktiota: referentiaalinen eli tapahtumia selostava ja evaluatiivinen eli kerrotun merkitystä arvioiva funktio (Labov & Waletzky 1967; ks. myös Salo 2008, 78; Vilkkö 1997, 94). Tämä jaottelu, kertomusten funktioiden ja erityisesti kerrotun merkitystä arvioivien tekstin osien huomioiminen on rikastanut analyysiani.

Tutkijana ymmärrän, että aineistoni on tiettyyn historialliseen aikaan-kohtaan ja kontekstiin sidottu kuvaus eletystä elämästä. Aineiston analyysin avulla olen paikantanut nuorten ja työnteekijöiden tuottamasta tekstistä ja puheesta nuorten toimijuuteen kytkeytyviä merkityssisältöjä ja ulottuvuuksia. Ensimmäisessä erillisartikkelissa hyödynsin Luotsi-hankkeessa kerätyn aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyttistä,

yksinkertaistettua sovellusta Lennart Nygrenin ja Björn Blomin (2001) kehittämästä, Paul Ricoeurin tulkinnan teoriaan pohjautuvasta narratiivisesta aineiston analyysin vaihemallista. Tässä mallissa analyysi käynnistyy siten, että aineiston pohjalta tehdään niin sanottuja ”naiveja” muistiinpanoja. Näitä muistiinpanoja tehtäessä aineisto luetaan läpi muutamaan kertaan ja samalla tehdään lyhyitä, vaikutelmiin ja intuitioon perustuvia merkintöjä. Ensimmäisen lukukerran tarkoitus on muodostaa kokonaiskuva aineiston tekstimassasta. Paul Ricoeur (2000, 119) ilmaisee asian seuraavanlaisesti: ”Ensimmäisellä kerralla ymmärtäminen on tekstin kokonaismerkityksen naïivia tavoittamista.” Analyysin ensimmäisen vaiheen päättyessä tutkimuskysymyksen tarkentuivat ja aineiston lukeminen muuttui systemaattiseksi.

Analyysin toinen vaihe sisältää aineiston luokittelua ja pelkistämistä. Nygren ja Blom (2001, 378) kutsuvat tätä vaihetta tekstin rakenneanalyysiksi (*structure analysis*), jossa on tarkoituksena saada aineiston merkityskokonaisuudet esiin. Tuomen ja Sarajärven (2002, 111) mukaan tällainen aineiston pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Pelkistin Luotsi-aineiston työsuunnitelmat, kenttämuistiot ja yhteenvedot käymällä aineistoa läpi nuorten osallisuuden näkökulmasta¹⁰. Jaottelin aineistosta esiin nostamani merkityskokonaisuudet (lauseet, kappaleet, teemat) etsivän työn asiakasprosessin mukaisesti työskentelyn eri vaiheisiin. Vaiheita ovat: kontaktin ottaminen/kontaktin ottamisen epäonnistuminen, varsinainen työskentelyvaihe ja työskentelyn lopettaminen. Tässä kohtaa analyysia omina kiinnostavina aihealueinaan erottautuivat etsivän työn toimintaympäristöä ja työskentelyn toiminnallisuutta koskevat merkityskokonaisuudet. Myös nuorten asiointi sosiaali- ja terveystalveissa sekä etsivän työn nuorta vahvistamaan pyrkivät ja tulevaisuuteen suuntaavat sekä ammatilliseen kontrolliin liittyvät merkitykset alkoivat hahmottua omina sisällöllisinä kokonaisuuksinaan. Luotsi-aineiston toista osaa eli kehittämispäivien taltiointeja olen lukenut aina kunkin merkityskokonaisuuden näkökulmasta, mikä tässä erillisartikkelissa tarkoittaa etsivään työhön liittyvää kontrollia.

Analyysin kolmannessa vaiheessa työstin aineistoa luokitellen ja käsitteellistämällä. Samalla syvensin fokustani kontrollin kysymyksiin ja luin aineistoani läpi kontrollin teeman näkökulmasta. Aineisto pelkistyi tässä vaiheessa kahteen sivuun teemoiteltuja, kontrolliin liittyviä merkityssisältöjä. Lisäksi kontrollin teemaan kuuluu myös yksi pidempi (6

sivua) etsivän työn kontrollia ilmentävä tapauskuvaus. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 112–113) määrittelevät analyysin kolmannen vaiheen aineiston ryhmittelyksi, jolloin aineistosta kerätyt merkityskokonaisuudet käydään kertaalleen läpi. Samaa asiaa tarkoittavat analyysiyksiköt yhdistetään luokiksi ja nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Ricoeurin (2000, 121) mukaan luokittelun ja käsitteellistämisen prosessissa on astuttu ensimmäisen vaiheen naiivista kokonaismerkityksen tavoittamisesta selittämiseen ja tulkintaan: ”tulkinnan metodologinen toiminta alkaa, kun alamme koetella ja kritisoida” vaikutelmiin ja intuitioon perustuvia havaintojamme.

Analyysin viimeisessä, neljännessä vaiheessa luokittelin kontrollin teemaan liittyvät merkityssisällöt teemallisiin alaluokkiin ja nimesin ne (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2002, 114–115). Paikansin aineistosta kontrolliksi tulkittavia teemallisia alaluokkia seuraavasti: työntekijöiden kadulla tapahtuva havainnointitehtävä, auttamisen rajojen asettaminen, nuorten tahdon vastainen toiminta, neuvotteleva kontrolli sekä liittoutuva kontrolli, jossa etsivän työn tekijät liittoutuvat vahvempaan viranomaistoimintaan. Vahvempi viranomaistoiminta viittaa tässä sosiaali- tai terveystoimen viranhaltijoiden lainsäädäntöön perustuvaan mahdollisuuteen käyttää tarvittaessa asiakkaaseen kohdistuvia sanktioita ja pakkoja. Kutakin teemallista kontrollin alaluokkaa edustamaan valitsin esimerkinomaisesti asiakastapauksen. Poikkeuksen tähän käytäntöön muodostaa työntekijöiden kadulla tapahtuvan havainnointitehtävän teemallinen alaluokka, jota analysoin ilman havainnollistavaa asiakastapausta. Näin siksi, että etsivän työn havainnointi on laaja-alaista eikä ole pelkistettävissä yksittäisiin asiakastilanteisiin. Ricoeurin (2000, 126–137) mukaan analyysin tässä vaiheessa siirrytään selittämisestä ymmärtämiseen, joka konstituoii tulkinnan kokonaisuudessaan avaten aineistotekstin mielen, mahdollisuudet ja myös asioiden näkemisen uuden tavan.

Tutkimusaineistoni toisen osan, jonka keräsin pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa, analyysimenetelmänä sovelsin Lyn Mikel Brownin ja Carol Gilliganin (1993) kehittämää narratiivista metodia (*voice-centered relational method*). Nimensä mukaisesti menetelmän avulla huomio kohdistetaan aineistoista esiintyviin ääniin (*voices*) ja suhteisiin. Brown ja Gilligan (1993, 14–15) määrittelevät ihmisen äänen väyläksi, jonka avulla yksilön sisäinen maailma, tunteista ja ajatuksista rakentuva todellisuus viestitään ulkomaailmaan, erilaisten suhteiden

verkostoihin muiden ihmisten ja myös puhujan itsensä kuultavaksi. Ääni on olemukseltaan relationaalinen. Puheen konteksti, se tuleeko puhuja kuulluksi, kuinka tai ketkä hänen puheeseensa vastaavat, vaikuttavat siihen, millaiseksi ääni muotoutuu. Ihmiset eivät pelkästään puhu erilaisilla äänillä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, vaan voivat vaihdella ääntään myös tietyn tilanteen sisällä (Brown ym. 1991, 29). Olen tutkimuksessani mieltänyt äänen käsitteen ilmaisevan yksilön toimijuutta, enkä näin ollen ole käyttänyt juurikaan äänen käsitettä teksteissäni. Toimijuuden käsite on vahvemmin yhteiskuntatieteellinen ja ilmaisuvoimaisempi tutkimukseni aihepiiriin näkökulmasta. Jos äänen käsite taas on ollut ilmaisuvoimaisempi kuin toimijuuden käsite, olen käyttänyt sitä.

Brownin ja Gilliganin metodia ovat omassa tutkimuksessaan edelleen kehittäneet ja hyödyntäneet Natasha Mauthner ja Andrea Doucet. Mauthner ja Doucet (1998; 2003; Mauthner 2002) ovat määritelleet viisi näkökulmaa, joiden avulla aineistoa luetaan ja analysoidaan. Nämä näkökulmat ovat: (1) aineistossa muodostuvat juonelliset kertomukset (*plot*), (2) tutkijan omat reaktiot ja oletukset suhteessa aineistoon (*responses to the narrative*), (3) narratiivien kertojan ääni (*the voice for the "I"*) (4) narratiiveissa esiintyvien henkilöiden väliset suhteet (*relationships*) sekä (5) kulttuurinen kontekstointi ja sosiaaliset rakenteet (*placing people within cultural contexts and social structures*). Sen ohella, että menetelmässä pyritään säilyttämään tutkittavien äänet elävinä ja huomioimaan sosiaaliset suhteet ja rakenteet, se haastaa tutkijan positioimaan itsensä tutkimuksensa kenttään ja suhteisiin sekä aktiivisesti refleктоimaan tuottamaansa tietoa ja tutkimustuloksia. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, miten tutkija ymmärtää tutkimuksensa olevan tutkittavien kertomusten ja tutkijan niistä tekemien tulkintojen välisen vuorovaikutuksen tulos tai miten tutkija refleктоi tutkimusprosessin herättämiä tunteita tai perustelee vaikkapa metodologisia valintojaan. (Mauthner & Doucet 2003, 423–424.)

Avaan seuraavaksi yksityiskohtaisemmin sitä, mitä *voice-centered relational method* tarkoittaa ja miten sovellan sitä tässä tutkimuksessa. Menetelmän ensimmäisen näkökulman mukaisesti luin aineiston kokonaisuudessaan, tarinana nuorten toimijuuden rakentumisesta. Tarinan kertojina ovat toimineet nuorten lisäksi myös etsivän työn tekijät sekä joukko muita nuorten kanssa työskenteleviä viranomaisia. Tämä analyysin vaihe rinnastui Luotsi-aineiston ensimmäiseen lukukertaan, jonka

tarkoituksena oli samalla tavalla muodostaa kokonaiskuva aineiston tekstimassasta. Soveltamani tutkimusotteen, tarinoiden analyysin myötä, nuorten toimijuuden rakentuminen muodostaa siis tutkimukseni keskeisen kertomuksen. Konkretisoin tuota isoa kertomusta etsimällä aineistosta nuorten toimijuutta rakentavia teemoja. Teemat, joita käsitteletin kussakin tutkimukseni erillisartikkelissa, kiinnittyivät nuorten autonomiseen toimijuuteen, itsenäisen asumisen haasteisiin sekä nuorten täytymiseen kulttuurisena odotuksena. Granfeltia (1998, 18) mukaillen olen pyrkinyt pääsemään syvälle erityiseen ja löytämään sitä kautta yleisempää ja teoreettisesti kiinnostavaa. Samoin toivon säilyttäneeni erityisesti määrällisesti pienen, valikoituneen nuorten ryhmän kertomusten erityisyyden ja ainutlaatuisuuden (ks. mt., 16–18).

Menetelmän toinen näkökulma liittyy tutkijan omiin reaktioihin ja oletuksiin suhteessa aineistoonsa. Näkökulma läpäisee luonnollisesti koko tutkimusprosessin eikä vain aineiston analyysin vaihetta. Ari Hirvonen (2006, 38–46) on hahmotellut eettisesti hyvän tutkimuksen normeja luetellen eettisiä ohjeita, joista ensimmäinen on hänen mukaansa epäilyn velvollisuus. Kaikki totuudet, käytännöt, myös oma tutkimus, sen lähtökohdat ja oma ajattelu on kyseenalaistettava ja asetettava kriittisen tarkastelun kohteeksi (Hirvonen 2006, 38). On tärkeää huomata esimerkiksi omien ennakkoluulojen tai esiyymäryksen vaikutus tutkimukseen ja sen etenemiseen. (Moilanen & Rähä 2010, 52). Syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuus on sensitiivinen tutkimuskohde (ks. Granfelt 1998; Eronen 2012; Laitinen & Uusitalo 2007; Pohjola 2007; Hydén 2008), ja paikoitellen nuorten syvästi koskettavien kertomusten kuulijaksi asettuminen ja heidän vaikeuksiensa kohtaaminen on ollut minulle tutkijana vaikeaa. Vaarana on ollut, että omat puolustusmekanismini, todellisuudentulkintani tai esiin pyrkivä tarve ratkaista nuoren tilanteen ongelmallisuus tyypistävät tai torjuvat nuoren kertomuksen. En siis ole aina välttämättä kyennyt kohtaamaan ja kuuntelemaan nuorta hänen ehdoillaan. Aineistoa analysoidessa näihin hetkiin on kuitenkin voinut palata ja arvioida niitä kriittisesti. Itse haastattelutilanteen kulkuun on tässä tutkimuksen vaiheessa luonnollisesti mahdotonta puuttua.

Tarinoiden kertojan äänen kuunteleminen ja tarkastelu on valitun metodin kolmas näkökulma. Tässä vaiheessa on tarkoitus keskittyä lukemaan litteroidusta tekstistä nuorten kokemuksia ja tunteita sekä heidän

tapaansa puhua itsestään ja elämästään. Nuorten toimijuus ja heidän äänensä on kuultavissa niin haastattelupuheessa kuin myös erilaisissa viranomaiskohtaamisissa käydyissä keskusteluissa. Kertojan äänen näkökulman kautta huomio kohdistuu nuoreen aktiivisena ja reflektiivisena toimijana. On myös olennaista huomioida puhetilanteet, joissa nuori joutuu ponnistelemaan kertoakseen tarinaa. (Mauthner & Doucet 1998, 128; Mauthner 2002; Brown & Gilligan 1993.) Kertomisen työläys saattaa johtua esimerkiksi siitä, että kerrotut asiat ovat nuorelle vaikeita tai traumaattisia. Joissakin aineistoni neuvottelutilanteissa nuoren ääni tulee ohipuhutuksi ja vaiennetuksi huolimatta siitä, että nuori yrittää kertoa omaa tarinaansa. Neuvottelu- ja haastattelupuheen yhdistäminen antaa mahdollisuuden vahvistaa nuoren äänen esiintuloa. Toisen ihmisen monitasoiseen ”äänistöön” ja näkökulmiin eläytyminen ei sinällään ole ongelmatonta missään tilanteessa, mutta soveltamani aineistonkeruumenetelmien ja tutkimusmetodin avulla on ollut mahdollista huomioida ja ristivalottaa systemaattisemmin näitä erilaisia tilanteita, näkökulmia ja ääniä.

Relationaalisen taustasitoumukseni vuoksi käyttämäni menetelmän neljäs aineiston tarkastelutaso, kertomuksissa kuvattujen henkilöiden välisten suhteiden pohtiminen, on erityisen kiinnostavaa. Tässä vaiheessa tutkijan kiinnostuksen kohteena ovat nuorten ihmissuhteet ja laajemmat sosiaaliset verkostot, joihin he kuuluvat. (Mauthner & Doucet 1998, 131; Roseneil 2009, 412.) Aineistossani esiintyvistä nuorten suhteista olen kiinnittänyt huomioni pääasiassa jännitteisiin ja ristiriitaisiin tai puuttuviin suhteisiin, jotka ilmenevät yksinäisyytenä ja eristyneisyytenä. Tutkimukseni nuorilla oli toki elämässään myös merkittäviä positiivisia, välittäviä ja kannustavia suhteita niin läheisverkostoissaan kuin viranomaisverkostoissakin. Sosiaalisten suhteiden merkityksellisyys korostuu Mauthnerin ja Doucet’n (1998, 140) mukaan jopa niin, että he kiistävät aidon ja autenttisen kokemuksen toisen ihmisen äänestä sosiaalisten tilanteiden suhteisuuden ja niihin liittyvän tulkinnan vuoksi. Tutkija voi ainoastaan yrittää tulkita sitä, mitä haastateltava kertoo juuri kyseisessä sosiaalisessa suhteessa ja tilanteessa (mt., 136–137). Haastattelujen pohjalta kirjoitetussa tutkimusraportissa, joka sisältää paljon sitaatteja, kuuluu luonnollisesti myös tutkijan ääni. (Oinas 2004, 222–223.) Kuten Matti Hyvärinen (2006, 8; 2) on määritellyt, kertomus on kulttuurisesti jäsentynyt kannanotto maailmaan ja kommunikaatiota ihmisten välillä.

Suhteiden näkökulman avulla kysymykset yksilön itsenäisyydestä ja toisaalta sosiaalisesta riippuvaisuudesta nousevat keskiöön.

Viimeisin valittuun metodiin kuuluva lukukerta kohdistuu aineistoon yksilöä ympäröivien kulttuuristen kontekstien ja sosiaalisten rakenteiden näkökulmasta. Yksilön ääni, toimijuus rakentuu tiiviissä suhteessa yhteiskuntaan ja sen keskeisiin rakenteisiin. Toimijoina yksilöt ovat sidoksissa historiaansa ja kulttuuriin sekä näiden puitteissa syntyneisiin jaettuihin normeihin ja arvokäsityksiin (Jeffery 2011, 95–96; Honkasalo 2013, 55). Metodisesti analyysin tässä vaiheessa on kyse aineiston makrotason merkitysten analysoimisesta, siitä miten esimerkiksi sosiaaliset tai kulttuuriset käsitkset ovat läsnä yksilötason puheessa ja toiminnassa. On tärkeää huomioida, miten yhteiskunnalliset voimat ja rakenteet vaikuttavat yksilöiden toimijuuteen vaikkapa mahdollistavasti tai rajoittavasti. (Mauthner & Doucet 1998, 132–133.) Rakenteiden ja kulttuuristen tekijöiden taso korostuu erityisesti kulttuurisesti määrittynyttä täytymistä käsittelevässä artikkelissa (Juvonen 2014b).

Olen soveltanut tutkimuksessani Brownin ja Gilliganin metodia (*voice-centered relational method*) eri tavoin, aineiston ja tutkimuskysymysten mahdollistamissa rajoissa nostaen analyysin keskiöön yhden tai useamman tarkastelunäkökulman. Nuorten autonomisen toimijuuden jännitteistä rakentumista käsittelevässä erillisartikkelissa näkökulmista korostuvat erityisesti henkilöiden väliset suhteet, relationaalisuus. Analyysissa kertojan ääni tulee luonnollisesti huomioiduksi, koska se määrittää toimijuutta. Myös sosiaaliset rakenteet ovat vahvasti läsnä analyysissa, erityisesti kun tarinoissa kuvataan palvelujärjestelmän toimintaa. Nuorten itsenäisen asumisen haasteita tarkastelleessa erillisartikkelissa kukin kolmesta analyysiluvusta rakentuu suoraan kyseisen metodin näkökulmien pohjalle. Nämä näkökulmat ovat kertojan ääni, henkilöiden väliset suhteet sekä kulttuuristen kontekstien ja sosiaalisten rakenteiden näkökulma. Nuorten täytymistä kulttuurisena odotuksena käsittelevä artikkeli puolestaan hyödyntää nimensä mukaisesti metodin kulttuuristen kontekstien ja sosiaalisten rakenteiden näkökulmaa. Metodin näkökulmista tutkijan tutkimusprosessiin liittyvien reaktioiden ja olettamusten näkökulma on kirjoitettu auki tässä yhteenvetoartikkelissa. Juonellisuuden näkökulma puolestaan kytkeytyy toimijuuden käsitteeseen sekä siihen isoon kertomukseen, mistä toimijuudessa on kokonaisuudessaan kysymys.

4.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset ja tutkijan positio

Moniselitteiset ja osin vaikeasti havaittavat eettiset kysymykset kuuluvat olennaisena osana tutkimusprosessiin. Eettisiin kysymyksiin ja myös tutkijan positioon liittyvät pohdinnat ovat tutkimukseen liittyvää päätöksentekoa ja ne koskevat tutkimuksen kaikkia vaiheita, alkaen tutkimusaiheen valinnasta ja päätyen tutkimusraportin saamaan palautteeseen vastaamiseen (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 22). Tutkimuksen suunnittelu sekä tutkimuslupien hakeminen tutkimukseen osallistuvista organisaatioista on eettisten kysymysten ja tutkijan position määrittelyn kannalta tutkimuksen lähtökohta. Tutkimustani varten hain tutkimuslupaa kolmelta taholta: Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskukselta sekä Helsingin Diakonissalaitoksen eettiseltä toimikunnalta ja Helsingin kaupungin terveyskeskukselta, sen tutkimustoiminnan koordinaatoriryhmältä (TUTKA). Tutkimuslupaa haettaessa ei luonnollisestikaan aina voi täysin tietää, millaiset asiat nousevat esiin tutkimusprosessin kuluessa (Pölkki 2008, 182), mutta jotkin niistä, kuten aineiston käyttö, salassapitosäännökset ja säilyttäminen sekä tutkimukseen osallistuvien hyvinvoinnin, oikeuksien, koskemattomuuden ja anonymitteitin varjeleneminen tulevat pohdituiksi ja määritellyiksi jo tässä vaiheessa.

Tutkittavien asema sekä nuorten ja aikuisten välinen erityinen valta- ja auktoriteettisuhde on vaatinut tutkijalta sensitiivisyyttä. Sensitiivisyys ei tarkoita yksinomaan eettisten normien noudattamista, vaan myös tilanne- ja yksilökohtaista herkkyyttä tunnistaa tutkijan ja tutkimukseen osallistumisen vaikutukset nuoriin, heidän tunteisiinsa ja kokemuksiinsa. (Helavirta 2011, 54.) Margareta Hydén (2008) on erotellut toisistaan sensitiiviset tapahtumat aineistossa ja sensitiiviset tutkimusaiheet. Omassa tutkimuksessani sensitiivisyys tarkoittaa molempia. Haavoittavassa oloissa elävien nuorten kertomuksissa on itsessään paljon sensitiivisiä tapahtumia, mutta myös tutkimukseni aihepiiri, syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentuminen, on sensitiivinen.

Tutkimuksen sensitiivisyyttä korostetaan usein nimenomaan tutkittavien suojelemisen näkökulmasta. Tutkimukseen osallistumiseen voi liittyä tunteita kontrollinen menettämisestä tai liiallisesta avoimuudesta, siitä mitä tulee sanoneeksi tai millaisena näyttäytyy muille. On kuitenkin tärkeää, ettei eettisen sensitiivisyyden nimissä suljeta pois arkaluontoisiksi tai vaikeiksi katsottuja tutkimusaiheita. Joillekin nuorille empaattinen

haastattelu saattaa mahdollistaa kuulluiksi tulemisen, mikä voi olla valtauttava, jopa terapeuttishenkinen kokemus. (Mietola 2007, 165; Aaltonen & Honkatukia 2012, 43; Vehkalahti ym. 2010, 17.) Tutkimuseettisesti pidän tutkimusaineistoni keräämistä luonnollisissa institutionaalisista vuorovaikutustilanteissa nuoria turvaavana tekijänä (ks. Eskonen 2005, 45). Institutionaalinen konteksti ja tutut työntekijät tarjoavat tarvittaessa nuorille ”suojaverkon” tutkimuksessa mahdollisesti aktualisoituvia haavoittavia tuntemuksia vastaan (Aaltonen & Honkatukia 2012, 43).

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietinnön (2009) mukaisesti ihmistieteisiin luettavaa tutkimusta koskevat eettiset periaatteet voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen, joita ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuoja. Tutkittavan itsemääräämisoikeus tulee tässä tutkimuksessa ymmärretyksi siten, että nuori kohdataan tahtovana subjektina, jolla on oikeus elää omaa elämäänsä ja olla aktiivinen osapuoli kaikissa häntä itseään koskevissa asioissa. Siksi nuoren punnittu suostumus ja myötävaikutus ovat oleellisia. (Ks. Lindqvist 1985, 83.) Toisaalta nuorten oman päätöksenteon ohella työntekijöiden arvio tutkijan läsnäolon mahdollisesta haitallisesta vaikutuksesta asiakasprosessin tai nuoren itsensä kannalta oli myös olennainen tekijä tutkittavien rekrytoinnissa (Juvonen 2013, 5). Tutkimukseen osallistuvien nuorten hakeminen alkoi siten, että etsivän työn tekijät informoivat asiakasnuoriaan tutkimuksesta tekemäni tiedotteen avulla. Tiedotteessa kerrottiin pääpiirteissään tutkimuksen aihepiiristä ja kysymyksenasettelusta, roolistani tutkijana sekä tutkimukseen osallistumisen yleisistä periaatteista. Kertasin tiedotteen sisällön vielä suostumuslomakkeiden allekirjoittamisen yhteydessä kunkin nuoren ja työntekijän kanssa. Koska nuoret olivat kaikki täysikäisiä, he saattoivat tehdä itsenäisesti päätöksen tutkimukseen osallistumisesta. Nuorille korostettiin osallistumisen vapaaehtoisuutta ja riippumattomuutta etsivän työn asiakkuudesta, oikeutta säädellä tiedontuottamisen muotoa ja määrää, sekä tarvittaessa mahdollisuutta keskeyttää osallistumisensa. (ks. Pölkki 2008, 182; Rauhala & Virokannas 2011, 241).

Monesti sosiaalityön tutkimusta tehdään ihmisten kanssa, joiden itsemääräämisen ja tilanteiden arvioinnin kyky on heikentynyt joko tilapäisesti tai pysyvämmiin (Rauhala & Virokannas 2011, 242). Tutkimustilanne itsessään saattaa tuoda mukanaan yllätyksiä niin tutkijalle kuin tutkittavallekin. On mahdollista, että tutkimukseen vapaaehtoisesti osallistuva

nuori saattaa olla haastattelutilanteessa hyvinkin pidättyväinen. Sanna Aaltonen ja Päivi Honkatukia (2012, 42) kytkevät niukkasanasuuden nuorten erilaiseen ja vaihtelevaan kykyyn sanallistaa ja pohtia elämäänsä. Yhdyn Reetta Mietolan (2007, 153) arvioon haastattelutilanteiden eroista: jotkut haastattelut ”olivat hyvinkin vauhdikkaita, haastateltavat puheliaita ja innostuneita, toiset eivät tuntuneet käynnistyvän millään keinolla. Itsekin olin joissain haastatteluissa jatkuvasti äänessä yrittäen kaivaa lisäkysymysten avulla vastahakoisista nuorista edes jonkinlaista keskustelua; toisissa taas en ehtinyt kysymyksineni väliin, kun tarinaa riitti keskusteltavasta aiheesta ja sen ympäriltä.”

Nuorten kohtaaminen ja haastattelemineen oli jännittävää, vaikka sosiaalityön ammattilaisena ja opettajana olen sekä koulutettu että rutinoitunut kohtaamaan taustaltaan, iältään tai vuorovaikutustyyleitään erilaisia ihmisiä. Uskoin kuitenkin pystyväni luomaan riittävään luottamukseen perustuvan, ammatillisen vuorovaikutussuhteen tutkittaviini. Eettinen herkkyys rakentuu osaltaan taidosta tunnistaa toisten ihmisten erityisyys, tarpeet, oikeudet ja velvollisuudet (Helavirta 2011, 51; ks. Shaw 2011, 75). Tutkimushaastattelu koostuu pääsääntöisesti samoista elementeistä kuin muutkin keskustelut, vaikka siinä on erityinen tarkoitus, päämäärä ja osallistujaroolit. Tutkimushaastattelu muuttuu ja elää tilanteen mukaan. Käytännön vuorovaikutustilanteissa, mikäli se edes olisi tarkoituksenmukaista, on mahdotonta noudattaa tiukkaa etukäteisuunnitelmaa. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 22; 56.)

Tutkimukseen osallistuminen ei saisi hankaloittaa siihen osallistuvien nuorten elämää tai vahingoittaa heitä. Tutkijan tulisi kyetä kuuntelemaan, luomaan turvallisuutta, kommunikoidaan ja toimimaan sellaisissakin tilanteissa, jotka aiheuttavat tutkittaville pahan olon. Luottamuksellisen suhteen luominen nuoren tutkittavan ja aikuisen tutkijan välille nähdään usein eettisesti kestävä tutkimuksen kulmakivenä. (Pölkki 2008, 184; Vehkalahti ym. 2010, 16.) Tutkimuksen puitteissa tapahtuvat kohtaamiset ovat perusolemukseltaan tavanomaista vuorovaikutusta. Tutkija on näissä kohtaamisissa kuitenkin tutkijahaastattelijan ja havainnoijan paikalla, mikä sellaisenaan on kulttuurisesti erittäin merkittävä kuuntelijan ja havainnoitsijan positio (Eronen 2012, 70). Toisten elämä on kaikesta huolimatta tutkijalle ensisijaisesti väline lisätä ymmärrystä tutkittavasta aihepiiristä. Tästä johtuen tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien väliset valtasuhteet on hyvä ottaa huomioon. Steinar Kvale (2006, 484–485)

onkin kritisoinut käsitystä siitä, että tutkimushaastattelussa olisi kyse avoimesta keskustelusta ja ideoiden vaihtamisesta tai vaikkapa vastavuoroisesta dialogista. Kvalen mukaan (mt., 484–485) tutkimusasetelma on tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien kesken aina hierarkkinen, välineellinen, tutkijan puolelta mahdollisesti manipulatiivinen. Tutkijalla on pääsääntöisesti sekä itse tilanteen että siitä tehtyjen tulkintojen monopoli. En täysin jaa Kvalen kyyniseksikin tulkittavaa määrittelyä tutkimustilanteesta, mutta olen pyrkinyt huomioimaan tutkimusasetelman epätasapainoon liittyvät tekijät kohdatessani tutkimukseeni osallistuvia nuoria ja työntekijöitä. Myös tutkimusta kirjoittaessani olen pohtinut käyttämäni käsitteiden ja määritelmien soveltuvuutta tutkimukseen, joka pyrkii kunnioittamaan syrjäytyneiksi tai syrjäytymisvaarassa oleviksi tulkitsemieni nuorten ääntä ja toimijuutta.

Koska tutkittavien yksityisyyden kunnioittaminen on yksi tärkeimpiä tutkimuseettisiä normeja (Kuula 2006, 124), olen muuttanut aineistossani esiintyvien henkilöiden ja osin toimipisteidenkin¹¹ nimet fiktiivisiksi tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetin suojaamiseksi. Luotsi-hankkeen nimeä en ole muuttanut, koska etsivä katutyö oli 2000-luvun alussa vielä siten harvinaista, että työryhmän nimen muuttaminen ei olisi ollut mielekästä. Luotsi-aineiston asiakirjoissa esiintyneiden nuorten tunnistettavuutta vähentää se, että aineisto on kerätty lähes 15 vuotta sitten. Salassapidon näkökulmasta myös tutkimusaineistojen huolellinen säilyttäminen on tärkeää. Olen säilyttänyt aineistoja kotonani ja työhuoneessani yliopistolla lukitussa kaapissa. Tietokoneella ja muistitikulla asiakirjat ovat salasanan takana. Lisäksi olen korostanut tutkimusavustajilleni salassapidon merkittävyyttä ja jälkimmäiseltä heistä olen pyytänyt allekirjoitetun vaitiolositoumuksen. Tutkimusaineistojen omistamiseen on myös otettava kantaa (Rauhala & Virokannas 2011, 241). Aion hävittää paperimuodossa olevat, Luotsi-hankkeeseen liittyvät tutkimusaineistot tutkimukseni valmistuttua (Kuula 2006, 129). Pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa kerätyille aineistoille sen sijaan haen jatkotutkimuslupaa.

5 Nuorten toimijuuden rakentuminen ammatillisessa etsivässä työssä

Tutkimukseni käynnistyi kiinnostuksesta ammatillisessa etsivässä työssä rakentuviin näkökulmiin, jotka avautuvat syrjäytyneisiin tai syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin ja heidän toimijuuteensa. Osalla nuorista aikuistuminen ja matka autonomiseksi toimijaksi muodostuvat haasteellisiksi. Niitä leimaavat ulkopuolelta katsottuna epävakaisuus, erilaisten elämänvalintojen epärationalinen kokeilu, ympäristön negatiivisille vaikutuksille alttiina oleminen sekä riski syrjäytyä. Aikuisväestön käsitys nuoruuden ja aikuisuuden välimaastoon juuttuneista nuorista voi muodostua kielteiseksi ja heidät saatetaan määritellä kontrollin, suojelun tai moraalisen ohjauksen tarpeessa oleviksi (ks. Arnett 2004; Määttä 2007, 25). Etsivässä työssä pyritään, yhteiskunnallisten reunaehtojen puitteissa, saamaan kohdattavien nuorten toimijuus liikkeeseen kohti parempaa toimintakykyä, elämänhallintaa ja yhteiskunnallista inklusiota. Työotteena etsivän työn perustelu nousee yhteiskunnassa jaetuista kulttuurisista ja jopa normatiivisista odotuksista hyvästä elämästä ja sen saavuttamisesta (ks. Juhila ym. 2014, 134; Kloppenburg & Hendriks 2013, 609).

5.1 Kokoava katsaus tutkimuksen osajulkaisuihin

Tutkimukseni keskeisin kysymys nuorten toimijuuden rakentumisesta on tullut artikkeleissani tarkastelluksi nuorten, etsivän työn tekijöiden sekä nuorten verkostoon kuuluvien, palvelujärjestelmässä toimivien työntekijöiden näkökulmista. Aineiston lukemisen, analyysin sekä valittujen tutkimusteemojen ja -kysymysten osalta ensiksi kirjoitetut artikkelini ovat ohjanneet myöhemmin kirjoitettuja. Tutkimukseni lähtöpisteenä on kontrollia etsivässä työssä käsittelevä artikkeli, jossa tarkastelun fokus on etsivän työn tekijöiden välityksellä nuorissa ja heihin kohdistuvassa sosiaalisessa kontrollissa. Tässä Luotsi-hankkeessa kerättyyn aineistoon pohjautuvassa artikkelissa en suoranaisesti hyödyntänyt toimijuuden viitekehystä, kuten kolmessa sen jälkeen kirjoitetussa osajulkaisussa. Nuorten toimijuuden näkökulma on kuitenkin luettavissa artikkelista, koska

työntekijöiden kontrolli kohdistuu juuri nuorten toimijuuteen. Kontrollin teemasta siirryin aineiston johtattamana tarkastelemaan nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista, sen mahdollisuuksia ja haasteita. Kahdessa seuraavassa osajulkaisussa käsittelin autonomisen toimijuuden teemaa nuorten näkökulmasta: ensiksi autonomisen toimijuuden jännitteisen rakentumisen ja sitten itsenäisen asumisen haasteiden kautta. Tutkimukseni neljännessä osajulkaisussa ympyrä ikään kuin sulkeutui. Valitsin artikkelin teemaksi kontrollin aihepiiriä lähestyvän nuorten täytymisen, jota tarkastelin etsivän työn tekijöiden näkökulmasta, asiakasvuorovaikutuspuheen avulla. Olen koonnut taulukkoon 1 osajulkaisujen tutkimuskysymykset, aineistot, keskeiset käsitteet sekä tutkimustulokset.

5.2 Kontrolli, tuki sekä kulttuurisesti määrittynyt täytyminen nuorten toimijuuden rakennusosina

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastatakseni käsittelen nuorten toimijuuden rakentumista sosiaalisen kontrollin, nuorten täytymisen ja ammatillisen tukemisen jännitteessä. Tarkastelu perustuu ensisijaisesti kahteen osajulkaisuun (Juvonen 2009; Juvonen 2014b). Osajulkaisut ovat: *Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä* (Juvonen 2009) sekä *Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta* (Juvonen 2014b). Olen näissä artikkeleissa analysoinut etsivän työn tekijöiden laatimia dokumentteja (Luotsi), työryhmän (Luotsi) kehittämispäivien taltiointeja sekä työntekijöiden (pääkaupunkiseudulla toimiva etsivän työn ryhmä) kohtaamis- ja neuvottelutilanteissa käyttämiä puhetapoja nuorten täytymiseen liittyen. Tarkastelu on perustunut pääasiassa etsivän työn tekijöiden tuottamaan näkökulmaan nuorten toimijuudesta. Artikkeleiden teemoista etsivään työhön kytkeytyvä kontrolli valikoitui alun perin tutkimusaiheekseni, koska myös nuorten näkökulmaan työtteenä sitoutuva etsivä työ nostaa vallan ja kontrollin kysymykset ammatilliseen keskusteluun erityisesti tilanteissa, joissa tukea ikään kuin ”pakotetaan” nuorille. (Kloppenburger & Hendriks 2013, 616). ”Pakotetun tuen” ja väliintulon sekä toisaalta autonomian suhde muodostaa kiinnostavan jännitteen intervention kohteena olevan yksilön toimijuuden näkökulmasta (ks. Väyrynen 2009, 115).

Taulukko 1. Yhteenveto tutkimuksen osajulkaisuista

Artikkelin nimi	Tutkimuskysymys	Aineisto	Keskeiset käsitteet	Tulokset
Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä (2009). Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.) <i>Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännönistä ja kohtaamisista</i> . Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 155–180.	Millaisia asiakastyöhön liittyviä kontrollin merkityksiä ja ulottuvuuksia etsivässä työssä rakentuu?	Etsivän työn (Luotsi) dokumentointiin liittyvät asiakirjat: työsuunnitelmat, kenttälomakkeet ja yhteenvedot tehdystä työstä sekä työryhmän kehittämispäivien nauhoituksista litteroidut tekstit. Aineisto kokonaisuudessaan 251 sivua tekstiä (A4)	Kontrolli Etsivä työ Nuoret Katu Konstruktioinismi Sisällönanalyysi	Kontrollin ulottuvuudet: 1. Kontrolli tehostettuna havainnointina 2. Asiakassuhteelle rajoja asettava kontrolli 3. Kontrolli toimimisena nuoren tahdon vastaisesti 4. Kontrolli neuvotteluna 5. Kontrolli liittoutumisena
Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen etsivän työn kontekstissa (2013). Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) <i>Asiakkaat sosiaalityön toimijoina</i> . Tampere: Vastapaino, 327–356.	Miten nuorten aikuisten autonomista toimijuutta rakennetaan etsivän työn ja viranomaiskohtaamisten jännitteisessä vuorovaikutuksessa?	Tutkimusaineisto koostuu: (1) 11 etsivän työn kautta tutkimukseen ohjautuneen, 18–26 vuotiaan nuoren haastattelusta, joiden kestot: 0,5h–1,5h. (2) 11 em. nuorten ja etsivän työn tekijöiden välistä talfoitua keskustelua sekä (3) kymmenen taltiointia nuorten ja etsivän työn tekijöiden asioinneista eri viranomaisorganisaatioissa, kuten työvoiman palvelukeskus, edunvalvonta tai aikuissosiaalityö. (4) kaksi etsivän työn työryhmän fokusryhmähaastattelua. Aineisto on kokonaisuudessaan 858 sivua (A4) litteroitua tekstiä.	Autonominen toimijuus Nuoret aikuiset Etsivä työ Sosiaalinen konstruktioinismi Voice-centred relational method	Jännitteissä rakentuneet toimijuuden ulottuvuudet: 1. Ohjupuhuttu toimijuus 2. Uhmakas ja vaativa toimijuus 3. Kriittinen toimijuus 4. Väistelevä toimijuus

<p>Fragile Agencies in the Making – Processes of Independent Living in Emerging Adulthood (2014a).</p> <p><i>Young. Nordic Journal of Youth Research</i> 22 (3), 253–269.</p>	<p>How the challenges of independent living as part of agency are constructed in emerging adulthood and in the special context of outreach work?</p>	<p>Ks. edellä, Artikkelit 1 ja 2</p>	<p>Independent Living Human Agency Emerging Adulthood Social constructionism Voice-centered relational method</p>	<p>Itsenäisen asumisen haasteet osana toimijuuden rakentumista: 1. Kapeutunut toimijuus 2. Kaoottinen toimijuus 3. Päriäävä toimijuus</p>
<p>Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta (2014b).</p> <p><i>Nuorisotutkimus</i> 32 (3), 3–16.</p>	<p>Miten nuorten toimijuuteen ja erityisesti täytymiseen kohdistuvat kulttuuriset odotukset rakentuvat etsivän työn viitekehyksessä, sen erilaisissa kohtaamisissa?</p>	<p>Ks. edellä, Artikkelit 1 ja 2.</p>	<p>Täytyminen Kulttuuriset odotukset Toimijuus Nuoret aikuiset Etsivä työ Sosiaalinen konstruktio <i>Voice-centred relational method</i></p>	<p>Etsivän työn tekijöiden käyttämät puhutavat nuorten täytymiseen liittyen: 1. Rajojen asettaminen 2. Vetoaminen, erityisesti aikuisen ihmisen moraaliseen velvollisuuden tuntuon 3. Uusien näkökulmien tuottaminen täytymiseen</p>

Nuoriin kohdistuva täytyminen, joka ilmaisee eriasteisesti pakonalaista toimijuutta, jännitteistää nuorten toimijuuden rakentumista. Työntekijöiden kontrolli tai tuki voi puolestaan tarvittaessa kohdistua nuoren täytymisen kysymyksiin. Täytymisen teema aktualisoitui asumista käsittelevän osajulkaisun ja erityisesti yhden siinä kuvatun nuoren tarinan perusteella. Tarina ilmensi korostetusti pärjäämään pyrkivää ja sisäisen äänen vahvasti ohjaamaa toimijuutta. Siirryin sisäisen täytymisen ja pärjäämisen vaatimuksen teemasta yleisempään, nuoren ulkopuolelta määrittyvän täytymisen tarkasteluun. Vaikka olenkin tutkimukseni osajulkaisuissa suunnannut huomioni auttamistyöhön ilmeisimmin kuuluvan tukifunktion sijaan sen kontrollifunktioon ja nuorten täytymiseen, ei niiden väistämätöntä suhdetta käytännössä tapahtuvaan asiakkaan tukemiseen voi ohittaa. Tuen näkökulma on pääsääntöisesti läsnä myös puhuttaessa asiakastyön kontrolloivasta puolesta tai nuoren täytymiseen liittyvistä tekijöistä. Tuki ja kontrolli ovat auttamistyössä saman kolikon kääntöpuolia, joita ei voi toiminnallisesti erottaa toisistaan. Kontrolli ja täytymisen käsitteleminen voidaan ymmärtää tukemiseksi, ja toisaalta tuki voi kääntyä täytymisen kontrolloimiseksi. Näin siitäkin huolimatta, että etsivän työn tekijöillä ei ole lähtökohtaisesti viranomaistoimintaan liittyviä toimenpidevaltuuksia tai virallista kontrollivelvoitetta nuorten suhteen (Ruuskanen ym. 1998, 6–8; Sorsa ym. 2002, 3).

Artikkelissani *Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä* (Juvonen 2009) jäsenin Luotsi-hankkeessa keräämästäni asiakirja-aineistosta sekä kehittämispäivien taltioinneista kontrolliksi nimeämiäni merkityssisältöjä. Etsivän työn tekijät itse eivät määrittele toimintaansa kontrolliksi, vaan kyse on tutkijana tekemistäni tulkinnoista. Aineistosta paikantamani kontrollin ulottuvuudet liittyvät etsivän työn kadulla tapahtuvaan havainnointitehtävään, auttamistyön rajojen asettamiseen, nuorten tahdon vastaiseen toimintaan, neuvottelevaan kontrolliin sekä liittoutuvaan kontrolliin. Ensimmäinen ulottuvuuksista kytkeytyy etsivän katutyön perustoimintaan, havainnointiin. Havainnoinnin avulla kerätään tietoa nuorten kokoontumispaikoista, ryhmäytymisestä, aktiiviteeteista sekä nuorille suunnatuista palveluista. (Ruuskanen 1998, 17.) Tämän kartoitustyön ohella etsivän työn olennainen tehtävä on yksilöidä työskentelyn kohdenuria. Tehostetulla havainnoinnilla tarkoitan työntekijöiden havainnointia erilaisista nuoriin liittyvistä riskitekijöistä, joiden perusteella nuoria lähestytään. Tällaisia riskitekijöitä aineistossani olivat

erityisesti nuoren päihtymystila, ikä ja sukupuoli. Voimakas päihtymys ja vähäinen ikä herättivät etsivän työn huomion, samoin erityisesti tyttöjen suojattomuus ja korostuneen seksuaalinen käyttäytyminen.

Timo Harrikari (2008) on tuonut nuoriin liittyvään riski- ja huolikeskusteluun tärkeän makro- ja politiikkatason näkökulman. Hänen mukaansa nuoruuden riskeihin puuttuminen argumentoidaan yleensä nuoren omaksi parhaaksi, vaikka taustalla on nähtävissä myös kansantalouteen liittyviä realiteetteja. Nuoruuden riskejä pyritään hallitsemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta riskien realisoitumisen myötä syntynyttä kustannuskasvua voitaisiin rajoittaa. Samalla kuitenkin laajamittaiset ja ennaltaehkäisevät talouspanostukset, jotka kohdistuvat lasten ja nuorten perheisiin tai heihin itseensä, ovat vaikeutuneet. (Mt., 265–266.) Etsivä työ voidaan luokitella osaltaan edellä kuvatuksi riskienhallinnaksi. Olen kuitenkin painottanut etsivän työn julkilausuttuna päämääränä nimenomaisesti nuoren parhaaksi toimimista, heidän tukemistaan.

Toinen etsivän työn kontrolliin liittyvä ulottuvuus liittyy itse asiakasprosessin säätelyyn. Olen kutsunut tämän tyyppistä kontrollin muotoa asiakassuhteelle rajoja asettavaksi kontrolliksi. Robert S. Broadheadin ja Kathryn J. Foxin (1990, 342–343) mukaan tällöin on kyse yhtäältä työntekijöiden tasapainoilusta ammatillisten työskentelynormien ja persoonan avulla tehtävän auttamistyön vaatimusten välillä sekä toisaalta lähelle päästämisen tai etäisyyden pitämisen välisestä jännitteestä. Toimintatapana asiakasnuoren tai asiakasprosessin voimakas rajoittaminen ei ole tyyppillistä etsivälle työlle, joka pyrkii olemaan asettamatta vaatimuksia nuorelle nopeammin kuin luottamus työskentelysuhteessa kasvaa. Joidenkin nuorten tarvitsevuus ja vaateliaisuus saattavat kuitenkin johtaa tällaiseen ammatillisesti perusteltuun työskentelysuhteen rajoittamiseen. Rajojen asettamisen muodossa ilmentyvän kontrollin voidaan ajatella tällöin antavan esimerkinomaisesti mallia sosiaalisen vuorovaikutuksen tavoista ja toisaalta edistävän nuoren omaehtoista elämänhallintaa.

Kolmas kontrollin ulottuvuus, kontrolli toimimisena nuoren tahdon vastaisesti, liittyy syvällisesti auttamistyön etiikkaan ja asiakkaan itsemääräämisoikeuteen ja integriteettiin. Sosiaalityön, kuten myös etsivän työn ammatillinen etiikka painottaa ensisijaisesti asiakkaiden toimijuuden tukemista ja heidän oikeuksiaan ja vasta toissijaisesti kontrollia ja velvollisuuksia (Juhila 2005, 13). Etsivässä työssä kontrolli pakkoa

muistuttavana toimintatapana nousee esiin harvoin. Lähinnä se ilmenee nuoren kohtaamistilanteissa, joissa työntekijälle ei näyttäisi jäävän toisin toimimisen mahdollisuutta. Pakkotoimenpiteet yksityisesti ja erityisesti julkisella paikalla ovat etsivän työn luonteen ja luotettavuuden kannalta vaikea kysymys ja toteutuessaan ne saattavat johtaa nuorten luottamuksen menettämiseen (ks. Hjort 1995, 23). Yleisesti ottaen yhteiskunnassamme viranomaisten toteuttamia pakkotoimenpiteitä oikeutetaan sillä perusteella, että yksilö ei ole kykenevä tekemään itsensä kannalta järkeviä päätöksiä tai että hän toiminnallaan vakavasti vaarantaa oman tai toisten ihmisten hyvinvoinnin tai terveyden. Näissä tilanteissa viranomaiset voivat tehdä päätöksiä kyseisen yksilön puolesta. (Blennberger 2005, 194–195; Raunio 2004, 88–91.) Ilmari Rostila (2001, 33) kuitenkin huomauttaa, että silloinkin itsemääräämisoikeuden ja toimijuuden menetyks on rajoitettava mahdollisimman pieneksi. Artikkelissani kuvattu nuoren tahdon vastainen toiminta liittyi tilanteeseen, jossa alaikäisen nuoren terveydentila oli vakavasti vaarassa. Tällaisessa tilanteessa autonomisen toimijuuden ohittaminen näytti työntekijöiden arvion mukaan olevan välttämätöntä. Nämä tilanteet ovat tulkittavissa kontrollin ohella myös nuoriin kohdistuvana huolenpitona ja välittämisenä. Puuttumattomuus nuoren toimintaan olisi ollut tulkittavissa välinpitämättömytenä, äärimmillään jopa heitteillejättönä.

Kontrolli neuvotteluna muodostaa neljännen kontrollin ulottuvuuden. Neuvottelussa nuorella on muihin kontrollin muotoihin verrattuna parempi mahdollisuus osallistua oman toimijuutensa määrittelyyn ja rakentamiseen. Neuvottelun tavoitteena on löytää kompromissi nuoren voimaistamisen ja tukemisen sekä sosiaalisen kontrollin välillä (Barber 1991, 46–48). Pohjimmiltaan neuvottelu on monimutkaista ja jatkuvaa yhteisen ymmärryksen hakemista ja kamppailua merkityksistä ja päämääristä (ks. Suoninen & Jokinen 2005, 483; Sulkunen 2010, 504). Ymmärretyksi tuleminen arvioidaan yleisesti ottaen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa merkitykselliseksi asiaksi. Siten auttamistyön keinovalikoimassa neuvottelu on ensisijaista, myös silloin kun neuvottelu tapahtuu työntekijän asettamien tavoitteiden mukaisesti ja se lähestyy kontrollia. Toisin kuin edellisessä kontrollin ulottuvuudessa, nuoren tahdon vastaisesti toimimisessa, neuvottelu voi sisältää osapuolten keskinäistä sosiaalista vaikuttamista, hienovaraista suostuttelua tai nuoren vastustuksen avaamista. (Hankamäki 2008; Mönkkönen 2001; Suoninen

& Jokinen 2005, 483.) Etsivän työn vuorovaikutus, jonka pyrkimyksenä on saada aikaan toisen osapuolen suostumus, voidaan määrittellä juuri hienovaraiseksi vallankäytöksi ja kontrolloinniksi. Neuvotteleva ja suostutteleva kontrollointi mahdollistaa vaikeiden tai moraalisesti sensitiivisten kysymysten käsittelyn ilman, että työskentelysuhde tai kummankaan osapuolen ”kasvot” tai toimijuus vaarantuvat. (Sulkunen 2010, 498; 503; Suoninen & Jokinen 2005, 483.) Kun auttamistyön vallankäyttö on vastuuta toisesta osapuolesta, eivät valta ja dialogisuus sulje toisiaan pois (Mönkkönen 2001).

Viides aineistosta esiin nostamani kontrollin ulottuvuus on liittoutuva kontrolli. Liittoutuvan kontrollin ulottuvuus voidaan paikantaa etsivän työn asiakastilanteisiin, joissa sen oma keinovalikoima ei ole riittävä (ks. Linell ym. 2003, 431). Tällöin etsivä työ liittoutuu tahoihin, joiden toimivalta on vahvempi. Tällaisia toimijoita voivat olla vaikkapa sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset tai poliisi. Alaikäisten lasten ja nuorten osalta lastensuojelulaki (2007/417) säätelee yhteiskunnallisille toimijoille laajan velvoitteen ilmoittaa kohtaamastaan lastensuojelun tarpeesta. Myös etsivälle työlle asettuu selkeä velvoite tehdä yhteistyötä lastensuojelun kanssa alaikäisten lasten ja nuorten asioissa. Täysi-ikäisten nuorten osalta lastensuojelulaki ei luonnollisestikaan säätele työskentelyn puitteita, vaan aktivoitua kontrolli voi toteutua etsivässä työssä pääsääntöisesti vain osapuolten neuvottelemana ja asiakkaan luvalla (ks. Rostila & Vinnurva 2013, 198; 218). Aineistosta valitsemassani liittoutuvan kontrollin kehyksessä oli piirteitä myös neuvottelevasta ja vastoin nuoren tahtoa toimivasta kontrollista. Erilaisten kontrolloinnin tapojen yhdistäminen johtui nuorten voimakkaasta vastarinnasta ja päihtymystilasta. Nuorten käyttäytymisen herättämä huoli pakotti työntekijät toimimaan nuorten tahdon vastaisesti ja liittoutumaan viranomaisten kanssa. Etsivän työn tekijät kokivat samalla, ammatillista voimattomuutta ja kyvyttömyyttä auttaa nuoria (ks. Smale ym. 2000, 38). Nuorten näkökulmasta liittoutuva kontrolli oli pakkovallan kyllästävä toimintaa, johon heillä ei näyttänyt olevan minkäänlaista vaikutusvaltaa. Nuorten toimijuuden voi sanoa tulleen ohitetuksi.

Artikkelini *Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta* aineiston keräsin havainnoimalla pääkaupunkiseudulla toimivan etsivän työn ryhmän työskentelyä yhdessä nuorten ja muiden nuorten ammatillisessa verkostossa toimivien työntekijöiden kanssa sekä

haastatteleamalla etsivän työn kohtaamia nuoria. Jäsensin aineistosta kolme keskeistä keskustelussa esiin nostamaani työntekijöiden puhe-
tapaa¹² käsitellä nuorten täytymistä, joka rakentuu yhteiskunnassamme
vallitsevien kulttuuristen odotusten puitteissa. Työntekijöiden puhetat
sisälsivät eriaisteisia odotuksia ja kannanottoja, jotka liittyivät nuorten
elämän valintoihin tai toimintaan liittyvään täytymiseen: pakkoihin,
velvoitteisiin tai vaihtoehdottomuuteen. Nuorten täytymisen ja laajemmin
toimijuuden yhteydessä on tärkeää käsitellä myös kulttuurisia odotuksia ja
normeja, jotka ohjaavat ihmisten toimintaa. Kuten Davis A. Snow (2012,
373–274) huomauttaa, nämä odotukset eivät kuitenkaan itsestään selvästi
tai ehdoitta määrittele toimintaamme. Yhteiskunnalliset odotukset on
mahdollista realisoida toiminnassa monella tavalla: odotukset voi ottaa
annettuina, niitä vastaan voi kapinoida, ne voi tulkita uudelleen tai myös
pyrkä mitätöimään. Toisin toimiminen on periaatteessa aina mahdollista.
Ihmiset määrittävät omasta elämäntilanteestaan käsin sen, mihin kokevat
voivansa vaikuttaa tai mikä on vastaavasti vaikutusmahdollisuuksien
ulkopuolella. (Ronkainen 1999, 51.)

Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen voidaan määritellä tekijäksi,
joka ilmaisee kulloinkin vapaudesta ja valinnoista muodostuvan toimi-
juuden rajat. Vaikka nuoriin kohdistuva täytyminen saattaa olla palve-
lujärjestelmän tasolla hyvinkin velvoittavaa, auttamistyön kohtaamisissa
työntekijät nostavat sitä silti harvoin esiin yksioikoisesti määräämällä tai
vaatimalla. Näin siksi, että yhteistyösuhdetta nuoreen halutaan vaalia
(ks. Sulkunen 2010, 503). Nuorten täytymistä tutkittaessa oli tärkeää
huomioida myös puheen hienovaraiset ja peitellyt ilmaisut, jotka nekin
olivat sisällöltään velvoittavia. Olen nimennyt löytämäni työntekijöiden
puhetavat seuraavasti: (1) toimijuuden rajojen asettaminen, (2) vetoami-
nen erityisesti aikuisen ihmisen moraaliseen velvollisuudentuntoon sekä
(3) uusien näkökulmien tuottaminen täytymiseen. Luokittelu luonnolli-
sesti yksinkertaistaa keskustelu- ja neuvottelutilanteiden monivivahteisia
käytäntöjä, joissa erilaiset puhetat ja keskustelun aiheet limittyvät
toisiinsa vuorovaikutuksen kulussa.

Ensimmäinen puhetapa, toimijuuden rajojen asettaminen, liittyy
esimerkinomaisesti ”alle 25-vuotiaan, syrjäytymisvaarassa olevan nuoren”
tilanteeseen ja toimijuuteen hänen asioidessaan aikuissosiaalityössä. Nuori
määrittyy hallinnollisesti sekä sosiaalitoimen että työvoimahallinnon
painopisteasiakkaaksi, ja häneen kohdistetaan tästä johtuen erityisesti

ja eri keinoin työntekijöiden kannustavaa tukea ja aktivointia. Nuoren toimijuuden rajoittaminen koskee tässä puhettavassa erityisesti opiskelemaan hakeutumista ja osin myös nuoren päivittäistä ajankäyttöä, jonka suhteen nuoren toimijuuden rajat ovat kuitenkin väljemmät. Ilman ammatillista koulutusta ja työpaikkaa olevien 18–24-vuotiaiden nuorten on työmarkkinatukea saadakseen haettava sanktion uhalla vähintään kolmeen, tietyn kriteerein valittuun opiskelupaikkaan (Aho ym. 2012, 9; Ala-Kauhaluoma 2005, 42–43; Karjalainen & Karjalainen 2010, 11). Aikuissosiaalityöntekijän puhetapa muuttuu tapaamisen kuluessa ja yhteishakua käsiteltäessä suostuttelevasta ehdottomampia, täytymistä osoittavia ilmaisuja sisältäväksi. Aktivointipolitiikan rajat ovat selkeästi kietoutuneet tiukasti nuoren ympärille huolimatta neuvottelun ymmärtävästä perusilmapiiristä. Rajojen asettaminen voi siis kohdistua moneen seikkaan auttamistyön käytännöissä. *Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä* -artikkelissa kontrollin ulottuvuudeksi määriteltiin asiakassuhteelle rajoja asettava kontrolli, jossa rajojen asettaminen kohdistuu asiakasprosessin säätelyyn. Tässä täytymiseen liittyvässä artikkelissa rajojen asettaminen suuntautuu suoraan nuoren omiin valinnanvaihtoehtoihin, kaventaen niitä. Nuorten ja erityisesti syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämänvalinnat voivat olla vain osittain heidän omiaan. Valintojen kaventuminen johtuu osaltaan yhteiskunnan normeista ja nuoria ohjaavista rakenteista. (Suutari 2002, 18.)

Toinen nuorten täytymiseen liittyvä puhetapa sisältää työntekijän vetoamista, joka kohdistuu erityisesti aikuiseksi tulkittavan henkilön moraaliseen velvollisuudentuntoon. Puhetapa aktualisoituu nuoren ja etsivän työn tekijän välisessä keskustelussa, jossa puhutaan nuoren elämään kuuluvasta, itsessään arkisesta tilanteesta, työharjoittelun keskeyttämisestä. Moraalisesti latautuneen tilanteesta tekee se, että nuori on lopettanut työharjoittelun ilmoittamatta siitä työnantajalleen. Etsivän työn tekijän ja nuoren keskusteluun latautuu erilaisia käsityksiä siitä, miten tilanteesta olisi pitänyt toimia. Työntekijän puhetapaan sisältyy moraaliskasvatuksellista painotusta, jossa työharjoittelun keskeyttäminen kytketään periaatteellisella tasolla yksilön toiminnan ehtoihin ja täytymiseen. Keskustelun alussa, vetoavan puhettavan sisällä, työntekijä pyrkii anonymisoinnin avulla välttämään nuoren suoran konfrontoimisen. Tilanteessa on nähtävissä samankaltaisuutta *Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä* -artikkelin neuvottelevaan

kontrolliin, jossa pyrittiin neuvottelemalla säilyttämään keskustelun osapuolten kasvot, toimijuus. Kun neuvotteleva, kohdistamaton puhe ei toimi, työntekijä siirtyy käyttämään suoraa puhuttelua ja ilmaisee, että nuoren toiminta on moraalien näkökulmasta vastuutonta. Nuorten elämään liittyvä täytyminen ja moraaliset velvollisuudet kytkeytyvät läheisesti elämänhallinnan, elämänlaadun, hyvinvoinnin ja lopulta hyvän elämän kysymyksiin (Jyrkämä 2007, 204). Kaikki nämä kysymyksenasettelut koskettavat yksilön integriteettiä ja ovat siksi myös vuorovaikutuksellisesti ja puhetaipoina erityisen sensitiivisiä (Linell ym. 2002, 197–198). Sinällään edellä kuvatun kaltaisissa tilanteissa moraalien kätkeminen tai kieltäminen hämärtäisi moraalien olennaisen merkityksen yksilön toiminnan ja valintojen ohjaajana (Weckroth 1994, 63).

Uusien näkökulmien tuottaminen on kolmas paikantamani etsivän työn tekijän puhetapa, joka kytkeytyy nuorten täytymiseen (ks. myös Kurri & Wahlström 2000, 188). Tässä puhetavassa täytyminen yhdistyi nuorelle merkittäviin elämäalueisiin, itsenäisen asumisen aloittamiseen ja työmarkkinoille tai koulutukseen hakeutumiseen. Osa työttömistä nuorista joutuu pyrkimään osin epätoivoisestikin jo entuudestaan tukkoisille työmarkkinoille, kun taas osa heistä ei halua ylipäättään kouluttautua tai hakeutua palkkatyöhön. He rakentavat pikemminkin elämäntyylejä, joihin kuuluu itsensä toteuttaminen ja ajankäytön vapaus (Lähteenmaa 2010, 52; Lähteenmaa 2013, 80). Analysoimassani puhetavassa aktualisoituu niin nuoren toimijuuden kuin auttamistyönkin näkökulmista avautuva kiinnostava ristiriita. Nuorelle on tärkeää oma aika ja harrastaminen, mutta täytymisen merkitys itsenäisen asumisen tai palkkatyön muodossa hahmottuu hänelle vaikeammin. Työntekijän puheessa puolestaan korostuu itsenäistyminen ja itsensä elättämisen tärkeys, joiden myönteisiä puolia ovat sosiaaliset suhteet, taloudellinen liikkumavara sekä ylipäättään merkityksellinen tekeminen ja aikaansaaminen (ks. Karjalainen & Karjalainen 2010, 68). Työntekijän puhetapa sisältää sinänsä auttamistyöstä tuttuja teemoja ja perusteluja. Uudet näkökulmat syntyvät, mikäli nuori kykenee yhdessä työntekijän kanssa lisäämään ymmärrystään yhteiskunnan asettamista toiminnan reunaehdoista ja itselle mielekkäistä valinnan mahdollisuuksista (ks. Särkelä 2001, 41; 42).

Kontrolli ja nuoren täytymisen kysymykset lausutaan useimmiten julki juuri palvelujärjestelmän työntekijöiden aloitteesta. Ne sijoittuvat kuitenkin helposti ”ei kenenkään maalle” ja saattavat näyttäytyä ilmassa

leijuvana uhkana, joka halutaan sulkea oman toiminnan tai toimipisteen ulkopuolelle, muiden auttamisverkoston toimijoiden huolehdittavaksi. Tuen, täytymisen ja kontrollin välimaastoon sijoittuvat myös erilaiset ammatillisen yhteistyön pulmat ja positioiden määritykset, ristiin menevät odotukset, turhautumiset, uhkat ja pettymykset. (Peltonen 1995, 261.) Vaikka kontrolli pyrittäisiin ajatuksellisesti tai toiminnallisesti sulkemaan pois työskentelystä, eritasoisia kontrollin, vallan ja nuoren täytymiseen kantaa ottamaan pakottavia elementtejä on tunnistettavissa myös etsivän työn kaltaisissa asiakaslähtöisissä työotteissa. Auttamistyössä konkretisoidut täytymisen tai kontrollin ulottuvuudet ovat merkityksellisiä juuri siksi, että ne osaltaan rakentavat nuorten toimijuutta. Kontrollointi sekä täytyminen, ymmärrettyinä yksilön ulkopuolelta määrittyvinä rajoituksina, voivat kuitenkin aiheuttaa toimijuuden rajoittumista, tuottaa toiseuden kokemuksia, ja sen myötä yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikkenemistä, jopa syrjäytymistä (Järvinen & Jahnukainen 2002, 128–129; Granfelt 2003, 75).

5.3 Autonomisen toimijuuden rakentuminen ja relationaalisuus

Vaikka yksilön autonomisuus on pitkälti ihannekuva, autonomisuutta tavoitellessaan ihmiset muokkaavat elämäänsä ja rakentavat sen merkityksellisyyttä (Dworkin 1988, 31), toisin sanoen myös toimijuutensa merkityksiä. Tästä autonomian ja toimijuuden kiinteästä yhteydestä käsin olikin luontevaa ryhtyä tarkastelemaan nimenomaisesti nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista. Tutkimuksessani olen käsitellyt autonomisen toimijuuden rakentumisen osatekijänä relationaalisuutta, sillä kuten Kalle Haatanen (2000, 53) huomauttaa, ”kaikenlaisista rajaus- ja sulkemisyrytyksistä huolimatta yksilön käsite ei suostu sulkeutumaan takaisin itseensä. Yksilön taustalta löytyy aina yhteisö jossain muodossa: historiana, traditiona, vapautena tai sen puutteena, itsekkyytenä tai uhrautuvaisuutena [...] Yksilön reunalla on aina yhteisöllisyyttä, joka yksilöä tuottaa ja johon päin yksilö aukeaa”. Olen halunnut tutkimuksessani painottaa individualistisen ja riippumattomuutta korostavan ihmiskuvan sijaan toimijuuden autonomisuutta, joka on vahvasti suhteinen, relationaalinen. Ihmiselle merkitykselliset suhteet toimivat toimijuuden

sosiaalisen rakentumisen alustana (Kurri & Wahlström 2000, 187–188; Tuomaala 2011, 50) vuorovaikutuksellisissa prosesseissa, joissa jatkuvasti hyväksymme tai hylkäämme muiden ihmisten meistä tai toiminnastamme muodostamia näkemyksiä. Relationaalisuus voidaan siten nähdä autonomisen toimijuuden edellytyksenä. Kuten Antti Eskola (1982, 154) toteaa, ihminen ei ole erillinen yksilö ”luonnostaan” tai yhteiskunnasta riippumatta, vaan sellaiseksi tuleminen edellyttää pitkälle kehittyneitä yhteiskunnallisia suhteita.

Käsittelen tässä luvussa yhteenvetoluvun toista tutkimuskysymystä, joka kytkee nuorten autonomisen toimijuuden sen rakentumiseen ja relationaalisuuteen. Kysyn, miten relationaalisuus kytkeytyy osaksi nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista. Pohdintani perustuu kahteen osajulkaisuuni, *Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa* (Juvonen 2013) sekä *Fragile Agencies in the Making: Challenges of Independent Living in Emerging Adulthood* (Juvonen 2014a). Artikkeleiden näkökulmat autonomisen toimijuuden rakentumiseen kohdistuvat tuon rakentumisen laatuun, jännitteisyyteen sekä nuorten itsenäisen asumisen haasteisiin. Valitsin itsenäisen asumisen näkökulmaksi siksi, että toimijuuden kannalta asuminen muodostaa yhden keskeisimmistä toimintaympäristöistä sekä myös aikuisuuden tunnusmerkeistä (Hendersson ym. 2007, 100). Kuvatessani autonomisen toimijuuden rakentumista jännitteiden ja haasteiden näkökulmasta, olen kiinnittänyt katseeni elämän hauraaseen ja ristiriitoja sisältävään puoleen.

Artikkelissani *Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä* (Juvonen 2013) vastaan artikkelin tutkimustehtävän mukaisesti kysymykseen, miten nuorten aikuisten autonomista toimijuutta rakennetaan etsivän työn ja erilaisten viranomaiskohtaamisten jännitteisessä vuorovaikutuksessa. Tarkastelu kohdistuu etsivässä työssä kohdattujen nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten välisiin keskusteluihin ja neuvotteluihin. Jännitteisyyden olen määritellyt artikkelissa tarkoittavan kitkaa, joka liittyy kyseisten kohtaamisten vuorovaikutukseen, keskustelun tai neuvottelun tavoitteisiin tai yleisellä tasolla palvelujärjestelmän toimintaan. Pirjo Nikanderin (2003) tavoin ajattelen, että asiakasneuvotteluiden seuraaminen on hyvä tapa saada käsitys niin asiakkaiden kuin ammattilaistenkin järjestyksestä ja valintojen perusteluista. Asiakastyön kohtaamisissa ja neuvotteluissa osapuolet

kykenevät parhaassa tapauksessa yhteisten merkitysten jakamiseen ja tekemään tarvittavia päätöksiä. Vastaavasti huonoimmillaan yhteisymmärrystä tai päätöksiä ei synny tai tehdyt päätökset eivät tyydytä osapuolia. Kohtaamistilanteet eroavat luonnollisesti toisistaan myös siinä, millaista toimijuutta tai autonomisuuden asteita ne nostavat osapuolista esiin (Biesta & Tedder 2006, 21).

Aineistooni sisältyvistä, nuorten ja työntekijöiden välisistä kohtaamisista analysoin neljä erilaista nuorten autonomisen toimijuuden jännitteisissä kohtaamisissa rakentunutta ulottuvuutta: (1) ohipuhuttu, (2) uhmakas ja vaativa, (3) (systeemi)kriittinen sekä (4) väistelevä toimijuus. Niistä ensimmäinen, ohipuhuttu toimijuus, paikantui nuoren asumisneuvotteluun, jossa asuntotoimiston tarjoamat asumisvaihtoehdot olivat tiukasti rajatut. Ohipuhumisella tarkoitetaan kommunikaatio-ongelmia, rakentavan vuoropuhelun puuttumista ja toisen sivuuttamista. Ohipuhuttaessa joku tai jotkut vuorovaikutuksen osapuolista sanelevat tai linjaavat käsiteltävän asian ilman, että muiden näkemykset tai tunteet tulevat huomioiduiksi. (Anttila 2010, 6; ks. Hänninen 2004, 189–190.) Aineistoesimerkissäni ohipuhuminen tarkoitti konkreettisesti sitä, että vaikka nuori kertoi luottohenkilönä toimineen etsivän työn tekijän tukemana itsestään sekä asumishistoriastaan, ei tällä ollut merkitystä asumismuodon valinnassa (ks. Hirvonen 2009, 57). Neuvottelun kulun näkökulmasta nuoren toimijuus tuli huomioiduksi. Nuori sai tilaa kertoa asumiseen liittyvistä ajatuksistaan. Neuvottelun lopputuloksen kannalta nuoren toimijuus tuli kuitenkin ohitetuksi ja ohipuhutuksi. Asumismuodosta päätöksen tekivät asuntotoimiston työntekijät. Nuoren valinnaksi jäi hyväksyä tai hylätä tarjottu vaihtoehto. Olen tulkinnut kohtaamistilannetta siten, että neuvottelun vaikutukset nuoren toimijuuden kannalta jäivät ristiriitaisiksi. Ohipuhuminen rakentui työntekijöiden aktiivisessa ja rajallisten resurssien raamittamassa toiminnassa. Nuoren toimijuus sen sijaan oli pakotettu voimattomuuden tilaan, ohitetuksi.

Toinen jännitteisessä neuvottelutilanteessa rakentuva nuoren autonomisen toimijuuden ulottuus on uhmakas ja vaativa toimijuus, joka muutti nuoren rahankäyttöön liittyvän neuvottelun kaupankäynniksi. Tämä toimijuuden ulottuvuus rakentui samoin kuin edellinen, ohipuhuttu toimijuus, vahvasti raamitetussa edunvalvonnan asiakasneuvottelussa, jossa oli havaittavissa risteäviä intressejä ja vallankäytöksi luokiteltavaa kontrollia. Nuoren autonomiaa oli jo lähtökohtaisesti kavennettu siinä

vaiheessa, kun hänet oli oikeuden päätöksellä määrätty edunvalvontaan. Neuvottelussa kysymys oli siis jo tehdyn päätöksen sisällön yksityiskohtien sopimisesta. Asiakasneuvottelussa nuori vastusti työntekijöiden näkemyksiä kovaäänisen vaateliaasti ja uhmakkaasti. Kirsi Juhila kumppaneineen (2014) on käsitellyt vastarintaa asiakastyössä. Asiakkaiden vastustuksen nähdään kohdistuvan ensiksikin siihen, että heidän elämäänsä ylipäättään joutuu työntekijöiden interventioiden kohteeksi, toiseksi asiakkaat saattavat vastustaa työntekijöiden tekemiä tulkintoja ja kolmanneksi asiakastyön vuorovaikutuksen tapaa (mt., 121). Kaksi viimeisintä vastarinnan muotoa olivat läsnä myös uhmakkaassa ja vaateliaassa toimijuuden tavassa. Etsivän työn tekijän rooliksi jäi tasapainoilu tuen ja kontrolloinnin välimaastossa, jossa hän joutui tuomaan keskusteluun nuoren vaatimuksia realisoivia näkökulmia. Neuvottelutilanteen rajoitetettujen toimintamahdollisuuksien sisällä nuoren oli kuitenkin mahdollista osallistua oman toimijuutensa määrittelyyn. Yksilölliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu lähtökohtaisesti myös mahdollisuus kieltäytyä tekemästä valintoja sekä tehdä lyhytnäköisiä, harkitsemattomia tai kärsimystä aiheuttavia päätöksiä (Launis 1998, 53; Lindqvist 1985, 83).

Kolmas nuorten autonomisen toimijuuden rakentumisen ulottuvuus on eräänlainen systeemikriittisyys, joka kohdistui palvelujärjestelmään ja siinä erityisesti työllistämistoimenpiteisiin, kuntouttavaan työtoimintaan. Työllistämistoimenpiteet näyttäytyivät nuorelle joustamattomina, heikosti motivoivina ja nuoren tarpeita vastaamattomina. Kati Närhi kumppaneineen (2013) on tutkimuksessaan nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdoista sosiaali- ja työvoimapalveluissa havainnut samansuuntaisia tekijöitä. Tutkimuksessa nuorten miesten osallisuuden reunaehdot paikantuivat muun muassa palvelujärjestelmän joustamattomuuteen, organisaatiokeskeisyyteen ja ammatillisen vuorovaikutuksen kohtaamattomuuteen sekä järjestelmän tuottamaan riippuvuuteen (mt., 123). Vaikka yhdeksi toimijuuden keskeisistä osatekijöistä voidaan mainita kyky tunnistaa ja haastaa yhteiskunnallisia rajoituksia ja toimintaperiaatteita (Davies 2004, 41), syrjäytyneeltä tai sytjätymisuhkan alaiselta nuorelta vaaditaan paljon, että hän rohkenee tämän tehdä. Kriittinen asenne kuitenkin toimi esimerkissani käyttövoimana nuoren vastustaessa omasta näkökulmastaan sisällöllisesti tyhjiä ja motivoimattomia työllistämistoimenpiteitä. Kriittisen toimijuuden ulottuvuudessa nuori osallistui toimijuutensa ehtojen määrittelyyn ja

otti näiltä osin sen haltuunsa.

Nuoren autonomisen toimijuuden rakentumisen neljännen ulottuvuuden olen nimennyt väisteleväksi toimijuudeksi. Tässä ulottuvuudessa nuori pyrki välttämään erilaiset koulutus- ja työelämävaihtoehdot, mutta ei esimerkiksi julkilausutun kritiikin avulla vaan olemalla passiivinen. Väistelevyys on tässäkin tapauksessa, kuten aikaisemmin uhmakkaan ja vaateliaan toimijuuden ulottuvuuden yhteydessä, kytkettävissä asiakkaan vastustukseen. Passiivinen kanta-aottamattomuus käsiteltäviin asioihin on voimakas vastarinnan muoto asiakastyössä, jonka ydintä on asiakkaan ongelmien ja kokemusten yhteinen sanallistaminen. (Juhila ym. 2014, 120–121.) Sakari Ahola ja Loretta Galli (2010, 134–135) ovat tutkimuksessaan käsitelleet nuorten koulupudokkaiden aktiivisuutta ja passiivisuutta sekä valintojen mahdollisuutta osana toimijuutta. Tutkimuksen mukaan passiivisuus voidaan nähdä myös nuoren tietoisena valintana, jolloin tarjotut vaihtoehdot eivät ole oikea-aikaisia tai vastaa nuoren toiveita. Kyse voi olla myös ajautumisesta tilanteesta toiseen ilman käsitystä elämän suunnasta. Nuorten passiivisuus ei välttämättä ole pysyvä tila, vaan se vaihtelee ajan, paikan ja tilanteen mukaan. (Mt., 134–135.) Väistelevän toimijuuden ongelmana on se, että siinä nuoren toimijuus jää auttamistilanteessa työntekijöiltä tavoittamatta. Passiivinen, väistelevä ja kanta-aottamaton nuori määrittelee kyllä toimijuutensa ehtoja, mutta nuoren tulevaisuuden mahdollisuudet eivät tässä strategiassa avaudu lainkaan eikä niitä päästä kohtaamisessa realisoimaan aidoiksi elämänvalinnoiksi. Väistelevyys voidaan nähdä autonomisen toimijuuden ilmauksena, mutta paradoksaalisesti se ei lisää nuoren autonomisuutta tai itseymmärrystä.

Tutkimukseni toisessa osajulkaisussa *Fragile Agencies in the Making: Challenges of Independent Living in Emerging Adulthood* käsitelin autonomisen toimijuuden rakentumista, nuorten itsenäisen asumisen haasteiden avulla. Käytin artikkelissa kodin käsitteen sijaan käsitettä asuminen. Tein tämän valinnan siksi, että monella aineistoni nuorella itsenäisen paikan etsiminen, kotiutuminen oli kesken. Kotia toisin kuin asuntoa ei saa valmiina, vaan kodin tekeminen on prosessi, joka tapahtuu myös ihmisen mielessä ja osana sosiaalisia suhteita. Koti syntyy suhteesta paikkaan, jota muokataan ja muunnellaan arjen käytännöissä ja myös noita käytäntöjä varten. Aineettoman kodin, joka koostuu esimerkiksi perheenjäsenten yhteydestä tai kodin tunnelmasta, ja materiaalsen kodin välinen suhde on monimuotoinen ja monella tavalla jännitteinen. Kotiin liittyy paljon

elämän suunnittelua, unelmia ja emotionaalista latausta. Nämä kotia merkityksellistävät tekijät ovat toisaalta lähtöisin yksilöistä itsestään, mutta toisaalta ne kuvastavat yhteiskuntahistoriallisen ajan ideaaleja ja kulutuskäyttäytymistä (Vilkko 2010, 16–17; 37–38, ks. Granfelt 2003, 44–45). Nuorille itsenäisen asumisen ja elämän aloittaminen on yleensä jännittävä ja vaativa, mutta toivottu elämänvaihe silloin, kun nuori arvioi olevansa siihen valmis. (Seiffge-Krenke 2013, 116–117.) Itsenäinen asuminen on kaiken kaikkiaan aikuistumisen tärkeä edellytys ja sen onnistumisen tai epäonnistumisen voidaan katsoa heijastelevan nuoren elämänhallintaa ja -taitoja (Kupari 2010, 7) sekä kykyä rajata itselleen oma, suojattu ja rajattu elämänpiiri.

Itsenäisen asumisen haasteet liittyvät vahvasti pärjäämiseen arjessa sekä myös nuorten itsenäistymiseen liittyviin sosiaalisiin ja kulttuurisiin odotuksiin ja normeihin vastaamiseen. Arjessa pärjääminen rakentuu sekä mentaalisenä pohdintana elämisen valinnoista sekä konkreettisena tekemisenä, arjen käytännöllisistä rutiineista selviytymisenä. Asunto ja asuminen ovat yhteiskuntaan kiinnittymisen perusedellytyksiä ja ne ovat kiinteästi yhteydessä muihin elämäntilanteisiin (Granfelt 2003, 28). Olen jäsentänyt tässä osajulkaisussa nuorten itsenäisen asumisen haasteita osana toimijuuden rakentumista kolmesta, artikkelissa käytetyn metodin esiin nostamasta tarkastelunäkökulmasta. Nämä näkökulmat ovat: kertojan ääni (*individual voice*), sosiaaliset suhteet (*social relations*) sekä kulttuurinen konteksti ja sosiaaliset rakenteet (*placing people within cultural contexts and social structures*). Kutakin näkökulmaa havainnollistaa nuorten itsenäiseen asumiseen liittyvä toimijuuden ulottuvuus. Nämä toimijuuden ulottuvuudet olen nimennyt seuraavasti: 1) kaventunut toimijuus (*narrowed agency*), 2) kaoottinen toimijuus (*agency in the state of chaos*) ja 3) pärjäävä toimijuus¹³ (*coping agency*).

Toimijuus, jota voi luonnehtia kaventuneeksi, sisältää mielenterveyden ongelmia, tyhjyyden ja apatian tunteita sekä päämäärättömyyttä ja epäuskoa tulevaisuuteen. Kaventuneessa toimijuudessa arki muodostuu passiiviseksi ja vaikeus liittyä ympäröiviin ihmisiin, toimintoihin tai yhteiskuntaan on ilmeistä. Kaventuneen toimijuuden tilassa pääsy omaan asuntoon ei tuota henkistä autonomiaa eikä erityistä määräysvaltaa omaan itseen tai elämän merkittäviin asioihin (Salonen 2005, 80; 83), vaan irrallisuuden ja mihinkään kuulumattomuuden tuntemuksia. Myös paine olla aktiivinen, ”tavallinen” nuori voi muodostua musertavaksi sisäiseksi

kamppailuksi. Monelle nuorelle kaventuneen ja passiivisen todellisuuden ilmentäjäksi tulee virtuaalitodellisuus, jonne on mahdollista paeta reaali maailman arkea. Tutkimuksissa on havaittu huolestuttava yhteys nuorten internetissä viettämän ajan ja heidän kokemiensa stressaavien elämäntilanteiden ja masennusoireiden määrän kanssa (Roine 2010, 74). Virtuaalitodellisuudessa aika voi menettää merkityksensä. Erityisesti yhteiskuntaamme vahvasti normittavan, ja mitattavissa olevan ajan näkökulmasta (Hirvonen & Husso 2012, 14) omaa vuorokausirytmιάän elävä nuori määrittäyty helposti poikkeavaksi ja on yhteiskunnan näkökulmasta vaarassa syrjäytyä tai jo syrjäytynyt.

Toinen itsenäisen asumisen haasteisiin liittyvän toimijuuden ulottuvuuden olen nimennyt kaoottiseksi toimijuudeksi. Kaaostarina tulee kerrotuksi, mikäli se ylipäättään on mahdollista (Hyvärinen 2006, 19). Tässä asumisen haasteita käsittelevässä osajulkaisussa kaaostarinan kertoi nuoren sijaan etsivän työn tekijä. Kaoottista toimijuutta luonnehtii laaja-alainen, omaan toimintaan liittyvä suunnittelun puute, huomattavat asumiseen ja taloudenpitoon liittyvät vaikeudet, hyväksikäyttö tai sen uhka sekä perheen tai muiden aikuisten tuen puuttuminen. Nämä nuoreen itseensä ja ympäristön toimintaan liittyvät tekijät yhdessä johtavat nuoren epävakauden ja tilapäisratkaisujen leimaamalle asumispolulle. Myös paluu lapsuudenkotiin tai asunnottomuusperiodit ovat tällöin todennäköisiä. Kaoottinen asumisura ja laajemmin toimijuus on tunnusomaista kaikkein haavoittavimmissa oloissa eläville nuorille, joiden elämää yhdistää syrjäytyminen tai sen uhka, puutteelliset elinolosuhteet ja rajoittuneet valinnan mahdollisuudet. (Ford ym. 2002, 2463; 2466.) Yleisesti ottaen kaaos voidaan ymmärtää sisäisen ja ulkoisen kontrollin puutteeksi. Kontrollilla pyritään vastaamaan kaoottisuuden haasteeseen. Kun aikuiset ihmiset menettävät kontrollin, sosiaalinen odotus on, että he pyrkivät saavuttamaan sen takaisin keinolla millä hyvänsä (Kaskisaari 2004, 138). Tutkimuksessani (Juvonen 2009) kontrolli liittyi pääasiassa työntekijöiden toimintaan, jolla vastattiin nuorten sisäisen kontrollin puutteeseen.

Kolmas asumisen haasteisiin liittyvä toimijuuden ulottuvuus kytkeytyy nuoren pärjäämiseen ja pärjäämään pyrkimisen ylikorostumiseen. Lapsuudenkodista lähtö, sen oikea-aikaisuus sekä aikuistumisen tavat määrittävät kulttuurisidonnaisesti. Lapsuudenkodista lähdetään, jotta riippuvuus vanhemmista vähenisi, ja jotta aikuistuminen olisi helpompaa.

Verrattuna vaikkapa Etelä-Euroopan maissa asuviin nuoriin suomalaiset nuoret hankkivat aikuisen henkilön toimijuuteen kytkettyvät itsenäistymisen ja vastuun ottamisen kokemukset varhemmin ja lapsuudenkodin ulkopuolella. (Salonen 2005, 91; 85; Lahelma & Gordon 2008, 211.) Itsenäistyminen voi muodostua ensimmäistä kertaa kotoa lähtevälle sängyn vaativaksi haasteeksi, koska itsenäisen asumisen alku aktivoi helposti nuoren yksinäisyyden sekä läheisyyden ja tuen tarpeita (Seiffge-Krenke 2013, 121). Koti on yleensä paikka, josta ammennetaan turvaa ja voimaa (Suikkanen & Kunnari 2010; Twigg 1999, 397). Itsenäinen asuminen voi kuitenkin osalle nuorista muodostua ahdistavaksi tilaksi, jota ei pysty hallitsemaan. Tällöin nuori pakonomaisesti ja osin sisällyksettömästikin ikään kuin suorittaa kulttuurissamme tarjoutuvaa tapaa itsenäistystä.

Autonomisuudella voidaan nähdä olevan länsimaisissa yhteiskunnissa vahvasti toteaminen merkitys, autonomian ja itsemääräämisen kokemukset on korotettu lähes ”pyhän” asemaan. Aikuinen, täysivaltainen kansalainen tarkoittaa itsenäistä, toisista riippumatonta ja autonomista kansalaista. Autonomia kiinnittyy myös riippumattomuuteen sukupolvien välillä, erityisesti nuorten itsenäistymiseen vanhemmista. Mikäli yksilö epäonnistuu autonomian tavoittelussa, hän tulee helposti luokitelluksi ei-aikuseksi, pettämään yhteiskunnan ikä- ja elämänvaiheisiin liittyvät odotukset sekä jäämään juuri tuon täysivaltaisen kansalaisuuden ulkopuolelle. Autonomisuuden ja itsehallinnan tavoittelu, erityisesti nuoruuden ikävaiheessa, tapahtuu kuitenkin yhteiskunnallisessa todellisuudessa, jossa on yhä vähemmän ammatillista, taloudellista tai ihmissuhteisiin liittyvää varmuutta ja pysyvyyttä. Toisaalta yksilöiden autonomisuuden korostamisen ohella yhteiskuntatieteissä voidaan puolestaan puhua jopa relationaalisesta käänteestä. Siinä normitetun individualistinen käsitys ihmisistä autonomisina ja itseriitteinä yksilöinä saa rinnalleen käsityksen ihmisestä, joka määrittyy ja kehittyy vuorovaikutuksessa, suhteissa ja erilaisissa keskinäisissä riippuvuuksissa kanssaihmiin. Ihmisten keskinäinen riippuvuus on sosiaalisen elämän tosiasia. (Anttonen 2011, 144; Furlong 2013, 32; 70; Josselson ym 2007, 5; Juhila 2008, 90–91; Salonen, 2005, 83; 91.)

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimuksessani olen tarkastellut nuoria, jotka ovat tilapäisesti tai pysyvämminkin vaarassa syrjäytyä tai jo syrjäytyneet yhteiskunnan keskeisiltä toiminta-areenoilta. Kyseisten nuorten, etsivän työn sekä laajemmin auttamistyön näkökulmista olen jäsentänyt toimijuuden rakentumista erityisesti nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisen normittuneessa kehityksessä. Vaikka nuoret itse eivät hyväksyisikään siirtymää tai sen tapoja ja aikatauluja, elämänkulun yhteiskunnallisuus muodostaa kulttuurisen rakenteen, jota vasten nuorten toiminnan ”normaalius” asettuu. Nuoret joutuvat ottamaan siihen kantaa, etenkin jos institutionaalisen elämänkulun normatiivisen rakenteen ja oman mielekkään elämän välillä vallitsee ristiriitaisuutta. (Komonen 2001, 79.) Yhteiskunnalliset rakenteet ja niiden osana institutionaaliset palvelujärjestelmät muodostavat eräänlaisen pohja-arkkitehtuurin yksilön toimijuudelle (McGrath 2009, 97). Olenkin tarkastellut nuorten yhteiskuntaan sijoittumisen reunaehtoja sekä toisaalta mahdollisuuksia tehdä valintoja ja käyttää ääntään yhteiskunnallisessa todellisuudessa, jota leimaavat toimintaympäristön nopeat ja tempoilevat rakenteelliset muutosprosessit (Pohjola 2001, 191) sekä rajattu valinta-avaruus. Autonomisimmankin yksilön ”täytyy” ja häneen kohdistuu niin yhteiskunnallista kuin sosiaalisten suhteiden mukanaan tuomaa kontrollia. Tutkimuksessani nuorten toimijuuden ehtoja jännitteistävät osaltaan juuri erilaiset sosiaaliset ja rakenteelliset tekijät, jotka raamittavat tilanteita, joissa nuorilla näyttäisi periaatteessa olevan mahdollisuus tehdä valintoja tai toimia toisin (Aaltonen 2012, 182).

Tutkimustehtäväni on laadullisen tutkimuksen tapaan jäsentynyt ja täsmentynyt tutkimusprosessin kuluessa. Painopiste on kuitenkin ollut etsivän työn kontrollia käsittelevää artikkelia lukuun ottamatta nuorten toimijuuden rakentumisesta. Tutkimusintressini konkretisoitui neljässä osajulkaisussa, joissa kussakin oli oma tutkimustehtävänsä. Ensimmäisessä artikkelissani kysyin, millaisia asiakastyöhön kytkeytyviä kontrollin ulottuvuuksia etsivässä katutyössä rakentui. Toisessa osajulkaisussa pohdin kysymystä siitä, miten nuorten aikuisten autonomista toimijuutta rakennetaan etsivän työn ja viranomaiskohtaamisten jännitteisessä vuorovaikutuksessa. Kolmannessa artikkelissa puolestaan tarkastelin etsivän työn kontekstissa itsenäisen asumisen haasteita osana nuorten toimijuuden rakentumista¹⁴.

Neljännessä osajulkaisussa käsittelin nuoriin kohdistuvia kulttuurisia odotuksia täytymisen modaliteetin näkökulmasta. Kysyin, miten nuorten toimijuuteen ja erityisesti täytymiseen kytkeytyvät kulttuuriset odotukset rakentuvat etsivän työn viitekehyksessä, sen erilaisissa kohtaamisissa.

Tutkimukseni osajulkaisujen teemat ja tulokset kokoavassa yhteenvedossa saatoin asettaa tutkimuskysymykseni vielä hiukan uuteen asentoon. Käsittelin ensimmäiseksi auttamistyön kontrolliin, tukeen sekä nuorten täytymiseen liittyvää tutkimuskysymystä: Miten nuorten autonomien toimijuus rakentuu sosiaalisen kontrollin, ammatillisen tukemisen ja nuorten täytymisen jännitteissä? Yhteiskunnassamme aikuisuuteen kytkeytyy määreitä hallinnasta ja kykenevyydestä itsekontrolliin. Sen sijaan nuorten elämää voidaan kontrolloida ja rajoittaa ulkopäin. Tässä asetelmassa nuorten toimijuuden autonomia määrittyy vähäisemmäksi kuin aikuisten. (Väyrynen 2009, 115.) Toimijuuteen liittyy kuitenkin lähtökohtaisesti vapauden ja autonomian mahdollisuus sekä yksilöön kohdistuvan pakon puuttuminen (Baggini & Fosl 2012, 25; 83). Tästä määritelmästä johdettuna auttamistyössä toteutuvaan kontrolliin ja vastaavasti nuorten täytymiseen kytkeytyy lähes poikkeuksetta vaikeita ammatillisia ja eettisiä valintoja sekä periaatteellista ja käytännöllistä problematiikkaa (Sipilä 1989, 64). Työntekijöiden valinnat peilautuvat ja risteävät osaltaan juuri nuoren autonomisen toimijuuden kunnioittamisen jakamattoman periaatteen kanssa. Autonomian ja valinnanvapauden korostaminen saattaa kuitenkin hämärtää sen tosiasian, että tyyppillisesti nuoruudessa yksilön vapautta kaventavat monet institutionaaliset ja sosio-kulttuuriset käytännöt (Bandura 2005, 4).

Erityisesti syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret joutuvat auttamistyön piirissä ollessaan neuvottelemaan useiden yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa oman autonomiansa ja valinnanmahdollisuuksiansa rajoista sekä vastaamaan vahvemman toimijuuden odotukseen. Neuvottelemisen lisäksi heidän on annettava, toisin kuin ydinperheessä elävien nuorten, velvoittavia institutionaalisia selvityksiä elämäntilanteeseensa liittyen. (Raitakari 2004, 59.) Osalle nuorista neuvotteleminen ja itsenäisten valintojen tekeminen muodostuu ahdistavaksi velvollisuudeksi, johon he eivät koe olevansa valmiita tai kykeneviä. Valinnat saattavat myös kohdistua vaihtoehtoihin, jotka ovat nuoren kannalta epätyytyttäviä tai vaikeasti hahmotettavia. (Ks. Furlong 2013, 10.) Esimerkiksi nuorten käsitykset palkkatyön merkityksestä näyttäisivät muuttuneen. Työn

merkityksellisyys nousee yhä enenevässä määrin sen mielenkiintoisuudesta sekä siinä tarjoutuvista itsensä toteuttamisen mahdollisuuksista. Nuoret eivät enää odota samankaltaista urakehitystä kuin vaikkapa vanhemmat ikäluokat. (Tuppurainen 2010, 19; Juvonen 2014b, 11–12; Myllyniemi 2015, 50.) Nuoren valintoja kehystävät yhteiskunnalliset toimijat eroavat toisistaan sen suhteen, millaista toimijuutta ne nuorelta odottavat tai toisaalta pystyvät käsittelemään (Fuchs 2001, 39). Osa toimijoista tukee nuorten omaehtoisia valintoja ja itseään toteuttavaa toimijuutta, osa taas pyrkii sopeuttamaan ne osaksi omaa toimintapolitiikkaansa (ks. Furlong 2013, 9).

Auttamistyön vuorovaikutuksessa työntekijälle kuuluu laaja ja luovuttamaton ammatillinen harkintavalta (Rajavaara 2014, 140). Etsivän työn kontrollia ja nuorten täytymistä käsittelevissä osajulkaisuissa työntekijän harkintavalta tuli eri muodoissaan esille erityisesti niissä tilanteissa, joissa työntekijän ammatillisen toiminnan vaihtoehdot näyttivät kaventuneen. Asiakastyön lähtökohdista työntekijän ja asiakkaan positiot ovat vallan näkökulmasta epätasa-arvoiset. Tästä johtuen asiakastyön käytäntöihin liittyvää valtaa tulisikin jatkuvasti pyrkiä paljastamaan, jotta sen perusteltavuutta ja oikeudenmukaisuutta lisättäisiin. Työntekijän vallan vähentäminen ei siten ole tärkeintä, vaan toiminnan mahdollisimman pitkälle viety läpinäkyvyys. Asiakastyö toteutuu niiden reunaehtojen puitteissa, joita yhteiskunta viranomaistoiminnalle tai etsivän työn kaltaiselle auttamistyölle kulloinkin asettaa. (Healy 2000, 74–76.) Asiakastyön lähtökohta voi olla asiakkaan toimijuudessa ja tarpeissa vain määrättyyn rajaan saakka: ”Asiakastyö lähtee niistä asiakkaan tarpeista, jotka laki, ammattietiikka tai muu yhteiskunnallinen moraalitieteen katsoo asiallisiksi tai oikeutetuiksi, sanalla sanoen hyviksi tarpeiksi” (Weckroth 1994, 63–64).

Tutkimuksessani käsitelty nuorten toimijuuteen kytkeytyvä pakko ja velvoittavuus, täytyminen, on merkittävä yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen liittyvä kysymys. Heikoimmassa asemassa olevat kansalaiset, kuten haavoittavissa oloissa elävät nuoret, ovat heikoimmilla myös toimijuutensa eli vapauksien ja valintojen suhteen. He joutuvat helpoimmin syrjäytymisen, vaikuttamismahdollisuuksien vähenemisen ja kansalaisuuden kaventumisen poluille. (Niiranen 2002, 63; Granfelt 1998, 82–83.) Nuoret odottavat kuitenkin etsivältä työltä osana hyvinvointipalveluita yksilöllistä ja kokonaisvaltaista elämäntilanteen ja toimijuuden huomioimista sekä välittämistä, kunnioitusta ja konkreettista

tukea arjessa askarruttaviin kysymyksiin (Alanen 2014). Etsivän työn tekijöiden näkökulmasta katsottuna tasapainoilu yhtäältä nuoren tukemisen ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen sekä toisaalta täytymisen ja eritasoisen kontrolloinnin välillä on monimutkaista ammatillista harkintaa ja päätöksentekoa (Juvonen 2009). Työntekijän nuorelle osoittama välittäminen, ymmärtävä kannustaminen ja kunnioitus eivät siten sulje pois jämäkkyyttä ja tarpeen vaatiessa kontrolloivaa ja vastuuttavampaa työtettä (Särkelä 2001, 31). Parhaimmillaan näin tapahtuukin vaikkapa esittämässäni neuvottelevassa kontrollissa, jossa asiakasnuoren on vaikeassa elämäntilanteessa mahdollista käydä työntekijöiden kanssa neuvottelua toiminta- ja ratkaisuvaihtoehdoista.

Toinen tutkimukseni yhteenvedon tutkimuskysymyksistä käsittelee relationaalisuuden kytkeytymistä osaksi nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista. Kahdessa osajulkaisussani tarkastelin nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista sen laadun, jännitteisyyden sekä itsenäisen asumisen näkökulmista. Nuorten itsenäistä asumista lähestyin nimenomaisesti sellaisten tarinoiden kautta, joissa asumisen haasteet ovat tulleet erilaisilla tavoilla esiin. Kootusti nuorten itsenäisen asumisen haasteet liittyivät aikuistumiseen ja asumiseen liitetyistä kulttuurisista odotuksista ja normeista poikkeamiseen. Sosiaalisten suhteiden tai niiden puuttumisen merkitys korostui tässä artikkelissa. Esiin tuli myös itsenäisen asumisen haasteiden kytkeytyminen muiden elämäntilanteiden vaikeuksiin. Asuminen on keskeinen tapa olla yhteiskunnassa, eivätkä asuttamamme paikat ole vain elämän staattista taustaa. Ne ovat keskeinen osa sosio-kulttuurista maailmaa, jonka kanssa olemme arjessamme vuorovaikutuksessa ja jossa toimijuuttamme rakennamme. (Granfelt 2003, 28; Kenyon 2003, 104.) Nuoruus on ikävaihe, jolloin itsenäisen asumisen taidot ja valmiudet pääasiassa hankitaan. Nuorten itsenäinen asuminen on onnistuessaan pärjäämistä ja toimijuuden vahvistumista. Siihen sisältyy itsenäisen elämän valinnoista ja suunnasta päättämistä, samoin kuin konkreettisista, asumiseen liittyvistä arjen rutiineista suoriutumista. Itsenäistyminen voi osoittautua vaativammaksi kuin nuori on etukäteen ajatellut. Siihen saattaa liittyä varaslähtöjä, paluita lapsuudenkotiin tai toisia ja kolmansiaakin yrityksiä onnistua. Itsenäinen asuminen voi tuoda mukanaan vieraantumisen, irrallisuuden ja yksinäisyyden tunteita, mutta se voi myös ennen pitkää muuttua kuulumisen ja kotoisuuden tunteiksi. (Mallett 2004, 84.)

Relationaalisuuden näkökulma liittyy autonomiseen toimijuuteen ennen kaikkea siksi, että käsitykseni mukaan autonomisuus rakentuu ihmisten välisissä suhteissa ja keskinäisten riippuvuuksien vallitessa. Tarvitsemme toisia ihmisiä ”vastaamaan aloituksiimme” ja vaikuttamaan toimintaamme (Biesta & Tedder 2006, 22–23). Riippuvuus muista, vaikka tuon riippuvuuden laatu ja määrä vaihtelisivatkin elämäkulussa, on leimallista ihmiselle. Näin siitäkkin huolimatta, että riippuvuus ja siihen helposti kytkettävä avuttomuuden määre eivät sovi aikuisuuden kulttuurisiin merkityksiin. Autonominen toimija kykenee kuitenkin olemaan tilanteittaisesti riippuvainen toisista ihmisistä ja vastaanottamaan tukea huolimatta siitä, että kiinnittyminen toisiin ihmisiin voi olla yksilön integriteettiä ja hallinnan tunnetta uhkaavaa. (Barclay 2000, 57–58; Edwards & Darcy 2004, 149–150; Juhila 2008, 93.) Riippuvaisuutena ja tarvitsevuutena ilmenevän relationaalisuuden hyväksyminen sekä autonomisen toimijuuden kunnioittaminen saattavat vaikuttaa vaikeasti yhdistettäviltä asioilta. Tämä johtuu osin siitä, että kulttuurissamme yksilön autonomian katsotaan rakentuvan vahvan itsekontrollin ja -määräämisen perustalle. (Furlong 2013, 71; Mele 1995; Lähteenmaa 2000, 24.) Relationaalisuuden näkökulmasta toimijuuden vahvistuminen ja autonomian saavuttaminen ovat samalla matka kohti yksilöiden välistä yhteisyyttä ja jakamista sekä yhä monimuotoisempaa yhteenkuuluvuutta (Josselson ym. 2007, 4).

Autonomisuuden ja relationaalisuuden välinen jännite on keskeinen juonne myös auttamistyössä, koska asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus on toimivan työskentelysuhteen keskiössä. (Ward ym. 2010, 7). Auttamistyön dynamiikkaan kuuluu paradoksaaliselta tuntuva välttämättömyys uskaltautua luottamaan toiseen, vaikka luottamuksen ja uskoutumisen kääntöpuolena olisikin pelko haavoittumisesta, ohipuhutuksi joutumisesta tai autonomisuutensa vaarantumisesta (Gillespie 2008, 273). Etsivän työn tavoitteena ei aina ole pelkästään nuoren emansipaation tai autonomian lisääminen, vaan yksinkertaisesti syrjäytymisen välttämisen mahdollisuuksien tarjoaminen (Merino & Garcia 2006, 44–45) ja aikuistuvan nuoren itseymmärryksen edistäminen. Ammatillisesti olisi tärkeää huomioida, että hyvinvointi riippuu merkittävässä määrin yksilöiden kyvystä liittyä toisiin ihmisiin. Esimerkiksi relationaalinen köyhyys (*relational poverty*), suhteiden puuttuminen, leimaa monen syrjäytyneen ja vähäosaisen elämää. (Furlong 2013, 3.) Relationaalisuus on ilmeistä

silloin, kun suhteita ei ole. Nuorten kokemus paikasta maailmassa riippuu osaltaan sosiaalisista kiinnikkeistä, suhteista sekä erilaisista resursseista, joita heillä on käytössään. Merkittävää nuorille on myös kuulluksi tuleminen ja tuen saaminen silloin, kun he sitä tarvitsevat. (Evans 2002, 265.) Yksilöllisyyttä ja riippumattomuutta korostava toimijuuden painotus voi johtaa yksinäisyyden ja epävarmuuden kokemuksiin sekä elämän suorittamiseen ilman todellista sisältöä.

Lopuksi on tarpeen vielä pohtia, millaisen kontribuution tutkimukseni tuo nuoriso- ja sosiaalityön käytännöille sekä toisaalta keskusteluun nuorten toimijuuden rakentumisesta ja syrjäytymisestä? Olen tutkimuksessani tukeutunut toimijuuden määrittäjänä syrjäytymisen käsitteeseen, jota pidetään hankalana määritelmänä siihen liittyvän leimaavan ja toivottomuutta painottavan luonteen vuoksi. Voidaan ajatella, että syrjäytymispuhe itsessään toimii syrjäyttävästi, on keino rakentaa valta- ja hierarkiasuhteita nuoriin tai tapa kontrolloida nuorten käyttäytymistä (Suutari & Suurpää 2001, 6). Harva ikäluokka on ulkoapäin niin valmiiksi määriteltä kuin nuoriso: yhteiskunta kohdistaa nuoriin muita ikäryhmiä enemmän niin odotuksia kuin pelkoja ja kontrolloiakin. Nuoret ovat erityisasemassa myös sen suhteen, että he vain harvoin voivat hallita itse sitä, miten heitä viranomaisyhteyksissä käsitellään ja miten heistä julkisuudessa puhutaan. (Aaltonen & Suurpää 2013.) Olen tutkimuksessani pyrkinyt kunnioittamaan nuorten toimijuutta, heidän ääntään ja kertomuksiaan.

Vaikka tutkimus perustuisikin edellä mainitun kaltaiselle pyrki- mykselle, ei ole itsestään selvää, ettei siinä tuoteta nuorille toiseuden tai syrjäytyneen positiota. Samoin, vaikka tutkimus pyrki olemaan hengeltään ja toteutukseltaan emansipatorinen, se ei välttämättä ole sitä lopputuloksen näkökulmasta. (Hulusjö 2013, 182–183.) Keskeinen eettinen valinta liittyy juuri kysymykseen siitä, kenellä yhteiskunnassamme on ylipäätään oikeus kertoa toisen ihmisen tarina (ks. Cedersund 1999, 83). Artikkelissani nuorten itsenäisen asumisen haasteista (Juvonen 2014a) käytin myös työntekijän puhetta kertomaan nuoren tarinan. Tämän kertojaan liittyvän olennaisen valinnan seurauksena nuoren autenttinen ääni peittyi työntekijän puheen taakse. Oliko tämä tutkijan valinta tutkimuksessa, joka pyrkii kuulemaan nuoren ääntä, nuoren autonomisen toimijuuden loukkaamista? Olen perustellut valintaani siten, että kaikkein syrjäytyneimpien nuorten elämä on ajoittain sellaisessa liikkeessä, että heitä on haasteellista saada osallistumaan tutkimukseen. Aina nuoret eivät

yksinkertaisesti halua uutta aikuista, tutkijaa edes väliaikaisesti osaksi elämäänsä. Etsivän työntekijöiden kertomukset valottavat siten osaltaan syrjäytyneimpien nuorten elämäntilanteita ja toimijuuden kysymyksiä. Tämä on välittynyt näkökulma nuorten toimijuuteen, mutta se on kuitenkin nuoren ammatillisen vierellä kulkijan näkökulma. Mielestäni on tarpeellista, että kuulemme edes tämän välittyneen kertomuksen ”kadonneiden” nuorten elämästä.

On selvää, että tutkimuksessani painottuneiden nuorten elämäntilanteeseen liittyvien välttämättömyyksien, velvoittavuuksien ja kontrollin rinnalle tarvitaan, niin tutkimuksessa kuin laajemminkin yhteiskunnassa, positiivisia, mukana pitäviä sekä nuorten tarpeista ja kiinnostuksesta lähteviä avauksia. Jotkut näistä avauksista saattavat tarjota nuorille uusia ajattelu- ja toimintamahdollisuuksia, toiset puolestaan voivat tähdätä ensisijaisesti nuoren toimijuuden kannattelemiseen. Etsivässä työssä kohdattavien nuorten toimijuuden vahvistamisessa tarvitaan pitkäaikaista kumppanuutta ja tukea, jotta haastava ja täytymisen raamittama siirtymä aikuisuuteen onnistuisi. Auttamistyön vuorovaikutus, kohtaaminen tai kohtaamattomuus on merkityksellistä. Hyvinvointipalveluissa järjestystä tuovilla instituutioilla ja niissä tapahtuvalla vuorovaikutuksella on valta kurrottua syvälle kyseisistä instituutioista riippuvaisten ihmisten elämään, koskettaa heidän elämäntarinoitaan ja ennen kaikkea heidän käsitystään omasta arvostaan. Vaikka institutionaaliset kohtaamiset ovat syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämäntilanteissa hetkellisiä, on laajempi palvelujärjestelmän läsnäolo monesti pysyvämpää. (Sennett 2004, 178; ks. myös Laitinen & Niskala 2013, 13.) Tutkimukseni perusteella voi kuitenkin todeta, että vain omaksi koetut kertomukset ovat toimijuutta konstituivia vastauksia siihen, kuka olen. Ulkoapäin tulevat pakot tai ennakoita, ilman nuoren osallisuutta, päätetyt ratkaisut eivät lisää nuoren itseyttä tai autonomisuutta. Autonomia on kuitenkin ratkaiseva osatekijä missä tahansa hyvän elämän määrittelyssä. (Ks. Laitinen 2009; Gray 1993.)

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön hyvinvointivaltioellinen tehtävä kytkeytyy kansalaisen sosiaalisen toimijuuden vaalimiseen. Sellaisia yhteiskunnallisia tukirakenteita, joiden avulla tilapäisesti tai toistuvasti vaikeuksissa olevat kansalaiset selviytyvät tilanteistaan, pitää talous- ja tuloseskeisistä politiikoista huolimatta puolustaa ja ylläpitää. Yhteiskunnassa jokaisen yksilön toimijuus tulisi nähdä arvokkaana. Myös niiden henkilöiden,

joiden vaikeudet ovat suuria ja joiden suhteen palvelujärjestelmä näyttäisi olevan neuvoton tai joille esimerkiksi aktivointi ei tuo ratkaisua. (Karjalainen 2011, 243–244; 248.) Onnistumisen mahdollisuuksia ja toivoa tulee ylläpitää, vaikka yksittäisen ihmisen tilanne tuntuisikin kohtaamishetkellä toivottomalta. Palvelujärjestelmältä ja sen yksittäisiltä työntekijöiltä vaaditaan vahvaa eettisyyttä, jotta asiakkaita ei valittaisi sen mukaan, millaisina onnistumisen mahdollisuudet nähdään. (Hyytinen, 193–194.) Nuorelle on oltava tilaa olla epätäydellinen, sidoksellinen ja jopa riippuvainen (ks. Paju 2013, 213). Elämän perusedellytysten suhteen syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden nuorten aikuistumiseen liittyy ristiriita koskien sitä, onko heillä itsellään riittävästi toimijuuden vahvistumiseen tarvittavia voimavaroja, ja missä määrin kontrollin elementtejä sisältävää tukea tarvitaan. Olennaista on kuitenkin, että nuori voi osallistua oman toimijuutensa määrittelyyn ja rakentamiseen siinä mittakaavassa kuin kykenee sen tekemään.

Yksilö- tai ryhmämuotoisen toiminnan lisäksi olennainen osa etsivän työn yhteiskunnallista tehtävää on kentältä nousevan, nuoria koskevan tiedon tuottaminen ja välittäminen poliittisille päättäjille, yhteistyökumppaneille, toiminnan taustaorganisaatioille sekä myös laajemmin kansalaisille. Havaintoja haavoittavissa oloissa elävien nuorten arjesta, elinolosuhteista ja toiveista pyritään nostamaan yhteiskunnallisen keskustelun piiriin. Myös nuorille suunnatun palvelujärjestelmän puutteet ja nuorten toiveet, joita vallitseva auttamisjärjestelmä ei aina tunnista tai ota huomioon, tulevat etsivän työn välityksellä tarkastelluiksi. (*Socialt fältarbete – en definition*, 3–4; Juvonen 2009, 156.) Juuri tässä näen myös tutkimukseni kontribuution niin nuoriso- ja sosiaalityön tutkimukselle kuin sen käytännöillekin. Olen tutkimuksessani avannut syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa ”orastavaa aikuisuutta” elävien nuorten elinolosuhteita sekä toimijuutta ja sen paikkaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Olen käsitellyt auttamistyön rikkaan todellisuuden näkökulmasta nuorten toimijuutta. Yhdyn Puurosen (2014, 97) arvioon siitä, että vaikuttavuudessaan etsivän työn kohtaamisissa voi kyse olla nuoren loppuelämästä.

Tutkimukseni valmistuttua nuorten näkökulman huomioiminen jäi edelleen askarruttamaan mieltäni, samoin syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten haastava ja monimuotoinen siirtyminen aikuisuuteen. Jatkotutkimuksella olisikin tärkeää tutkia etsivän työn kohtaamien nuorten käsityksiä nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisestä

sekä valinnoista, joita eri elämänalueisiin liittyvissä siirtymissä tehdään. Väitöskirjatutkimusta varten keräämästäni tutkimusaineistosta löytyy uskoakseni vielä analysöimätonta nuorten puhetta tästä aihepiiristä. Toinen kiinnostava jatkotutkimusidea olisi haastatella tutkimukseeni osallistuneet nuoret uudelleen. Mitä nuorten elämään kuuluu esimerkiksi viiden, kymmenen vuoden kuluttua tutkimukseen osallistumisesta? Vieläkö nuoret elävät syrjäytymisvaarassa tai yhteiskunnan keskeisten toimintojen ja resurssien ulkopuolella? Millaisia tukitoimia, jos ylipäätään, he tarvitsevat tässä vaiheessa elämäänsä? Millaisia ajatuksia nuorilla on tutkimuksen aikaisesta elämäntilanteestaan ja sen vaikutuksista nykyisyyteen?

Kolmas jatkotutkimusaihe liittyy laajenevana etsivän työn muotona internetissä tapahtuvaan nuorten kohtaamiseen. Internet toimintaympäristönä, jossa paikan ja ajan voi ajatella menettäneen merkityksensä, lisää aidosti etsivän työn mahdollisuuksia kontaktin ottamiseen myös syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kanssa. Yhteiskunnan muuttuessa ei voida pitää kiinni ajatuksesta, että etsivä työ on vain tietyn tyyppistä, esimerkiksi katutyötä. Etsivä työ säilyttää varmasti perustansa, mutta sen on kyettävä vastaamaan ympäröivän maailman muutokseen muuttumalla itsekkin. (Kaartinen-Koutaniemi 2012, 31.) Internetissä toteutettava etsivä työ voikin kääntää nuorten sujuvan ja joskus myös huolta herättävän nettitoimijuuden työskentelyn voimavaraksi. Voidaan sanoa, että internet on osin etsivälle työlle uusi katu. Sen ohella, että syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia nuoria paikannetaan niin sanotun häiriökäyttäytymisen synnyttämän huolen perusteella kadulta tai muista julkisista paikoista, heidät voidaan tavoittaa internetin keskustelupalstoilta. Nuoriin liittyvä huoli laajentuu verkkoympäristössä kohdentumaan etsivään katutyöhön verrattuna toisenlaiseen relationaalisuuteen. Se kohdistuu tällöin myös sosiaalisten suhteiden puuttumiseen, eristymiseen ja yksinäisyyteen.

Viitteet

1. Etsivää työtä tehdään nuorten lisäksi erilaisten ikä- tai kohderyhmien parissa. Tutkimukseni käsittelee nuorten kanssa tehtävää etsivää työtä, joten puhun tässä yhteydessä yksinkertaisesti nuorista, en laajemmin etsivän työn muista kohderyhmistä.
2. Matalan kynnyksen palvelulla tarkoitetaan työtettä, jossa on pyritty poistamaan tai helpottamaan perinteisiä palvelun piiriin pääsemisen ”kynnyksiä”, kuten asiantuntijalähteet, ajanvaraukset tai sisäänottoon liittyvät haastattelut. Matalan kynnyksen toimipisteeseen voi yleensä kävellä suoraan sisään, jolloin esimerkiksi nuoren tuen tarvetta päästään kartoittamaan välittömästi. (Korf ym. 1999, 17.)
3. Ks. Hämäläinen (2012, 40)
4. Hjort (1988) on kuvanut kirjassaan *Det oppsøkende arbeidets psykologi* etsivän työn periaatteita ja eetosta. Kirja on myös suomennettu vuonna 1995 nimellä *Etsivän työn psykologiaa*.
5. Luotsi-työryhmässä työskenteli aineiston keruun aikana yhteensä kuusi työntekijää, joista neljä oli naista ja kaksi miestä. Työryhmän lähiesimies, joka osallistui myös katutyöhön, vaihtui tutkimusprosessin aikana. Etsivän työn tekijöiden koulutustasoissa olivat edustettuina terveydenhuolto, nuorisotyö ja sosiaaliala.
6. Tutkimusaineisto kokonaisuudessaan on litteroitu muotoon A4/Times New Roman 12/riviväli 1,5. En toista litteroinnin formaattia ensimmäisen kerran jälkeen, vaan ilmoitan litteroinnin pituuden kunkin aineiston osan jälkeen suluiissa. Luotsi-aineiston litteroinnin on suorittanut silloisen työpaikkani (Helsingin kaupunki) siviilipalvelusmies.
7. Etsivän työn työryhmän henkilöstömäärä vaihteli aineiston keruun aikana riippuen toiminnan rahoituksesta. Mukana oli yhteensä kahdeksan etsivän työn tekijää. Työntekijöistä viisi oli naista ja kolme miestä. Fokusryhmä-haastatteluun osallistui viisi työntekijää. Työntekijöiden koulutustausta vaihteli psykiatrisista sairaanhoitajista sosiaaliohjaajiin ja sosionomeihin.
8. Keräämäni aineisto on litteroitu kokonaisuudessaan sanatarkasti. Osan aineistosta olen litteroinut itse, mutta pääosaltaan siitä vastasi ohjeistukseni mukaisesti tutkimusapulaiseni, fil. yo Olli Siitonen. Pidän litterointia korkeatasoisena. Johanna Ruusuvuori (2011, 424–426) määrittelee, että litteroinnin tarkkuus riippuu metodologisesta lähestymistavasta, tutkimuskysymyksestä sekä ilmiöstä, jota tutkitaan. Tutkimukseni analyysissa olen keskittynyt aineiston sisällölliseen puoleen, joten aineiston muotoon liittyviä yksityiskohtia, kuten vaikkapa taukojen pituuksia, puheen nousuja ja laskuja ei ole huomioitu litteroinnissa.
9. L=Aineisto, joka on kerätty Luotsi-hankkeessa ja jonka laajuus on kokonaisuudessaan 251 sivua. P=Aineisto, joka on kerätty pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa ja jonka laajuus on kokonaisuudessaan 858 sivua.
10. Tämän erillisartikkelin (Juvonen 2009) taustalla on Luotsi-aineistoon perustuva julkaisematon, monografia-käsitteily, jossa tarkastelin etsivää työtä nuorten syrjäytymisen ja osallisuuden näkökulmista. Osa tuosta käsitteilystä on julkaistu artikkelina: Juvonen, Tarja (2005) Osallisuuden kytkennät etsivään työhön

–katunuoret. Teoksessa Timo Kopomaa & Tero Meltti (toim.) *Kaupunkisosaalityötä paikantamassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 37–54.

11. Fiktiivisesti nimettyjä toimipisteitä ovat ”Pääkaupunkiseudulla toimiva etsivän työn hanke”, ”Nuorisoasuntotoimisto”, ”Duuni-työvoiman palvelukeskus” ja ”Intoryhmä-työvoiman palvelukeskuksen kuntoutuva työryhmätoiminta nuorille”. Muut toimipisteet esiintyvät aineistossa omalla nimellään.
12. Puhetapojen analyysissa en ole kiinnittänyt huomiota työntekijöiden erilaisiin koulutustaustoihin, jotka luonnollisesti määrittävät ammatillista vuorovaikutusta. Aineistooni kuuluvissa etsivän työn ryhmissä yhteistä työorientaatiota työsetään moniammatillisesti. Kunkin työntekijän peruskoulutuksen myötä rakentuneet ammatilliset lähtökohdat rikastavat osaltaan yhteistä käsitystä työryhmän toteuttamasta etsivästä työstä.
13. Jälkikäteen ajateltuna kolmatta toimijuuden ulottuvuutta, pärjäävää toimijuutta, olisi voinut kutsua pärjäävyyttä korostavaksi toimijuuden ulottuvuudeksi. Siitähän tässä toimijuuden näkökulmassa varsinaisesti on kuitenkin kysymys: korostuneesta halusta pärjätä itsenäisesti, ilman perheen tukea.
14. Englannin kielisen artikkelini tutkimuskysymys on: *How the challenges of independent living as part of agency are constructed in emerging adulthood and in the special context of outreach work?*

Lähteet

- Aaltonen, Sanna (2012) Elämän umpisolmuja avaamassa. Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 131. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 180–191.
- Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (2012) Interviewing young people in institutional contexts – methodological reflections. Teoksessa Tarja Tolonen & Tarja Palmu & Sirpa Lappalainen & Tuuli Kurki (eds.) *Cultural practices and transitions in education*. London: Tufnell Press, 34–47.
- Aaltonen, Sanna & Suurpää, Leena (2013) Nuorisotutkimusseuran lausunto nuorten syrjäytymiseen ja Kuntoutussäätiön tutkimukseen liittyen. <http://www.nuorisotiedonkirjasto.fi/sitenews/news/-/ids/33> (Viitattu 12.11.2014)
- Aapola, Sinikka (1999) *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aho, Simo & Pitkänen, Sari & Vanttaja, Markku (2012) *Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen. Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumisveloitteen arviointitutkimus*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ahola, Sakari & Galli, Loretta (2010) Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa Hanna-Kaisa Anttila & Kristiina Kuussaari & Tomi Puhakka (toim.) *Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 132–143.
- Ahponen, Pirkkoliisa (2001) Kodittomuuden marginaalissa. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 103–123.
- Ala-Kauhaluoma, Mika (2005) Keppiä ja porkkanaa. Voidaanko työttömien aktivoimilla vaikuttaa työllistymiseen ja hyvinvointiin? *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (1), 42–53.
- Alanen, Olli & Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2014) *Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset*. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos.
- Alderson, Priscilla (2000) *Young Children's Rights. Exploring Beliefs, Principles and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Anis, Merja (2008) *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinat*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47. Helsinki: Väestöliitto.
- Anttila, Anu-Hanna (2010) Ohipuhuminen sukupolvien välisenä kysymyksenä. Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) *Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 6–12.

- Anttonen, Anneli (2011) Hoivan sosiaaliset merkitykset. Teoksessa Tuija Kotiranta & Petteri Niemi & Raili Haaki (toim.) *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 135–151.
- Aranjärvi, Pentti & Sakslin, Maija (2007) Yhdenvertaisuus oikeudenmukaisuutena. Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Yeung (toim.) *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus, 47–61.
- Arki, arvot, elämä, etiikka. *Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet* (2012) 5. painos. Talentia ry.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2004) *Emerging Adulthood. The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. Oxford: Oxford University Press.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2006) Emerging Adulthood in Europe: A Response to Byner. *Journal of Youth Studies* 9(1), 111–123.
- Arnett, Jeffrey Jensen & Tanner, Jennifer L. (2011a) Themes and Variations in Emerging Adulthood across Social Classes. Teoksessa Jeffrey Jensen Arnett & Marion Kloep & Leo B. Hendry & Jennifer L. Tanner (eds.) *Debating Emerging Adulthood. Stage or Process?* Oxford: Oxford University Press, 31–50.
- Arnett, Jeffrey Jensen & Tanner, Jennifer L. (2011b) In Defense of Emerging Adulthood as a Life Stage: Rejoinder to Kloep's and Hendry's Chapters 4 and 5. Teoksessa Jeffrey Jensen Arnett & Marion Kloep & Leo B. Hendry & Jennifer L. Tanner (eds.) *Debating Emerging Adulthood. Stage or Process?* Oxford: Oxford University Press, 121–134.
- Arnkil, Tom Erik & Eriksson, Esa (1996) *Kenelle jää kontrollin musta pekka -kortti?* Tutkimuksia 63. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Atkinson, Paul (2009) Illness Narratives Revisited: The Failure of Narrative Reductionism. *Sociological Research Online* 14 (5) <http://www.socresonline.org.uk/libproxy.helsinki.fi/14/5/16.html> (Viitattu 13.11.2014)
- Atkinson, Paul & Delamont, Sara (2006) Rescuing narrative from qualitative research. *Narrative Inquiry* 16 (1), 164–172.
- Baggini, Julian & Fosl, Peter S. (2012) *Etiikan pikkujättiläinen*. Suomentanut Tapani Kilpeläinen. Tampere: niin & näin. Englanninkielinen alkuteos, The Ethics Toolkit. A Compendium of Ethical Concepts and Methods 2007.
- Bandura, Albert (2005) Adolescent Development from an Agentic Perspective. Teoksessa Frank Pajares and Tim Urdan (eds.) *Adolescence and Education, Volume V: Self-Efficacy Beliefs of Adolescents*, 1–43.
- Barber, James G. (1991) *Beyond casework*. Basingstoke: Macmillan.
- Barclay, Linda (2000) Autonomy and the Social Self. Teoksessa Catriona Mackenzie & Natalie Stoljar (eds.) *Relational Autonomy. Feminist Perspectives on Autonomy, Agency, and the Social Self*. Oxford: Oxford University Press, 52–71.
- Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48. Helsinki: Väestöliitto.
- Berg, Kristiina (2008) Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajina. *Janus* 17(2), 170–175.
- Biesta, Gert & Tedder, Michael (2006) *How is agency possible? Towards an ecological understanding of agency-as-achievement*. http://www.tlrp.org/project%20sites/LearningLives/papers/working_papers/Working_paper_5_Exeter_Feb_06.pdf. (Viitattu 13.4.2012.)

- Blennerger, Erik (2005) *Etik i socialpolitik och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Broadhead, Robert S. & Fox, Kathryn J. (1990) Takin' it to the streets: AIDS outreach as ethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 19 (3), 322–348.
- Brown, Lyn Mikel & Debold, Elizabeth & Tappan, Mark & Gilligan, Carol (1991) Reading Narratives of Conflict and Choice for Self and Moral Voices: A Relational Method. Teoksessa William M. Kurtines & Jacob L. Gewirtz (eds.) *Handbook of Moral Behavior and Development. Volume 2: Research*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 25–61.
- Brown, Lyn Mikel & Gilligan, Carol (1993) Meeting at the Crossroads: Women's Psychology and Girl's Development. *Feminism & Psychology* 3 (1), 11–35.
- Burr, Vivien (2003) *Social Constructionism*. London and New York: Routledge.
- Bülöw, Pia (2011) Narrative theory and analysis in social work –kurssin työpajatyökentelyn (workshop) muistiinpanot, 19.10.2011. Jönköping University, School of Health Sciences.
- Bynner, John (2005) Rethinking the Youth Phase of the Life-course: The Case for Emerging Adulthood? *Journal of Youth Studies* 8(4), 367–384.
- Böhnsch, Lothar & López Blasco, Andreu & Mørch, Matilde & Errea Rodríguez, Josexo & Seifert, Holger (2002) Educational Plans in Segmented Societies: Misleading Trajectories in Denmark, East Germany and Spain. Teoksessa Walther, Andreas & Stauber, Barbara et. al. (eds.) *Misleading Trajectories. Integration Policies for Young Adults in Europe*. Opladen: Leske + Budrich, 66–93.
- Cedersund, Elisabet (1999) Using Narratives in Social Work Interaction. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Tarja Pösö (eds.) *Constructing Social Work Practices*. Aldershot: Ashgate, 69–86.
- Claezon, Ingrid (1996) Utsatta ungdomar - hjältar eller offer? Teoksessa Bengt-Åke Armelius & Sara Bengtzon & Per-Anders Rydelius & Jerzy Sarnecki & Kerstin Söderholm Carpelan (eds.) *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Falköping: Statens institutions styrelse SiS, 212–238.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto (2007) *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Coser, Rose (1975) The complexity of roles as a seedbed of individual autonomy. Teoksessa Lewis A. Coser (toim.) *The idea of social structure: papers in honor of Robert K. Merton*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 237–263.
- Côté, James & Bynner, John M. (2008) Changes in the transition to adulthood in the UK and Canada: the role of structure and agency in emerging adulthood. *Journal of Youth Studies* 11(3), 251–268.
- Davies, Bronwyn (2004) Introduction: poststructuralist lines of flight in Australia. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 17 (1), 3–9.
- Denzin, Norman K. (2001) The reflexive interview and a performative social science. *Qualitative Research* 1(1): 23–46.
- Dodds, Susan (2000) Choice and Control in Feminist Bioethics. Teoksessa Catriona Mackenzie & Natalie Stoljar (eds.) *Relational Autonomy. Feminist Perspectives on Autonomy, Agency, and the Social Self*. Oxford: Oxford University Press, 213–235.
- Dworkin, Gerald (1988) *The Theory and Practice of Autonomy*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Eder, Donna & Fingerson, Laura (2003) Interviewing Children and Adolescents. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (eds.) *Inside Interviewing*. London: Sage, 32–54.
- Edwards, Anne & Dárcy, Carmen (2004) Relational Agency and Disposition in Sociocultural Accounts of Learning to Teach. *Educational Review* 56 (2), 147–155.
- Edwards, Rosalind & Mauthner, Melanie (2002) Ethics and Feminist Research: Theory and Practice. Teoksessa Melanie Mauthner & Maxine Birch & Julie Jessop & Tina Miller (eds.) *Ethics in Qualitative Research*. London: Sage, 14–31.
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What is Agency? *American Journal of Sociology*, 103(4), 962–1023.
- Erkkilä, Raija (2009) Narratiivisen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkintä – tulkinta – ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 195–226.
- Eronen, Tuija (2012) *Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodeissa asuneiden kertomuksista*. Tampere: Tampere University Press.
- Eskola, Antti (1982) *Vuorovaikutus, muutos, merkitys. Sosiaalipsykologian perusteiden kriittinen tarkastelu*. 2. painos. Helsinki: Tammi.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999) *Jobdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskenen, Inkeri (2005) *Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta?* Tampere: Tampere University Press.
- Evans, Karen (2002) Taking Control of their Lives? Agency in Young Adult. Transitions in England and the New Germany. *Journal of Youth Studies* 5(3), 245–269.
- Folgheraiter, Fabio (2004) *Relational Social Work. Toward Networking and Societal Practices*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ford, Janet & Rugg, Julie & Burrows, Roger (2002) Conceptualising the Contemporary Role of Housing in the Transition to Adult Life in England. *Urban Studies*, 39(13), 2455–2467.
- Fuchs, Stephan (2001) Beyond Agency. *Sociological Theory* 19(1), 24–40.
- Furlong, Andy (2013) *Youth Studies. An Introduction*. London: Routledge.
- Gergen, Kenneth J. & Gergen, Mary (2007) Social Construction and Research methodology. Teoksessa Outhwaite, William & Turner, Stephen P. (eds.) *The Sage Handbook of Social Science Methodology*. London: Sage, 461–478.
- Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gillespie, Alex (2008) The Intersubjective Dynamics of Trust, Distrust, and Manipulation. Teoksessa Ivana Marková & Alex Gillespie (eds.) *Trust and Distrust. Sociocultural perspectives*. Charlotte, NC: Information Age Publishing, 273–290.
- Gordon, Tuula (2005) Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.
- Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Granfelt, Riitta (2003) *Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta*. Suomen ympäristö 613, Asuminen. Helsinki: Edita.

- Granfelt, Riitta (2010) Syrjäytymisestä vapaaksi vankilassa? Psykososiaalisen työn merkitys vankien elämässä. Teoksessa Terhi Lainen & Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi, 131–146.
- Granovetter, Mark S. (1973) The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.
- Gray, John (1993) *Post-liberalism: studies in political thought*. New York: Routledge.
- Greeson, Johanna K. P. (2013) Foster Youth and the Transition to Adulthood. The Theoretical and Conceptual Basis for natural Mentoring. *Emerging Adulthood* 1(1), 40–51.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2008) The Constructionist Mosaic in Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. (eds.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: The Guilford Press, 3–10.
- Haatanen, Kalle (2000) Tunnustamisen politiikka. Kuinka kulttuurisotia, radikaalia identiteettipolitiikkaa ja äärirelativismia vastustetaan? Teoksessa J.P. Roos & Tommi Hoikkala (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus, 153–171.
- Hall, Christopher & Parton, Nigel & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (2003) Conclusion: Yes, But Is This of Any Use? Teoksessa Christopher Hall & Kirsi Juhila & Nigel Parton & Tarja Pösö (eds.) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 223–232.
- Hall, Tom & Montgomery, Heather (2000) Home and Away: ‘Childhood’, ‘youth’ and young people. *Anthropology Today* 16(3), 13–15.
- Hankamäki, Jukka (2008) *Dialoginen filosofia. Teoria, metodi ja politiikka*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Books on Demand GmbH.
- Harré, Rom (1998) Forword. Teoksessa Ian Parker (eds.) *Social Constructionism, Discourse and Realism*. London: Sage, xi–xii.
- Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Healy, Karen (2000) *Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change*. London: Sage.
- Heikkinen, Hannu L.T. (2010) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: Ps-kustannus, 143–159.
- Heikkinen, Minna (1999) Sosiaaliset verkostot ja syrjäytyminen nuoruudessa. *Janus* 7(2), 133–149.
- Heinonen, Jari (1984) *Sosiaalityö sosiaalivaltion mikrostruktuurin menetelmänä. Sosiaalityön tehtävien ja käsitteen kriittistä tarkastelua suomalaisen aineiston valossa*. Sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia 70. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Heiskala, Risto (2004) *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helavirta, Susanna (2011) *Lapset hyvinvointitiedon tuottajina*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

- Henderson, Sheila & Holland, Janet & McGrellis, Sheena & Sharpe, Sue & Thomson, Rachel (2007) *Inventing Adulthood: A Biographical Approach to Youth Transitions*. London: Sage.
- Hendry, Leo B. & Kloep, Marion (2011) Lifestyles in Emerging Adulthood: Who Needs Stages Anyway? Teoksessa Jeffrey Jensen Arnett & Marion Kloep & Leo B. Hendry & Jennifer L. Tanner (eds.). *Debating Emerging Adulthood. Stage or Process?* Oxford: Oxford University Press, 77–104.
- Hirvonen, Ari (2006) Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa Jaana Hallamaa & Veikko Launis & Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 31–49.
- Hirvonen, Elna (2009) Nuorisotyö sosiaalisen asiantuntijuuden areenoilla. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 41–60.
- Hirvonen, Helena & Husso, Marita (2012) Hoivatyön ajalliset kehukset ja rytmiristiriidat. *Työelämän tutkimus* 10(2), 3–17.
- Hitlin, Steven & Elder, Glen H., Jr. (2007) Time, Self, and the Curiously Abstract Concept of Agency. *Sociological Theory* 25 (2), 170–191.
- Hjort, Haldis (1995) *Eisivän työn psykologia*. Suomentanut Saima-Liisa Laatonen. Jyväskylä: Gummerus. Norjankielinen alkuteos, Det oppsøkende arbeidet psykologi 1988.
- Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F. (2012) Introduction. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (eds.) *Varieties of Narrative Analysis*. Thousand Oaks: Sage, 1–11.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2013) Katveessa. Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. *Tiede & Edistys* 38(1), 42–61.
- Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2006) Vaikeat aiheet haavoittuvissa olosuhteissa. Teoksessa Jaana Hallamaa & Veikko Launis & Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 296–317.
- Hulusjö, Anna (2013) A critical perspective on difference: ‘the prostitute’ and women with prostitution experience. *Nordic Social Work Research* 3 (2), 176–184.
- Hydén, Margareta (2005) I must have been an idiot to let it go on: agency and positioning in battered women’s narratives of leaving. *Feminism & Psychology* 15 (2), 169–188.
- Hydén, Margareta (2008) Narrating sensitive topics. Teoksessa Molly Andrews & Corinne Squire & Maria Tamboukou (eds.) *Doing Narrative Research*. London: Sage, 121–136.
- Hyväri, Susanna (2001) *Vallattomuudesta vastuuseen – Kokemuksen politiikan sankarit*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3. Vammala: Tietosanoma.
- Hyvärinen, Matti (2006) *Kerronnallinen tutkimus*. http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf (Viitattu 13.11.2014)
- Hyvärinen, Matti & Kurunmäki, Jussi & Palonen, Kari & Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik (toim.) (2003) *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Tampere: Vastapaino.
- Hyytinen Riitta (2007) *Lapsi, huumeperhe ja toivo. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Hämäläinen, Kati (2012) *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesubteilleen*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56. Helsinki: Väestöliitto.

- Hänninen, Kaija (2004) *Kohtaamisen kokemuksia epävarmuuden näyttämöllä. Kokemuksellinen ensitieto vammaisen lapsen syntymässä*. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Hänninen, Sakari (2007) Johdanto. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 5–19.
- Hänninen, Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Isola, Anna-Maria ja Turunen, Elina (2014) *Syrjäytymisestä selviytymiseen Suomessa. Köyhyydestä ja sosiaalisista mahdollisuuksista kertovan laadullisen seuranta-aineiston (2006–2012) kuvaus*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Jeffery, Liz (2011) *Understanding Agency. Social welfare and change*. Bristol: Polity Press.
- Jokinen Arja (2000) Narratiivit muutostyön resurssina. Naisten kertomusten muotoutuminen turvakodissa käytävissä keskusteluissa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 131–166.
- Jokinen, Arja (2008) Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 110–144.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2005) Käännös käytäntöjen tutkimiseen sosiaalityössä. 1980- ja 1990-lukujen aikalaistekstejä ja omia muistoja tulkitsemassa. *Janus* 13(3), 289–305.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999): *Diskursianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja & Suoninen, Eero & Wahlström, Jarl (2000) Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 15–33.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsänyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Josselson, Ruthellen & Lieblich, Amia & McAdams Dan P. (2007) Introduction. Teoksessa Ruthellen Josselson & Amia Lieblich & Dan P. McAdams (eds.) *The Meaning of Others. Narrative Studies of Relationships*. Washington DC: American Psychological Association, 3–10.
- Juhila, Kirsi (2005) Oikeuksista velvollisuuksiin, tuesta kontrolliin? Julkaisussa Irene Roivainen & Johanna Korpinen & Aino Ritala-Koskinen & Teija Sundman (toim.) *Tutkiva sosiaalityö. Kunnallisen sosiaalityön muuttuva paikka 2000-luvun Suomessa*. Sosiaalityön tutkimuksen seura, 13–15.
- Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2008) Aikuisuus sosiaalityössä. Teoksessa Kirsi Juhila & Arja Jokinen (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 82–108.
- Juhila, Kirsi & Caswell, Dorte & Raitakari, Suvi (2014) Resistance. Teoksessa Christopher Hall & Kirsi Juhila & Maureen Matarese & Carolus van Nijnatten (eds.) *Analysing Social Work Communication. Discourse in Practice*. London: Routledge, 117–135.
- Juhila, Kirsi & Hall, Christopher & Raitakari, Suvi (2010) Accounting for the Clients' Troublesome Behaviour in a Supported Housing Unit: Blames, Excuses and Responsibility in Professionals' Talk. *Journal of Social Work* 10 (1), 59–79.

- Julkunen, Ilse & Rauhala Pirkko-Liisa (2013) Otherness, social welfare and social work – a Nordic perspective. *Nordic Social Work Research* 3(2), 105–119.
- Juppi, Pirita (2011) Pahoinvoivia uhreja, turvallisuusuhkia ja taloudellisia taakkoja. Nuorten syrjäytymisen tulkintakehykset suomalaisessa uutismediassa. *Janus* 19 (3), 200–220.
- Juvonen, Tarja (2005) Osallisuuden kytkennät etsivään työhön – katunuoret. Teoksessa Timo Kopomaa & Tero Meltti (toim.) *Kaupunkisosaaliyötä paikantamassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 37–54.
- Juvonen, Tarja (2009) Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja Sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkosto /Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 155–180.
- Juvonen, Tarja (2010) Etsivä työ nuorten tukena. Teoksessa Terhi Laine & Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) *Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Tammi, 67–84.
- Juvonen, Tarja (2013) Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat sosiaalityön toimijoina*. Tampere: Vastapaino, 327–356.
- Juvonen, Tarja (2014a) Fragile Agencies in the Making: Challenges of Independent Living in Emerging Adulthood. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 22 (3), 253–269.
- Juvonen, Tarja (2014b) Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. *Nuorisotutkimus* (32) 3, 3–16.
- Jyrkämä, Jyrki (1986) Nuoret sivuraitteille? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa: Airi Mikkola (toim.) *Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvoroja. Tutkimuksia ja selvityksiä 1*. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus. 37–58.
- Jyrkämä, Jyrki (2007) Toimijuus ja toimijatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) *Vanhuus ja sosiaaliyö. Sosiaaliyö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*, 195–217.
- Jyrkämä, Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia* (22)4, 190–203.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 125–151.
- Kaartinen-Koutaniemi, Jaakko (toim.) (2012) *Etsivässä työssä*. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten kirjat.
- Kaasila, Raimo (2008) Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Raimo Kaasila & Raimo Rajala & Kari Nurmi (toim.) *Narratiivikirja. Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 41–66.
- Kahl, Manfred (1995) Die Rolle des Streetworkers. Zwischen Kumpanei und Kontrolle? Teoksessa Gerd Becker & Titus Simon (hrsg.) *Handbuch Aufsuchende Jugend- und Sozialarbeit. Theoretische Grundlagen, Arbeitsfelder, Praxishilfen*. Weinheim/München: Juventa, 87–97.

- Kajo, Marjaana (2010) Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. *Nuorisotutkimus* 28(2), 23–35.
- Kannasoja, Sirpa (2013) *Nuorten sosiaalinen toimintakyky*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 484. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Karjalainen, Jouko (2005): Sivutietoa. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 319–335.
- Karjalainen, Vappu (2011) Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 227–248.
- Karjalainen, Jarno & Karjalainen, Vappu (2010) *Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta*. Raportti 38. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Karjalainen, Pekka & Karisto, Antti & Seppänen, Marjaana (2002) Lähiöt, kaupunki-sosiaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. SoPhi 82, Jyväskylä, 253–271.
- Karvonen, Erkki (1997) Kohti relationaalista tietokäsitystä. Teoksessa Kari Stachon (toim.) *Näkökulmia tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 171–204.
- Kaskisaari, Marja (2004) Työstä uupunut: kärsimyksen modaalisuus. Teoksessa Eeva, Jokinen & Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.): *Ruumis töihin. Käsite ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino, 125–149.
- Kehily Mary Jane (2007) A cultural perspective. Teoksessa Mary Jane Kehily (ed.) *Understanding youth: perspectives, identities and practices*. London: Sage in association with The Open University, 11–43.
- Kempainen, Erkki (2007) Pääsy mahdollinen. Teoksessa Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen & Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 237–249.
- Kenyon, Elizabeth (2003) Young Adults' Household Formation: Individualization, Identity and Home. Teoksessa Allan, Graham and Gill Jones (eds.) *Social Relations and the Life Course*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 103-19.
- Kloep, Marion & Hendry, Leo B. (2011) A Systematic Approach to the Transitions to Adulthood. Teoksessa Jeffrey Jensen Arnett & Marion Kloep & Leo B. Hendry & Jennifer L. Tanner (eds.) *Debating Emerging Adulthood. Stage or Process?* Oxford: Oxford University Press, 53–75.
- Kloppenborg, Raymond & Hendriks, Peter (2013) Outreach approaches in the private domain: an international study. *European Journal of Social Work* 16(5), 605–619.
- Kokkila, Taru & Kyllönen, Kristian & Lindgren, Esa & Rosblom, Outi (1995) *Luotsi-projekti. Väliraportti 1993–1995*. Luotsi-projektin julkaisematon väliraportti. Helsinki: Helsingin kaupunki
- Komonen, Katja (2001) Työn moraalista koulutuksen moraaliin. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolat – vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 70–85.

- Korf, Dirk J. & Riper, Heleen & Freeman, Marielle & Lewis, Roger & Grant, Ian & Jacob, Elisabeth & Mouglin, Chantal & Nilson, Margareta (1999) Outreach work among drug users in Europe: concepts, practice and terminology. Luxembourg: EMCDDA. <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index34000EN.html> (Viitattu 3.11.2014).
- Koppinen, Mari & Autio, Mark (2014) Nuorisojengi pahoinpitelee nuoria Alppipuistossa, Heureka luona ja Espoossa. Helsingin Sanomat 7.10. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1305882196379> (Viitattu 28.10.2014)
- Krok, Suvi (2008) Vähävarainen yksinhuoltajaäiti etuusjärjestelmässä. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 145–174.
- Kroll, Brynna (2010) Only connect... Building Relationships with Hard-to-Reach People: Establishing Rapport with Drug-Misusing Parents and their Children. Teoksessa Gillian Ruch & Danielle Turney & Adrian Ward (eds.) *Relationship-Based Social Work. Getting to the Heart of Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 69–84.
- Kumpulainen, Kristiina & Krokfors, Leena & Lipponen, Lasse & Tissari, Varpu & Hilppö, Jaakko & Rajala, Antti (2009) Oppimisen Sillat – Kohti osallistavia oppimisympäristöjä. CICERO Learning. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/15628/OppimisenSillat.pdf?sequence=2> (Viitattu 5.9.2014)
- Kupari, Tiina (2010) Johdanto. Teoksessa Tiina Kupari (toim.) *Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010*. Suomen ympäristö 1. Helsinki: Ympäristöministeriö, 7–8.
- Kurri, Katja & Wahlström, Jarl (2000): Moraalin vuorovaikutuksellinen rakentaminen perheväkivaltakeskustelussa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 167–188.
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimuseettikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino: Tampere.
- Kuure, Tapio (2001) Asuminen ja muuttoliike. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 23–30.
- Kuusela, Pekka (2002). *Sosiaalipsykologian maailmanhypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktionismin muodot*. Kuopio: UNIpress.
- Kuvaja, Anne & Luhtasela, Leena & Mustonen, Tiina & Borg, Pekka & Liukonen, Ritva (2007) *Aikuisosiaalityön tilannearvio-ops*. Oppaita ja työkirjoja 6. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Kvale, Steinar (2006) Dominance Through Interviews and Dialogues. *Qualitative Inquiry* 12(3), 480–500. <http://qix.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/content/12/3/480.full.pdf+html> (Viitattu 20.8.2010)
- Kyntäjä, Timo (2004) Rikollisuus ja rikoskontrolli. Teoksessa Ismo Kantola & Keijo Koskinen & Pekka Räsänen (toim.) *Sosiologia karttalehtiä*. Tampere: Vastapaino, 267–287.
- Kääriäinen, Aino (2003) *Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka*. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Kääriäinen Aino (2008) *Ero haastaa vanhemmuuden*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo-projekti.
- Labov, William & Waletzky, Joshua (1967) Narrative analysis. Teoksessa J. Helm (eds.) *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle: U. of Washington Press, 12–44.
- Lagerspetz, Eerik (1998) Itsemääräminen ja valta. Teoksessa Juhani Pietarinen & Veikko Launis & Juha Räikkä & Eerik Lagerspetz & Marjo Rauhala & Markku Oksanen: *Oikeus itsemäärämiseen*. Helsinki: Painatuskeskus, 97–141.
- Lahelma, Elina & Gordon, Tuula (2008) Resources and (in(ter))dependence: Young people' reflections on parents. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 16(2), 209–226.
- Laine, Terhi (2008) Sosiaaliohjaus ja asiakkaan subjektiaseema diakonialaitoksissa. *Janus* 16(3), 228–244.
- Laitinen, Arto (2009) *Itseään tulkitseva eläin. Charles Taylorin filosofinen ihmistutkimus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laitinen, Merja (2004) *Häväistyt ruumiit, rikotut mielet*. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Merja & Niskala, Asta (2013) Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat sosiaalityön toimijoina*. Tampere: Vastapaino, 9–16.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (2010) Asiakkuus – sosiaalityön ydinteema. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–15.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula (2007) Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus* 15 (4), 316–332.
- Laki nuorisolain muuttamisesta 693/2010. Osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100693> (Viitattu 14.5.2014)
- Larsson, Sam & Sjöblom, Yvonne (2010) Perspectives on narrative methods in social work research. *International Journal of Social Welfare* 19 (3), 272–80.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Lastensuojelulaki%20%282007%2F417%29%20> (Viitattu 13.11.2014)
- Launis, Veikko (1998) Kenelle itsemääräämisoikeus kuuluu? Teoksessa Juhani Pietarinen & Veikko Launis & Juha Räikkä & Eerik Lagerspetz & Marjo Rauhala & Markku Oksanen: *Oikeus itsemäärämiseen*. Helsinki: Painatuskeskus, 51–64.
- Lawler, Steph (2002) Narrative in social research. In Tim May (ed.) *Qualitative Research in Action*. London: Sage, 243–259.
- Layder, Derek (2006) *Understanding Social Theory*. 2nd Edition. London: Sage.
- Leccardi, Carmen (2005) Facing uncertainty: Temporality and biographies in the new century. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 13(2), 123–146.
- Lee, Nick (2001) *Childhood and society. Growing up in an age of uncertainty*. Buckingham: Open University Press.
- Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tamar (1998) *Narrative research: reading, analysis and interpretation*. London: Sage.
- Lindgren, Esa (1996): Yhteenveto työskenntelystä Luotsi-projektissa ajalla 16.8.93–17.7.1996. Julkaisematon projekti-raportti.

- Linell Per & Adelswärd, Viveka & Sachs, Lisbeth & Bredmar, Margareta & Lindstedt, Ulla (2002) Expert talk in medical contexts: Explicit and implicit orientation to risks. *Research on Language and Social Interaction* 35(2), 195–218.
- Linell, Per & Persson Thunqvist, Daniel (2003) Moving in and out of framings: activity contexts in talks with young unemployed people within a training project. *Journal of Pragmatics* 35 (3), 409–434.
- Lindqvist, Martti (1985) *Ammattina ihminen*. Helsinki: Otava.
- Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko (2004) *Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lähteenmaa, Jaana (2000) *Myyhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmiin kuulumisten ulottuvuuksista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Lähteenmaa, Jaana (2010) Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta. *Työpoliittinen Aikakauskirja* (53) 4, 51–63.
- Lähteenmaa, Jaana (2013) 'Agency vs. structure': A view of youth unemployment during the current recession in Finland. Teoksessa Helena Helve & Karen Evans (toim.) *Youth and Work Transitions in Changing Social Landscapes*, 68–81.
- Löytyniemi, Varpu (2004) *Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli*. Jyväskylä: Minerva.
- Madriz, Esther (2000) Focus Group in Feminist Research. In Denzin, Norman K. & Lincoln Yvonna S. (Eds.) *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage Publications, 835–850.
- Mallett, Shelley (2004) Understanding home: a critical review of the literature. *The Sociological Review* 52(1), 62–89.
- Marin, Marjatta (2001) Aikuisuus ja keski-ikäisyys. Teoksessa Anna Sankari & Jyrki Jyrkkämä (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologia*. Tampere: Vastapaino, 225–265.
- Mary, Aurélie (2012) *The Illusion of the Prolongation of Youth – Transition to Adulthood among Finnish and French Female University Students*. Tampere: Tampere University Press.
- Mason, Jennifer (2004) Personal narratives, relational selves: residential histories in the living and telling. *The Sociological Review* 52 (2), 162–179.
- Mauthner, Natasha (2002) *The Darkest Days of My Life: Stories of Postpartum Depression*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Mauthner, Natasha & Doucet, Andrea (1998) Reflections on a Voice-centred Relational Model. Analysing Maternal and Domestic Voices. Teoksessa Jane Ribbens & Rosalind Edwards (toim.) *Feminist Dilemmas in Qualitative Research*. London: Sage, 119–146.
- Mauthner, Natasha S. & Doucet, Andrea (2003) Reflexive Accounts and Accounts of Reflexivity in Qualitative Data Analysis. *Sociology* 2003 37 (3): 413–431.
- McCarthy, Bill & Williams, Monica & Hagan, John (2009) Homeless youth and the transition to adulthood. Teoksessa Andy Furlong (toim.) *Handbook of Youth and young Adulthood. New perspectives and agendas*. London: Routledge, 232–239.
- McGrath, Brian (2009) School disengagement and 'structural options' Narrative illustrations on an analytical approach. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 17(1), 81–101.

- Mele Alfred R. (1995) *Autonomous Agents: From Self-Control to Autonomy*. New York: Oxford University Press.
- Meretoja, Hanna (2009) Inhimillisen todellisuuden narratiivisuus ontologisena ja epistemologisena kysymyksenä. Teoksessa Hägg, Samuli & Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa (toim.) *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 207–237.
- Merino, Rafael & Garcia, Maribel (2006) Emancipation enlargement and the acquisition of autonomy by young people in Catalonia. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 14 (1), 33–47.
- Mietola, Reetta (2007) Etnografisesta haastattelusta etnografiseen analyysiin. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Elina Lahelma & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana: lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Vastapaino: Tampere, 151–176.
- Mikkonen, Juha (2014) Coping Strategies among Marginalized Youth in Finland. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Lars Uggerhøj (eds.) *Participation, Marginalization and Welfare Services. Concepts, Politics and Practices Across European Countries*. Farnham: Ashgate, 219–238.
- Moilanen, Pentti & Riihinen, Pekka (2010) Merkitysraakenteiden tulkinta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: Ps-kustannus, 46–69.
- Molgat, Marc (2007) Do Transitions and Social Structures Matter? How ‘Emerging Adults’ Define Themselves as Adults. *Journal of Youth Studies* 10 (5), 495–516.
- Moss, Dorothy & Richter, Ingrid (2010). Understanding young people’s transitions in university halls through space and time. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 18 (2), 157–176.
- Musolf, Gil Richard (2003) Social Structure, Human Agency, and Social Policy. *International Journal of Sociology and Social Policy* 23 (6/7), 1–12.
- Myllyniemi, Sami (2008) *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, Sami (2015) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Myrskylä, Pekka (2012) *Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) Analyysi no 19. <http://www.eva.fi>. (Viitattu 30.7.2014).
- Mäkelä, Klaus (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Männikkö, Jaana (2011) Etsivän nuorisotyön ja työotteen pika-analyysi. Helsinki: Kaupunki-innovaatiot-hanke. <http://www.kaupunki-innovaatiot.fi/wp-content/uploads/2011/06/Etsiv%C3%A4-nuorisoty%C3%B6n-ja-ty%C3%B6otteen-pika-analyysi-2011.pdf> (Viitattu 14.3.2015).
- Mäntysaari, Mikko (1991) *Sosiaalibyrokratia asiakkaiden valvojana. Byrokratiatyö, sosiaalinen kontrolli ja tarpeitten sääntely sosiaalitoimistoissa*. Tampere: Vastapaino.

- Määttä, Mirja (2007) *Yhteinen verkosto? Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkeihallinnollisista ryhmistä*. Sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 252. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mönkkönen, Kaarina (2001) Ammatillinen vuorovaikutustietoisuus asiakaskeksisyyden ja dialogisuuden jännitteissä. *Janus* 9 (2), 122–140.
- Niemi, Petteri (2013) Hyvä, paha valta. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 31–54.
- Niemelä, Pauli (2009) Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus, 209–236.
- Nieminen, Juha (2008) Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 21–43.
- Niiranen Vuokko (2002) Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 63–80.
- Nikander Pirjo (2003) The Absent Client: Case description and decision-making in interprofessional meetings. Teoksessa Chris Hall, Kirsi Juhila, Nigel Parton & Tarja Pösö (eds.) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services: Identities, interactions and practices*. London: Jessica Kingsley Publishers, 112–128.
- Nousiainen, Kirsi (2004) *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiyseudentiteetin rakentamisen tiloja*. SoPhi 89. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nuorisolaki 2006/72. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Nuorisolaki> (Viitattu 5.11.2014)
- Nygren, Lennart & Blom, Björn (2001) Analysis of short reflective narratives: a method for the study of knowledge in social workers' actions. *Qualitative Research* 1(3), 369–384.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2013) Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdoja sosiaali- ja työvoimapalveluissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat sosiaalityön toimijoina*. Tampere: Vastapaino, 113–144.
- Ohisalo, Maria (2012) *”Ei kenenkään maalta” kaikkien maalle. Kohdennetun nuorisotyön Luotsi-toiminnan arviointitutkimus*. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisoasiankeskus.
- Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen*. Tampere: Vastapaino, 209–227.
- Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Olesen, Sören Peter (2003) Client, User, Member as Constructed in Institutional Interaction. Teoksessa Christopher Hall & Kirsi Juhila & Nigel Parton & Tarja Pösö (eds.) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices*. London: Jessica Kingsley Publishers, 208–222.

- Paju, Elina (2013) *Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) *Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusverkosto /Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 18. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 21–43.
- Palola, Elina (2011) Valinnanvapauden problematiikasta sosiaalipolitiikassa. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka – Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 283–309.
- Palola, Elina, Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012) Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (3), 310–315.
- Parker, Ian (1998) Realism, Relativism and Critique in Psychology. Teoksessa Ian Parker (eds.). *Social Constructionism, Discourse and Realism*. London: Sage, 1–10.
- Pascale, Celine-Marie (2011) *Cartographies of Knowledge. Exploring Qualitative Epistemologies*. Los Angeles: Sage.
- Pehkonen, Leila & Isopahkala-Bouret, Ulpukka (2010) *Yhteisten opintojen opettajien rooli ja toimijuus ammatillisessa oppilaitoksessa*. Ammatikasvatuksen aikakauskirja 12 (2), 38–54.
- Peltonen, Irkka (1995) Hiekkaan piirretty. Teoksessa Esa Eriksson & Tom Erik Arnkil (toim.) *Ammattilaiset arvailevat toisistaan – tulkintaverkostot psykososiaalisessa työssä*. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 190–273.
- Pietarinen, Juhani (1998) Itsemäärääminen ja itsemääräämisoikeus. Teoksessa Juhani Pietarinen & Veikko Launis & Juha Räikkä & Eerik Lagerspetz & Marjo Rauhala & Markku Oksanen: *Oikeus itsemäärämiseen*. Helsinki: Painatuskeskus, 15–47.
- Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 187–204.
- Pohjola, Anneli (2007): Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.): *Polkuja soveltavaan yhteiskunnalliseen tutkimukseen*. Helsinki: Tammi, 11–31.
- Pohjola, Anneli (2009) Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheen- vuoroja asiattuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 21–40.
- Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, 19–74.
- Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014) Rakenteellisen sosiaalityön jäsentyminen. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. UNIPress, 281–294.
- Poikela, Ritva (2010) *Asiakasuunnitelma asiakaslähtöistä auttamista tavoitteellistamassa – Kohteen rakentumisen moniääninen menetelmä*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 5. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Polkinghorne, Donald E. (1988) *Narrative Knowing and the Human Sciences*. Albany: State University of New York.
- Puuronen, Anne (2014) *Etsivän katse. Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen – näkökulmia käytännön työstä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 144. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pölkki, Pirjo (2008) Osallistaa ja suojella. Näkökulmia lasten suojelua koskevan tutkimuksen eettiseen perustaan. Teoksessa Anna-Maija Pietilä ja Helena Länsimies-Antikainen (toim.) *Etiikkaa monitieteisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä*. Kuopio: Kuopion yliopisto, 171–187.
- Pöysä, Ville (2013) Aktiivisten havainnoinnista ulkopuolisten kuuntelemiseen? Nuorisotyön tutkimuksen sisällöt, menetelmät ja katvealueet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 59 Helsinki: Nuorisotutkimusseura. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/aktiivisten_havainnoinnista_ulkopuolisten_kuuntelemiseen.pdf (Viitattu 12.6.2014)
- Raitakari, Suvi (2002) Sosiaalityön marginaalistasus. Asiakkuus ja asiantuntijuus modernin ja postmodernin tulkintakehyksessä. Teoksessa Kirsi Juhila & Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. SoPhi 82. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 44–62.
- Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Gaudeamus: Helsinki, 56–73.
- Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2011) Moraalinen järjestys ja aikuisuuden odotukset ammatillisessa vuorovaikutuksessa: esimerkkinä mielenterveyskuntoutus. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 189–214.
- Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2013) Kuluttajuusdiskurssi ja palveluvalinnat mielenterveyskuntoutuksen asiakaspalaverissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat sosiaalityön toimijoina*. Tampere: Vastapaino, 167–195.
- Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.) 2009 Yhteisiä teemoja etsimässä. Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–18.
- Rajavaara, Marketta (2014) Ammatillisten harkintavalta sosiaaliturvan edellytyksenä ja riskinä. Teoksessa Laura Kalliomaa-Puha & Toomas Kotkas & Marketta Rajavaara (toim.) *Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 136–154
- Rauhala, Marjo (1998) Mihin itsemääräämisoikeus velvoittaa. Teoksessa Juhani Pietarinen & Veikko Launis & Juha Räikkä & Eerik Lagerspetz & Marjo Rauhala & Markku Oksanen: *Oikeus itsemäärämiseen*. Helsinki: Painatuskeskus, 80–94.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 235–255.
- Raunio, Kyösti (2000) Jälkipositivismi, konstruktionismi ja monet tiet sosiaalityön tiedonmuodostuksessa. *Janus* 8 (4). Sivut 321–339.

- Raunio, Kyösti (2004) *Olenmainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Kyösti (2009) *Olenmainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rhodes, Tim (1996) *Outreach Work with Drug Users: Principles and Practice. Drugs and addiction*. Germany: Council of Europe.
- Ricoeur, Paul (2000) *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä*. Suomentanut Heikki Kujansivu. Helsinki: Tutkijaliitto. (Englanninkielinen alkuteos: *Interpretation theory: Discourse and the surplus of meaning*, 1976).
- Riessman, Catherine Kohler (2003) Analysis of Personal Narratives. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (eds.) *Inside Interviewing*. London: Sage, 331–346.
- Roine, Mira (2010) Verkkoympäristö vanhempien juomisesta kärsivien tyttöjen tuen tilana. Teoksessa Kirsi Pauliina Kallio & Aino Ritala-Koskinen & Niina Rutanen (toim.) *Missä lapsuutta tehdään? Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura*, julkaisuja 105. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 73–87.
- Romakkaniemi, Marjo (2010) Toimijuus masennuksen sosiaalisuutta jäsentämässä. *Janus* 18(2), 137–152.
- Romakkaniemi, Marjo & Kilpeläinen, Arja (2013) Asiakkuus terveydenhuollon sosiaalityössä – Terveydenhuollon sosiaalityöntekijät asiakkaiden toimijuuden tilojen rakentajina. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 244–271.
- Ronkainen, Suvi (1999) *Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, Suvi (2012) Sukupuoli, valta ja toimijuus. Power Point -esitys. http://blogs.helsinki.fi/piberg/files/2011/12/Ronkainen_02022012.pptx (Viitattu 22.3.2014)
- Rostila, Ilmari (2001) *Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet*. SoPhi 61. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Roseneil, Sasha (2009) Haunting in an age of individualization. Subjectivity, relationality and the traces of the lives of others. *European Societies* 11(3), 411–430.
- Rostila, Ilmari & Vinnurva, Jukka (2013) Sosiaalityön asiakkaan toimijuus ja täysimittainen professionaalisuus. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 196–218.
- Ruch, Gillian (2010) Theoretical Frameworks Informing Relationship-Based Practice. Teoksessa Gillian Ruch & Danielle Turney & Adrian Ward (eds.) *Relationship-Based Social Work. Getting to the Heart of Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 29–45.
- Rudd, Peter & Evans, Karen (1998) Structure and Agency in Youth Transitions: Student Experiences of Vocational Further Education. *Journal of Youth Studies* 1(1), 39–62
- Ruuskanen, Ulla & Kokkila, Taru & Kyllönen, Kristian & Paappanen, Jari & Rosblom, Outi (1998) *Eisivää työtä nuorten parissa keskustan kaduilla. Luotsi-projekti 1993–1997*. Luotsi-projektin julkaisematon loppuraportti. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.). *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere, 421–428.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–36.

- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2009) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa (2012) Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa: toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. *Kuntoutus* 35(4), 5–16
- Salo, Ulla-Maija (2008) Keskustelu, kertomukset ja performatiivisuus. Teoksessa Raimo Kaasila & Raimo Rajala & Kari Nurmi (toim.) *Narratiivikirja. Menetelmiä ja esimerkkejä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 68–103.
- Salonen, Riitta (2005) Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Kerokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 66–99.
- Sampson, Robert J. & Laub, John H. (2005) A Life-Course View of the Development of Crime. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 602 (1), 12–45.
- Schoon, Ingrid & Schulenberg, John (2013) The assumption of adult roles in the U.K., the U.S.A., and Finland: Antecedents and associated levels of well-being and health. Teoksessa Helena Helve & Karen Evans (eds.) *Youth and work transitions in changing social landscapes*. London: Tufnell Press, 45–57.
- Seiffge-Krenke, Inge (2013) “She’s Leaving Home...” Antecedents, Consequences, and Cultural Patterns in the Leaving Home Process. *Emerging Adulthood* 1(2), 114–124.
- Sennett, Richard (2004) *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa*. Suomentanut Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino. (Englanninkielinen alkuteos: *Respect in a World of Inequality*, 2003).
- Seppänen, Marjaana (2001) *Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkailla*. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Shaw, Ian (2011) *Evaluating in Practice*. Aldershot: Ashgate Publications.
- Silverman, David (2010) *Doing Qualitative Research*. London: Sage.
- Sinko, Päivi (2001) Lastensuojelu, juridisoituminen ja lapsen oikeudet. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) *Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiittinen puheenvuoro*. Helsinki: Pelastakaa lapset ry, 128–149.
- Sipilä, Jorma (1989) *Sosiaalityön jäljillä*. Helsinki: Tammi.
- Smale, Gerald & Tuson, Graham & Statham, Daphne (2000) *Social work and social problems. Working towards social inclusion and social change*. Palgrave: Hampshire, New York.
- Smart, Carol (2011) Relationality and Socio-Cultural Theories of Family Life. Teoksessa Riitta Jallinoja & Eric D. Widmer (eds.) *Families and Kinship in Contemporary Europe. Rules and Practices of Relatedness*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 13–28.
- Snow, Davis A. (2001) Extending and Broadening Blumer’s Conceptualization of Symbolic Interactionism. *Symbolic Interaction* 24(3), 367–377.
- Socialt fältarbete – en definition. http://www.faltarbete.se/wp-content/uploads/2013/10/socialt_faltarbete_definition.pdf (Viitattu 13.7.2008.)
- Somers, Margaret R. (1994) The narrative constitution of identity: A relational and network approach. *Theory and Society* 23(5), 605–649.

- Sorsa, Leena & Aaltonen, Mervi & Kristola, Raija & Kyllönen, Kristian & Rosblom, Outi (2002) *Kuuntele – kadun todellisuus ennustaa yleisiä ilmiöitä. Luotsi-projekti 1998–2001*. Julkaisematon projektiraportti. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Specht, Walther (2000) Strassenkinder. Ein internationaler Vergleich der Situation von Strassenkindern im Kontext des Hilfefkonzepts der Mobilien Jugendarbeit. *Neue praxis. Zeitschrift für Sozialarbeit, Sozialpädagogik und Sozialpolitik* 30 (4), 346–357.
- Squire, Corinne, Andrews, Molly & Tamboukou, Maria (2008) Introduction: What is narrative research? Teoksessa Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou (eds.) *Doing Narrative Research*. London: Sage, 1–21.
- Stauber, Barbara & Walther, Andreas (2002) Misleading Trajectories as Transition Dilemmas of Young Adults. Teoksessa Andreas Walther & Barbara Stauber & Manuela du Bois-Reymonds & Andy Furlong & Andreu López Blasco & Sven Moerch & José Machado Pais (eds.) *Misleading Trajectories. Integration Policies for Young Adults in Europe?* An EGRIS Publication. Opladen: Leske+Budrich, 11–18.
- Strandell, Harriet (2005) Lapset, etiikka ja vaikea osallisuus. Teoksessa *Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset: kutsuseminaari 2.5.2005*. Työpapereita 4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 31–38.
- Suikkanen, Asko & Kunnari, Marika (2010) Missä on sosiologian koti? Teoksessa Anni Viikko & Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos (toim.) *Kotia paikantamassa*. Rovaniemi Lapin yliopistokustannus, 59–80.
- Sulkunen, Pekka (1997) Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 13–53.
- Sulkunen, Pekka (2009) *The saturated society: regulating risk and lifestyles in consumer culture*. Los Angeles, London: Sage.
- Sulkunen, Pekka (2010) Agency and Power: The contractual illusion. *European Journal of Cultural Studies* 13 (4), 495–510.
- Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (1997) Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 72–95.
- Suoninen, Eero & Jokinen, Arja (2005) Persuasion in Social Work Interviewing. *Qualitative Social Work* 4(4), 469–487.
- Suurpää, Leena (2009) (toim.) *Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 27. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf> (Viitattu 3.9.2014)
- Suutari, Minna (2001) Tasapainoilua sosiaalisissa verkostoissa työmarkkinoiden marginaalissa. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 153–186.
- Suutari, Minna (2002) *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 26. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

- Suutari, Minna & Suurpää, Leena (2001) Erottautumista, kiinnikkeitä ja irrallisuutta. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–12.
- Svensson, Njål Petter, Horner-Knight, Sheena, Husebye, Tommy, Muerwald, Sabine & Schaffranek, Jürgen (2003) *Outreach work with young people, young drug users and young people at risk. Emphasis on secondary prevention*. Strasbourg: Pempidou Group, Council of Europe.
- Särkelä, Antti (2001) *Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön*. Tampere: Vastapaino.
- Tolonen, Tarja and Palmu, Tarja (2007) Etnografia, haastattelu ja valta(positiot). Teoksessa Sirpa Lappalainen & Elina Lahelma & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana: lähtökohdista koulutuksen tutkimus*. Vastapaino: Tampere, 89–112.
- Tronto Joan C. (1993) *Moral Boundaries. A Political Argument for an Ethic of Care*. London: Routledge.
- Tuomaala, Salome (2011) *Keskeytyksiä elämässä. Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuppurainen, Simo (2010) Nuorten asenteita työtä, työn sisältöä ja koulutusta kohtaan. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 4, 14–22.
- Turtiainen, Kati (2011) Riippuvuus pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 139–161.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietintö 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> (Viitattu 17.6.2014)
- Twigg, Julia (1999) The spatial ordering of care: public and private in bathing support at home. *Sociology of Health and Illness* Vol 21 No. 4, 381–400.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Siljander & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 126–149.
- Valo, Maarit (2013) *Monografia vai artikkeliväitöskirja?* <http://lehti.yliopistopedagogiikka.fi/2013/04/08/monografia-vai-artikkelivaitoskirja/> (Viitattu 15.8.2014)
- Valtonen, Anu (2009) Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 223–241.
- Vehkalahti, Kaisa & Rutanen, Niina & Lagström, Hanna & Pösö, Tarja (2010) Kohti eettisesti kestävää lasten ja nuorten tutkimusta. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusverkosto /Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 10–23.

- Veijola, Soile (1997) Midaalisia suhteita pelissä ja keskustelussa. Teoksessa Pekka Sul-kunen & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 129–152.
- Vilkko, Anni (1997). *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kertonta ja luenta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkko, Anni (2010) Kohteena koti. Teoksessa Anni Vilkko & Asko Suikkanen & Johanna Järvinen-Tassopoulos (toim.) *Kotia paikantamassa*. Rovaniemi Lapin yliopistokustannus, 11–31.
- Virkki, Tuija (2004) *Vihan voima. Toimijuus ja muutos vibakertomuksissa*. Jyväskylä: Atena.
- Välilä, Outi (2008) Kunnallisen aikuissosiaalityön rajat ja ammattietiikka pitkäaikais-työttömien kohtaamisissa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 175–195.
- Väyrynen, Sanna (2009) Nuorten kokemuksia huumeiden käyttöön puuttumisesta. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 107–123.
- Wahlström, Jarl (2000) Miten olla erilainen aikuinen? Liittoutumisen dilemma nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 221–243.
- Ward, Adrian & Ruch, Gillian & Turney, Danielle (2010) Introduction, Teoksessa Gillian Ruch & Danielle Turney & Adrian Ward (eds.) *Relationship-Based Social Work. Getting to the Heart of Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers, 7–10.
- Weckroth, Klaus (1994): *Minä ja se toinen*. Hämeenlinna: Hanki ja jää.
- Westberg, Annika (2004) Forever Young? Young People's Conception of Adulthood: The Swedish Case. *Journal of Youth Studies* 7(1), 35–53.
- Wrede, Georg Henrik (2011) Esipuhe: Nuorisotyö kulkee aina eturintamassa. Teoksessa Jani Merikivi & Päivi Timonen & Leena Tuuttila (toim.) *Sähköä ilmassa. Näkökulmia verkko-perustaiseen nuorisotyöhön*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 111. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 7–8.
- Wrede-Jäntti, Matilda (2010) *Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv*. Helsinki: Institutet för hälsa och välfärdet.
- Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuoriso. *Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Suomentanut Raija Sironen ja Jussi Tuormaa. Jyväskylä: Gummerus. (Saksankielinen alkuteos: Thomas Ziehen osuus teoksesta Plädoyer für ungewöhnliches Lernen – Ideen zur Jugendsituation, 1982).
- Äärelä, Tanja (2013) Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. *Nuorisotutkimus* 31(2), 43–47.

Osajulkaisut

Luettelo tutkimuksen osajulkaisuista

Juvonen, Tarja (2009) Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja Sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 155–180.

Juvonen, Tarja (2013) Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat sosiaalityön toimijoina*. Tampere: Vastapaino, 327–356.

Juvonen, Tarja (2014a) Fragile Agencies in the Making: Challenges of Independent Living in Emerging Adulthood. *Young. Nordic Journal of Youth Research* 22 (3), 253–269.

Juvonen, Tarja (2014b) Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. *Nuorisotutkimus* 32 (3), 3–16.

Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä

Johdanto

Tarkastelen tässä artikkelissa¹ erilaisia asiakastyöhön kytkeytyviä kontrollin ulottuvuuksia helsinkiläisen etsivän työn ryhmän, Luotsin, työskentelyssä. Kontrollin teema ja kysymykset osana sosiaalialan työn itseyttämisestä ja keskusteluja ovat merkittäviä. Kontrollia sosiaalityössä on tarkasteltu niin yhteiskuntatieteellisten makroteorioiden näkökulmasta kuin yksittäisiin asiakastyön kohtaamisiin liittyvinä kysymyksinä. Suomalaisessa sosiaalityön kontrolliin liittyvässä keskustelussa on nähtävissä eräänlainen kaari, jonka alku voidaan paikantaa 1980-luvulla käynnistyneeseen sosiaalivaltion instituutio- ja professionalismikriittiseen juonteeseen. Siinä sosiaalityö määrittyi lähes yksioikoisesti yhteiskunnalliseksi valtainstrumentiksi, työvoiman uusintamisen ehdoilla toimivaksi kansalaisten normaalistamisen välineeksi (Heinonen 1984, 244; Mäntysaari 1991, 42; 290; Jokinen & Juhila 2005, 290). Tässä keskustelussa yksilökohtaisen sosiaalityön tarkoitusperät tulivat voimakkaasti kyseenalaistetuiksi, eikä sosiaalityön auttamis- ja tukifunktioon kiinnitetty juurikaan huomiota. Sosiaalityö nähtiin yhdenlaisena ”kapitalismin korjauspajana” (Sipilä 1989, 70). 1990-luvulta lähtien sosiaalityön kontrollifunktion tarkastelu alkoi tutkimuksessa ja keskusteluissa vahvemmin kytkeytyä myös asiakastyön mikrorakenteisiin: sosiaalityön käytäntöihin ja asiakasvuorovaikutukseen. (Suoninen & Jokinen 2005; Juhila 2006; Jokinen 2008.) Omassa työssäni tarkastelen sosiaalityön mikrotason prosesseja.

Etsivä työ on ammatillinen työmenetelmä, jota on Suomessa käytetty lähinnä nuoris- ja sosiaalityössä sekä terveydenhuollossa. Etsivässä työssä työntekijät hakeutuvat kohderyhmänsä toiminta- tai elinympäristöön, tässä yhteydessä nuorten pariin kadulle. Simon Bradford (1997, 246–247) kuvailee nuorisotyötä professiona, joka riskinuorten parissa tehtävänä työnä lähestyy sosiaalityötä. Kunnallinen lastensuojelutyö painottuu yksilö- ja perhekeskeiseen työhön, jolloin pyritään auttamaan yksittäisiä perheitä tai perheenjäseniä arkielämän ongelmissa. Etsivän työn strategia

on sen sijaan työskennellä laajemmin nuorisolle merkityksellisten verkostojen parissa. Keskeinen toimintaperiaate on avun tarjoaminen nuorille ilman, että sitä täytyy hakea palvelujärjestelmästä. Nuorten kynnys avun hakemiseen ammattiauttajilta on todettu käytännössä ja osoitettu tutkimuksissa sangen korkeaksi (Nyqvist 1994, 166).

Yhteiskunnallisella tasolla tarkasteltuna etsivä työ määrittyy osaksi ehkäisevää ja rakenteellista sosiaalipolitiikkaa, jonka tarkoituksena on ehkäistä sosiaalisia ongelmia ja edesauttaa turvallisten kasvuympäristöjen kehittämistä. Olennainen osa etsivän työn yhteiskunnallista tehtävää on kentältä nousevan, nuoria koskevan, tiedon välittäminen poliittisille päättäjille, yhteistyökumppaneille ja toiminnan taustaorganisaatioille. Havaintoja nuorten arjesta ja elinolosuhteista pyritään nostamaan yhteiskunnallisen keskustelun piiriin. (*Socialt fältarbete – en definition*, 3–4.) Toinen keskeinen pyrkimys on kartoittaa työntekijöiden asiakaskontaktien ja aluetuntemuksen kautta palvelupuutteita, joita vallitseva auttamisjärjestelmä ei tunnista tai ota huomioon. Nämä tehtävät ovat myös tarkastelemani etsivän työn yksikön, Luotsin, osalta keskeisiä.

Sosiaalinen tilaus etsivälle työlle syntyy usein viranomaisten, kansalaisten tai tiedotusvälineiden ilmaisemasta huolesta, joka koskee nuorten näkyvää ongelma- ja häiriökäyttäytymistä. Huoleen liittyy käsitys siitä, että kyseessä olevia nuoria ei kyetä normaalin viranomaistoiminnan ja työaikojen puitteissa tavoittamaan tai auttamaan. Luotsi-työryhmän perustamiseen vaikutti vahvasti 1990-luvun alkupuolella käyty julkinen ja vilkas keskustelu katulapsista ja nuorten häiriökäyttäytymisestä Helsingin rautatieaseman tienoilla. Sosiaali- ja nuorisotoimen vastaus syntyneeseen huoleen oli kenttäkartoituksen tekeminen Helsingin ydinkeskustassa ja sen liepeillä oleskelevista nuorista. Tehdyssä kartoituksessa nuoria kuvattiin moniongelmaisiksi. Ongelmien havaittiin kytkeytyvän keskeisesti kotiin, kouluun, päihteisiin, mielenterveyteen, rikoksiin sekä oman elämän yleiseen hallitsemattomuuteen. (Ruuskanen ym. 1998, 6–8; Sorsa ym. 2002, 5.)

Kenttäkartoituksen pohjalta Helsinkiin perustettiin elokuussa 1998 kolmen kunnallisen hallintokunnan rahoittamana etsivän työn työryhmä (Luotsi), jossa oli mukana nuorisotyöntekijöitä, terveydenhoitaja, sosiaalialan työntekijä. Luotsin toiminnan tavoitteeksi määriteltiin Helsingin keskustan alueelta syrjäytyneiksi havaittujen tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aktiivinen etsiminen. Työskentelyn lähtökohdaksi asetet-

tiin luottamuksellisen kontaktin saaminen asiakasnuoriin siten, ettei työntekijöillä tulisi olla ennakkotietoa yksittäisistä nuorista, eikä heitä lähestyttäisi ongelmakeskeisesti. Luotsin työntekijöillä ei myöskään ollut lähtökohtaisesti viranomaistoimintaan liittyviä toimenpidevaltuuksia tai kontrollivelvoitetta nuorten suhteen. (Ruuskanen ym. 1998, 6–8; Sorsa ym. 2002, 3.) Luotsin toiminnassa etsivän työn perustana on yksilöllinen tuki asiakasnuorelle. Nuoren tukemisen tavoitteena on luoda edellytyksiä mahdollisimman turvalliselle ja hallitulle arkielämälle.

Etsivässä työssä esiintyy kuitenkin tilanteita, joissa nuorta tukemaan pyrkivä työote ei riitä, vaan kadulla kohdattujen nuorten toiminnalle on selkeästi asetettava rajat ja työntekijän on työskenneltävä kontrolliksi tulkittavalla orientaatiolla. Jarl Wahlström (2000, 241–243) on pohtinut nuorten kohtaamista auttamistilanteissa eräänlaisena erilaisen ”meta-aikuisen” positiona, johon työntekijä asettuu. Tällöin työntekijä kuuluu kyllä selkeästi aikuismaailmaan mutta ei kuitenkaan täysin identifoidu siihen tai asettaudu sen maailman puolestapuhujaksi. Erilaisen aikuisen positioista käsin työntekijä voi haastaa tai auttaa nuorta reflektoimaan käsityksiään aikuismaailmasta ja omasta suhteestaan siihen. Rajapinta nuoren auttamisen ja haastamisen sekä eriateisten kontrolloinnin välillä muodostuu tarkasteluni kannalta kiinnostavaksi.

Artikkelissani analysoin ja jäsenän sitä, millaisia kontrolliksi tulkittavia merkityssisältöjä etsivää työmenetelmää koskevista dokumentoinneista ja tekemistäni kehittämispäivien taltioinneista on paikannettavissa. Kysyn siis, millaisia asiakastyöhön liittyviä kontrollin merkityksiä ja ulottuvuuksia etsivässä työssä rakentuu. Ymmärrän kontrollin tässä tutkimuksessa erilaisina mikrotasoisina, etsivään työmenetelmään ja sen toimintakäytäntöihin liittyvinä intentionaalisina toimintatapoina, jotka kohdistuvat etsivän työn asiakasnuoriin joko suorassa asiakasvuorovaikutuksessa nuorten kanssa, auttamistyön eritasoisena rajaamisena tai liittoutumisena julkiseen viranomaistoimintaan. Kontrollin perusteluna on yleisesti yhteiskunnassa konstruoitu ja eritasoisesti hyväksytty norminmukainen ja ennustettava toiminta, joka on artikuloitunut osaksi työskentelyn, tässä etsivän työn, käytäntöjä, periaatteita ja tavoitteita. Sosiaalisen kontrollin keskeisenä pyrkimyksenä on siten pitää asiakas yhteiskunnan normatiivisessa yhteydessä tai palauttaa hänet siihen. Kontrollina voidaan käsittää esimerkiksi sosialisatio, opetus, vertaisryhmäpaineen aikaansaaminen, yleisen mielipiteen avulla vaikuttaminen tai äärimuotona pakkokeinot

ja rangaistukset. (Sipilä 1989, 63–64; Jokinen 2008, 111; Kyntäjä 2004, 268–270.)

Aineisto ja sen analyysi

Tutkimukseni aineisto koostuu etsivän työn Luotsi-hankkeen dokumentointiin liittyvistä asiakirjoista sekä työryhmän kehittämispäivien nauhoitetuista taltioinneista. Asiakirjoja ovat työryhmän kullekin kuuden viikon työskentelyjaksolle laatimat työsuunnitelmat, kenttälomakkeet sekä yhteenvedot tehdystä työstä. Tärkeimmän ja eniten hyödyntämäni osan aineistoa muodostavat kenttälomakkeet, joihin työryhmä dokumentoi ja analysoi päivittäin kadulla tehtävää asiakastyötä, kohtaamisia nuorten kanssa. Työsuunnitelmat koostuvat työryhmän laatimista tavoitteenasetteluista katutyöskentelylle. Suunnitelma tehdään yleisellä tasolla katutyölle sekä konkreettisten tavoitteiden ja työmenetelmien osalta erikseen kullekin asiakasnuorelle. Yhteenvetoihin kirjataan joitakin määrällisesti mitattavia tekijöitä etsivästä työstä, kuten katutyöajan osuus kokonaistyöajasta tai kohdattujen nuorten lukumäärä. Yhteenvedoissa pohditaan lisäksi työlle asetettujen tavoitteiden toteutumista.²

Valmiin aineiston lisäksi nauhoitin kaksi työryhmän kehittämispäivää, joista hyödynnän tässä vain ensimmäistä. Kehittämispäivillä käsiteltiin muun muassa työryhmän työnjakoa, perustehtävää ja työtä ohjaavia periaatteita. Etsivän työn projektiraportit (Kokkila ym. 1995; Lindgren 1996; Ruuskanen ym. 1998; Sorsa ym. 2002) ovat toimineet tärkeänä taustoituksena käsitykselleni etsivästä työstä. Myös osallistumiseni kahden vuoden ajan Luotsin moni-ammattilliseen hallinnolliseen taustaryhmään on laajentanut ymmärrystäni etsivästä työotteesta. Minulla ei ole sosiaaliryöntekijänä kokemusta etsivästä tai muustakaan tämän tyyppisestä kenttätyöstä.

Artikkelini teoreettis-metodologisena orientaationa nojaudun sosiaalisen konstruktionismin mukaiseen käsitykseen siitä, että todellisuus rakentuu yhteisesti jaettuun kokemukseen perustuen ja että tieto määrittyy kontekstisidonnaiseksi tai vähintäänkin kontekstin huomioonottavaksi (Kuusela 2002; Burr 2003; Heiskala 2004; Jokinen ym. 2004; Parker 2005; Berger & Luckmann 2005; Gergen & Gergen 2007). Tietyn kontekstin rajaama sosiaalinen vuorovaikutus rakentaa tämän kontekstin

puitteissa yksilöille yhteistä kokemuksellista todellisuutta. Tämä sosiaalisen todellisuuden, kokemusten tai erilaisten merkitysten yhteinen jaettavuus ei kuitenkaan ole ristiriidatonta tai ongelmattonta sisällään, saati sosiaalityön käytännöissä. Sosiaalityön konstruoitumista voidaan tarkastella esimerkiksi työntekijän, asiakkaan, yksittäisten työkäytäntöjen tai kontekstin konstruointina (Raunio 2000, 327; Payne 2005, 18–19). Etsivään työhön liittyvän kontrollin voidaan nähdä rakentuvan moninaiseksi erilaisissa asiakastyön vuorovaikutustilanteissa ja merkityksenannoissa. Yksi asiakassuhde saattaa pitää sisällään useammanlaisia kontrollin ulottuvuuksia, jotka kietoutuvat asiakasnuorta tukemaan pyrkivään työskentelyyn.

Hyödynnän aineistoni analyysimenetelmänä teemallista sisällönanalyysiä, jonka avulla luokittelin etsivään työhön sisältyvään kontrolliin liittyviä merkitysisältöjä teemallisiin luokkiin (Tuomi & Sarajarvi 2002, 114–115). Paikansin aineistostani kontrolliksi tulkittavia teemallisia luokkia sen mukaan, miten ne liittyvät työntekijöiden kadulla tapahtuvaan havainnointitehtävään, auttamisen rajojen asettamiseen, nuorten tahdon vastaiseen toimintaan, neuvottelevaan kontrolliin sekä lisäksi liittoutuvaan kontrolliin, jossa etsivän työn tekijät liittoutuvat vahvempaan viranomaistoimintaan. Vahvemalla viranomaistoiminnalla viittaa tässä sosiaali- tai terveystoimen lainsäädäntöön perustuvaan mahdollisuuteen käyttää erilaisia asiakkaisiin kohdistuvia pakkoja ja sanktioita. Kutakin teemallista kontrollin alaluokkaa edustamaan olen valinnut yhden asiakastapauksen,³ jonka avulla havainnollistan ja perustelen kyseistä teemaa.

Katu toimintaympäristönä

Katu nuorten elin- tai toimintaympäristönä sekä paikkana, jossa nuoriin kohdistuva kontrolli ilmenee, voidaan käsittää kovan asfaltin, erilaisten päihteiden, vihamielisten alakulttuurien ja rikosten leimaamana ympäristönä, jossa erilaisia interventioita toteutetaan ja josta nuoret pyritään mahdollisuuksien mukaan ohjaamaan pois. Katu näyttäytyy aikuisille nuoruuden siirtymävaiheissa kielteisenä ja tyhjänä tilana, jota luonnehtii vapaus, mutta myös vastavuoroisesti erilaiset riskit. (Vinum & Nissen 2006.) Ymmärrän kadun laajasti määriteltynä julkisena tilana, kadunkulmina tai aukioina, ostoskeskuksina, pelihalleina, puistoina ja muina

vastaavina tiloina, joissa nuoret voivat kokoontua tai oleskella eripituisia ajanjaksoja. Myös tilapäiset lepäämiseen tai nukkumiseen soveltuvat tilat, kuten rappukäytävät, pankkiautomaattien tuulikaapit tai asemahallit, kuuluvat katumääritelmään.

Pasi Mäenpää (2005, 87) määrittelee anonyymiteetin julkisen kaupunkitilan sosiaalisesti normiksi. Hänen mukaansa anonyymiys ohjaa kaikkea ulkoisesti näkyvää käyttäytymistä ja vuorovaikutusta suurkaupungin avoimissa tiloissa, joissa toisilleen tuntemattomat ihmiset kohtaavat tai paremminkin ovat kohtaamatta jatkuvassa liikkeen virrassa. Luotsin toimintaympäristönä kaupunkitila voidaan nähdä anonyymiydessään ja sisäänrakennetussa välinpitämättömyydessään sosiaalista vuorovaikutusta minimoivana. Etsivän työn lähtökohta tässä suurkaupunkimiljöössä on nuorten anonyymiteettiä kunnioittava. Kiinnostavasti nuoria kuitenkin samalla lähestytään ikään kuin toimintaympäristön vuorovaikutuksen yleistä järjestystä vastaan toimien. Etsivän työn anonyymit palvelut voivat parhaimmillaan toimia yhtenä sillanrakentajana nuorten ja palvelujärjestelmän välillä.

Julkisesta tilasta muodostuu nuorten läsnäolon ja toiminnan kautta heidän omaa tilaansa. Oikeutuksesta olla tässä tilassa käydään kuitenkin monentasoista kamppailua. Sampo Villanen (2008, 66) on havainnut kaikille kuuluvan kaupunkitilan merkityksen pienentyneen Helsingin keskustassa. Tämä johtuu hänen mukaansa yritysten omistukseen kuuluvan kaupallisen tilan lisääntymisestä. Näissä tiloissa toimintaa säätelevät liiketilojen omistajat, joiden etua valvovat, ajoittain näkyvästikin, tehtävään palkatut vartiointiyrietykset. Esa Mäkinen (2007) on pohtinut puolijulkiseen kaupunkitilaan kuten kauppakeskuksiin liittyvää kontrollia. Hänen mukaansa tietyt ihmisryhmät joutuvat kyseisissä tiloissa muita helpommin kontrollin kohteiksi. Tällainen ihmisryhmä näyttäisi olevan myös nuoriso. Mäkinen kytkee kontrollin kohdentumisen nuorison heikkoon yhteiskunnalliseen asemaan. (Mäkinen 2007, 75, 10.) Nuoret eivät kuitenkaan ole täysin keinottomia itseensä kohdistuvan kontrollin suhteen, vaan he keksivät keinoja väistää kontrollia:

Sanoi (vartija /TJ) myös nuorten oppineen nopeasti mihin asti vartijoiden toimivalta ulottuu. Oleilivat nykyisin Makuunin edessä, jolloin vartijoilla ei ole valtuuksia mennä heitä häätämään. (144)³

Christine Vinum ja Morten Nissen (2006) määrittelevät kadun Michel Foucault'ta (1986) lainaten heterotopiaksi eli tilaksi, jossa vallitsee vaihtoehtoinen tai rinnakkainen järjestys, joka ilmentää ja sisältää eräänlaisia toiseuden elementtejä erotteluna muista tiloista. Heterotopialle ominaista on laadullinen vastakkaisuus vallitsevaan normaaliin nähden. Esimerkiksi kadun heterotopiassa tapahtuvan etsivän työn toiminnan periaatteet ja sitoumukset voidaan ymmärtää rinnakkaisiksi tai osin jopa vastakkaisiksi vallitsevalle sosiaali- ja terveystoimen palvelujärjestelmälle. Vastakkaisuus syntyy osaltaan nuorten omien määrittelyiden kautta, jotka etsivä työ on ottanut nuorten kohtaamisen lähtökohdaksi. Etsivän työn tekijät kantavat itsessään tätä ristiriitaa, joka syntyy nuorten määrittelemien hyvään elämään liittyvien ja toisaalta etsivän työn taustaorganisaatioiden työskentelylle asettamien tavoitteiden välille. (Auvinen-Tornberg 2008, 11.) Toinen etsivään työhön liittyvä keskeinen ristiriita liittyy juuri kontrollin harjoittamiseen: millaiset kontrollin ulottuvuudet ja miten toteutuvina voivat olla mahdollisia kadun heterotopiassa.

Kontrolli tehostettuna havainnointina kadulla

Etsivän työn jalkautuminen kadulle tapahtuu konkreettisenä tutustumisena ennalta rajattuun kohdealueeseen. Tällöin havainnoidaan ja tarkkaillaan alueella oleskelevia nuoria ja fyysistä toimintaympäristöä. Havainnoinnin tarkoituksena on yksilöidä työskentelyn kohdenuoret, kerätä tietoa nuorten kokoontumispaikoista, ryhmäytymisestä, aktiiviteeteista sekä nuorille suunnatuista palveluista alueella. (Ruuskanen ym. 1998, 17.) Havainnointitehtävän ohessa työntekijät tulevat nähdyiksi, mahdollisesti kiinnittävät nuorten huomion itseensä ja aloittavat kontaktin ottamisen. Nuorten parissa oleskelevat aikuiset herättävät uteliaisuutta ja nuoret saattavat tulla kysymään työntekijöiltä näiden tarkoituksiperiä kadulla oleskeluun: ”Hei, ootteks te jotain sossuja?” tai ”Lokit! Painukaa vittuun!” (Ruuskanen ym. 1998.) Työntekijöiden läsnäololla on Outi Auvinen-Tornbergin (2008, 11) mukaan jo itsessään ilmapiiriä rauhoittava mutta myös kontrolloiva vaikutus.

Aineistostani erottuu nuoreen liittyviä riskitekijöitä, jotka käynnistävät työntekijöiden kontaktiyhteyksien ja tehostetun havainnoinnin, joka voidaan tulkita myös kontrolloinniksi. Yksi tällainen riskitekijä

on nuoren päihtymystila. Osa Luotsin tuntemista asiakasnuorista on vahvasti kiinni päihteiden käytössä. Luotsin työntekijät seurailevat ja havainnoivat tavallista intensiivisemmin päihtyneitä nuoria ja pyrkivät tarvittaessa varmistamaan heidän turvallisuutensa:

Käytiin jututtamassa tosi nuorta kundia, joka istui nurkassa aika väsyneen oloisena. Kysyttiin onko kaikki okei. Poika kertoi että isosisko on tulossa hakemaan häntä kotiin. Pyörittiin lähistöllä ja ennen kotiin lähtöä käytiin vielä varmistamassa, että hakija on tulossa. Käskettiin pojan yrittää pysyä hereillä, ettei kukaan keikkaa pojan kännyä tai rahoja. Muutama muukin kävi kyselemässä pojan vointia. (120)

Tuntemattoman pojan yksinäinen päihtymystila herätti työntekijöiden huolen ja aiheutti kontaktin ottamisen. Tehostetun havainnoinnin muodossa ilmenevään kontrolliin kytkeytyy tiiviisti huolenpito nuoresta. Otteesta käy myös ilmi, että jotkut kadulla liikkuvista aikuisista pysähtyivät tarkistamaan huonokuntoisen nuoren vointia. Ehkä keskustan katuelämä ei kaikilta osin olekaan pelkkää piittaamatonta ohikävelyä.

Luotsin työskentelyssä toinen keskeinen riskitekijä päihtymyksen ohel-la on nuoren ikä. 12–13-vuotiaat nuoret näyttävät olevan työntekijöiden mielestä liian nuoria kadulle. Mikäli työntekijät havaitsevat toiminta-alueellaan lapsia, he pyrkivät kontaktiin näiden kanssa ja ohjaamaan heitä turvallisesti kotiin:

Tarjosin että ostamme matkaliput kotiin tytöille mutta tytöt ei halunneet koska lippu voimassa vain tunnin (jos ostaa asemalta) ja tytöt eivät selvästi halunneet vielä kotiin. Ajattelivat että voivat pummata... Sanoin että tullaan vielä yöllä katsomaan ovatko päässeet kotiin. (259)

Puuttuminen lasten oleiluun kadulla on määrätietoista mutta kuitenkin hienovaraista. Lapsilta kysellään kotiintuloaikoja ja varmistetaan kotimatkaa. Työntekijät tekevät läsnäolonsa, tarkkailunsa ja huolensa tiettäväksi lapsille. Nuorimmat aineistossani esille tulleet, kadulla oleskelevat lapset olivat 9–10-vuotiaita. Tämän ikäiset lapset esiintyvät aineistoni valossa kadulla satunnaisina piipahtajina. Osa heistä tosin näyttäisi viestivän hyvinkin korostuneesti käyttäytymisellään pyrkimystään olla aikuismaisempia kuin heidän ikänsä edellyttäisi:

Keskusta puolen yön kieppeillä: Vilkasta kaikkialla... Asemalla paljon nuoria, eniten kai afrikkalaisia poikia. Myös n. 10 hengen tiivis aasialaisporukka (poikia). Suomalaisia tyttöjä. Taas se pieni afrikkalaispoika vaaleiden, isompien poikien kanssa. Poika voi olla 10 v.–14-v. – Tupakkia poltteli ja gangstameininkää kävelytyylistä lähtien. (239)

Luotsin työntekijät pohtivat kehittämisspäivillä nuorten ikään liittyvää tukemista, pitäisikö nuoria tukea lapsuuden vai aikuisuuden suuntaan:

...et pitää erottaa se... mihin nuori on valmis ja mihin se kuuluis oikeesti... kuuluksen olla vielä lapsi vai pitäisköhän sen jo oikeesti ruveta itsenäistymään? (K1,5)

Päivi Sinko (2001, 144–145) on pohtinut lapsen osallisuutta ja kompetenssia lastensuojelussa Priscilla Aldersonin (2000) esittämiin ajatuksiin perustuen. Sinkon mukaan lapsen kompetenssista puhuttaessa on huomioitava, että erityisen vaikeissa kasvuoloissa eläneen lapsen kompetenssi saattaa olla parempi kuin vastaavan ikäisen suojuetuissa olosuhteissa eläneen lapsen. Haavoittavissa oloissa elänyt lapsi on todennäköisesti joutunut ottamaan enemmän vastuuta itsestään ja muista, mikä on lisännyt hänen kompetenssiaan enemmän kuin ikä tai vaikka älykkyys. Lapsen kompetenssi vaikuttaa työskentelyprosessiin. Työntekijän ratkaistavaksi jää lapsen kyvykkyyden ja itsemääräämisoikeuden hahmottaminen siten, että lapselle ei esimerkiksi hänen kokemuksensa ja elämänhistoriansa perusteella tuoteta keinotekoista avuttomuutta tai lasta ei sivuuteta häntä itseään koskevassa päätöksenteossa. Etsivässä työssä ei arvioida lasten kompetenssia katuelämään, vaan heitä lähtökohtaisesti ohjataan pois keskustan kaduilta.

Päihdekäyttäytymisen ja iän ohella nuoren sukupuoli on työtä jäsentävä taustatekijä. Etsivän työn kohdenuorissa tyttöjen kohtaamiseen liittyy erityistä huomioitavaa huolta esimerkiksi suojattomuuden ja seksuaalisuuden näkökulmista. Seurusteluun liittyvät kysymykset, ehkäisy, seksuaalinen hyväksikäyttö, rajattomuus sosiaalisissa ja seksuaalisissa kontakteissa tai äitiyteen valmistautuminen ovat joitakin työskentelyn esiin nostamia teemoja. Luotsin toimintapolitiikkana on kannustaa nuoria vastuulliseen seksuaalikäyttäytymiseen ja toisaalta hakemaan ammattiapua hyväksikäyttökokemuksiin liittyen. Luotsin työntekijät havaitsivat asemalla nuorten suomalaistyttöjen olevan kiinnostuneita

ulkomaalaistaustaisista miehistä:

Paljon tummaihoisia kavereita tangolla hengailmassa. Taas uusia pimuja asemalla, melko pikkutyttö meininki. Kova kikatus päällä. Katselivat tummaihoisia miehiä? Myöhemmin nähtiin tytöt juttelemassa kahden vanhemman, tummaihoisen miehen kanssa. (196)

Tyttö kertoi että hänet oli raiskattu... Alkanut viillellä sen jälkeen. Ei ole puhunut raiskauksesta ilmeisesti kenellekään, ei pysty kertomaan. Totesi, että meille oli helppo kertoa koska olemme ventovieraita... Lähti seurastamme vanhemman somppukundin (somalimiehen/TJ) mukaan. Nähtiin myöhemmin asemalla kahden vanhemman miehen seurassa. Äijät kännissä ja toinen äijä taisi yrittää iskeä tyttöä. Toinen mies oli selväpäämpi ja toppuutteli toista. (170)

Tyttöjen kiinnostus itseään vanhempiin ja kulttuuritaustaltaan eroaviin miehiin herättää työntekijöiden huolen monella tasolla. Nuoret saattavat mennä helposti mukaan sellaiseen, minkä seurauksia he eivät kykene ennakoimaan tai arvioimaan. Varhaiset seksuaalikokemukset ja/tai hyväksikäyttö muokkaavat tyttöjen kasvua naiseksi. (Pajunen 2006, 1, 6.) Siirtymä viattomasta ja lapsellisesta flirtistä seksuaaliseen hyväksikäyttöön ei katuypäristössä ole kovinkaan pitkä. Edellä toisessa otteessa erityistä huomiota kiinnittää tytön avoimuus puhua vaikeista henkilökohtaisista, jopa traumaattisista, tapahtumista (raiskaus ja viiltely) täysin vieraille nuorille miehille, vaikka nämä ovatkin Luotsin työntekijöitä. Tapahtuma kuvanee joidenkin nuorten tarvetta jakaa kokemuksiaan aikaan ja paikkaan tai syntyneen kontaktin historiaan katsomatta.

Etsivän työn havainnointivaihe luo pohjaa uusien asiakassuhteiden syntymiselle ja syventymiselle. Katutyö tapahtuu julkisessa tilassa, jossa myös työntekijät joutuvat jatkuvan havainnoinnin ja tarkkailun kohteeksi: mitä ja miten tehdään, kenen kanssa? Katutyö mahdollistuu ainoastaan nuorten luottamuksen varassa. Jotta luottamuksellisuutta syntyisi tai luottamus säilyisi, työskentelyn on oltava läpinäkyvää myös kontrollin osalta. Havainnointivaiheen asiakastyöhön liittyvien kontrollon elementtien on oltava erityisen hienovaraisia, koska niiden kautta työntekijät viestittävät työnsä periaatteita ja laajempia yhteiskunnallisia näkemyksiä esimerkiksi siitä, millainen nuorten käyttäytyminen on sallittua julkisissa tiloissa.

Kontrolli rajojen asettamisena asiakassuhteelle

Etsivästä työstä on löydettävissä työntekijän ja asiakkaan suhteeseen liittyvä jännite, joka kuvaa työskentelyä lähelle päästämisen ja etäisyyden ottamisen rajapinnalla. Kyseessä on työntekijöiden tasapainoileminen ammatillisten työskentelynormien ja persoonan avulla tehtävän kontaktityön vaatimusten välillä (Broadhead 1990, 242–243). Kutsun tätä kontrollin muotoa asiakassuhteelle rajoja asettavaksi kontrolliksi. Siinä on kyse asiakasprosessin kontrolloinnista, jota havainnollistan kuvaamalla työskentelyä Jasmin-nimisen tytön kanssa. Jasmin on lastensuojelun jälkihuollon asiakkaana oleva nuori, jonka kanssa Luotsi on työskennellyt asumiseen, perheeseen, taloudelliseen tilanteeseen ja päihiteisiin liittyvissä kysymyksissä. Jasmin hakeutuu innokkaasti kontaktiin työryhmän kanssa. Hän lähettää tekstiviestejä, soittelee, tulee työryhmän toimistotilojen ovelle sopimatta tapaamisesta ja liittyy mukaan kadulla tapahtuviin asiakastapaamisiin. Luotsin työntekijät ovat paikoitellen rajoittaneet tapaamisten määrää Jasminin kanssa juuri tytön huomattavan kontaktinhakuisuuden takia. Toimintatapana asiakkaan voimakas rajoittaminen ei ole tyypillistä Luotsin toiminnalle. Vuorovaikutus Jasminin kanssa on lisäksi hienoisesti kärjistynyt työryhmän naistyöntekijän, Elisan, osoitettua asiakastilanteessa spontaanisti ärtymystään tytön käyttäytymisen johdosta. Työryhmä kokee pohdinnassaan Jasminin tulleen liian lähelle työntekijää:

Ja pitää rajat sekä ammatillisuus. Ettei tyttö ala pitää Luotseja kavereinaan... Kannattaa miettiä tarkkaan, ettei tyttö ui ”ihon sisälle” liikaa. (32)

Tyttö ei halua millään irrottautua. Metroasemalla huuteli Elisan perään... Lähetteli tapaamisen jälkeen muutaman tekstiviestin. (20)

Lähetetty viesti Jasminille että ei voida tavata tänään, ehdotettu sunnuntaita. Saatu hyvin marittyrimainen vastaus. Soitettu että onko hätä, ei ole mutta puhekin hyvin pettyntyyttä ja ”ei sitten, ei tavata, ei oo väliä” ym. ikävää, miten meillä nyt on aikaa hänelle soitella... Ehdotettu huomista, eipä halua... Lupasimme soittaa. (22)

Jasmin herättää takertumisellaan ja vaateliaisuudellaan työryhmässä keskustelua työskentelyn rajoista ja ammatillisuudesta. Jasmin ilmaisee kenttämuistion kuvauksessa selkeästi (yllä, sivun 22 ote) pettymistään

siitä, ettei tapaaminen työntekijöiden kanssa onnistu. Jasmin myös pyrkii ja ilmeisesti onnistuukin syyllistämään työntekijöitä siitä, että tapaamista ei järjestetä tytön ehdottamana ajankohtana. Jasminin voisi tulkita pitävän Luotsia myös ”seuralaispalvelunaan” (kuvaus kenttämuistiosta/TJ) ollessaan yksinäinen ja seuran tarpeessa:

Jasmin soitti klo 14.30, halusi tavata. Luvattu ilmoittaa myöhemmin ehditäänkö, tehdään suunnitelmat (työryhmän työskentelyn suunnitelma kuudelle viikolle / TJ) ensin. Tyttö että hänellä on levoton olo, ei mitään tekemistä... Jasmin soitti taas klo 16 koska Elisa ei ollut soittanutkaan. Kerroin (Liisa) että emme olleet vielä valmiita, teemme työvuorolistat ja vasta sitten teemme iltasuunnitelman. (49)

Työryhmä osoittaa tässä tilanteessa Jasminille asiakastyön rajat. Työryhmän toiminnan suunnittelu ohittaa työtehtävien priorisoinnissa nuoren tapaamisen. Aineistostani ilmenee, että työntekijä keskustelelee kuitenkin samana iltapäivänä Jasminin kanssa kolme kertaa puhelimesa. Kasvokkaista tapaamista ei kuitenkaan järjestetä. Asiakassuhteen ja nuoren luottamuksen tulkittiin tässä tilanteessa mitä ilmeisimmin kestävän tämän tyyppistä rajoittamista. Työryhmässä pyrittiin Jasminin kohdalla kontrolloimaan sekä asiakassuhteen emotionaalista läheisyyttä että prosessuaalista tiiviyyttä.

Arja Jokisen (2008, 140–141) mukaan sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen asiakastyössä esiin tulevaan kontrolliin on ristiriitaisempi ja moniulotteisempi kuin vastaavasti tukeen, joka näyttäytyy itsestään selvästi asiakastyöskentelyn lähtökohtana. Kontrollin käyttö tulee aina legitimoida, ja se perustuu pääsääntöisesti joko toimivaltaan, joka työntekijällä on tietyn organisaation edustajana tai sitten asiakkaan parhaaksi toimimiseen. Jasminin tapauksessa kyse ei ole suoraan asiakkaan parhaaksi toimimisesta tai legitimoidusta kontrollivelvoitteesta. Työryhmän voi ajatella tulkitsevan nuoren yhteydenoton eräänlaiseksi pelaamiseksi, johon ammattimaisesti toimivien työntekijöiden ei tule lähteä mukaan. Tämän tyyppisen rajojen asettamisen voi toisaalta ajatella edistävän asiakasnuoren omaehtoista elämänhallintaa, mikäli nuori kykenee ymmärtämään työntekijöiden tulkinnan omasta tilanteestaan ja prosessoimaan itsenäisesti omaa toimintaansa. Voidaan silti kysyä, olisiko Luotsin työntekijöiden käsityksiä Jasminin tavasta olla vuorovaikutuksessa työryhmän kanssa tai arvioita hänen tuen tarpeestaan voinut ottaa suoraan puheeksi tytön

kanssa.

Jasminiin liittyy myös toisentyypistä asiakasprosessin ohjailua ja kontrollointia. Luotsin työntekijät ovat pyrkineet tukemaan Jasminia luomaan asiallisen suhteen omaan sosiaalityöntekijäänsä, johon tytöllä vaikuttaisi olevan voimakkaan ristiriitainen suhde:

Tyttö näytti meille tekstiviestejään, joista yhden oli lähettänyt Raija Jaatiselle (Jasminin sosiaalityöntekijä sosiaalitoimistossa/TJ) (allekirjoitus Osaman Biden Laden joka kertoi siinä että tulee asumaan Jaatisen luo pariksi päiväksi). Todettiin ettei ole asiallista lähetellä moisia epäasiallisuuksia. Jaatinen oli sanonut tytölle ettei pelkää mutta ei hyväksy moisten viestien lähettämistä. Olimme samaa mieltä, tällä tavalla Jasmin tekee itsestään pellen. Liisa sanoi että Raija oli halunnut heille erilaisen suhteen ja Jasmin oli mokannut sen ihan itse. Jasmin ei vastaanakaan sanonut. Luulen että tiedosti asian hyvin. (57)

Jasminin suhde sosiaalitoimeen ja sosiaalityöntekijöihin on kenttämuistioista tulkittuna latautunut, kaunainen ja vihamielinen. Tyttö lähettää sosiaalityöntekijälleen uhkaavan sävyisiä tekstiviestejä, kyseenalaistaa hänelle tehtyjä sosiaalihuollon päätöksiä ja välittää muutoinkin uhkan ilmapiiriä sosiaalityöntekijöiden suuntaan. Luotsi pyrkii keskustelemalla tasapainottamaan Jasminin käsitystä sosiaalitoimen ja sosiaalityöntekijöiden toimintatavoista sekä kyseenalaistamaan tytön epäasiallista käyttäytymistä sosiaalityöntekijöitä kohtaan. Luotsin roolin voi nähdä tässä eräänlaisena välittäjänä, nuoren rinnalla kulkijana. Olemassa olevan kontaktin avulla Luotsin työntekijät selventävät nuoren toimintaa sosiaalitoimelle ja vastavuoroisesti sosiaalitoimen käyttäntöjä asiakasnuorelle. Nuoriso- ja sosiaalitoimen välimaastossa näyttäisi olevan tarvetta etsivän työn kaltaiselle toiminnalle, joka kykenee vastaanottamaan ja suodattamaan nuorten torjunnan, testaamisen ja vaativuuden sekä lisäksi madaltamaan nuorten kynnystä asioida julkisen auttamisjärjestelmän palveluissa (Huhtajärvi, 2007).

Kontrolli toimimisena nuoren tahdon vastaisesti

Etsivässä työssä kontrolli pakkoa muistuttavana toimintatapana nousee esiin asiakastilanteissa, joissa työntekijälle ei näyttäisi jäävän toisin toimi-

misen mahdollisuutta. Pakkotoimenpiteiden yhteydessä keskustelu siirtyy luontevasti auttamistyön etiikkaan ja asiakkaan itsemääräämisoikeuteen ja integriteettiin. Yleisesti viranomaisten toteuttamia pakkotoimenpiteitä on perusteltu ja oikeutettu sillä, että asiakas ei ole kykenevä tekemään itsensä kannalta järkeviä päätöksiä, jolloin viranomaiset tekevät päätökset asiakkaan puolesta. Lisäksi asiakkaan oman tai asiakkaan toiminnan seurauksena muiden ihmisten hyvinvoinnin vakava vaarantuminen mahdollistaa pakkotoimenpiteet. (Blennberg 2005, 194–195; Raunio 2004, 88–91.) Luotsin työssä suoran kontrollin käyttämisen ja nuoren tahdon vastaisesti toimimisen perusteluksi jää pääsääntöisesti nuoren hyvinvoinnin turvaaminen tilanteessa, jossa hänen ei koeta kykenevän tekemään itseään koskevia järkeviä päätöksiä ja hänen hyvinvointinsa vaarantuu.

Seuraavassa aineisto-otteessa on kyse konkreettisesta, nuoren terveyteen liittyvästä vaaratilanteesta, jossa Luotsin työntekijät kutsuvat ambulanssin päihtyneelle asiakasnuorelle:

Joel... tuli metrikselle (metroasemalle / TJ) joidenkin meille vieraiden tyttöjen saattamana todella sekaisin kavereiden kannattelemana. Yritimme ottaa pojalta kotitietoja. Ei irronnut. Oksensi kaksi kertaa. Oli lähes tiedoton välillä. (34)

(Liisa) soitti toisen kerran 112... Totesi olevansa terveydenhoitaja ja että poika todella huonossa kunnossa. Ammatti-ihmisenä toivoo että amppari (ambulanssi/TJ) tulisi paikalle pian, poikaa ei voi jättää kenenkään vieraan ihmisen vastuulle... (34)

Työntekijät ohittavat Joelin itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen toimintaperiaatteena tilanteessa, jossa poika on voimakkaasti päihtynyt. Joel viedään sairaalapäivystyksen ensiapuun kaoottisesta tilanteesta. Tämän jälkeen Luotsin työpari joutuu perustelevaan toimintaansa läsnä oleville nuorille:

Pojat ulkona rivissä odottelemassa. Ensin pientä ivailua kuka ambulanssin soitti. Todettu että me (Luotsin työpari/TJ). Liisa kertoi lapsukaisille että 10 vuoden aikana 5 nuorta kuollut. Ketään ei jätetä yksin ulos heitteille. Liisa kertoi että olemme kuulleet monen nuoren pelastaneen toisen hengen vastaavassa tilanteessa... Liisa kysyi kuka nyt olisi kantanut Joelin kotiinsa ja ottanut vastuulle, oksentaako yöllä henkitorveensa. (34)

Nuoret kyseenalaistavat ivaillen Luotsin työntekijöiden päätöksen hankkia apua Joelille (ambulanssin tilaaminen). Nuorten näkökulmasta Luotsin avunpyyntö voidaan tulkita Joelin luottamuksen pettämisenä ja ”vasikoimisena”. Työntekijät päätyvät otteessa nuorten voimakkaaseen vastuuttamiseen. Toimintatapaansa he perustelevat omalla aikaisemmalla kokemuksellaan vastaavista tilanteista, joissa nuoren terveys on ollut vaarassa. Terveysthuollollinen näkökulma kytkeytyy vahvasti toiminnan perusteluksi. Tilanteessa voidaan nähdä myös kasvatuksellinen näkökulma. Työntekijät viittaavat siihen, ettei ketään jätetä heitteille ja että vastaavassa tilanteessa nuoret ovat aiemmin auttaneet toisiaan kutsumalla apua. Työntekijän vahva ja vastuuttava puheenvuoro sekä käytännön toiminnan esimerkki antavat nuorille toimintamallin ääritilanteeseen, jossa on luotettava ja turvaututtava ammattilaisten, tässä tilanteessa terveydenhuollon apuun.

Koska Joelin kohdalla kyseessä oli välitön uhka nuoren terveydelle, työntekijät kokivat voivansa ilmoittaa havaintonsa itsenäisesti nuorelta lupaa kysymättä muille viranomaisille, tässä terveydenhuoltoon. Myös lastensuojelulaki velvoittaa työntekijöitä toimimaan, kuten työryhmä kehittämispäivillään määrittelee:

Ja myöskin sitten, jos on... jollain asialla on välitön uhka nuoren terveydelle kautta edulle niin silloin asian voi ilmoittaa eteenpäin itsenäisesti. Eli tässä tuli mieleen tämä juuri tämmöset pikaisia toimenpiteitä vaativat terveysriskeihin kuuluvat asiat eli, jos nuori on selkeästi niinkun meidän mielestämme hengenvaarassa tai hänen turvallisuus ei ole taattu niin silloin jo lastensuojelulakikin velvoittaa meitä toimenpiteisiin. Eli silloin me voidaan arvioida tilanne ja toimia myöskin itsenäisesti... tietoa viedään eteenpäin. (K1,1)

Toimintatavan poikkeuksellisuus, toimiminen nuoren tahdon vastaisesti ja tarve perustella sen vaihtoehdottomuutta tulee esiin myöhemmin keskustelussa Joelin kanssa:

Joel – Kysytty onko meille vielä vihainen. Totesi, että ei oikein tiedä. Kerrottu että siinä kunnossa / tilanteessa emme voineet oikein muutamaakaan tehdä. Kohautteli hartioitaan. Kerrottu että olemme valmiita keskustelemaan tapahtuneesta, mikäli poika haluaa. (151)

Poika oli melko vaikeana. Ei ollut juttutuulella, mutta ei lähtenyt karkuunkaan... Muistetaan että ei liikaa pungeta. Poika ei kuitenkaan tunnu karttelevan meitä, koska jäi vähän matkan päähän meistä hengaillemaan. (152)

Katkelman perusteella tulkitsem, ettei Joel ole varauksetta hyväksynyt työntekijöiden toimintaa. Hän on kuitenkin passiivisesti valmis kuuntelemaan työntekijöiden perusteluja. Työntekijöiden kontakti Joeliin ei missään vaiheessa aineistoani syventynyt luottamuksen asteelle. Poika kartteli työntekijöiden kontaktiyrityksiä ja oli satunnaisissa kohtaamistilanteissa pidättyväinen ja varautunut. Joelin suhtautuminen voidaan tulkita myös vallan käyttämiseksi työntekijöitä kohtaan, kun hän kieltäytyy kontaktista. Outi Auvinen-Tornberg (2008, 45) analysoi vuorovaikutusta kadulla: ”nuoret käyttävät ajan, tilan ja vapaaehtoisuuden suomaa valtaa ja vallinnanvapautta suhteessa työntekijään, he joko hyväksyvät tai hylkäävät työntekijän tarjoaman kontaktin.” Joelin läsnäolo kadulla ja työntekijöiden huomioid häneestä ovat nuoren vastustuksesta huolimatta vahvasti läsnä aineistossa, samoin otteesta ilmenevä työntekijöiden tasapainoilu luontevan kontaktin ottamisen ja eräänlaisen kontaktiin tunkeutumisen välillä. Haldis Hjort (1995, 29) kuvailee vastaavaa tilannetta siten, että ”on juostava sellaisen nuoren perässä, joka on ottamassa yliannostuksen, ja yhtä selvästi hänen on annettava olla rauhassa, silloin kun hän on pirteä ja haluaa eroon työntekijästä. On kyse sensitiivisestä tilanteen ja asiakkaan arvioinnista, pienistä vivahteista.”

Kontrolli neuvotteluna

Etäisessä asiakassuhteessa suora kontrolli määrittyy lähes poikkeuksetta kielteisesti, eikä asiakas tulkitse sitä tueksi. Jokinen (2008, 143) kytkee tuen ja kontrollin kysymyksen asiakastyön vuorovaikutusprosessiin. Tuki ja kontrolli saavat merkityksensä asiakkaan ja työntekijän välisen suhteen laadun mukaan. Kaarina Mönkkönen (2001a, 2001b) on analysoinut dialogisen vuorovaikutuksen ulottuvuuksia asiakassuhteissa. Dialogisen asiakassuhteen keskeisinä piirteinä voidaan Mönkkösen (2001b, 444) mukaan nähdä asiakkaan ja työntekijän välinen tuttuus, vastavuoroisuus, kommunikaatio, sitoutuminen, dialogiin haastaminen, arvostus ja vastaaminen. Mönkkönen (2001a, 135–138) korostaa asiakastyön ja

nuoren kasvattamisen responsiivisuutta sekä aikuisen vastuuta vastata, ohjata, neuvoa, ottaa kantaa konkreettisesti nuorelle.

Tulkitsen seuraavassa otteessa työntekijän ja nuoren välillä olevan läheisyyttä, luottamusta ja dialogista vuorovaikutusta jopa niin, että työntekijä voi suoraan ohjeistaa nuoren toimintaa:

Nadja soitti. Kertoi että ei mene huomenna Heseen (Hesperian sairaala/TJ). Kysytty onko nyt parempi olo. Kyllä hieman. Tyttö totesi että on menossa maanantaina lääkäriin ja puhuu asiasta siellä. Muistutettu että ottaa heti yhteyttä lääkäriin, kun tulee sellainen olo että sitä tarvitsee. Lupasi tehdä niin. Kerrottu että koko viikonlopun on yksi pari töissä, voi siis soittaa meidät tueksi sairaalaan mennessä. Oli mielissään. ...Korostettu että pitää huolta itsestään ja omasta terveydestään. Nadja totesi että hänen piti tänään lähteä dokaamaan. Todettu, että tyttö täysi-ikäinen ja päättää omista asioistaan. Tässä tilanteessa tosin kiellän Nadjaa juomasta. Oli samaa mieltä. Kysytty haluaisiko nähdä tänään. Sovittu tapaaminen 19 Kampin metriksele. Myöhemmin soitti ja totesi, että ei jaksa tavata. Ehdotettu, että jos sellainen olo, niin lähdetään sairaalaan. (49)

Vietiin Nadja Heseen. Menomatalla tyttö erittäin hiljainen... Hesessä Nadja pääsi osastolle sisään, josta tyttö erittäin helpottunut. Kiitti meitä kovasti tuesta ja siitä että lähdimme saattamaan. (50)

Nadja asuu nuorille tarkoitetussa kuntoutuskodissa ja voi psyykkisesti ilmeisen huonosti. Työntekijä kuvaa otteessa, kuinka Nadja pohtii illanviettoa ja juomaan lähtemistä siitakin huolimatta, että hänellä on alkamassa hoitajakso sairaalassa seuraavana päivänä. Katkelmasta välittyä työntekijän huoli Nadjan terveydentilasta ja peruuntuvasta sairaalajaksoista, vaikka Nadja kertoo työntekijöille voivansa ”hieman paremmin”. Työntekijä pyrkii varmistamaan, että Nadja saa tarvitsemansa avun eikä jää tilanteessa yksin. Otteessa (49) oleva työntekijän viittaus nuoren täysi-ikäisyyteen voidaan tulkita nuoren vastuuttamiseksi: Nadjan kuuluu ja hän pystyy täysi-ikäisenä päättämään asioistaan järkevästi. Tämän todettuaan työntekijä kuitenkin kieltää Nadjaa juomasta, koska päihteiden käyttö oletettavasti heikentäisi hänen vointiaan.

Vastuuttaminen ei Nadjan kohdalla yksinomaan riitä työskentelyn ohjenuoraksi, vaan työntekijä ryhtyy ensimmäisen otteen lopussa uudelleen ohjeistamaan tilannetta: Nadjalle ehdotetaan sairaalaan lähtemistä. Työntekijä siirtyy siten voimakkaammin kantamaan vastuuta nuoren

tilanteesta. Kontrolli ja vallankäyttö ilmenevät tällä tavoin vastuunottona täysi-ikäisestä asiakasnuoresta. Puuttuminen tapahtuu nuorta kuullen ja yhdessä neuvotellen. Kaarina Mönkkösen mukaan (2001a, 137) nuorten kanssa työskentely tuo väistämättä mukanaan myös sosiaalisen vaikuttamisen, johon liittyy sekä valtaa että vastuuta. Dialogisuus ja valta eivät ole toisensa poissulkevia, mikäli valta näyttätyy vastuuna toisesta.

Luotsin työpari saattaa Nadjan sairaalaan, jonne hänet otetaan hoidettavaksi. Nuorelle ei lopulta tarjota vaihtoehtoja, mutta hoitoon lähettäminen tapahtuu hänen kanssaan yhteisymmärryksessä, neuvotellen, ja päätös on helppotus Nadjalle itselleenkin. On uskottavaa, että Nadjalle jää tilanteesta kuulluksi tulemisen kokemus. Tässä tilanteessa työntekijöiden kontrolloinnin puuttumisen voisi tulkita jopa välinpitämättömyydeksi, kun sen nyt voi nähdä viestittävän Nadjalle työntekijöiden välittämistä sekä sitoutumista hänen hyvinvointiinsa. (Jokinen 2008, 135, 141). Tilanteeseen liittyy kontrollin ohella myös nuoren kannattelua. Työntekijä muistuttaa Nadjalle, että työryhmä työskentelee viikonloppuna ja he ovat tavoitettavissa ja tukemassa, mikäli nuoren pahoinvointi lisääntyy. Työntekijät kannattelevat Nadjaa tilanteessa, jossa hänen ahdistuksensa on muuttumassa sairaalahoitoa vaativaksi. Hämmentävää tilanteessa on se, että Nadja tukeutuu Luotsin työntekijöihin vaikka asuukin kuntoutuskodissa, jossa nuori voi keskustella tuntemuksistaan joko kasvokkain työvuorossa olevan tai puhelimitse päivystävän henkilökunnan jäsenen kanssa. Luotsin työskentelyn voi siten tulkita täydentävän ja osin paikkaavankin nuorille suunnattuja mielenterveyspalveluja.

Kontrolli liittoutumisena muuhun viranomaistoimintaan

Etsivässä työssä päädytään ajoittain tilanteisiin, joissa oma keinovalikoima ei riitä. Osa asiakasnuorista tarvitsee vahvempaa rajoittamista ja vankempia tukimuotoja kuin mitä vapaaehtoiseen auttamissuhteeseen nojaava työskentely voi tarjota. Alaikäisten lasten ja nuorten osalta lastensuojelulaki määrittelee lastensuojelutyön puitteet ja toimintavaltuudet: lastensuojelun sosiaalityöntekijöille on delegoitu yhteiskunnallista valtaa, jota tulee tarvittaessa käyttää lapsen edun turvaamiseksi. (Sinko 2004, 63.) Lastensuojelulaki säättää eri viranomaistahoille veloitteen tehdä lastensuojeluilmoitus kohtaamastaan lapsesta, joka voi huonosti. Lastensuojelun

tarpeesta ilmoittamisen velvoittavuus on muista salassapitovelvoitteista huolimatta vahva. (Taskinen 2007, 30–31.) Myös etsivällä työllä on selkeä velvoite olla yhteydessä lastensuojeluun alaikäisten asiakkaiden asioissa, mikäli lastensuojeluilmoitukseen on aihetta.

Seuraavaksi käsittelemme etsivän asiakastyön toimintaperiaatteita ja viranomaisroolia silloin, kun työntekijät työskentelevät liittoutuvan kontrollin kehyksessä. Ramonaa ja Annaa koskevassa tilannekuvauksessa työntekijät yrittävät saattaa vastentahtoiset nuoret kontaktiin sosiaaliviranomaisten kanssa. Asiakastyön prosessi käynnistyy akuuttina huolena Ramonan ja Annan voimakkaan päihitymyksen ja huolta herättävän käyttäytymisen takia. Työskentely tyttöjen kanssa kestää ajallisesti kolme päivää. Lähtötilanteessa Luotsin työpari paikantaa tytöt istumassa suuressa, epämääräisessä porukassa aseman rappusilla:

Piikkitikukka eli Ramona oli ihan tööt, silmät seisoi päässä ja hitaat refleksit... ranne sidottu, iho raavittu... Oli silti heti valmis keskustelemaan kanssamme... Yritti kääriä sätkää sanomalehdestä. Tumppassi savukkeen käteensä. (259; 264)

Huomasimme että on (Ramona/TJ) sekaisin. Kertoi vetäneensä jotain (käytäneensä huumausaineita/TJ), mutta ei kertonut mitä. Oli juonutkin ja kaljan osto mielessä... Paikalle saapui pian Anna-kaveri, joka oli selvemmän, lähes selvän oloinen ja hyvin reipas puheissaan ja otteissaan, jopa rietas välillä. (264)

Kenttämuistiinpanojen mukaan kontakti tyttöihin käynnistyy asemalla, jossa Ramona kertoo avoimesti elämästään: kotioloistaan, perheestään, tekemistään rikoksista, tulevaisuuden työpaikkatoiveistaan ja lastensuojelun asiakkuudestaan. Keskustelun kuluessa Luotsin työntekijöille ulkonäöltä tuttu mies tulee kättelemään tyttöjä ja tytöt kertovat saavansa mieheltä hasista.

Tilanne asemalla on työntekijöiden kuvausten perusteella jatkuvasti muuttuva: tytöt päihytyvät tai selviävät ja säntäilevät vuoron perään sinne tänne:

Ohikulkeva pulinainen kehotti Ramonaa menemään parturiin. Johan tuli fleguun liikettä. Kääri hihojaan ja lähti haastamaan riitaa naisen kanssa. Anna yritti tynnyttellä ja huusi, että älä ny mee sinne riiteleen. Vartijat tulivat paikalle kuin tilauksesta ja erottivat riitapukarit. Nainen ja mukana seurannut tenuremmpi sai

passituksen ulos. Ramona ja Anna saivat armon ilmeisesti meidän läsnäolomme vuoksi. (265)

(Ramona/TJ) ehdotti Annalle että hyppäävät asemahallin portaat alas tunneliin (!). Ehdotimme vielä kerran Fenixia (nuorisoasiainkeskuksen ylläpitämä kahvila/TJ) selvittääksemme päät. Anna olisi lähtenyt, mutta ei saanut Ramonaa mukaansa. (265)

Asetelma oli päinvastainen kuin eilen. Anna riehakkaasti päihtynyt, Ramona täysin flegmaattinen... Annalla kova meno päällä. Pummaili ohikulkijoilta rahaa ja tupakkaa... Ramona nojaili seinään täysin välinpitämättömänä.. Kieltäytyi avusta johon sisältyy nimen kertominen. (266)

Otteita lukiessa herää kysymys siitä, eikö tyttöjen tilanne olisi jo edellyttänyt vahvempaa puuttumista. Etsivän työn toiminta-ajatuksena on kuitenkin olla kiirehtimättä ja asettamatta vaatimuksia nopeammin kuin nuoren luottamus kasvaa. Luottamuksellista asiakassuhdetta ei voi pitää itsestään selvänä työskentelyn lähtökohtana, vaan se nähdään vähitellen lisääntyvänä elementtinä, hyvän työskentelyn tuloksena. (Särkelä 2001, 34.) Toisaalta pakkotoimenpiteet julkisella paikalla kostautuvat todennäköisesti työntekijöille asiakasnuoren ja laajemminkin asemalla oleskelevien nuorten luottamuksen menettämisenä. (Hjort 1995, 23.) Ramonan ja Annan jatkaessa päihtynyttä odysseaansa asemalla alkaa työntekijöille kuitenkin olla selvää, ettei etsivän työn kontaktiin hakeutuva, vapaaehtoisuuteen perustuva ja muutoksen motivointiin pyrkivä työote riitä vastaamaan tyttöjen käyttäytymisen herättämään huoleen.

Luotsin työntekijät alkavat konsultoida erilaisia yhteistyötahoja, muun muassa Helsingin sosiaalipäivystystoimistoa ja aseman poliisia, voidakseen ohjata tyttöjä eteenpäin palvelujärjestelmässä. Kontakti- ja motivointivaiheesta siirrytään suoran viranomaistoiminnan valmisteluun. Työntekijät eivät periaatteessa halua toimia ilman nuoren hyväksyntää toimenpiteille. Mikäli nuori vastustaa lastensuojelun kytkemistä työskentelyyn, työntekijöiden ammattitaito ja motivointikyvyt joutuvat koetukselle. Työryhmässä toivotaan nuoren kuitenkin lopulta ymmärtävän oman etunsa ja suostuvan yhteistyöhön:

Ja sitten tää yks tärkeä, että jos nuoren etu ja turvallisuus vaatii, voi asian kertoa eteenpäin. Ensisijainen lähtökohta on se, että yhteisestä sopimuksesta nuoren

kanssa. Eli sitä pyritään heti ensimmäisenä selvittää nuoren kanssa, että antaako hän luvan. Jos meidän mielestä hänen... etunsa ja turvallisuutensa... Monesti se on terveydellisiin asioihin myös liittyvä asia niin saatais nuoren kanssa sovittua eli häneltä lupa viedä asia eteenpäin ja se on sitten taas meidän ammattitaitoa, jos nuori kieltäytyy niin saada... nuori motivoitumaan siihen, että ja ymmärtämään se, että hänen etunsa ja turvallisuutensa vaatii asian eteenpäin viemistä. (K1,1)

Luotsin työskentelyn periaatteisiin nojautuen työntekijät kertovat Ramonalle ja Annalle yhteydenotoistaan muihin viranomaisiin. Anna reagoi tietoon suuttamalla ja haukkumalla voimakkaasti työntekijöitä sekä ryntäämällä pois tilanteesta. Ramona suhtautuu asiaan rauhallisemmin mutta korostaa pärjäävyyttään ja sitä, ettei tarvitse apua. Luotsin työntekijät keskustelevat Ramonan kanssa poliisipartion kutsumisesta noutamaan hänet poliisiasemalle sekä sosiaalipäivystyksen kytkemisestä työskentelyyn. Ramona suostuu tähän ja tilanteen selvittelyä jatketaan aseman poliisissa, jossa hänen henkilöllisyytensä selviää.

Sosiaalipäivystyksen työntekijöitä odotellessa Ramona kertoo Luotsin työntekijöille lisää elämästään ja työntekijät motivoivat häntä ottamaan apua vastaan. Sosiaalipäivystyksen työntekijöiden saavuttua aseman poliisin tiloihin Ramona kieltäytyy kertomasta heille itsestään. Lastensuojelulain velvoittamana Luotsin työntekijät kertovat Ramonan kuullen sosiaalipäivystyksen työntekijöille hänen tarinansa:

Liisa yritti saada tytön itse kertomaan miksi Luotsi ollut niin huolissaan tytöstä... Sossut (sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijät / TJ) selitti tytölle suurin piirtein niin, että Liisan pitää kertoa lain mukaan heille, mitä kuullut. Tyttö ei kertonut, jolloin Liisa kertoi asiat suoraan... (271)

Sosiaalipäivystyksen työntekijät ikään kuin pelastavat Luotsin työntekijöiden ammatilliset kasvot velvoittamalla heitä kertomaan kuulemansa. Luotsin työntekijöiden ei tarvinnut olla aloitteellisia Ramonan luottamuksen rikkomisessa, vaan heille ei jäänyt muita toimintavaihtoehtoja. Asiakastilanne päättyy Luotsin osalta siihen, että Ramona lähtee sosiaalipäivystyksen työntekijöiden mukaan. Ramonalla ja Annalla ei lopulta olisi ollut mahdollisuutta jatkaa oleskeluaan asematunnelissa. Heidät oli paikannettu Luotsin toimesta, ja huolen piiriin oli kytketty myös muita toimijoita: sosiaaliviranomaiset ja poliisi.

Kontrolli – väistämätön osa asiakastyötä

Kontrolli tai sen puuttuminen lasten ja nuorten kanssa työskennellessä herättää monenlaisia ajatuksia. Kontrollin käyttöön asiakastyössä liittyy vaikeita päätöksiä ja se on monesti ”ei kenenkään maata”. Kontrolli saattaa näyttytyä ilmassa leijuvana uhkana, joka halutaan sulkea oman toiminnan tai toimipisteen ulkopuolelle. Tuen ja kontrollin välimaastoon sijoittuvat myös erilaiset yhteistyön pulmat, ristiin menevät odotukset, erilaiset positioiden määritykset, turhautumiset, uhkat ja pettymykset. (Peltonen, 1995, 261.) Vaikka kontrolli pyrittäisiin ajatuksellisesti tai toiminnallisesti sulkeistamaan työskentelystä, eritasoisia kontrollin ja vallan elementtejä on tunnistettavissa myös työotteissa, joissa pyritään toimimaan asiakaslähtöisesti, asiakkaan toiveista ja tarpeista käsin. Edes työntekijöiden asiakkaita seuraileva ja havainnoiva työote ei ole kontrollin näkökulmasta neutraalia vaan pitää sisällään nuorten luokittelua ja tarvittaessa aktiivista puuttumista.

Karen Healy (2000, 74–76) määrittelee, että valta ja sen yhtenä konkreettisena ilmenemismuotona asiakaskontrolli on väistämätön osa asiakastyötä. Jälkistrukturalistinen teoria kyseenalaistaa asiakastyön lähtökohdan, jossa työntekijän ja asiakkaan äänet olisivat rinta rinnan, vallasta vapaassa keskustelussa. Se päinvastoin rohkaisee asiakastyön käytäntöihin liittyvän vallan jatkuvaan paljastamiseen. Teorian mukaan auttamistyössä ei voi välttää vallan käyttöä, mutta sen perusteltavuutta, humanisuutta ja oikeudenmukaisuutta voidaan lisätä. Työntekijän vallan vähentäminen ei siis ole pääasia. Tärkeämpää on toiminnan läpinäkyvyys ja yhteistyö niiden reunaehtojen puitteissa, joita yhteiskunnan viranomaistoimintaa säätelevä lainsäädäntö asettaa. Klaus Weckrothin (1994, 63–64) mukaan asiakastyö voi lähteä asiakkaan tarpeista vain tiettyyn rajaan saakka: ”Asiakastyö lähtee niistä asiakkaan tarpeista, jotka laki, ammattietiikka tai muu yhteiskunnallinen moraalikatsoo asialliseksi tai oikeutetuksi, sanalla sanoen hyväksi tarpeiksi.” Asiakkaalla tulisi kuitenkin olla oikeus tietää, mitä työntekijä on asiakassuhteessa kykenevä ja velvollinen tekemään sekä mitä asiakkaalta odotetaan.

Healy (2000, 75) haastaa auttamistyöntekijät tunnistamaan ihanteellisen asiakassuhteen rajat. Ammatillisten raja-aitojen madaltaminen suhteessa asiakkaaseen, esimerkiksi asiakastyön kontrollifunktion kieltämisenä, voi hankaloittaa työntekijän kykyä pysyä asiakkaan ”systeemin”

ulkopuolella. Myös etsivässä työssä suhtautuminen asiakaskontrollin eri muotoihin on tärkeää. Työntekijöille saattaa syntyä voimakas veto tai halu samaistua asiakasnuorten maailmaan juuri kontaktinottamisen ja kontaktien säilyttämisen näkökulmasta, ja kontrolli tulee lähtökohtaisesti tulkituksi hyvään asiakassuhteeseen kuulumattomaksi piirteeksi. Työntekijöiden oletetaan kuitenkin aidosti edustavan omaa aikuisen maailmaansa ja ammattilaisen näkökulmaansa. Kuten artikkelini tulosluvussa on kuvattu, työskentelyn kuluessa asiakasnuoren toimintaa ja valintoja joudutaan kyseenalaistamaan, ja nuorta lähestytään tarvittaessa myös kontrolloinnin ja rajoittamisen näkökulmista. Nuoren toiminnan kontrollointi ei aina liity pelkästään nuoren omaa elämää koskeviin valintoihin. Se liittyy myös asiakasprosessin ohjailuun. Osalla asiakasnuorista on puolestaan valtava tarve aikuisen, tässä yhteydessä työntekijän, huomiolle ja läsnäololle. Kysymykset auttamistyön rajoista etäisyyden ja läheisyyden ristipaineissa aktualisoituvat näissä kohtaamisissa.

Sopivan emotionaalisen etäisyyden säilyttämisessä asiakkaisiin on laajemmin tarkasteltuna kyse yksittäisen työntekijän tai työryhmän kyvystä työskennellä ammatillisesti. Asiakkaan ja työntekijän näkökulmat eronnevat väistämättä ongelmatilanteissa toisistaan. Näkökulmien eroavaisuutta voidaan pitää jopa hyvän asiakassuhteen peruselementtinä, koska vain erilaisten näkökulmien kautta ongelmanmäärittely ja ratkaisujen löytyminen mahdollistuvat. Kyetäkseen ymmärtämään asiakasta työntekijän tulisi ensin ottaa vastaan asiakkaan näkökulma. (Särkelä 2001, 30, 41–42.) Parhaimmillaan näin tapahtuukin, esimerkiksi luokittelemassani neuvottelevassa kontrollissa, jossa asiakasnuoren on vaikeassa elämäntilanteessa mahdollista neuvotella työntekijöiden kanssa toiminta- ja ratkaisuvaihtoehtoja.

Kontrollin viitekehys eroaa selvästi etsivän työn lähtökohdista, joita ovat luottamus, kunnioitus sekä nuoren päätäntävalta itseään koskevissa asioissa. Kontrolli voidaan nähdä sisäänrakennettuna osana etsivää työtettä ja asiakasvuorovaikutusta aina neuvottelevasta kontrollista pakkoa muistuttaviin, nuoren tahdon vastaisiin toimenpiteisiin. Lisäksi etsivän työn asiakaskontrolli saa yhteistyökumppaneiden kanssa liittoutuessaan uudenlaisia ulottuvuuksia. Liittoutuvan kontrollin taustalla on nähtävissä etsivän työotteen keinottomuus ratkaista esimerkiksi lastensuojelullisia toimenpiteitä edellyttäviä asiakastilanteita. Etsivään työhön paikantuva kontrolli murtautuu useasti toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi tilanteissa,

joissa työntekijöillä ei näyttäisi olevan toisin toimimisen mahdollisuutta. Tasapainoilu nuoren itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen ja erita-
soisen kontrolloinnin välillä muodostuu etsivässä työssä monimutkai-
seksi ammatilliseksi harkinnaksi ja päätöksenteoksi erityisen vaativassa
toimintaympäristössä, kadulla.

Viitteet

1. Artikkelin perustuu 10.6.2009 Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa hyväksytyyn ammatilliseen lisensiaatintyöhöni *Kontrolli ja nuorten kanssa tehtävä etsivä työ*. Lisäksi artikkelin taustalla ja eräänlaisena esityönä on edellä kuvattuun aineistoon perustuva julkaisematon, laajempi ja keskeneräinen monografia, jossa olen tarkastellut etsivää työtä nuorten syrjäytymisen ja osallisuuden näkökulmista. Osa tuosta käsikirjoituksesta on julkaistu artikkelina: Juvonen, Tarja (2005) Osallisuuden kytkenä etsivään työhön – katunuoret. Teoksessa Timo Kopomaa & Tero Meltti (toim.) *Kaupunkisosaalityötä paikantamassa*. Helsinki: Yliopistopaino, 37–54.
2. Aineisto muodostuu kokonaisuudessaan 251 sivusta (A4) koneella kirjoitettua tekstiä. Tästä sivumäärästä työsuunnitelmia on viisi sivua, varsinaisia kenttälomakkeita 182 sivua, yhteenvetoja 31 sivua sekä kehittämispäivien taltiointeja 33 sivua. Kenttämuis-
tiot ovat ajalta 21.10.2002–23.2.2003 ja kehittämispäivät, jotka taltiointi, pidettiin 21.3.2001 ja 2.12.2001.
3. Kuvatessani kontrollia kadulla tapahtuvan havainnoinnin yhteydessä en käytä yhtä tiettyä asiakastapausta havainnollistamaan tätä teemaa, vaan käsittely tapahtuu yleisemmällä tasolla.
4. Olen merkinnyt artikkelin aineisto-otteet tekstiin siten, että työsuunnitelmien, kenttälomakkeiden sekä yhteenvetojen kokonaisuudesta valikoidut otteet on merkitty sulkuihin sivunumerolla, esimerkiksi (65). Kehittämispäivien taltiointit on merkitty sulkumerkinnällä, jossa sivunumeron edessä on joko K1 (21.3.2001 pidetty kehittämispäivä) tai K2 (2.12.2001 pidetty kehittämispäivä), esimerkiksi (K1,7). Aineisto-otteesta oleva merkintä... tarkoittaa yhtenäisestä aineisto-otteesta poistamaani tekstiä, jota en ole katsonut tarpeelliseksi tai merkittäväksi kyseisessä asiayhteydessä. Nuoret ja työntekijät esiintyvät aineisto-otteissa keksityillä nimillä.

Lähteet

- Alderson, Priscilla (2000) *Young Children's Rights. Exploring Beliefs, Principles and Practice*.
Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.
- Auvinen-Tornberg, Outi (2008) ”On sinusta kiinni joudutko pataan vai pääsetkö juhli-
maan leirinuotiolle”. *Narratiivinen tutkimus etsivän työn tekijöiden tarinoista työstään*.
Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalipolitiikan pro
gradu -tutkielma. Helmikuu 2008.

- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (2005) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suomentaja Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus (alkuteos julkaistu 1966).
- Blennberger, Erik (2005) *Etik I socialpolitik och social arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Bradford, Simon (1997) The Management of Growing Up: Youth Work in Community Settings. Teoksessa Jeremy Roche & Stanley Tucker (eds) *Youth in Society. Contemporary Theory, Policy and Practice*. Lontoo: Sage Publications in association with The Open University, 245–254.
- Broadhead, Robert S. & Fox, Kathryn J. (1990) Takin' it to the streets: AIDS outreach as ethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 19 (3). Lontoo: Sage, 322–348.
- Burr, Vivien (2003) *Social Constructionism*. Lontoo: Routledge.
- Foucault, Michel (1986) Of Other Spaces. *Diacritics* 16, 22–27.
- Gergen, Kenneth J. & Gergen, Mary (2007) Social Constructionism and Research methodology. Teoksessa Outhwaite, William & Turner, Stephen P. (eds) *The Sage Handbook of Social Science Methodology*. Lontoo: Sage, 461–478.
- Healy, Karen (2000) *Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change*. Lontoo: Sage.
- Heinonen, Jari (1984) *Sosiaalityö sosiaalivaltion mikrostruktuurin menetelmänä. Sosiaalityön tehtävien ja käsitteen kriittistä tarkastelua suomalaisen aineiston valossa*. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia 70.
- Heiskala, Risto (2004) *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktivistista synteisiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hjort, Haldis (1995) *Etsivän työn psykologia*. Suomentaja Saima-Liisa Laatumen. Jyväskylä: Gummerus.
- Huhtajärvi, Piia (2007) Ammatillinen etsivä työ. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 446–457.
- Jokinen, Arja (2008) Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 110–144.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2005) Käännöskäytäntöjen tutkimiseen sosiaalityössä. 1980- ja 1990-lukujen aikalaistekstejä ja omia muistoja tulkitsemassa. *Janus* 13 (3), 289–305.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2004) *Diskursianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Juvonen, Tarja (2005) Osallisuuden kytkennät etsivään työhön – katunuoret. Teoksessa Timo Kopomaa & Tero Meltti (toim.) *Kaupunkisosaalityötä paikantamassa*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 37–54.
- Juvonen, Tarja (2009) *Kontrolli ja nuorten kanssa tehtävä etsivä työ*. Sosiaalityön erikois-
tutkimuskoulutukseen kuuluvan lisensiaatintutkielman julkaisematon käsikirjoitus. Lapsi- ja nuorisososaalityön erikoisala. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto. Maaliskuu 2009.

- Kokkila, Taru & Kyllönen, Kristian & Lindgren, Esa & Rosblom, Outi (1995) *Luotsi-projekti. Väliraportti 1993–1995*. Helsingin kaupunki. Nuorisoasiainkeskus. Sosiaalivirasto. Terveysvirasto. 1.12.1995. Luotsi-projektin julkaisematon väliraportti.
- Kuusela, Pekka (2002) *Sosiaalipsykologian maailmahypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktionismin muodot*. Kuopio: Oy UNIpress Ab.
- Kyntäjä, Timo (2004) Rikollisuus ja rikoskontrolli. Teoksessa Ismo Kantola & Keijo Koskinen & Pekka Räsänen (toim.) *Sosiologia karttalehtiä*. Tampere: Vastapaino, 267–287.
- Lindgren, Esa (1996) *Yhteenvetoa työskentelystä Luotsi-projektissa ajalla 16.8.93–17.7.1996*. Julkaisematon projektiraportti.
- Mäenpää, Pasi (2005) *Narkissos kaupungissa. Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta*. Helsinki: Tammi.
- Mäkinen, Esa (2007) *Puolijulkisen tilan kontrolli kauppakeskuksissa*. Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiologia. Pro gradu -tutkielma. Toukokuu 2007. <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/7241/puolijul.pdf?sequence=1>. (Viitattu 5.8.2008.)
- Mäntysaari, Mikko (1991) *Sosiaalibyrokratia asiakkaiden valvojana. Byrokratiatyö, sosiaalinen kontrolli ja tarpeitten sääntely sosiaalitoimistoissa*. Tampere: Vastapaino.
- Mönkkönen, Kaarina (2001a) Ammatillinen vuorovaikutustietoisuus asiakaskeksyyden ja dialogisuuden jännitteissä. *Janus* 9 (2), 122–140.
- Mönkkönen, Kaarina (2001b) Kun kumpikaan ei tiedä. Yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus auttamistarinoiden retoriikassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 5, 432–447.
- Nyqvist, Leo (1994) Nuorten elämäntyylit ja rikollisuus. Teoksessa Ahti Laitinen & Leo Nyqvist & Jukka Paaso (toim.) *Elinympäristö, elämäntapa ja rikollisuus*. Poliisin oppikirjasarja 4. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Poliisiosasto, 137–166.
- Pajunen, Tarja (2006) Hyväksikäytetyn lapsen kohtaaminen. Seksualisoitunut käytös ja sen kohtaaminen terapiatilanteessa. Teoksessa Jorma Antikainen & Sirpa Taskinen (toim.) *Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten ja lapsia hyväksikäyttäneiden nuorten hoito*. Helsinki: Stakes, 1–16.
- Parker, Ian (ed.) (2005) *Social Constructionism, Discourse and Realism*. Lontoo: Sage.
- Payne, Malcolm (2005) *Modern Social Work Theory*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Peltonen, Irkka (1995) Hiekkaan piirretty. Teoksessa Esa Eriksson & Tom Erik Arnkil (toim.) *Ammattilaiset arvailevat toisistaan – tulkintaverkostot psykososiaalisessa työssä*. Stakes, Raportteja 184, 190–273.
- Raunio, Kyösti (2000) Jälkipositivismi, konstruktionismi ja monet tiet sosiaalityön tiedonmuodostuksessa. *Janus* 8 (4) 2000, 321–339.
- Raunio, Kyösti (2004) *Olenmainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruuskanen, Ulla & Kokkila, Taru & Kyllönen, Kristian & Paappanen, Jari & Rosblom, Outi (1998) *Etsivää työtä nuorten parissa keskustan kaduilla. Luotsi-projekti 1993–1997*. Helsingin kaupunki. Nuorisoasiainkeskus. Sosiaalivirasto. Terveysvirasto. Luotsi-projektin julkaisematon loppuraportti.
- Sinko, Päivi (2001) Lastensuojelu, juridisoituminen ja lapsen oikeudet. Teoksessa Maritta Törrönen (toim.) *Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiittinen puheenvuoro*. Pelastakaa lapset ry, 128–149.

- Sinko, Päivi (2004) *Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä*. Helsingin yliopisto/Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Sipilä, Jorma (1989) *Sosiaalityön jäljillä*. Helsinki: Tammi.
- Socialt fältarbete – en definition* (2008). [Http://www.rif.o.se/dokument/socialt_faltarbete_definition.pdf](http://www.rif.o.se/dokument/socialt_faltarbete_definition.pdf). (Viitattu 13.7.2008.)
- Sorsa, Leena & Aaltonen, Mervi & Kristola, Raija & Kyllönen, Kristian & Rosblom, Outi (2002) *KUUNTELE. Kadun todellisuus ennustaa yleisiä ilmiöitä. Luotsi-projekti 1998–2001*. Helsingin kaupunki. Nuorisoasiainkeskus. Sosiaalivirasto. Terveysvirasto. Helmikuu 2002. Julkaisematon projektiraportti.
- Suoninen, Eero & Jokinen Arja (2005) Persuasion in Social Work Interviewing. *Qualitative Social Work* (4)4. [Http://qsw.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/cgi/reprint/4/4/469](http://qsw.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/cgi/reprint/4/4/469). (Viitattu 20.2.2009.)
- Särkelä, Antti (2001) *Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön*. Tampere: Vastapaino.
- Taskinen, Sirpa (2007) *Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas*. Stakes. Oppaita 65.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Wahlström, Jarl (2000) Miten olla erilainen aikuinen? Liittoutumisen dilemma nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 221–243.
- Weckroth, Klaus (1994) *Minä ja se toinen*. Hämeenlinna: Hanki ja jää.
- Villanen, Sampo (2008) Kadun monimuotoisuus ja sen kontrollointi Helsingissä. Teoksessa Maaretta Jaukkuri & Jari-Pekka Vanhala (toim.) *Notkea katu. Yksin, yhdessä. Fluid Street. Alone, together*. Nykyaiteen museon julkaisuja 111, 58–71.
- Vinum, Christine & Nissen, Morten (2006) Street level society. Social interventions into young people's drug taking in Copenhagen. *Critical Social Work* 7(2). [Http://www.criticalsocialwork.com/units/socialwork/critical.nsf/982f0e5f06b5c9a285256d6e006cff78/fe4461fc7db6716b85257277002d3880?OpenDocument](http://www.criticalsocialwork.com/units/socialwork/critical.nsf/982f0e5f06b5c9a285256d6e006cff78/fe4461fc7db6716b85257277002d3880?OpenDocument). (Viitattu 4.8.2008.)

Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa*

Johdanto

Nuorten syrjäytyminen ja passivoituminen sekä syrjäytymisen ehkäisy ovat yhteiskunnallisen nykykeskustelun kestoaiheita. Elinkeinoelämän valtuuskunnan julkaisussa tutkija Pekka Myrskylä (2012) arvioi, että ”kadonneita”, syrjäytymisen kovassa ytimessä, työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria on Suomessa yli 30 000. Olisi kuitenkin yksinkertaistavaa kutsua kaikkia työn tai koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria syrjäytyneiksi. Monella heistä on erilaisia siirtymiä joko suunnitteilla tai meneillään. Joku voi taas olla tilapäisesti tai vaikeammin toimintakyvyltään heikentynyt, mutta asianmukaisen hoidon tai kuntoutuksen ulkopuolella. Kuten nuorten syrjäytyminen yhteiskunnasta tapahtuu vähitellen, vastaavasti takaisin mukaan pääseminen on monesti vaikeaa, vaiheittaista ja aikaa vaativaa. (Palola ym. 2012, 312.) Tutkijat, poliitikot, kansalaiset sekä eri alojen ammattilaiset kysyvät laajalti, keitä nämä nuoret ovat ja miten heidän elinolojaan ja toimintamahdollisuuksia voitaisiin parantaa.

Lähestyn tässä artikkelissa nuorten aikuisten syrjäytymisen ja toimijuuden kysymyksiä nuoriso- ja sosiaalityön rajamaastossa toimivan etsivän työn viitekehityksessä. Etsivä työ on ammatillisen toiminnan muoto, jossa työntekijät hakeutuvat asiakkaiden luokse, heidän omaan toiminta- ja elinympäristöönsä. Työskentelyssä pyritään sekä aikaresursoinnin että vuorovaikutuksen tasolla intensiiviseen kontaktiin kunkin asiakasnuoren kanssa. Etsivässä työssä on tarkoituksena tavoittaa juuri kaikkein syrjäytyneimpiä kansalaisia, tässä kohderyhmänä nuoret aikuiset. Näitä ihmisiä ei peruspalveluissa aina kyetä auttamaan eikä heidän elämästään

---

* Artikkelin on julkaistu alun perin teoksessa *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä* (toim. Merja Laitinen ja Asta Niskala), Vastapaino 2013. Artikkelin on julkaistu kustantajan luvalla.

ole ylipäättään riittävää käsitystä. Etsivässä työssä kohdatuilla nuorilla on yleensä laaja-alaisia ja pitkittyneitä vaikeuksia elämässään ja katkoksia elämänkulun siirtymissä, kuten irrottautumisessa lapsuudenkodista ja vanhemmista, itsenäisessä asumisessa, taloudellisessa riippumattomuudessa, koulu- ja/tai työurien aukenemisessa sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä. (Juvonen 2009; Merino & Garcia 2006.)

Suomessa nuori aikuisuus elämänvaiheena on jäänyt sekä sosiaalityön että osin nuorisotyön käytännöissä ja tutkimuksessa marginaaliseen asemaan. Sosiaalityö on keskittynyt lastensuojelun näkökulmasta lapsuuteen. Kunnallinen nuorisotyö suuntautuu lähinnä murrosiän molemmilla puolilla oleviin nuoriin ja aikuisuusiässä nuoret kohdataan aikuisina. (Raitakari & Virokannas 2009.) Jeffrey Jensen Arnett (2006; 2004) on määritellyt tämän teini-ikäisen ja aikuisuuden väliin sijoittuvan elämänvaiheen orastavaksi aikuisuudeksi¹ (*emerging adulthood*). Arnett argumentoi orastavan aikuisuuden eroavan murrosiästä siinä, että tällöin nuoret ovat selkeästi vapaampia huoltajiensa kontrollista ja toisaalta heidän mahdollisuutensa itsenäisiin valintoihin ja kokeiluihin ovat suuremmat. Aikuisuuden suuntaan Arnett korostaa orastavan aikuisuuden prosessiluonnetta elämänvaiheena, jossa aikuisuuden kulttuurisesti määrittäviä tunnusmerkkejä ei ole vielä saavutettu. Siirtymässä tietystä elämänvaiheesta toiseen, esimerkiksi nuoruudesta aikuisuuteen, on kyse sellaisten tekojen, tapahtumien, yhteiskunnallisten asemien ja roolien institutionaalista sarjasta, jossa yksilö etenee ja jossa tietyt tapahtumat yhdessä tuottavat aikuisuuden sosiaalisen määrittämisen (Stauber & Walther 2002; Komonen 2001).

Orastavan aikuisuuden tunnuspiirteinä Arnett (2004) mainitsee seuraavat seikat: 1) identiteetin tutkiskelu, erilaisten elämään ja elämänvalintoihin liittyvien mahdollisuuksien tutkiminen ja kokeileminen, 2) elämänvaihetta leimaava epävakaisuus (*instability*), 3) vahvasti itseen keskittynyt (*self-focused*) orientaatio, 4) kokemus elämästä välivaiheena (*feeling in-between*), jolloin nuori aikuinen ei ole enää teini-ikäinen, mutta ei vielä aikuinenkaan sekä 5) elämän kokeminen täynnä mahdollisuuksia olevaksi. Tällöin toiveet kukoistavat ja mahdollisuuksia muuttaa elämänkulkua näyttäisi olevan rajattomasti. Tutkimuksessani, etsivän työn kohtaamat nuoret paikantuvat tyypillisesti orastavaan aikuisuuteen ja toisaalta sen sisällä erilaisiin elämän siirtymä- ja murrosvaiheisiin (*transition*). Elämänkulun siirtymät ovat yleisesti vaikeutuneet ja vastuu

niissä onnistumisesta tai epäonnistumisesta kuuluu enenevässä määrin ihmisille itselleen (ks. Giddens 1991). Lineaarisen sujuva, palkkatyöhön tähtäävä elämänkulku muodostaa edelleen normatiivisen odotuksen nuorille (Komonen 2001). Orastava aikuisuus tunnuspiirteinen ja tähän elämänvaiheeseen erityisesti liittyvät, edellä kuvatut, siirtymä- ja murrosvaiheet muodostavat teoreettisen viitekehyksen tutkimukselleni.

Tutkimuksellinen kiinnostukseni kohdistuu etsivän työn kohtaamien nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuviin autonomisen toimijuuden mahdollisuuksiin tai esteisiin. Sopusointuisten ja dialogisten asiakas kohtaamisten sijaan olen erityisen kiinnostunut aineistosta löytämistäni jännitteisistä keskusteluista ja neuvotteluista. Jännitteisyydellä tarkoitan (1) kitkaa liittyen kohtaamisen vuorovaikutukseen, (2) tavoitteisiin tai (3) yleisemmin palvelujärjestelmän toimintaan.

Näissä jännitteissä voidaan tunnistaa erilaisia toiminnan strategioita, jotka ovat yksilön toimijuuden ja toimintamahdollisuuksien rakentumisen kannalta merkittäviä. *Kysyn tutkimuksessani, miten nuorten aikuisten autonomista toimijuutta rakennetaan etsivän työn ja viranomaiskohtaamisten jännitteisessä vuorovaikutuksessa?* Pirjo Nikander (2003) pitää viranomaisneuvottelujen seuraamista tutkijan kannalta tehokkaana tapana saada käsitys ammattilaisten ja myös asiakkaiden järjestyksestä ja päätöksenteon perusteluista. Jokaisessa institutionaalisessa kohtaamisessa on mahdollista lisätä jotain kohdattavan asiakkaan tarinaan ja tulkintoihin (Kurri & Wahlström 2000, 187–188). Christine Bold (2012) nostaa esiin neuvotteluissa tapahtuvan merkitysten jakamisen. Parhaassa tapauksessa neuvottelun osapuolet kykenevät tuottamaan yhteisesti jaettuina merkityksiä ja päätöksiä. Huonoimmillaan yhteistä ymmärrystä ei löydy, eivätkä tehdyt päätökset tyydytä osapuolia. Erilaiset neuvottelutilanteet luonnollisesti aktivoivat osapuolten erilaisia toimijuuden muotoja ja autonomian asteita (Biesta & Tedder 2006, 21).

Kohti autonomista toimijuutta

Toimijuus käsitteenä voidaan perinteisesti määritellä yksilön ja yhteiskunnallisten rakenteiden, instituutioiden, yhteisöjen sekä niihin kiinnittyvien kulttuuristen normien, sääntöjen ja odotusten väliseen suhteeseen. (Ojala

ym. 2009; Biesta & Tedder 2006; Emirbayer & Mische 1998). Rakenne ja toimijuus -jaottelussa on käsitykseni mukaan kyse siitä, kuten Derek Layder (2006, 4–5) suhdetta määrittelee, että yksilöt luovat ja muokkaavat sosiaalista todellisuutta ja sen rakenteita, jotka toisaalta vaikuttavat ja rajoittavat heidän toimintaansa. Nostan siis toimijuuden tarkastelun kautta esiin ihmisyyteen olennaisesti kytkeytyvän mahdollisuuden vuorovaikutukselliseen, intentionaaliseen ja ympäristöään muokkaavaan toimintaan, kykyyn vaikuttaa maailmaan ja niihin sosiaalisiin sidoksiin, jotka ympäröivät yksilöä. Yhteiskunnalliset ehdot voidaan realisoida toiminnassa monin tavoin: ehdot voidaan ottaa annettuina, niitä vastaan voidaan kapinoida, niitä voidaan tulkita uudelleen tai niistä voidaan pyrkiä pois. Toisin toimimisen mahdollisuus on aina olemassa. Yksilö määrittelee omasta elämäntilanteestaan käsin sen, mihin voi vaikuttaa ja mikä on vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. (Ronkainen 1999, 51.) Toimijuuden rakentumisen paikka on siis ennen kaikkea vuorovaikutuksellisessa toiminnassa.

Toimijuutta ja autonomisuutta tarkasteltaessa on huomioitava myös kritiikki, joka kohdistuu rationaalisen toimijuuden teoriaan. Kyseisestä näkökulmasta tarkasteltuina ihmiset ovat suvereenieja yksilöitä, jotka kaikissa tilanteissa kykenevät arvioimaan, valitsemaan ja toimimaan. Rationaalisen toimijuuden vastinparina voidaan nostaa esiin epärationaalinen toimijuus, jolloin yksilö kieltäytyy tekemästä valintoja ja päätöksiä, toistaa itseään tai toimii yleisen käsityksen mukaan järjettömästi. (Hoggett 2000, 172.) Yksilön kyky reflektoida omaa tilannettaan tai toimintaansa voi olla puutteellinen, hänen käytöksensä ennustamatonta ja vahingollista. Erityisesti feministisen tutkimuksen piirissä on tuotu esiin käsityksiä pienestä, hauraasta, tapaistuneesta, arkisesta, rituaalisesta ja sammutetusta toimijuudesta. Näitä kaikkia käsityksiä yhdistää ajatus toimijuudesta, joka on aina tilanteista ja paikantunutta, toisin sanoen suhteisiin kiinnittyvää. Nämä suhteet voivat olla niin materiaalisia, diskursiivisia kuin sosiaalisia ja monesti tätä kaikkea yhtä aikaa. (Ojala, Palmu & Saarinen 2009, 15, 26–27.)

Lähtökohtana toimijuuden ymmärtämisessä on siis ajatus, että toimijuus voi muotoutua vain sosiaalisessa kanssakäymisessä ja keskinäisten riippuvuuksien vallitessa (Tronto 1993, 162). Vaikka toimijuus on läpeensä sosiaalista, voidaan tarkasteluun kytkeä toimijuuden sisäinen puoli eli autonomisuus. Autonomian eli itsemääräämisen käsitteellä tarkoitan

jokaiselle yksilölle kuuluvaa moraalista oikeutta tehdä kykyjensä mukaan ja vapaasti omaan elämäänsä liittyviä valintoja ja päätöksiä sekä toteuttaa niitä. Autonomiaan sisältyy olennaisella tavalla ajatus henkilön itsenäisyydestä, riippumattomuudesta ja autenttisuudesta. (Launis 1998, 51; Taylor 1995.) Autonomisuus ja autenttisuus eivät kuitenkaan sulje pois ihmisen tietynasteista riippuvuutta kanssaihmisistä. Ihmisen autonomisuus on ideaali, joka voi toteutua vaihtelevassa määrin ja jonka toteutumista voivat edistää hyvin monenlaiset seikat (Lagerspetz 1998, 99).

Asiakastyössä ihmisen itsemääräämisoikeutta ei voida aina pitää absoluuttisena periaatteena. Ammatillisen auttamistyön lähtökohdat eivät palaudu pelkästään asiakkaan toiveisiin ja arvoihin, vaan myös tiettyjen yhteiskunnallisten tehtävien toteuttamiseen, joihin saattaa liittyä asiakkaan autonomiaa rajoittavaa yhteiskunnallista kontrollia. (Raunio 2011, 125; Laitinen & Pohjola 2010, 318.) Väliintulon ja autonomian suhde on väistämättä ristiriitainen puuttumisen kohteena olevalle yksilölle, missä määrin esimerkiksi nuorilta aikuisilta voidaan odottaa sisäistä itsekontrollia ja vastaavasti miten ulkopuolelta tuleva kontrolli ja rajoitukset tulee mitoittaa (Väyrynen 2009b, 115). Asiakastyössä tapahtuvassa autonomian rakentamisessa onkin olennaista hahmottaa, milloin asiakkaalla on riittävästi käytännön valmiuksia, pätevää tietoa ja riittävästi huolenpitoa, jotta hän pystyy ymmärtämään päätöstensä seuraamukset omassa elämässään (Turtiainen 2011, 149).

Autonomisen toimijuuden tarkasteleminen: tutkimuksen metodologia

Tämä artikkeli on osa sosiaalityön alaan kuuluvaa väitöskirjatutkimustani, jossa metodologinen viitekehys paikantuu sosiaaliseen konstruktionismiin, johon olen yhdistänyt näkökulmia relationalisesta lähtökohdasta. Konstruktionistisen ajattelutavan mukaan ihmiset tuottavat kielen välityksellä oman toimijuutensa ja sen yhteiskunnallisen todellisuuden, jossa kulloinkin elävät. Kielen käyttö ja muu todellisuus ovat peruttamattomasti yhteen kietoutuneita. Vaikka toimijuus ja maailma voidaan ihmisten puheissa ja kirjoituksissa konstruoida monella rinnakkaisella tavalla, se ei tarkoita sitä, että merkityssysteemit olisivat sattumanvaraisia. Ne rakentuvat osana sosiaalisia käytäntöjä tietyissä konteksteissa ja

erityisesti suhteessa ja erotuksena toisiinsa. (Gergen, 2009; Gergen & Gergen, 2007; Burr 2003; Jokinen ym. 1999; Davis & Gergen, 1997.)

Relationaalinen lähtökohta korostaa nimensä mukaisesti todellisuuden relationaalista luonnetta, jossa maailma käsitetään ja tieto muodostuu riippuen siitä, miten asetumme suhteeseen maailman kanssa. Lähtökohta korostaa yksilön riippuvaisuutta monimuotoisista sosiaalisista suhteista ja verkostoista (*relational being*). Relationaaliseen lähtökohtaan sisältyy ajatus tiedon vuorovaikutuksellisuudesta ja dialogisuudesta. (Ruch 2010; Folgreiter 2004; Mauthner & Doucet 1998; Karvonen 1997.) Konstruktionistinen ja relationaalinen lähtökohta muodostavat vastakohdan tarkastelutavalle, jossa keskeistä on autonomisen toimijuuden yksilöllinen ja riippumattomuutta korostava painotus.

Narratiivinen teoria (Larsson & Sjöblom, 2010; Squire & Andrews & Tamboukou 2008; Hydén 2005; Riessman 2003; Lieblich et al. 1998; Polkinghorne 1988) puolestaan muodostaa väitöskirjatutkimukseni metodisen viitekehyksen. Vaikka perinteisesti narratiivisia elementtejä on paikannettu haastattelupuheesta tai (oma)elämäkerrallisista teksteistä, muodostavat ne osana keskusteluja pieniä, fragmentaarisia paloja, joista laajempia kertomuksellisia kokonaisuuksia voidaan koota (Jokinen 2000, 165). Näin on selkeästi myös tämän artikkelin aineiston kohdalla. Taltioimissani tapaamisissa ei ole kokonaisuuksia, erillisiä kertomuksia autonomisesta toimijuudesta, vaan ne syntyvät palasina, osana vuorovaikutuksen kulkua.

Tekeillä olevan väitöskirjani tutkimusaineisto on kokonaisuudessaan kerätty pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa tammi-kuun 2010 ja helmikuun 2011 välisenä aikana. Etsivän työn tekijät kartoittivat asiakasnuortensa halukkuutta osallistua tutkimukseeni tekemäni tiedotteen avulla. Tiedotteessa kerrottiin pääpiirteissään väitöskirjatutkimuksesta, roolistani tutkijana sekä tutkimukseen osallistumisen yleisistä periaatteista. Tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä sen riippumattomuutta etsivän työn asiakkuudesta painotettiin. Päätökset nuorten valikoitumisesta tutkimukseen tehtiin ensisijaisesti etsivän työn työryhmässä. Nuorten osallistumisen kriteerinä oli pääasiassa heidän oma halukkuutensa tulla mukaan tutkimukseen. Myös työntekijöiden arvio tutkijan läsnäolon haitallisesta vaikutuksesta asiakasprosessiin oli olennaista. Aineistonkeruu oli lukuisten tapaamisten siirtymisten ja peruuntumisten vuoksi haastava.

Tutkimusaineisto koostuu (1) 11:stä 18–26 vuotiaan, etsivän työn asiakasnuoren haastattelusta. Tekemieni haastatteluiden kesto vaihtelee puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Aineistoon kuuluu lisäksi (2) 11 äänitalliointia, joissa seurasin kyseisten nuorten ja etsivän työn tekijöiden välisiä keskusteluja sekä (3) kymmenen äänitalliointia nuorten asioinneista eri viranomaistahoissa, joita olivat työvoiman palvelukeskus, nuorisoasuntotoimisto, edunvalvonta ja kunnallinen aikuissosiaalityö². Tutkimusaineistoon kuuluvien (4) kahden etsivän työn työryhmän³ fokusryhmä-haastattelun avulla hain ymmärrystä työryhmän työskentelyn periaatteista ja kohdattuihin nuoriin liittyvistä käsityksistä. Kokonaisuudessaan väitöskirjani aineisto käsittää 858 sivua litteroitua tekstiä. Tässä artikkelissa analyysi kohdistuu nuorten ja etsivän työn tekijöiden välisiin keskusteluihin (2) sekä viranomaisneuvotteluihin (3), joita on aineistossa litteroituina teksteinä yhteensä 545 sivua. Väitöskirjan tutkimusaineistosta nuorten haastattelut (1) sekä fokusryhmä-haastattelut (4) rajautuvat tämän artikkelin analyysin ulkopuolelle.

Tarkastelen artikkelissani aineiston keskustelutalliointeja Lyn Brownin ja Carol Gilliganin (1993) kehittämän *voice-centered relational method*-menetelmän avulla. Brownin ja Gilliganin menetelmää ovat edelleen omissa tutkimuksissaan hyödyntäneet yhdessä ja erikseen Natasha Mauthner ja Andrea Doucet (1998; ks. Mauthner 2002). Menetelmässä aineistoa luetaan erilaisten näkökulmien kautta, joita ovat: (1) asiakastilanteissa muodostuvat juonelliset kertomukset (*the plot*)⁴, (2) tutkijan omat reaktiot ja oletukset suhteessa aineistoon (*responses to the narrative*)⁵, (3) narratiivien kertojan ääni (*the voice for the 'I'*) (4) narratiiveissa esiintyvien henkilöiden väliset suhteet (*relationships*) sekä (5) kulttuurinen kontekstointi ja sosiaaliset rakenteet (*placing people within cultural contexts and social structures*).

Tarkasteltuani keskustelu- tai neuvottelulitterointeja (21 kappaletta) *voice-centered relational method* -menetelmän avulla ja hahmoteltuani niistä nuorten toimijuuden luonnehdintoja, huomioni kiinnittyi erityisesti kohtaamisten vuorovaikutukseen. Keskusteluista ja neuvotteluista (11 kappaletta) reilussa puolessa nuoren toimijuus voidaan määritellä neuvottelevaksi, tukea ja informaatiota vastaanottavaksi sekä palvelujärjestelmää hyödyntäväksi. Näissä tapaamisissa vuorovaikutuksen ilmaipiiri on tulkittavissa myönteiseksi tai vähintäänkin neutraaliksi ja niihin liittyy runsaasti käytännön asioiden järjestelyä, esimerkkinä asunto- tai toimeentulotukihakemuksen täyttäminen. Oman kokonaisuutensa

muodostivat kohtaamiset (viisi keskustelua ja viisi neuvottelua)⁶, joiden vuorovaikutusta leimasi tulkintani mukaan jännitteisyys. Jännitteisyys liittyi joko (1) keskustelun tai neuvottelun tavoitteisiin, (2) osapuolten keskinäiseen vuorovaikutukseen tai (3) palvelujärjestelmän toimintaan. Kussakin tapaamisessa jännitteitä saattoi olla joko yhdessä edellä mainituista alueista tai kaikissa kolmessa. Valitsin analyysini kohteeksi nämä 10 jännitteistä kohtaamista. Metodini näkökulmista tässä artikkelissa korostuvat henkilöiden väliset suhteet. Kertojan ääni luonnollisesti määrittää toimijuutta ja sosiaaliset rakenteet ovat vahvasti läsnä erityisesti palvelujärjestelmän toiminnassa.

Olen nimennyt artikkelin sisältöluvut analyysin perusteella, keskusteluissa tai neuvotteluissa korostuvan keskeisen toimijuuden ulottuvuuden tai ulottuvuuksien yhdistelmän mukaisesti. Näitä toimijuuden ulottuvuuksia ovat (1) ohipuhuttu, (2) uhmakas ja vaativa, (3) kriittinen sekä (4) väistelevä toimijuus. Tämän artikkelin aineistootteet on valittu mahdollisimman edustaviksi suhteessa löydettyihin nuorten toimijuuden ulottuvuuksiin. Kun esimerkiksi useammalla nuorella on ollut vuorovaikutuksessa systeemikriittistä painotusta, olen valinnut aineistosta sekä sisällöllisesti että tarinallisesti edustavimman otteen. Huomionarvoista on myös, että kaikki sisältöluvuissa käsitellyt toimijuuden ulottuvuudet kytkeytyvät nuoriin miehiin. On selvää, että nuoruus ja siirtymät, kuten myös toimijuuden rakentuminen institutionaalisessa vuorovaikutuksessa ovat sukupuolittuneita. (Robb 2007, 109). Tässä artikkelissa en kuitenkaan nosta sukupuoleen liittyviä kysymyksiä erityisen huomion kohteeksi. Tutkimukseni ei problematisoi sukupuolta, kuten ei myöskään esimerkiksi nuorten luokka-asemaa tai etnistä taustaa. (Connell, Hearn & Kimmel 2005, 3–4.) Ymmärrän siten esittämäni toimijuuden ulottuuudet sukupuolineutraaleiksi. Siirryn seuraavissa neljässä sisältöluvussa avaamaan analyysin tuloksia aineistoesimerkkien avulla.

Ohipuhuttu toimijuus

Eetu on 20-vuotias nuori, joka on ollut etsivän työn asiakkaana noin vuoden. Eetulla on tilapäinen asuntolapaikka, josta hän joutuu muuttamaan pois. Seuraavan otteen tapahtumapaikkana on Nuorisosasuntotoimisto⁷, jossa neuvotellaan Eetun asumisesta. Itsenäinen asuminen on nuoren

toimijuuden kannalta tärkeä tunnusmerkki. Suomalaiset nuoret muuttavat kotoa varsin nuorina, kun heitä verrataan useimpien muiden Euroopan maiden nuoriin (Nikander 2009). Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa erilaiset tulonsiirrot antavat nuorille mahdollisuuden itsenäiseen asumiseen jopa asunnon ylläpitämiseen taloudellisesti vaikeassakin tilanteessa (Isoniemi 2006, 254). Eetu on tässä mielessä tyypillinen suomalainen nuori, hän on muuttanut pois kotoa nuorena. Toisaalta hänen asumishistoriansa on 20-vuotiaaksi poikkeuksellisen monivaiheinen. Seuraavassa asumisneuvottelussa ovat mukana: Eetu, Raila (etsivän työn tekijä), Nuorisotasuntotoimistosta asumisohjaajat: Malla ja Liisa sekä Tarja (tutkija). Aineisto-otteesta⁸ keskeistä on neuvottelu tulevasta asumismuodosta, siitä joutuuko Eetu jakamaan hänelle myönnettävän asunnon. Oteesta voi löytää Eetun kertoman pienimuotoisen tarinan, jossa hän selittää haluttomuuttaan muuttaa soluasuntoon. Vastakertomuksena Eetun tarinalle on asumisohjaajien argumentointi soluasumisen ensisijaisuudesta.

- 1 Liisa: Sä toivot yksiöö, mutta solu varmaan on sellanen, mikä vois käydä kyl ens alkuun? Heh.
- 2 Eetu: No ensimmäiseks varmaan sitten se, mutta siis mä en hirveesti viihdy solussa. Hehheh.
- 3 Liisa: Yym, mutta näistä ymm.
- 4 Eetu: Yh, heh.
- 5 Raila: Haluisit sä kertoo vähän sun taustasta?
- 6 Eetu: Joo siis mä oon ollu, solussa asunu aikasemminki ja...
- 7 Liisa: Juu, juu.
- 8 Eetu: ...asunu, ja kimppakolmiossa myöski, myöski, mutta siis... Mä jouduin asunnottomaks ja mua alko ihan kauheesti ahdistamaan se soluasuminen. Että sen takia mä en nyt hirveesti kato niinku eteen, niinku tulevaisuuteen, et silleen joo solussa tullaan asumaan.
- 9 Liisa: Joo.
- 10 Eetu: Että...
- 11 Tarja: Mikä oli syy, et sä jouduit sit asunnottomaks?
- 12 Eetu: N o siis se oli siis, iski, iski masennuskausi päälle ja..
- 13 Tarja: Juu juu.
- 14 Eetu: ...sen seurauksena sitten velkaannuin aika pahasti, ni sitten vuokrat meni.

[Tästä on poistettu 75 sekuntia keskustelua, jossa puhutaan Eetun taloudesta. Seuraavassa katkelmassa Raila palaa keskusteluun Eetun terveydestä./TJ]

- 17 Raila: Sit tääl on, kaikki siis ihan salassa... pysyy sun tiedot, niin sun terveyden-tilasta vois sanoa varmaan...
- 18 Eetu: Juu siis, mul on siis lievä Aspergerin oireyhtymä sitte niinku...
- 19 Malla: Juu, juu. okei.
- 20 Eetu: ...elämää vaikeuttamassa.
- 21 Malla: Joo. No kyllä se siitä.
- 22 Eetu: Ja sitten se masennus, ni se, se todettiin, että se ei oo jatkuvaa.
- 23 Malla: Okei
- 24 Liisa: Joo.
- 25 Eetu: Että se oli vaan se yks, yks kevät sitte pahem...
- 26 Malla/Liisa: Joo. ok.
- 27 Liisa: Mut tosiaan yleensä on tehty niin, että on alotettu siitä soluasuunnosta tota tässä etsivässä työssä.⁹
- 28 Eetu: Joo.
- 29 Liisa: Eli siitähän on sitten niinkun mahdollisuus päästä sitten eteenpäin eli, eli tota yksiötä. Kun on katsottu, et se homma toimii siellä.
- 30 Eetu: Joo
- 31 Liisa: Ja ei oo mitään häiriöitä ja vuokranmaksu, vuokranmaksu toimii ja näin niin siit on aina mahdollisuus päästä niinkun etenemään siihen, siihen tota yksiöön. Eli, eli se on yleensä sitte niin, että se solu on se ensimmäinen, mitä niinku tarjotaan.
- 32 Eetu: Joo.

[Tästä on poistettu 43 sekuntia keskustelua, jossa sivutaan yleisellä tasolla siirtymistä soluasuunnosta yksiöön.]

- 33 Raila: Kaikki nuoret on saanu sit yksiön kuitenkin jossain vaiheessa, ketkä sit on halunnu.
- 34 Malla: Ymm, joo.
- 35 Raila: Mut tietysti se on sun Eetu oma päätös ja.
- 36 Malla: Ymm.
- 37 Eetu: Joo.
- 38 Raila: Ja sä saat harkita mitä sä haluat tehdä.
- 39 Liisa: Mut tosiaan se on aina kaikille, jotka on. Etsivän työn nuorille on tarjottu sitä solua ensin ja siitä on sitte edetty ajan kanssa eteenpäin.
- 40 Eetu: Juu.
- 41 Liisa: Et totta kai se on inhottavaa, se et jos ei tykkää asua solussa tai se on muutenkin niinku silleen ei hirveen mieluista. Et se on tietysti ikävää, mutta mut näin se tässä menee, et se on ensimmäiseks se solu.

Otteessa Eetun perustelukertomus kulkee keskustelun lomassa, katkeaa ja alkaa uudelleen. Eetulle tarjotaan otteen alussa asumisvaihtoehtoksi solu-asuntoa, koska se on yleinen käytäntö etsivän työn nuorten kohdalla. Eetu myötäilee soluasumisen vaihtoehtoa, mutta kertoo myös, ettei aikaisempien kokemustensa perusteella pidä solussa asumisesta. Etsivän työn tekijä Raila pyrkii tukemaan Eetua perusteluiden antamisessa. On selvää, ettei pelkkä viihtymättömyys perustele yksión saamista. Raila pyytää Eetua kertomaan taustastaan (rivi 5) ja Eetu oivaltaa nopeasti, että kyse on hänen asumishistoriastaan (rivit 6 ja 8). Eetu on yrittänyt pariin kertaan yhteisasumista, joka on osaltaan, Eetun mukaan, johtanut ahdistuneisuuteen ja masennukseen. Asumisneuvot eivät tartu Eetun kertomukseen, vaan ohittavat sen lyhyesti juu- ja joo-kommenteilla. Rivillä 17 Raila edelleen kannustaa Eetua kertomaan lisää terveydentilastaan. Raila auttaa kertomista muistuttamalla osapuolia kaiken neuvottelussa kerrotun salassa pidettävyydestä. Eetu toteaa sairastavansa Aspergerin oireyhtymää (rivit 18 ja 20) ja täydentää kertomustaan masennuksesta (rivit 22 ja 25), jonka kuitenkin todetaan parantuneen. Nämäkin puheenvuoron asumisohjaajat ohittavat nopeilla kommenteilla (rivit 23–34 ja 26) ja palaavat soluasumisen ensisijaisuus-teemaan.

Eetun tulevaisuuden kannalta tehdään tärkeä huomio siitä, että soluasumisesta voi edetä yksión, mikäli asuminen sujuu (rivit 29 ja 31). Asumisen katsotaan sujuvan silloin, kun asukas ei aiheuta häiriötä ja maksaa vuokransa. Vuorovaikutus tapaamisessa on tunnetasolla neutraalia. Eetu osoittaa yhteistyökyvykkyyttään ja – halukkuuttaan neuvottelussa, joka on selkeästi päätymässä hänen kannaltaan epämieluisaan lopputulokseen. Aivan aineisto-otteen lopussa Raila kertoo, kuinka soluasumisesta voi ennen pitkää päästä omaan asuntoon (rivi 33). Lisäksi Raila painottaa riveillä 35 ja 38, että päätös asiassa on Eetun. Tässä päätös tarkoittaa sitä, ottaako Eetu soluasunnon vastaan. Valinta ei siis tapahdu eri asumismuotojen välillä. Neuvottelun lopuksi asumisohjaaja Liisa osoittaa ymmärrystään sille, että solussa asuminen voi olla ”inhottavaa”, mutta toteaa kuitenkin rivillä 41: ”...mut näin se tässä menee, et se on ensimmäiseksi se solu”.

Neuvottelun lopputuloksen näkökulmasta Eetun ääni ja toimijuus tulevat ohitetuiksi ja ohipuhutuiksi (ks. Anttila 2010). Neuvottelun kulun näkökulmasta Eetun toimijuus tulee huomioiduksi siten, että häntä rohkaistaan kertomaan asunnon valintaan liittyviä seikkoja omasta

terveydestään ja hänen kertomaansa kuunnellaan. Etsivän työn tekijä toteuttaa Elina Hirvosen (2009, 57) mainitsemaa nuorisotyöntekijän roolia, jossa työntekijä toimii nuoren luottohenkilönä. Tällöin nuorella on oma aikuinen, joka tukee nuoren asiakkuutta auttamalla tätä ilmaisemaan itseään ja puhumalla tarvittaessa hänen puolestaan, vaikkapa juuri viranomaisneuvotteluissa. Puolesta puhumisessa voi olla myös sudenkuoppia, jolloin kyseinen luottohenkilö alkaa puhua nuoren puolesta asioissa, joissa puolestapuhujaa ei tarvita. Justine ja Nikolas Coupland (2000) käyttävät tämän tyyppisestä orientaatiosta nimitystä kolmannen persoonan raportointi (*third person reporting*), tällöin asiakkaasta puhutaan, ei niinkään hänen puolestaan tai kanssaan, vaan ulkopuolisen arvioivasta positioista. Kolmannen persoonan raportointia tässä asumisneuvottelussa, jossa tarkoituksena on todeta Eetun kyvykkyys vuokralaisena ja toisaalta konkreettisesti valita hänelle asunto, ei nähdäkseen ole. Etsivän työn tekijä varmistaa sen, että Eetu sai riittävästi puhetilaa. Hän myös korostaa lopullisen valinnan, joka sinällään oli rajattu, olevan Eetun.

Eetun asumisneuvottelua leimaavat vahvasti asunnonjakamiseen liittyvät totutut käytännöt sekä Pirjo Nikanderin (2003, 113–114) maininta siitä, että neuvotteluissa on monesti kyse niukkuuden jakamisesta. Asuntotilanne pääkaupunkiseudulla on vaikea, joten tästä lähtökohdasta asumiseen liittyviä toiveita joudutaan sivuuttamaan ja asunnonhakijan valitsemisenvapautta ja toimijuutta rajoittamaan. Soluasumisen priorisointi tulee aineisto-otteessa selväksi. Se toistetaan viiteen kertaan keskustelun eri vaiheissa. Neuvottelun kokonaistalioinnissa, jonka kesto on 17 minuuttia, solun ensisijaisuus mainitaan vielä kolmeen kertaan. Richard Sennett (2004) korostaa sosiaalialan instituutioiden vaikutusta yksilöihin, erityisesti heidän tarinoihinsa ja käsitykseen itsestään. Derek Layder (2006, 181) puolestaan painottaa toimijuuden keskeisenä elementtinä ihmisen kykyä muokata olosuhteita, joissa elää ja toisaalta vastata luovasti sosiaalisiin rajoitteisiin. Tässä yksittäisessä asumisneuvottelussa Eetun vaikuttamisen mahdollisuudet tulevaan asumismuotoon ovat olemattomat, vaikka neuvottelussa kuullaankin Eetun ääntä ja perusteluita. Näin ollen voidaan tulkita, että kohtaamisen vaikutukset Eetun autonomisen toimijuuden näkökulmasta jäävät ristiriitaisiksi.

Uhmakas ja vaativa toimijuus

Anssi on koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleva 21-vuotias nuori. Anssin asiakkuus on vaihtumassa aikuissosiaalityöhön jälkihuollon sosiaalityöstä. Anssi on äskettäin saanut hädän asunnostaan häiritsevän elämäntavan vuoksi, ja hänelle yritetään saada päätös palveluasumisesta. Tässä aineisto-otteessa Anssin taloudellisista tilannetta selvitetään Edunvalvontatoimistossa. Neuvottelun tarkoituksena on sopia konkreettisesti Anssin edunvalvonnasta ja toimeentulotuen maksatuksesta. Vaikka Edunvalvonnassa ei ole kyse psykososiaalisesta työstä, on Anssin neuvottelussa kyse toimijuuden ja erityisesti suotavan ja sallitun kuluttamisen hahmottelusta. Neuvottelussa sivutaan myös sellaisia itsekontrollin välineitä, joiden avulla nuori voisi jäsentyä kohden vastuullista kuluttaja-aikuisuutta ja toimijuutta (vrt. Kujala & Autio 2005, 111). Neuvottelussa ovat mukana Anssi, Osmo (etsivän työn tekijä), Eeva (edunvalvoja), Eija (edunvalvontasihteeri) sekä Tarja (tutkija).

- 1 Anssi: Senkin takii mä mietin, et jos mä saisin ne kerralla, ni se olis vähän parempi. Mä voisin antaa siit sit mutsille vaik sanotaan nyt kuukauden ruokarahat, mitä mä nyt antasin? Ihan korkeintaan jonkun satasen. En nyt varmaan. en mä tiedä, sit sit safkarahat ja sit mä ostasin röökiä itelleni... Sit se ois parempi, kun sais ne kerralla, ni vois antaa ne ruokarahat. Jos mä saan kerra viikossa, ni sit se menee, enkä mä pysty antaan mitään.
- 2 Eeva: No voidaanhan se sopii se ruokaraha ihan eri tavallakin, suoraan sun äidin tilille...
- 3 Anssi: Nii
- 4 Eeva: ...joku summa.
- 5 Anssi: Nii. Onks teil mutsin tilinumeroo?
- 6 Eeva: No ei. Kyl me saadaan sit, kun äidiltäs pyydetään.
- 7 Eeva: Mun mielestä tota, nyt on vähän hankala, jos mä sanon, et sä saat kaiken, ni siin tapahtuu... voi tapahtuu katastrofi, kun mä luen näitä sun papereita, et sulla se raha ei oo pysyny.
- 7 Anssi: Ni ei sitä tapahdu enää, kun en mä enää käytä niitä. Kun ennen mä kävin johonkin baareihin ja ne meni aina. En mä käy missään baareissa enää. Kai mä nyt ite tiiän.
- 8 Eeva: Mut jos toimeentulotukeekin sä oot saanu neljä kertaa kuukaudessa, jaettuna siis neljään osaan, ni sekinhän kertoo jotakin.
- 9 Osmo: Mun on ihan pakko tähän sanoo, mitä me Lampisen (jälkihuollon sosiaalityöntekijä/TJ) kanssa puhuttiin, Lampinen oli samaa mieltä kuin minäkin, et

se neljä kertaa oli liian usein sekkin, et siinä tuli liian iso summa kerralla ja liian usein siinäkin. Et tiistaina oli kaikki rahat taas loppu ja sit oli kärvistelyy kuus päivää seuraavaan. Sitä mä just niinku, sen Anssi tietää, et näitten. tää se ongelma on ollu niinku.

10 Anssi: Mikä?

11 Eeva: Niin, et ne menee heti ne rahat. Niin, et jos mä annan... ajateltais, että sulla on neljäsataa tai kolme ja puolsataa vaikka kuussa, se mitä sä saisit ja kerralla ne annetaan. Ja sä sitten käytät ne saman tien...

12 Anssi: Kun en mä käytä (kovaan ääneen/TJ) Vittu, en mä oo niin tyhmä. En mä niitä pyydä turhaan niitä.

13 Anssi: Mähän ne päätän kuitenkin, jos mä sanon, et ne maksetaan, ni ettehän te siihen voi paljon sanoo kuitenkin.

14 Eeva: Ei oo mistä antaakaan lisää, sen puoleen.

15 Eija: Niin, jos ne menee eka päivänä. On täällä monta, joille menee maanantai, tiistai, keskiviikko, torstai, perjantai, kuus euroo kerrallaan vaan.

16 Anssi: Kun mä vaan mietin, et jos mä oisin ne kerralla, ni oisin niin paljon helpommin saanu hoidettuun noi mun asiat. Mä en jaksa sitä vitun mutsii. Mä oisin heittäny sille ne ruokarahat ja ostanu röökit, pari kartsaa röökiä. Oisin jättäny loput säästöön. Se ois ollu siinä niin hyvin. En mä viittu niit tuhlaa, kai mä nyt tiiän. En mä viiti olla persauki.

17 Osmo: Mut mieti Anssi sitä, jos sä saisit sen pienemmis osissa, ni sittenhän sä voisit, hyvä jos se tulee tilille, ni jos et sä tuhlaa, ni sittenhän ne pysyy siellä tilillä. Siitä kertyy...

18 Anssi: Mut en mä jaksa. Mä haluan ne kerralla.

19 Osmo: Sit ne kertyy ja sit ne on siellä sun tilillä, rahaa paljon. Tää niinku varmistaa, turvaa sulle itelles. Sulle ei tuu niinku semmosta. et ei vahingoskaan käy...

20 Anssi: En mä käytä niitä enää. En mä jaksa tommosta paskaa kuunnella. En mä nyt vahingossa tuhlaa mun rahoja.

21 Eeva: Nää sun vanhat käytöt on yks kaksko se muuttuu tällä tavalla (napsauttaa sormiaan/TJ)?

22 Osmo: Mun on pakko sanoo, mä oon puoltoista vuotta sun...

23 Anssi: Kyl se muuttuu, jos mä niin haluan.

24 Osmo: Ei oo yhtäkään pönkeusta, sellasta kuukautta tai ei viikkoakaan, et oisit pysyny. Sun ittes kannalta se voi olla... jos sä kerran pystyt säästään, ni säästä sinne tilille sit. Jos niitä tulee useemmin sinne, ni säästä sinne sitten. Sittenhän siellä on paljon. Tiäksä?

25 Anssi: En mä jaksa vittu.

26 Osmo: Ittes parhaaks. Eiku mun on pakko tässä sanoo, kun mä tiedän mitä sä oot aina mulle sitten puhunu, ite oot ollu... Jostain syytä nyt tänään mieli oli muuttunu tos matkal, kun me tultiin, Anssi just puhu sitä, et pyydetään kaikki

kerralla, kun just oli puhuttu... Anssi oli itsekkin samaa mieltä aikasemmin, että olis se hyvä, kun tulis vähän harvemmin. Mä en oikein tiedä.

27 Eeva: No korkeintaan, mä ajattelisin, että semmonen, että pannaan kaksi kertaa kuussa.

28 Anssi: Tehään sit niin.

29 Eeva: Yy. Sillä voitais kattoo ja jos ei se pelaa, ni sitten mennään siihen, et kerran viikossa tai pahimmassa tapauksessa, joka päivä tulee pieni summa. Sellastakin joutuu.

30 Anssi: Laitetaan sitten kaks kertaa kuukaudessa.

31 Osmo: Se on varmaan reilu. Siitä sä voit ite kokeilla. Ja sä voit Anssi itekin sanoo, jos sä huomaat, et se ei onnistu, ni sanot mulle tai kerrot tänne tai näin niinku.

32 Anssi: Yy

Anssin valintojen vapausaste on tilanteessa vähäinen ja hänen on lähtökohtaisesti sopeuduttava viranomaiskontrolliin, tässä edunvalvonta (ks. Pohjola 2001, 191). Neuvottelu muodostuu silti kaupankäynniksi Anssin yrittäessä vakuuttaa muita siitä, että hän kykenee hallitsemaan rahankäyttöään (rivit 1, 7, 12, 16, 18, 20, 23). Tunnelma neuvottelussa on jännitteinen, koska sekä ongelmanmäärittely että myös ongelmanratkaisut eroavat osapuolten näkemyksissä. Ongelmaksi neuvottelussa määrittäyty se, että Anssilla ”raha ei pysy” (rivi 7). Ratkaisua haetaan Anssin rahankäyttöä säätelemällä. Osapuolet positioituvat keskustelussa mielenkiintoisesti. Anssille kysymys näyttäisi olevan toimijuuden hallinnasta ja mahdollisuudesta päättää osasta omaa arkeaan (rahankäyttö). Anssin toimijuus näyttäytyy koväänisenä ja uhmakkaana vaatimisenä. Edunvalvonta puolestaan pyrkii varmistamaan Anssin taloudellisen tilanteen siten, että kulutus saadaan suhteutettua tuloihin ja ensisijaiset etuudet haettua. Edunvalvonta tuo neuvotteluun oman näkemyksensä, kuten työssä kertyneen kokemuksen asiakkaiden käyttörahan maksatuksesta (rivi 15). Etsivällä työllä on neuvottelussa ristiriitainen huolenpitäjän, tukijan, mutta myös tilanteen realisoijan rooli (rivit 9, 22, 24, 26).

Jännitteisessä neuvottelutilanteessa on risteäviä intressejä ja myös vallankäyttöksi luokiteltavaa kontrollia. Anssi esittää rivillä 13 ilmeisen valta-puheenvuoron toteamalla, että hän päättää rahojen maksamisesta tilille. Edunvalvoja kiertää avoimen konfliktin ja edustamansa kiistämättömän valta-aseman seuraavassa puheenvuorossa viittaamalla siihen, ettei Anssin varoissa ole paljon annettavaksikaan. Edunvalvoja kyseenalaistaa Anssin toimijuutta voimakkaimmin. Hän kuvailee (rivi 7) Anssin

tulevaisuutta mahdollisena katastrofina ja epäilee (rivi 21) Anssin kykyä muuttaa toimintaansa viittaamalla Anssin aikaisempaan rahankäyttöön. Etsivän työn tekijä Osmo koettaa tasapainoilla tukijan roolissaan, mutta ”pakottautuu” myös kontrollin alueelle puhuessaan Anssin elämään liittyvistä negatiivisista asioista. Tuen ja kontrollin kysymykset ovat osa auttamistyön keinovalikoimaa (Jokinen 2008, 132). Tässä otteessa voidaan havaita, että etsivään työhön paikantuva kontrolli murtautuu toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi tilanteissa, joissa työntekijällä ei näyttäisi olevan toisin toimimisen mahdollisuutta (Juvonen 2009).

Johanna Tornbergin (2012) tutkimuksen mukaan suomalainen edunvalvontajärjestelmä perustuu päämiehen vahvaan kontrolloimiseen. Tämä perustuu ajatukseen, että ihmisen autonomiaa voidaan rajoittaa, mikäli henkilö on jostain syystä kykenemätön itsenäiseen harkintaan (Launis 1998). Anssin autonomiaa on lähtökohtaisesti kavennettu voimakkaasti määräämällä hänet edunvalvontaan. Edunvalvontapäätöksen rajoitusten sisällä hänen on kuitenkin voinut osallistua oman toimijuutensa määrittelyyn. Käydyssä neuvottelussa Anssin ääni kuului hyvin. Lopputuloksena Anssi sai neuvoteltua itselleen väljemmän maksatuskäytännön kuin aikaisemmin toimeentulotuessa. Vaikka ratkaisun järkevyydestä voidaan olla montaa mieltä, yksilölliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös oikeus tehdä epäviisaiksi osoittautuvia päätöksiä.

Systeemikriittinen toimijuus

Riku on 22-vuotias nuori mies, joka asuu yksin vuokraamassaan kaksiossa. Rikulle on tuottanut ajoittain vaikeuksia liikkua asuntonsa ulkopuolella ja hän on viettänyt pitkiä aikoja kotonaan pelaten tietokonepelejä. Riku on keskeyttänyt toisen asteen koulutuksen. Aineiston keruun aikana Riku hakeutui koulutukseen, johon tuli hyväksytyksi erinomaisilla pisteillä. Seurasin tutkimustani varten Rikun ja Vilman (etsivän työn tekijä) työskentelyä muihin nuoriin ja työntekijöihin verrattuna poikkeuksellisen paljon, yhteensä neljä kertaa. Näiden tapaamisten lisäksi olin Rikun mukana työvoiman palvelukeskuksessa. Aineisto-ote on Rikun tapaamisista viimeisimmästä ja siinä keskustellaan Rikun ajatuksista ja kokemuksista kuntouttavasta työtoiminnasta ja laajemmin nuorten aktivoinnista. Aineisto-otteessa mukana ovat Riku, Vilma ja Tarja (tutkija).

- 1 Riku: Koko tän, et miten niit ihmisi pyöritellään ja pallotellaan niis kaiken maailman istunnoissa ja pilipalikusseilla ja tällein. Ja sit näki ku me käytiin kiertää niit kaikkee, niit työpajajuttuja, ni siin näki oikeesti, et miten tää on jotenki niin vääristyny tää koko työllisyydenhoitojuttu. Et siellä niinku ihmiset painaa täyttä päivää niinku pelkillä tuilla.
- 2 Vilma: No miten sä sanoisit jos mä kysyisin, että tost Duunista¹⁰, että se tavallaan sisuunnutti sut näkemään, että se voi olla sun tulevaisuus niinku tommonen tai sitte, jos sä voit ite yhtään vaikuttaa, ni sä muutat sitä omannäköseks, niinku.. omilla valinnoilla. Et tavallaan se olis, ehkä se Into-ryhmäki¹¹, sellanen potku, et avaskos, miltä tää kuulostaa?
- 3 Riku: Ähh. Joo mut siin Into-ryhmässä ni se... sillä Paulalla, ni sil oli ihan vääri asenne siihen hommaan. Että se ei, se ei puhunu niist asioist niitten oikeil nimillä. Et se oli, yritti siis sillein saaha meit innostumaan semmosist tosi typerist niinku. ikävist asioist. Et siit piti olla ilonen, et pääsee tekee ilmasiks töit ja tälleen. Ni miksei voi vaan sanoo, et sul on nyt tällanen tilanne, et sä joko niinku joudut tonne tai sitte haet kouluun tai näin. Ni mun mielest se olis paljon järkevempi tälleen, et ei me tarvii, ei me olla mitään semmosii vähä-älysi, et meille pitää sillei maalata se tilanne jotenki semmoseks ruususeks.
- 4 Vilma: No aattelit sä, et työntekijät ehkä sit miettii, että heiän asiakkaat ei voi niin hyvin, että niit pitää vähän pitää silkkihansikkain vai? Tai ei voi sanoo suoraan, mikä se tilanne on, niinku asiakkaan näkökulmasta, ni vai mitä sä mahat tarkoittaa?
- 5 Riku: Emmä tiä.
- 6 Vilma: Vai tuntuuks susta, että sä olit liian hyvässä kunnossa siihen Into-ryhmään, olik?
- 7 Riku: Emmä varsinaisesti ollu mitenkään hyvässä tai huonos kunnossa siihen ryhmään, että... No siis, ku siel oli, me oltiin vähän niinku, siel oli semmosii ihmisryhmii, et jotku oli sellasella mielentilalla, et ihan sama, et kuhan nyt vaan on täällä. Sit jotkut oli silleen, et halus sitä tilannetta parantaa, mut näki sen niinku tosi vääranlaisena sen ryhmän ja sit oli siel sit sellasiiki jotka vaa meni niitte rattaitten mukana, et ei silleen sen enemppää sitä aatellu.
- 8 Vilma: Mikäs sä olit?
- 9 Riku: No mä olin se joka pisti sitte tosi pahasti vastaan vielä kyllä, että mä kyl yritin pitää ääntä siellä ja sillon löys uusii puolii itestäänki, et miten mä en oo ennen niinku suuttunu ihmisten eessä tai tälleen, jossain ryhmässäkään pitäny mitään ääntä tai näin. Mut siel kyl monet kerrat sai olla ihan tärinöissään, ku se oli niin hirv... semmosta niinku rupes tulee silleen, et halus puolustaa niit ihmisi, tai puolustaa meiän oikeuksii. Et tuntu et meil ei ollu mitään välii.
- 10 Tarja: Sano joku esimerkki, esim mistä sä niinku suutuist?
- 11 Riku: No mä suutuin, no se ol heti ensimmäisenä päivänä ku se meiän ryhmä

alko, ni meille jaettiin semmoset paperipinkat ja siihen oli listattu kaikki ne paikat, mihin meidän olis sen ryhmäytymisajan jälkeen pitäny mennä sit työharjotteluun, niinku tota noissa lainausmerkeissä. Ja siin ei ollu, siin ei silleen otettu huomioon sitä ihmist ollenkaan. Et nyt alat valikoimaa siitä, ja meil ei ollu sen kurssin aikana ni sellasta, me ei niinku heti etitty ihan kunnon töitä. Meiät yritettiin laittaa väkisin sinne, sinne tota niitä tilastoi kaunistamaan vaan, et ei olla työttömii, et jos mennään johonki tommoseen.

Otteessa Rikun aktiivinen ääni kuuluu selkeästi. Hänellä on paljon kriittisiä ajatuksia työllisyydenhoidosta yleisellä tasolla, itseensä kohdistetuista työllistämistoimenpiteistä, kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoiminnasta sekä ryhmän ohjaajan toiminasta. Kritiikin kärki kohdistuu kuntouttavan työtoiminnan sisältöjen joustamattomuuteen ja motivoimattomuuteen, jolloin yksilön toiveet ja elämäntilanne eivät tule riittävästi huomioiduiksi (ks. Wrede-Jäntti 2010, 235; Suutari 2001, 173–174). Rikun toimijuutta voi otteen perusteella luonnehtia kriittiseksi, siinä on selkeästi kyse koetusta itsemääräämisoikeuden loukkaamisesta. Kuntouttava työtoiminta ei tarjoa Rikun tapaiselle nuorelle riittävästi valinnan mahdollisuuksia. Riku kokee, että häntä yritetään saada innostumaan ”typeristä asioista”, tai häntä kohdellaan ”vähä-älyisenä” eikä hänelle kerrota selkeästi palvelujärjestelmän vaihtoehtoja (rivi 3).

Turhautuneisuuden tunteet ja kamppailu luonnehtivat monen syrjäytyneen tai syrjäytymisvaarassa olevan nuoren toimijuutta. Samalla tavalla erilaiset yhteiskunnalliset rajoitukset, kuten palvelujärjestelmän toimintaperiaatteet, voivat estää yksilöiden toimijuuden toteuttamisen. (Evans 2002, 513.) Bronwyn Davies (2004, 41) määritteleeekin yhdeksi toimijuuden osatekijäksi kyvyn tunnistaa ja haastaa näitä rajoitteita ja sääntöjä. Riku arvostelee kriittisesti ja vastustaa osallistumista työllistämistoimenpiteisiin, jopa toisten nuorten puolesta. Rivillä 7 Riku myös analysoi terävästi ryhmänsä muiden nuorten suhtautumista kuntouttavaan työtoimintaan. Rikun kritiikistä huolimatta Vilma näkee, että kuntouttava työtoiminta on ”sisuunnuttanut” Rikua ja auttanut tarkastelemaan tulevaisuuden vaihtoehtoja. Riku itsekin toteaa, että hän on löytänyt uusia puolia itsestään (rivit 9 ja 11). Turhautuminen vaihtoehdottomaan ryhmätoimintaan ja työharjoittelupaikkojen laatuun on saanut Rikun suuttumuksen voimalla julkisesti puolustamaan omia oikeuksiaan ja vaatimaan parempaa.

Vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta Rikun ja

Vilman keskustelu voidaan tulkita dialogiseksi. Jukka Hankamäki (2008, 227; 230) määrittelee dialogisen tilanteen koostuvan tunnustuksellisuudesta, luottamuksesta, kumppanuudesta ja vapauden ilmapiiristä. Rikun ja Vilman vuorovaikutus antaa tilaa Rikun systeemikriittisyydelle, mutta samalla Vilma nostaa esiin myös voimaannuttavan näkökulman. Otteen perusteella ei pysty sanomaan, miten turhautumisen kokemukset työvoimamahallinnon toimenpiteiden parissa ovat pidemmän päälle vaikuttaneet Rikun elämään, mutta kuten Susanna Hyväri (2001, 76) kirjoittaa, ihmisten hyvinvoinnille ratkaisevinta eivät ole vaikeat elämäntapahtumat tai ongelmalliset kokemukset sinänsä, vaan se, kuinka hän kykenee niitä käsittelemään ja niistä selviytymään. Erimielisyyksistä huolimatta Rikun ja Vilman työskentely näyttäisi antavan Rikulle sekä tilaa että välineitä purkaa omaa pettymystään, tarjoavan uusia näkökulmia jäsentää toimintaa. Anneli Pohjolan (2001) mukaan erilaisuus tai erimielisyys eivät sulje pois luottamuksen mahdollisuutta. Päinvastoin ne parhaassa tapauksessa vahvistavat luottamuksen rakentumista ja tämän kautta myös nuoren toimijuutta.

Väistelevä toimijuus

Tuukka on 24-vuotias, koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleva nuori mies, jolla on etsivän työn kontaktin lisäksi asiakkuus työvoiman palvelukeskukseen. Tuukka asuu vielä toistaiseksi vanhempiansa kanssa, mutta perhe on saanut hädön häiritsevän elämäntavan vuoksi. Tuukalle etsitään omaa asuntoa. Muutto itsenäiseen elämään askarruttaa häntä, samoin vanhempien tulevaisuus hädön jälkeen. Tuukka elää kodista irrottautumisen elämänvaihetta, joka väistämättä kuuluu nuoruuteen. Hänen olisi löydettävä työ- tai koulutuspaikan ja asunnon ohella ”sisäinen koti”, joka mahdollistaisi autenttisen elämän, riittävän itsenäisyyden sekä turvatuun tulevaisuuden (Ahponen 2001, 105). Seuraavassa on kaksi aineisto-otetta: ensimmäisessä on lyhyt keskustelu etsivän työn tekijän Timin, Tuukan ja tutkija Tarjan välillä. Otteessa Tuukka kertoo ajatuksiaan tulevaisuudesta. Toinen aineisto-ote on taltiointi työvoiman palvelukeskuksessa ja siinä työn tekijät: Anna ja Mikael, pohtivat Tuukan kanssa koulutus- ja työelämävaihtoehtoja. Mukana tapaamisessa on myös tutkija Tarja.

Ensimmäinen ote:

- 1 Timi: Juu... puhuttiin, että just joku tällanen työharjoitteluki vois jossakin vaiheessa olla. Mutta katotaan nyt asuntoja ensin.
- 2 Tuukka: Se on sitte kaukana, kaukana tuolla.
- 3 Timi: Joo. Keskitytään nyt tähän olennaiseen, eli siihen asuntojuttujen katteluun, ja ihan ylipäänsä se, että mikä sulla on meininki siellä himassa sitte?
- 4 Tuukka: Jos sais asunnon ja sit pääsis vaikka työkyvyttömyyseläkkeelle. Hehheh.
- 5 Tarja: Oisko se semmonen tulevaisuudennäky?
- 6 Tuukka: No osittain joo. Ellei keksi mitään muuta siis. Siis voiha se olla, että keksii jonku hyvän duunin, missä jaksaa olla. Mutta jos ei keksi, ni sitte.

Toinen ote:

- 7 Tarja: Saaks mä kysyy, mikä se on, mikä sua kiinnostaa?
- 8 Tuukka: No siis tällä hetkellä ei oikeestaan mikään.
- 9 Anna: Tää on, tää on vähän ollu tätä. että me ollaan niinku. Ja sen takia ollaan kans Tuukka, eiks niin, käytetty tota ammatinvalintapsykologia? Ku sä sanoit, että rasti, rasti, rasti. Elikkä näitten testien ja muiden avulla yritetty myöskin. Sul on ollu niitä kotitehtäviä ja muuta, koska tää on aika pitkälti varmaan sen sun kotitilanteen vuoksi, ni tää on niinku tällasta.
- 10 Tuukka: Osittain joo,
- 11 Anna: Ja sit se sun oman.
- 12 Tuukka: ...ja osittain taas mun maailmankatsomuksen mukasesti.
- 13 Anna: ...näkemys, niin kyllä. Niinku sul on se maailmankatsomus myöski se, että sä tykkäät siitä aarteenetsinnästä ja sitten niinku sä oot sanonu, et sä pärjät pienellä.
- 14 Tuukka: Ja jokasel on oma tiensä, heheh.
- 15 Anna: Niin. Ja sä et oo kauheesti...
- 16 Tuukka: Ku vaikka sen sais neljäkymppisenä mutta...
- 17 Anna: ...että sä, et tää on aika pitkälti tätä niinkun tavallaan. Ollaan myöski puhuttu siitä, että harrastuksia voi olla. Ne tehdään sit sen työn ulkopuolella. Ja nyt pitäis löytää sitten joku juttu, mikä ei ois niin vastenmielistä. Niin, et sillä vois elättää itsensä.
- 18 Mikael: Ja meiän palveluhan on rajallista, että yritetään motivoida ja keskustella ja näyttää eri vaihtoehtoja rajallisesti. Et sit, jos se meidän asiakkuus päättyy siks, että ei oikeen niinku mikään lähe liikkeelle. Tai sä et halua mihinkään lähteä, ni sithän se tarkoittaa sitä, että sä et niinku... et sä oo sosiaaliaseman niinku asiakas ja etkä voi TE-toimiston [työ- ja elinkeinotoimisto/TJ] palveluita mennä

hakee, ku ne kattoo, että sä oot ollu täällä. Et sit ne voi sut niinku uudestaan sen sosiaalityön, tai asema lähettää sut niinku tänne meille asiakkaaks. Ja pistää sen työhaun voimaan, että sillä taval niinku katotaan, et sitte, että... jos tätä kautta niinku ei löydy. Ni sitten nää tällaset työharjottelupaikat ja nää ni ne mahdollisuudet sit oikeestaan kattoo siinä.

19 Anna: Mut eihän me olla ollu niinku.

20 Mikael: Niin ei.

21 Anna: ...tässä sun asiakkuutta nyt missään vaiheessa ainakaan päättämässä. Vaan me ollaan vaan niinku.

22 Mikael: Niin.

23 Anna: ...ajateltu ja mun mielestä välillähän sä annat niinku sellastakin, et sä oisit niinku vähän lähössä ja sä oot olluki, ku sä olit siinä... siinä tota ymm. Olikse Voima nimeltään kuitenkin tää vuoden, minkä ne. Nehän on muuttanu nyt ne nimeään siel opistossa. Mut kuitenkin se oli tällästä elämän, elämänhallintaa ja kaikkiin näihin liittyvää. Ni siinä ku olit, niin ni lähdit siihen ja olit valmis. Ni nytku se päätty, ni oli tarkoitus, että oltais niinku yhtä askelta taas niinku eteenpäin ja samalla haettu näihin kouluihin. Joista tää vahtimestari ois siinä mielessä, että se ei olis niin kauheen pitkä. Siitähän sä kiinnostuit

24 Tuukka: Joo.

25 Anna: ...ku toi Ojanen kerto siitä.

26 Tuukka: Siis vuosi riittää mulle, siis opiskelusta.

Näiden otteiden perusteella Tuukan toimijuudesta muodostuu kuva, Minna Suutari (2001, 173) puhuu liian suurista paineista, jotka kohdistuvat nuoreen elämän valintatilanteissa. Nuori voi olla epätietoinen omista kiinnostuksen kohteistaan tai toiveistaan ja näin ollen perustavien, elämäntilanteeseen liittyvien valintojen ja päätösten tekeminen on mahdotonta. Työvoimanpalvelukeskuksen työntekijä Anna esittää tulkinnan Tuukan tilanteesta riveillä 9, 11 ja 13: Tuukan tämän hetkinen elämäntilanne kotona on vaikea ja sen lisäksi Tuukalla on elämäntilanteen vaikeus. Tuukka haluaa panostaa harrastukseensa ja on kertonut ” pärjäävänsä pienellä” (rivi 13). Ensimmäisessä otteessa (rivi 4) Tuukan tulevaisuuden visiona on saada oma asunto ja päästä työkyvyttömyyseläkkeelle. Työntekijöiden näkökulmasta Tuukan toimijuus näyttäytyy passiivisena ja väistelevänä. Keskustelua Tuukan aktivoinnista on selkeästi käyty jo pitkän aikaa ja Tuukan osallistuminen on ollut vaihtelevaa, kuten Annan puheenvuorosta (rivi 23) ilmenee: ”välillähän sä annat niinku sellastakin, et sä oisit niinku vähän lähössä”. Tuukka on tavannut ammatinvalintapsykologia, on tehty testejä ja annettu kotitehtäviä. Tilanne on kuitenkin jumittunut paikoilleen.

Tuukan ääni kuuluu erityisesti toisessa otteessa vain vähän. Otteen alkupuolella Tuukka kertoo elämänskatsomuksestaan (rivit 12, 14 ja 16) ja päättää kertomansa toiveeseen, joka käsitykseni mukaan viittaa juuri aarteenetsintään ja siinä onnistumiseen: ”vaikka sen [aarteen/ TJ] sais neljäkymppisenä”. Tämän jälkeen työntekijät käyttävät puheenvuoroja (rivit 18–23), joissa kertaavat työvoimanpalvelukeskuksessa asiointin periaatteita. Viesti on selkeä: aarteenetsintä on harrastus, mutta jotain sellaista pitää löytyä, jonka avulla Tuukka voi elättää itsensä. Mikaelin puheenvuorossa (rivi 18) esitetään peitelty uhkaus siitä, mitä seuraamuksia Tuukalle koituu siitä, mikäli hänen koulutus- ja/tai työelämäpolkunsaa ei käynnisty. Käytännössä Tuukan asiakkuus työvoimanpalvelukeskuksessa on mahdollista lopettaa ja siirtää se aikuissosiaalityöhön. Tällöin Tuukka ei ole työ- ja elinkeinotoimistossa työttömänä työnhakijana eikä saa myöskään työvoimanpalvelukeskuksen palveluita, joista tässä mainitaan työharjoittelu.

Vaikka peitelty uhkaus esitetään, sitä lievennetään toteamalla (rivit 19–21), ettei Tuukan asiakkuutta olla kuitenkin lopettamassa. Anna aloittakin (rivi 22) puheen Tuukan käymästä elämänhallintakurssista, jonka jälkeen seuraavana vaiheena olisi koulutukseen hakeutuminen. Tuukka (rivi 26) esittää tähän oman, selkeän rajauksensa: ”Siis vuos riittää mulle, siis opiskelusta”. Sakari Ahola ja Loretta Galli (2010, 134–135) pohtivat tutkimuksessaan nuorten koulupudokkaiden aktiivisuutta ja passiivisuutta sekä valintojen mahdollisuuksia osana toimijuutta. Nuoren passiivisuus voi olla heidän mukaansa myös tietoinen valinta silloin, kun tarjolla olevat toimenpiteet eivät nuorelle kelpaa. Tuukan tilanteessa ongelmallista hänen itsensä ja myös viranomaisten kannalta on se, että Tuukka ei innostu kouluttautumiseen tai työelämään hakeutumisesta. Tuukan toimintastrategiana näyttäisi olevan osallistuminen viranomaisten järjestämiin tapaamisiin ja erilaisiin testauksiin, mutta hakeutuminen koulutukseen tai vaikkapa työharjoitteluun ei toteudu.

Toimijuuden ulottuvuuksia vuorovaikutuksen jännitteissä

Etsivä työ vuorovaikutuksellisine käytäntöineen on osa nuorten syrjäytymistä ehkäisevää palvelujärjestelmää ja laajemmin sosiaalipolitiikkaa. Etsivässä työssä nuorille tarjoutuu mahdollisuus kiireettömään vaikeiden

asioiden sanallistamiseen ja työstämiseen yhdessä luotettavan aikuisen kanssa. Työskentely lisää parhaassa tapauksessa nuoren itseymmärrystä ja vahvistaa autonomista toimijuutta. On kuitenkin tärkeää tarkastella myönteisen ja vahvistavan työskentelyn ohella ristiriitaisempia, jopa jännitteisiä auttamistyön kohtaamisia. Tässä narratiiviseen analyysiin pohjautuvassa artikkelissa, olen muodostanut neljä erilaista toimijuuden ulottuvuutta, jotka aktualisoituivat jännitteisiksi tulkitsemisani etsivän työn keskustelu- ja neuvottelutilanteissa. Kaikkiin näihin toimijuuden ulottuvuuksiin voi kytkeä eriasteisesti jännitteitä joko tapaamisen tavoitteisiin, vuorovaikutukseen tai laajemmin palvelujärjestelmän toimintaan liittyen. Tutkimusaineistosta löydetty neljä toimijuuden tapaa ovat: ohipuhuttu, uhmakas ja vaativa, kriittinen sekä väistelevä toimijuus.

Aineistossani ohipuhutussa toimijuudessa nuoren ääni tulee vuorovaikutuksessa kuulluksi, mutta ei huomioon otetuksi. Nuoren kertomuksella ja perusteluilla ei ole suoranaista vaikutusta neuvottelun lopputulokseen. Yhteisesti jaettua, toimintaan johtavaa ymmärrystä nuoren tilanteesta ei synny. Palvelujärjestelmän tarjoama ratkaisu ongelmaan, tässä nuoren asunnottomuus, on etukäteen lyöty lukkoon, eikä nuoren omille toiveille ole tilaa. Ohipuhuminen viittaa yleisellä tasolla kommunikaatio-ongelmiin, rakentavan dialogin puuttumiseen ja toisen sivuuttamiseen. Ohipuhuttaessa joku vuorovaikutuksen osapuolista sanelee tai linjaa asiaa ilman, että muiden näkemyksiä huomioidaan. (Anttila 2010, 6.) Tämän artikkelin ohipuhutussa toimijuudessa autonomisen toimijuuden mahdollisuus jää täysin palvelujärjestelmän puuttuvien resurssien ja toiminnan logiikan varjoon.

Uhmakas ja vaativa toimintastrategia jännitteistää kohtaamisen. Nuoren ääni kuuluu ja sillä on vaikutusta neuvottelun lopputulokseen. Nuoren autonominen toimijuus on tässä jo lähtökohtaisesti ehdollistettu. Nuori ei voi vaikuttaa siihen, että hänet on ohjattu edunvalvontaan. Neuvottelun konkreettisiin päätöksiin uhmakkaalla ja paikoin vaateliaalla toimintatavalla sen sijaan on vaikutusta. Osapuolten yhteisesti jakamaa ymmärrystä tai toista osapuolta aidosti huomioivaa vuorovaikutusta ei tässä strategiassa kuitenkaan voi syntyä. Koska edunvalvonta ei sisällä suoranaista asiakkaan psykososiaalista tukemista, neuvotteluissa voidaan joustaa asiakkaan toiveiden tai vaatimusten suuntaan. Tätä asiakastyön orientaatiota voi kutsua myös mukaan menemiseksi. Tällöin yhden osapuolen, tässä nuoren, toimijuus dominoi kohtaamista. Työntekijät

jäävät tällöin eräänlaisen neuvottomuuden tilaan, jota voisi luonnehtia jopa vastuun hämärtymiseksi. (Mönkkönen 2002, 56.)

Nuoren vahva ja omaehtoinen ääni on osa kriittistä toimijuutta ja se suuntautuu tässä tutkimuksessa erityisesti palvelujärjestelmän toimintaan. Kriittinen toimijuus nostaa näkyviin yksilön ja yhteisön välisen jännitteen, tuon suhteen kipupisteet. Kansalaisuuteen liittyvät pakot ja rajoitukset näyttäytyvät nuoren aikuisuuden elämänvaiheessa selkeästi. (ks. Gordon 2005, 115.) Aineistossani nuoren ja etsivän työn tekijän keskustelu on dialogista. Nuori voi ilmaista oman turhautumisensa ja kriittisyytensä, kun työntekijällä on malttia kuunnella nuorta sekä tuoda keskusteluun omia näkökantojaan ja avauksiaan. Molemmat osapuolet todennäköisesti oppivat ymmärtämään toisiaan paremmin keskustelun kuluessa. Vaikka neuvottelussa on dialoginen ilmapiiri, on se silti jännitteinen, koska nuoren ja etsivän työntekijän käsitykset poikkeavat toisistaan. Osapuolten vuorovaikutussuhde tukee kuitenkin nuoren autonomista toimijuutta hienolla tavalla.

Väistelevä toimijuus pakenee dialogisuutta ja avointa vuorovaikutusta, jolloin yhteisymmärrystä tai jaettuja merkityksiä ei synny. Nuoren oma ääni ei saa tilaa työntekijöiden puheelta, jossa selvennetään kyseisen toimipisteen asiakkuuden ehtoja samalla pyrkien ohjaamaan nuorta joko koulutukseen tai työharjoitteluun. Tämän tyyppisessä vuorovaikutuksessa neuvottelemisen ajautuu yleensä umpikujaan. Palvelujärjestelmä pyrkii määrittelemään nuoren toimijuutta, mutta väistely ja ratkaisujen siirtäminen tulevaisuuteen ovat passiivisuudessaankin nuoren autonomisen toimijuuden ilmauksia. On myös muistettava, että ihmiset eivät pyri puhumalla vain ilmaisemaan itseään, vaan myös peittelemään itseään ja testaamaan vuorovaikutuksen edellytyksiä (Hankamäki 2008, 230).

Richard Sennett (2004, 178) korostaa, että sosiaalialalla järjestystä tuovilla instituutioilla ja niissä tapahtuvalla vuorovaikutuksella on valta kurottaa syvälle kyseisistä instituutioista riippuvaisten ihmisten elämään, koskettaa heidän elämäntarinoitaan ja ennen kaikkea heidän käsitystään omasta arvostaan. Vaikka institutionaaliset kohtaamiset ovat hetkellisiä syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämänkulussa, on laajempi palvelujärjestelmän läsnäolo monesti pysyvää. Tässä artikkelissa esitetyt, vuorovaikutuksessa syntyneet autonomisen toimijuuden ulottuvuudet ovat tilanteittaisia ja vaihtelevia, eivätkä varmastikaan pysyviä, yksioikoisia toimijuuden tapoja. Artikkelin johtopäätöksistä voi

kuitenkin otaksua Arto Laitista (2009) mukailleen, että vain omaksi koetut kertomukset ovat toimijuutta konstituivia vastauksia siihen, kuka olen. Ulkoapäin tulevat pakot tai ennakoita, ilman nuoren osallisuutta, päätetyt ratkaisut eivät lisää yhteistä ymmärrystä tai auta nuorta autonomisuuteen. Autonomia eli itsemäärääminen on kuitenkin ratkaiseva osatekijä missä tahansa hyvän elämän määrittelyssä (Gray 1993).

Viitteet

1. Käytän tässä tutkimuksessa elämänvaiheesta (*emerging adulthood*) puhuttaessa kään-
nöstä orastava aikuisuus ja henkilöiden (*emerging adult*) osalta käsiteparia nuori
aikuinen tai pelkästään käsitettä nuori. Orastava aikuisuus sijoittuu elämänvaiheena
myöhäisteini-ikästä lähemmäs 30 ikävuotta.
2. Aineiston keräämisen tarkoituksena oli osallistua ennen nuoren haastattelua yhteen
etsivän työn tekijän ja nuoren väliseen tapaamiseen tai vaihtoehtoisesti yhteen vi-
ranomaisneuvotteluun. Tähän käytäntöön on neljä poikkeusta. Aineistossa on yksi
nuori, jonka tapaamisen Edunvalvontatoimistossa taltiointi, mutta koska kyseinen
henkilö muutti asumaan toiselle paikkakunnalle, en haastatellut häntä. Yhden haas-
tatteleman nuoren ja etsivän työn tekijän tapaamisia seurasin neljä kertaa, lisäksi
osallistuin hänen kanssaan yhteen viranomaisneuvotteluun. Kahden nuoren osalta
seurasin nuoren ja etsivän työn tekijän välisiä keskusteluja kahdesti sekä osallistuin
kummankin nuoren ja etsivän työn tekijän kanssa yhteen viranomaisneuvotteluun.
3. Etsivän työn työryhmän henkilöstömäärä vaihteli aineiston keruun aikana riippuen
toiminnan rahoituksesta, mukana oli yhteensä kahdeksan etsivän työn tekijää. Työn-
tekijöistä viisi oli naisia ja kolme miehiä. Fokusryhmä-haastatteluun osallistui viisi
työntekijää. Työntekijöiden koulutustausta vaihteli psykiatrisista sairaanhoitajista
sosiaaliohjaajiin ja sosionomeihin.
4. Koska tutkimusaineistoa on kerätty kohtaamistilanteissa, ovat juonelliset kertomukset
tässä artikkelissa fragmentaarisia välähdyksiä nuoren autonomisesta toimijuudesta.
Analyysissä ei siis ole korostettu toimijuuden juonellista rakentumista.
5. Tässä artikkelissa ei raportoida erikseen tutkijan omia reaktioita tai olettamuksia,
ne ovat implisiittisesti mukana tekstissä. Tutkijan näkökulma tulee raportoiduksi
yksityiskohtaisemmin väitöskirjani yhteenvetoluovussa.
6. Neljä kyseisistä keskusteluista oli nuoren (Riku) ja etsivän työntekijän (Vilma) välisiä
hyvinkin dialogisia, mutta myös jännitteisiä tapaamisia. Viidennessä keskustelussa
mukana olivat nuori (Tuukka) ja etsivän työn tekijä (Timi). Neuvotteluissa nuorista
mukana olivat Eetu, Anssi, Riku, Anita ja Tuukka. [Toimipisteet, joissa neuvottelut
tapahtuivat, on mainittu Johdantoluovun alaviitteessä 1.] Kaikkien tutkimuksessa
mukana olleiden nuorten ja työntekijöiden nimet on muutettu tunnistamisen eh-
käisemiseksi.

7. Käytän tässä keksimääni nimitystä Nuorisoasuntotoimisto, millä tarkoitan erityisesti nuorille osoitettujen asuntojen vuokraustoimintaa.
8. Artikkelin otteita on siistitty siten, että erilaisia onomatopoeettisia ilmaisuja on jätetty kirjaamatta, samoin täytepartikkeleiden käyttöä on karsittu.
9. Aineistossa mainitaan tässä kohtaa etsivän työn työryhmän nimi. Olen muuttanut kaikki työryhmän nimimaininnat etsiväksi työksi. Samoin olen muuttanut työvoimanpalvelukeskuksen ja nuorille tarkoitettujen ryhmätoimintojen nimet.
10. Duuni on työvoiman palvelukeskus.
11. Into-ryhmä on työvoiman palvelukeskuksen (Duuni) kuntouttavaa työryhmätoimintaa nuorille, jotka ovat olleet Duunin kirjoilla pitkään, mutta joiden tilanne ei ole edistynyt koulutukseen tai työelämään hakeutumisen suhteen. Into-ryhmä kokoontuu kolme kertaa viikossa, neljä tuntia kerrallaan.

Kirjallisuus

- Ahola, Sakari & Galli, Loretta (2010) Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) *Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 132–143.
- Ahponen, Pirkkoliisa (2001) Kodittomuuden marginaalissa. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20, 103–123.
- Anttila, Anu-Hanna (2010) Ohipuhuminen sukupolvien välisenä kysymyksenä. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) *Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 6–12.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2004) *Emerging Adulthood. The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. Oxford: Oxford University Press.
- Arnett, Jeffrey Jensen (2006) Emerging Adulthood in Europe: A Response to Bynner. *Journal of Youth Studies* 9 (1), 111–123.
- Biesta, Gert & Tedder, Michael (2006) *How is agency possible? Towards an ecological understanding of agency-as-achievement*. http://www.tlrp.org/project%20sites/LearningLives/papers/working_papers/Working_paper_5_Exeter_Feb_06.pdf. Luettu 13.4.2012.
- Bold, Christine (2012) *Using Narrative in Research*. London: Sage.
- Brown, Lyn Mikel and Gilligan, Carol (1993) Meeting at the Crossroads: Women's Psychology and Girl's Development. *Feminism & Psychology* 3 (1), 11–35.
- Burr, Vivien (2003) *Social Constructionism*. London and New York: Routledge.
- Connell, R.W. & Hearn, Jeff & Kimmel, Michael S. (2005) Introduction. In Michael S. Kimmel & Jeff Hearn & R.W. Connell (eds.) *Handbook of Studies on Men and Masculinities*. London: Sage, 1–12.
- Coupland, Nikolas & Coupland, Justine (2000) Relational frames and pronominal address/reference: the discourse of geriatric medical triads. Teoksessa Srikant Sarangi & Malcolm Coulthard (toim.) *Discourse and Social Life*. Harlow: Pearson Education, 207–229.

- Davies, Bronwyn (2004) Introduction: poststructuralist lines of flight in Australia. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 17 (1), 3–9.
- Davis, Sara N. & Gergen, Mary M. (1997) Toward a New Psychology of Gender, in Mary M. Gergen and Sara N. Davis (toim.) *Toward a New Psychology of Gender. A Reader*. New York: Routledge, 1–30.
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What is Agency? *American Journal of Sociology* 103 (4), 962–1023.
- Folgheraiter, Fabio (2004) *Relational Social Work. Toward Networking and Societal Practices*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Gergen, Kenneth J. (2009) *An Invitation to Social Construction*. London: Sage.
- Gergen, Kenneth J. & Gergen, Mary (2007) Social Construction and Research Methodology. Teoksessa William Outhwaite and Stephen P. Turner (toim.) *The Sage Handbook of Social Science Methodology*. London: Sage, 461–78.
- Gordon, Tuula (2005) Toimijuuden käsitteen dilemma. Teoksessa Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyysiäinen (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.
- Gray, John (1993) *Post-liberalism: studies in political thought*. London and New York: Routledge.
- Hankamäki, Jukka (2008) *Dialoginen filosofia. Teoria, metodi ja politiikka*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Books on Demand GmbH.
- Hirvonen, Elna (2009) Nuorisotyö sosiaalisen asiantuntijuuden areenoilla. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 41–60.
- Hoggett, Paul (2000) *Emotional life and the Politics of Welfare*. London: MacMillan Press.
- Hydén, Margareta (2005) I must have been an idiot to let it go on: agency and positioning in battered women's narratives of leaving. *Feminism & Psychology* 15 (2), 169–188.
- Hyväri, Susanna (2001): *Vallattomuudesta vastuuseen – Kokemuksen politiikan sankaritarinoita*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3. Vammala: Tietosanoma Oy.
- Isoniemi, Henna (2006) Taloudelliset tekijät ja muutto pois lapsuudenkodista. Vertaileva analyysi neljässä EU-maassa. *Janus* 14 (3), 240–254.
- Jokinen Arja (2008) Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisissa. Teoksessa Kirsi Juhila & Arja Jokinen (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 110–144.
- Jokinen Arja (2000) Narratiivit muutostyön resurssina. Naisten kertomusten muotoutuminen turvakodissa käytävissä keskusteluissa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 131–166.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999): *Diskursianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Juvonen, Tarja (2009) Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja Sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 155–180.
- Karvonen, Erkki (1997) Kohti relationaalista tietokäsitystä. Teoksessa Stachon, Kari (toim.) *Näkökulmia tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 171–204.

- Komonen, Katja (2001) Työn moraalista koulutuksen moraalisiin. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16, 70–85.
- Kujala, Jukka & Autio, Minna (2005) Koulukotinuorten kuluttajuus -marginaalia ja valtavirtaa. Teoksessa Minna Autio ja Petri Paju (toim.) *Kuluttava nuoruus*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 62. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes, 100–111.
- Kurri, Katja & Wahlström, Jarl (2000) Moraalin vuorovaikutuksellinen rakentaminen perheväkivaltakeskustelussa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 167–188.
- Lagerspetz, Eerik (1998) Itsemääräminen ja valta Teoksessa Juhani Pietarinen, Veikko Launis, Juha Räikkä, Eerik Lagerspetz, Marjo Rauhala & Markku Oksanen (toim.) *Oikeus itsemäärämiseen*. Helsinki: Painatuskeskus, 97–141.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (2010) Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, 138–177.
- Larsson, Sam & Sjöblom, Yvonne (2010) Perspectives on narrative methods in social work research. *International Journal of Social Welfare* 19 (3), 272–80.
- Launis, Veikko (1998) Kenelle itsemäärämisoikeus kuuluu? Teoksessa Juhani Pietarinen, Veikko Launis, Juha Räikkä, Eerik Lagerspetz, Marjo Rauhala & Markku Oksanen (toim.) *Oikeus itsemäärämiseen*. Helsinki: Painatuskeskus, 51–64.
- Layder, Derek (2006) *Understanding Social Theory*. 2nd Edition. London: Sage.
- Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tamar (1998) *Narrative research: reading, analysis and interpretation*. London: Sage.
- Mauthner, Natasha (2002) *The darkest days of my life. Stories of postpartum depression*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mauthner, Natasha and Doucet, Andrea (1998) Reflections on a Voice-centred Relational Model. Analysing Maternal and Domestic Voices. Teoksessa Jane Ribbens & Rosalind Edwards (toim.) *Feminist Dilemmas in Qualitative Research*. London: Sage, 119–46.
- Merino, Rafael & Garcia, Maribel (2006) Emancipation enlargement and the acquisition of autonomy by young people in Catalonia. *Young* 14 (1), 33–47.
- Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) *Analyysi* no 19. <http://www.eva.fi>. Luettu 30.7.2012.
- Mönkkönen, Kaarina (2002) *Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa*. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Nikander Pirjo (2003) The Absent Client: Case description and decision-making in interprofessional meetings. Teoksessa Chris Hall, Kirsi Juhila, Nigel Parton & Tarja Pösö (toim.): *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services: Identities, interactions and practices*. London: Jessica Kingsley Publishers, 112–128.
- Nikander, Timo (2009) Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. *Hyvinvointikatsaus* 1/2009. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html?s=0. Luettu 29.10.2012.

- Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Palola, Elina, Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012) Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (3), 310–315.
- Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20, 187–204.
- Polkinghorne, Donald E. (1988) *Narrative Knowing and the Human Sciences*. Albany: State University of New York.
- Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (2009) Yhteisiä teemoja etsimässä. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–18.
- Raunio, Kyösti (2011) Sosiaalityön etiikka näyttöön perustuvan käytännön haasteena. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 117–138.
- Riessman, Catherine Kohler (2003) Analysis of Personal Narratives. Teoksessa James A. Holstein and Jaber F. Gubrium (toim.) *Inside Interviewing*. London: Sage, 331–346.
- Robb, Martin (2007) Gender. In Mary Jane Kehily (eds.) *Understanding youth: perspectives, identities and practices*. London: Sage, 109–145.
- Ronkainen, Suvi (1999) *Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruch, Gillian, Turney, Danielle & Ward, Adrian (2010) *Relationship-Based Social Work. Getting to the Heart of Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Sennett, Richard (2004) *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa*. Tampere: Vastapaino.
- Squire, Corinne, Andrews, Molly & Tamboukou, Maria (2008) Introduction: What is narrative research? Teoksessa Molly Andrews, Corinne Squire & Maria Tamboukou (toim.) *Doing Narrative Research*. London: Sage, 1–21.
- Stauber, Barbara & Walther, Andreas (2002) Misleading Trajectories as Transition Dilemmas of Young Adults. Teoksessa Andreas Walther & Barbara Stauber et al. (toim.) *Misleading Trajectories. Integration Policies for Young Adults in Europe?* An EGRIS Publication. Opladen: Leske+Budrich, 11–18.
- Suutari, Minna (2001) Tasapainoilua sosiaalisissa verkostoissa työmarkkinoiden marginaalissa. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20, 153–186.
- Taylor, Charles (1995) *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tornberg, Johanna (2012) *Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu*. Acta Universitatis Lapponiensis 221. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Tronto Joan C. (1993) *Moral Boundaries. A Political Argument for an Ethic of Care*. New York: Routledge.

- Turtiainen, Kati (2011) Riippuvuus pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 139–161.
- Väyrynen, Sanna (2009) Nuorten kokemuksia huumeiden käyttöön puuttumisesta. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 107–123.
- Wrede-Jäntti, Matilda (2010) *Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv*. Helsinki: Institutet för hälsa och välfärdet.

Fragile Agencies in the Making: Challenges of Independent Living in Emerging Adulthood*

Abstract

In this article the theme of human agency is approached from the concrete standpoint of independent living. Leaving the parental home at a young age stands out as a significant life event – one which brings about more freedom, but also new responsibilities. To frame the analysis of the age group in this study, youth, I use the concept ‘emerging adulthood’, which suggests an age from late teens through mid- to late-20s. The article draws on research, which data were collected in the Helsinki metropolitan area during the years 2010–11 in the context of an outreach project targeted for young people who have no place to study or work, and cannot find the services they need. According to this study, a general and significant challenge in independent living is to adjust to being self-reliant. This abstract challenge was manifested in the young people’s ability to master basic daily living and routines, social relationships and broader cultural and social expectations and norms.

Keywords *independent living, emerging adulthood, agency, relations, cultural expectations*

Introduction

The transition from childhood to adulthood is generally believed to involve a socio-cultural model; a person gradually achieves individual space, autonomy and independence from his parents and internalizes dominant social values, thereby becoming a full member of society (Gillies, 2000: 213). For some young people, however, youth transitions, instead of being straightforward linear processes, have become prolonged, complex and sometimes reversible or even a path to societal exclusion (Williamson, 2007: 59). We in the modern era have increased expectations for our personal lives. As Anthony Giddens (1991) observes, we have become a project in which, self has to be constructed as part of a reflexive process of

---

* Originally published in *YOUNG*, Vol. 22 No.3. Copyright 2014 © SAGE Publications and YOUNG Editorial Group. All rights reserved. Reproduced with the permission of the copyright holders and the publishers, Sage Publications India Pvt. Ltd, New Delhi. DOI:10.1177/1103308814533461.

connecting personal and social change. The self is no longer a given, but a task, a quest for a sense of agency and personal well-being, as Zygmunt Bauman (2000: 31) describes it. This task concerns youth in profound ways. Youth as a life phase brings specific societal expectations, especially for young people in stressful conditions. Age-related demands, norms and restrictions combined with differing structural and cultural conditions regulate and direct young people's transitions and the forming of agency (Evans, 2002a: 249).

In this study the theme of human agency is approached from the concrete standpoint of independent living. Leaving the parental home stands out as a significant life event – one which brings about more freedom, but also new responsibilities (Jones, 2002: 17). Living independently is an important and necessary prerequisite for growing up. It is also a central marker in a person's life management and a crucial component of functioning agency. A balanced and integrated daily life with smoothly running routines indicates the level of young people's life skills. (Kupari, 2010: 7, 57.) In Finland, a Nordic welfare state with considerable support systems, including in the housing sphere, young people usually start an independent life and move away from the parental home early compared to most countries in Southern Europe. For example, in countries like Italy and Malta almost all young people under still live with their parents (Nikander, 2009).

In Finland, today the usual age for leaving the parental home for both men and women is 19. In the year 2009 over half of 20-year-old women and 21-year-old men were living outside the family home. In most cases these young people start their independent living in shared accommodations or by forming single households based on a rental agreement (Myllyniemi and Gissler, 2012: 41.) Timo Nikander (2009) gives the usual reasons for moving out of the parental home: pursuing studies after basic education, forming a relationship or a general urge to become independent. However, in this study the above-mentioned reasons do not altogether explain young people's moving out on their own. Most of the young people in this research were thrown out or had a troubled period of trying to move away from a parental home in which there was a quarrelsome, subjugative or even violent atmosphere (cf. Sjöblom, 2002). From such difficult starting points young people have to struggle to become independent and to establish a place that feels like

home. Home is generally believed to provide an individual with a sense of place, identity and status in the world. (Kenyon, 2003: 104–5.) Because the process of adjustment was just emerging for the young people in this study, the concept of independent living was preferred rather than the concept of home.

In this article the interest is in the agency of young people who live in troubled and disadvantageous conditions, where they seem to have limited resources of their own or little support from their families or circle of acquaintances with which to navigate through life (Côté and Bynner, 2008: 262). Given this interest, the context of outreach work as a low-threshold service has offered the study a good vantage point. In the Finnish context, outreach work can be described as a special professional practice, which is financed by the government or municipalities, but which in general is carried out by third-sector organizations. Traditionally, outreach work operates among marginalized people and is directed to those who need help most, yet who cannot be reached through basic service activities. Outreach workers go where their clients are found, and a great number of the appointments take place outside a formal office environment. In the best case outreach work can act as an empowering force in young peoples' lives, an agent that enhances and empowers their agency (Juvonen, 2009).

The outreach work¹ examined in this research is rich in discussions of independent living because the workers invariably help their clients find accommodation and also support their daily living. For many young people who have regular contact with outreach work housing as a transition becomes a technically fulfilled premise, yet many still have difficulties with housing, even to the point of becoming homeless. Just as the move away from the parental home is a delicate phase of growing up, so too is the period when young people actually start living on their own and begin functioning as adults. In Western societies the socio-cultural expectation today is that young people should approach adult-like independence and shoulder adult responsibilities in the sphere of housing as well as in other areas of their lives.

Independent living in emerging adulthood analyzed from the aspect of socio-emotional or interpersonal relationships has attracted little attention in the field of social research (Pöysä, 2013; Roberts, 2003: 19). The present study contributes to this lacuna by addressing the question of how

the challenges of independent living as part of agency are constructed in emerging adulthood and in the special context of outreach work. Young people who have been referred to outreach work or who have themselves sought help from it have entered into a special relationship in which they have an opportunity to reflect on their choices in their daily lives or more broadly in their lives as a whole. Like other helping professionals, outreach workers, besides giving social assistance, represent society's norms, expectations and values to young people. This article enters into the processes of attaining adulthood as part of agency and, meeting the challenges of independent living by listening to the stories of vulnerable young people and outreach workers. It begins with a brief definition of the main theoretical concepts used in the study, namely emerging adulthood and agency. It then proceeds to explain the methodological framework based on social constructionism. The empirical findings are discussed in the following three sections. Finally, the conclusions are presented based on a theoretical discussion of the subject matter and on the empirical findings.

Agency in Emerging Adulthood

To frame the analysis of the youthful age group in this study, I use the concept 'emerging adulthood' (Arnett, 2004; Arnett and Tanner, 2011; Hendry and Kloep, 2011), which suggests an age from the late-teens through the mid- to late-20s. This life phase of independent exploration is not simply an 'extended adolescence', because it is much freer from parental control and less embedded in institutional structures than adolescence. Nor can this phase be understood as 'young adulthood'; since this term suggests that an early stage of adulthood has been reached. Reaching emerging adulthood should mean accepting responsibility for oneself and making more choices of one's own, which also signals strengthening agency. Sometimes this is not how life proceeds. Instead, young people make choices that are unwise or unlucky. The generally accepted markers that attest to adulthood, such as trying to find one's way in education or employment, achieving financial independence or having family obligations, become prolonged, not fulfilled (Arnett, 2004; Arnett and Tanner, 2011: 35; Molgat, 2007: 512).

Jeffrey Jensen Arnett (2004) has identified five main features of emerging adulthood: (a) the age of identity explorations; (b) the age of possibilities whereby people have an unparalleled opportunity to transform their lives; (c) an age of instability and of (d) feeling in-between, in transition, neither adolescent nor adult and (e) the most self-focused age in life. Marc Molgat (2007: 496) has criticized the concept of emerging adulthood for downplaying the structural dimensions of social life. I agree with Molgat (2007: 512) that the concept of emerging adulthood must be seen as reflecting current times and through a specific set of socio-cultural patterns and structural conditions that are contingent and can fluctuate over relatively short time spans. The core offering of the concept is to bring attention to a specific life phase between adolescence and adulthood when young people are at an age that entitles them to be adults, yet they may still be dependent on other people or institutions. It is a time when their agency is in transition in conditions that can be confusing, challenging and full of cultural and social demands (cf. Côté and Bynner, 2008: 264; Mary, 2012: 30).

In this study, the concept of agency, which is used as an analytical tool, is linked to the concept of emerging adulthood. It refers to the idea that people are 'agents' in the social world, not just passive objects of social pressures and circumstances. When we talk about human agency, we are emphasizing the degree to which individuals are capable of making choices, changing their living conditions and responding creatively to social constraints (Layder, 2006: 181). This definition brings up the question of the ability to be reflective about one's behaviour and the restrictions on this ability, as when people are dependent, unpredictable and unable to act in their own best interests (Frost and Hoggett, 2008: 438; Hoggett, 2001: 48). Paul Hoggett (2000: 172) questions the rationalist models of agency in which the unitary self chooses actions and then evaluates them. He argues that we also need non-rationalist models of agency that give space to a subject who avoids making decisions, repeats itself or is acting irrationally.

Agency can also be perceived as Bamberg and Zielke (2007: 227) have described it, as multiple, contradictory, contextual and distributed over time and place. For instance, making choices is complex because there are often conflicts within us. The part of us that dominates at any given moment, initiates action or makes choices depends on the social

relations we are engaged in and the roles we assume (Hoggett, 2001: 41). Agency is actualized in certain life phases, here meaning youth, contexts and relationships in which individuals interact with other people, meanings or events (Emirbayer and Mische, 1998). I perceive agency as being strongly relational and in the way Ojala et al. (2009) describe it, namely, as situational and attached to the place where it is realized. Based on these parameters, this study proceeds to analyze young people's agency in the context of outreach work and from the point of view of independent living.

Methodological Approach

This article is a narratively orientated study based methodologically on social constructionism with an interest in social relationships as well as in the process of social interaction (Burr, 2003; Gergen and Gergen, 2007; Witkin, 2012). It posits the notion of relational being, that is, a view of humans as embedded in a complex web of intimate and larger social relations. Given such an understanding of human nature and human interaction, people are viewed as interdependent rather than independent (Gergen, 2009; Mauthner and Doucet, 1998). The research data used here were collected in the Helsinki metropolitan area during the years 2010–11 in the context of an outreach project targeting young people, aged 17 to 29, and who were outside education and the labour market. The young people involved were selected by outreach workers who by way of introduction provided them the basics of my research and their role in it.

Altogether the audio-taped research data² consisted of (a) 11 interviews, (b) 11 meetings between the young people and an outreach worker and (c) 10 meetings in which young people in the company of an outreach worker ran errands to different institutions such as Adult Social Services, the Unemployment Office and the Housing Offices. The average length of the interviews was 51 minutes, varying from 20 to 88 minutes. The meetings lasted an average of 38 minutes, varying from 13 to 65 minutes. As part of the data, the meetings of two focus groups with outreach workers (d) were recorded. These focus groups provide information about outreach workers' concepts of their work,

their professional principles and how they describe their clients or the problems their clients are facing.

Narrative theory (Hydén, 2005; Lieblich et al., 1998; Riessman, 2003) provides the methodical framework for this study. To begin with, the entire body of data was read through several times. As Paul Ricoeur (2000: 119) describes this phase of analysis, the first reading was to understand naïvely the comprehensive meaning of the data and what is conveyed overall. The second reading was to identify the parts of the data in which young people mentioned independent living. I ended up excluding the stories of young people who still lived with their parent(s) or in some other family arrangement, or who were homeless or had no special difficulty with independent living at that moment. After this exclusion three thematically representative ‘challenges in independent housing’ stories from three young people were analyzed. Riku and Apsara tell their own stories, while Anssi’s story is told by an outreach worker, Osmo.³

I began my in-depth analysis by listing the topics and subtopics under the theme the ‘challenges of independent living’. In this phase I used as a heuristic device the voice-centred relational method⁴ (Brown and Gilligan, 1993; Mauthner and Doucet, 1998, 2003), which attempts to explore individuals’ narrative accounts in terms of (a) their own voice and the individual’s sense of agency; (b) their relationships to people around them and finally (c) the broader social, structural and cultural contexts within which each individual lives. Together these intertwined and interconnected perspectives give a detailed impression of agency in emerging adulthood and of the personal and social challenges that young people encounter in independent living.

In the course of the thematic narrative analysis, one main topic that emerged from the data concerning challenges in independent living was that of coping in everyday life. This theme was constructed both as a mental reflection of a person’s life and choices and as a concrete making of daily routines. Responding to the social and cultural expectations and norms was also closely connected to this theme. In this study the main topic of coping as a challenge of living independently was further explored from three points of view, each of which originates in the voice-centred relational method described above: (a) the individual voice, (b) social relations, and (c) the broader social, structural and cultural contexts which also characterize agency. The excerpts analyzed in the following

three sections each represent one dimension of agentic coping under stressful conditions in emerging adulthood. I have called these dimensions narrowed agency (Riku), chaotic agency (Anssi) and coping agency (Apsara). Each section of the analysis begins with a short description of the housing history of the young person in question.

How I Got Stuck at Home: Narrowed Agency

Riku is a 22-year-old man who has been living intermittently with one or the other of his divorced parents in different parts of Finland. Riku started his independent life at the age of 16 after junior high school. His first accommodation was an apartment in a town where his father lived. Social services helped Riku with rent and later on with moving to the Helsinki area, where at first he shared an apartment with a friend. At the time the research interviews started, Riku was again living alone. By the time the interviews were finished, Riku's partner was moving in. In the following excerpt Riku reflects on his main challenges in living independently. This excerpt is from my interview with Riku. The excerpts here and later on are presented so that one set of lines contains one thought or an entity of thoughts.⁵

- 1 Riku: But yeah, my life... it was like I had no destination, so... I wasn't thinking at all. I had no plans for the future...
- 2 Well, I knew that I was having this problem and that I couldn't do anything about it, so I just let it be.
- 3 Tarja: What was the problem?
- 4 Riku: Something inside my head, that I wasn't able to stay at school...
- 5 I was like trying so hard to go there every morning.
- 6 And then like one morning, I was in the shower, and I had this panic attack... it was like I can't go.
- 7 I practically tried to drag myself out the door, but I just couldn't.
- 8 Somehow, at that moment, I broke; why am I like this?...
- 9 In my head there were two conflicting compulsions.
- 10 If there are two compulsions that conflict, what can you do?
- 11 ...you can't do anything but just surrender... leave things as they are. I couldn't fight that.
- 12 Afterwards there was such apathy... my thoughts weren't working at all...

- 13 I was just playing [computer games/TJ]. There were periods when I just immersed myself in those games, so that... When I woke up, I just started playing and I played so long that I went... I almost fell asleep over there.
- 14 And on two different walls, I had... Well, because I didn't have a bed... I just had a mattress on the floor. On two different walls I had my shadow; it got stuck there, because I had been sitting against the wall so that my back wouldn't hurt so much. So I had, almost had outlines... on two different walls.
- 15 It was like I had forgotten myself over there, inside the four walls.

In this excerpt Riku describes his fragile mental state and the severe difficulties of being an active agent in a stressful phase of life. Riku explains how he tries to force himself to hold on to the daily routines, but he has neither destination nor plans for his life. In this phase the main arena for Riku's agency is his living room, where he plays computer games all day long, day after day.

Riku's physical health is worsening from sitting constantly in one place. He mentions that there are shadows on two different walls. Obviously, there could also be a more ordinary explanation for the shadows on the wall – stains from his skin. In the middle of the excerpt we learn that, in a way, Riku breaks down mentally. This is a turning point in his story. One can see that he even struggles to tell the story. Riku is tired of forcing himself to act and of having, as he describes, 'two conflicted compulsions'. This could be interpreted as Paul Hoggett (2001: 41) argued: that 'we are several selves, each characterized by a different voice and a different mood, some of which we identify with and feel close to, some of which seem unfamiliar and alien'. In Riku's case the two conflicting voices are fighting over his existence, tearing him apart. Eventually, Riku is totally lost and stops struggling.

This excerpt is all related in first person singular. Riku's strong internal voice overshadows all other aspects; it is the voice of the 'I'. The relational aspect becomes apparent in the absence of relations. Riku's loneliness and anxiety come through forcefully, mainly in a descriptive way, but also partly in evaluative talk, as when he is contemplating those conflicting compulsions in his head. There also seems to be a third voice in Riku's speech, one which analyses the two conflicting voices. This conflict too can be interpreted from the point of view of the cultural context and normative conceptions; Riku knows how he should act, but he lacks power. The excerpt is clearly (a) self-focused and in a depressed

way demonstrates (b) fundamental instability and (c) an identity exploration; three of the five main features that identify emerging adulthood (see Arnett, 2004). It is neither difficult to find traits of an unparalleled opportunity to transform one's life, nor is there a sense of feeling in-between adolescence and adulthood. Riku has given up and gotten lost in the world of computer games inside the four walls of his own home.

When You Can't Say No: Agency in a State of Chaos

The following excerpt is from a focus group discussion in which Osmo, an outreach worker, describes his views of Anssi, a 21-year-old youngster, who needs a great deal of support. Anssi has a history of foster care, having been placed in various residential homes during his youth. After leaving foster care, he travelled around the country for a while with his father. Ultimately, Anssi and his father did not get along, and Anssi moved in with his mother in the Helsinki metropolitan area. Soon the fights between Anssi and his mother became so serious that his mother insisted that he should move out. Since being on his own, Anssi has had short-term tenancies and after less than a year's stay was evicted from his apartment for disruptive behavior and breaking the house rules.

- 1 The housing was terribly difficult... But the most difficult thing appeared to be that he couldn't say no to his friends, and in the end, it ruined his living arrangements. In other words, [Anssi/TJ] is so easily led.
- 2 So that when you have homeless friends or friends living in a rooming house who then noticed that this [Anssi/TJ] has an apartment, so let's move in there.
- 3 And then it happens, all these nasty things... So then, when the friends came over, so [Anssi's real property/TJ] was taken off to the Cash-Store and sold for cash.
- 4 And officially [money was spent/TJ] on beer, but mostly for when you smoke weed; it's for that most of all.
[...]
- 5 Osmo: When the housing has been this and that and everything, these tenancies have been in bits... and... it has come out that, verifiably, that they use drugs there and that other people live in the apartment.
- 6 So the landlord was saying [to Anssi/TJ], 'Like, this situation is like it is... if you were anybody else or in any other situation, your housing would have ended

without any negotiations... just ended then and there. But now you get one more chance, because you committed to this and you are trying together with Osmo to arrange these things and so on. Now is your last chance’.

- 7 But then this landlord’s condition was that from time to time, we’d... go there and raid the apartment. If it turns out that other people are living there and that strong proof of drug use is found over there, then the housing will end.
- 8 The guy [Anssi/TJ] said, ‘Everything will be taken care of and now I will concentrate. ...and next week I’ll go and take care of everything that’s needed’.
- 9 Well, next week comes... and you don’t hear anything from this guy. You can’t get in touch with him; there’s no telephone number in use anymore, nothing.
- 10 This morning, the landlord and I went to the place; there, I would say, a cloud of hashish was wafting in the air.
- 11 This guy himself... every time there’s guests, it’s like this guy sleeps on the couch and the friends sleep in the bed. It’s always, without exception, the same thing.
- 12 So we went there and this guy was sleeping on the couch and after we had nudged him, he woke up. So he woke up and you could see from his eyes that he was under the influence, and not just of alcohol.
- 13 Some other champion was sleeping in the bedroom or in that alcove, in the bed. We also woke that guy up and said, you don’t live here, so would you please leave? Well, this guy swore something, but then he left.
- 14 And then we spoke with this guy [Anssi/TJ] about the situation and the landlord said just like this, when the situation is like it is, I don’t have any choice but that your living over here is finished.

The above excerpt presents Anssi’s main difficulties with living on his own. It turns out, that, soon after moving to his current apartment, Anssi’s housing arrangements began to cause concern. According to Osmo, difficulties arose first with money, which went largely on drugs for his friends. To obtain more money, Anssi cashed in his property, a move that demonstrates in a way Anssi’s initiative. Yet one wonders just how meaningful the goods were for Anssi. Did he have any use for them at all? On the other hand, it is obvious that in a world of a drug use and temporary housing, people do not necessarily put value on daily chores such as cooking and cleaning. In Anssi’s case one could also agree with Riitta Granfelt (2003: 42), who points out that it is difficult to build a home as an adult if one has not internalized an experience of home, its routines and a ‘feeling of home’ in childhood.

Another problem with Anssi’s housing are his friends who were exploiting him, not only economically but also by inhabiting his apartment.

Anssi could not or would not limit his personal space; his apartment became a place where a bunch of homeless friends lodged, took over most of his possessions and used drugs. Anssi's situation is as sad as ever and finally his housing ends. It is clear that Anssi's relationships had a strong impact on his eviction; even with an outreach worker's support and control, Anssi was not ready to live on his own. Living in far from ideal conditions was not, in Anssi's case, character building as it sometimes can be (Lister, 2006: 145). Instead his life drifted into conflict and chaos. His experiences of independent housing were simply too limited, owing partly to his history in foster care and his vagabond life with his father.

It could well be asked how different this story would be if Anssi were the narrator. Choosing Osmo to represent Anssi's story is itself based on relations, which is the strongest feature of this story. Anssi's outreach worker tells Anssi's story, and the representation of Anssi's agency is constructed from the outside, through his social network to Osmo. The original voice of the 'I' in Anssi's case is absent. When we read Anssi's story through the perspective of cultural context and social structures, we find a dynamic of enabling and constraining forces in his life. The authorities around Anssi are trying to help him and even empower him, but this leads nowhere. If you look at Anssi's situation from the main features of emerging adulthood, it is clear that he is at a stage of instability and failing transition; he is about to be homeless. The in-between feelings, those of being neither adolescent nor adult, and the engagement in identity exploration – none of these could be reached via Osmo's story. Anssi's agency seems to be in a state of chaos, and his living arrangements characterized as one-day-at-a-time orientation. The crucial question is whether Anssi will be able to acquire the resources that would help him build a more solid and usable agency.

How Do I Get along by Myself?: Coping Agency

Apsara is an immigrant girl who is about to turn 20. Her parents divorced in their native country, and after marrying a Finnish man, her mother moved to Finland. Apsara and her sister stayed in their grandmother's home and in her care for about two years before moving to Finland. Apsara was then 13. In Finland Apsara lived in a blended family, which

eventually consisted of her mother, her Finnish stepfather and five siblings. Before moving out on her own, Apsara lived for a while with a friend. A student counsellor at Apsara's secondary school referred her to outreach work to get help with independent living. At the time the research interviews were carried out in 2010, Apsara had just gotten a one-room flat for her own use. An outreach worker continued to support Apsara at this phase. The following excerpts are taken from six different parts of Apsara's interview.

- 1 Apsara: When I walked out of my home, I had thought a lot about it. If I return home, then mother will know that I'm not getting along... Even though I'm growing up, at that time as you need to do, I should do, that mother believes, that I am able to and I can.
- 2 Tarja: And like, how are you feeling, are you able, are you getting along at the moment?
- 3 Apsara: At the moment I think that I am coping by myself... Though it's so quiet.
[...]
- 4 Apsara: So quiet, you just hear the refrigerator and then the clock, tick, tick, tick, something like that.
[...]
- 5 Tarja: Well, what are you thinking... do you feel lonely?
- 6 Apsara: Yeah, yes.
- 7 Tarja: So like what, is it like such loneliness?
- 8 Apsara: ...All... I don't actually know how I'm getting along. So quiet...
[...]
- 9 Apsara: Sometimes, sometimes I cry. It's so quiet, and when you look at the photos and then I cry. And then I say: okay, now it is enough if mother knew... She will be worried if I cry.
[...]
- 10 Apsara: It's the same when I came, for example, when I came here from school... first I eat and then I shower. ... do a little bit of homework, and then I go to bed and then I wake up. And I don't want to wake up early... Then it's like I have to sit for hours before school starts... Yeah. Like if I wake up at seven... Like normal people wake up... And then I have to sit and look out the window, something like that. Then I do homework. I think it's better when I sleep late, so that in the evening it won't... feels tired. I don't want mother to know that if I am alone, I am weak... So my mouth says that I'll be ok or something. Let's see.

[...]

11 Tarja: But... what is it about the fact that in a way you need to be strong and you need to cope here...?

12 Apsara: Maybe I'm thinking that I am the oldest. I want my siblings to know that at this age you should already be, be able to do everything, so that you can. Mother doesn't need to take care of us anymore, because we have grown big [adults/TJ], and then you need to be able to do things yourself and, like, you need to make decisions by yourself.

Here Apsara is at the beginning of her path of independent living and has initiated the move away from her parental home. Apsara emphasizes her age, and position as the oldest of the siblings. She wants to show that she is able to manage on her own, take care of herself and make decisions independently, in other words, to act like an adult. Words such as 'should', 'normal' or 'need to be' indicate cultural norms and values. These are culturally-linked, moral voices in Apsara's speech, and they point to the kind of agency valued in Western societies: exemplary, independent, autonomous and self-sufficient (Mauthner and Doucet, 1998: 132). Apsara's story likewise shows that just as there are strong cultural and age-related models for successful parenting to produce independent offspring (Green, 2010), there are also similar cultural expectations that young people have internalized and according to which they try to live in reality.

In this excerpt we see that living independently, as is expected of young people, can be hard. When Apsara talks about getting along, she first says that she is coping. Then she mentions the silence, which strongly represents the absence of other human beings. Eventually, she considers whether she is actually getting along, all that well. As the interview proceeds, Apsara talks about how she cries when she is alone. The photos of her siblings on the window sill must remind her of the family life of which she is no longer a part on a daily basis. Still, returning home would mean personal failure (Molga and Vézina, 2008: 358). Further on, Apsara describes her lonely daily routines. She feels weak and miserable, but she forces herself to fight these feelings. She especially does not want her mother to know how vulnerable and lonely she feels. There are two strong currents in Apsara's life: to be weak and unsure of how to cope by herself versus the urge to be strong and able, the oldest sibling, who wants to set a good example for her sisters and brothers, a

daughter who is not causing her mother any worries.

In Apsara's story, the method-based aspect of 'placing people in cultural contexts and social structures', is most apparent. Apsara tells a kind of a model story of how a person her age should live and the development she is supposed to follow (Mary, 2012: 335). Despite her family-orientated immigrant origins, Apsara links herself to a very Western cultural conception of an independent individual who should be self-contained. Even though a cultural model and the importance of human relations, especially with her mother and siblings, is manifested in Apsara's story, she has a strong will and the voice of the 'I'. From the perspective of emerging adulthood (Arnett, 2004), Apsara is living the age of instability and feeling in-between. She tries to be an independent adult, but she is still seeking how to be an adult apart from her family and what kind of possibilities the future will bring.

Discussion

In this article concrete questions about young people's challenges in living independently have been explored as a means of advancing our understanding of the construction of agency in emerging adulthood. This research has focused on vulnerable young people who were reached by outreach workers, in situations in which cultural expectations and opportunities for human agency seemed not to have been fulfilled or made use of. It turned out that these young people had difficulties, not only in living independently, but also negotiating other areas of their lives. As Williamson (1997) stated, all crucial fields of life are intertwined and affect each other. Nevertheless, leaving the parental home and moving into independent housing stands out as a significant life event simply because without permanent accommodation, it is difficult to maintain other activities such as school attendance, going to work or keeping up close relationships. Emerging adulthood can be defined as a life phase in which life skills related to independent living are acquired (Molgat, 2007).

All in all, housing transitions can involve false starts, a return to dependence, regression and second and third attempts (Jones, 2009: 95; Lee, 2001: 34–5). Sometimes, moving away from the parental home is not a choice a person makes voluntarily. There are various ways for

young people to leave the parental home. Some have been thrown out, like Anssi, who subsequently tried to return to his mother's home after failing to keep his own apartment. In Riku's life living independently started early. One wonders how prepared he was at the age of 16 to start living on his own, take care of all the daily chores and change his living conditions if necessary or respond creatively to social constraints, as Derek Layder (2006) described elements of human agency earlier in this text. Of these three young adults, Apsara was the one who deliberately chose to move away from her parents. Living independently turned out to be more demanding than she had anticipated. Her main challenge appeared to be gaining mental autonomy and confidence in her ability to cope (Salonen, 2005: 80).

Elizabeth Kenyon (2003: 104) points out that the places we inhabit are more than static backdrops; they are key components of the socio-cultural world that we create in the process of our daily lives and in the construction of our agency. Moving to a new place, which involves relocating and finding places for things, is a temporary phase. The actual settling down – taking over a space and living independently – is a more long-lasting process (Vilkko, 2000: 223). According to this research, a general and significant challenge in independent living is to adjust to being self-reliant. This abstract challenge was manifested in the young people's ability to master basic daily living and routines such as eating, maintaining circadian rhythms or cleanliness. With Riku, for example, his agency can be described as narrowing to the point of being alone, stuck in a messy apartment with reversed daily rhythms. For Anssi, the challenges seemed to be interconnected with his relationships and to his inability or unwillingness to protect himself from destructive social influences. The way his agency was being constructed can be seen as chaotic in the extreme. Apsara's challenges were connected to her ambition to be independent, organized and able to cope. This style of constructing agency clearly belongs to a Western cultural ideal of a strong and independent individuality. The price in this case can be isolation. The lack of social relations and loneliness were painful questions in both Apsara's and Riku's lives.

In this research, as far as agency is concerned, there is on the one hand the construction of one-day-at-a-time agency (in case of Riku and Anssi), while on the other hand there is an emphasized ambition to cope, to live

a normal life (in case of Apsara). The one-day-at-a-time agency can also be seen as living in an extended present, which means that troubles faced in the past seem to be an unpredictable mirror when held up to young people's insights into their present and future (Kajo, 2010: 32). For Riku, living in the extended present meant staying at home and almost disappearing into a virtual reality. In Anssi's situation he was clearly living in the present and was so vulnerable to his friends' influence that he had very limited control over his own life. Both strategies – living one day at a time and trying to live up to the cultural expectations of being independent – can lead to a dead end, in the form either of a chaotic life or an isolated and lonely one.

Agency can appear as Evans (2002b) describes it: frustrated, broken, full of struggle and limited by boundaries that sometimes seem to prevent the realization of agency altogether. My analysis and conclusions based on data collected in a Finnish context are consistent with assumptions underlying the theory of emerging adulthood, namely, that this life phase between adolescence and adulthood is full of self-focused concentration, identity exploration and uncertainty. The cultural features of emerging adulthood in Finland are strongly connected to an assumption of a person's activity, independence and the ability to cope and behave in a responsible manner. The serious question that this research raises is how we as a society, as fellow human beings or as representatives of a service system can both elicit and enhance the rich possibilities of emerging adulthood for those young people whose agency seems to be fragile.

Notes

1. This particular outreach project helps young people in a tailored and comprehensive way in matters in which they need help or support. The practical help varies from filling in forms to assistance with visits to various social agencies. Outreach work is based on a strong caring and intensive presence. Compared to the local, centre-based youth work, outreach work is especially targeted to those young people who have serious difficulties in their lives.

In Finland, the municipal and government funding is an operational precondition for outreach work. Funding influences the extent of the outreach, so the size of the team varied during my research. I conducted focus groups with five workers and

observed eight worker encounters with young people. Five of the workers were female and three were male. Their education varied from psychiatric nurses to social pedagogues and youth workers.

2. The recordings for my doctoral thesis of which this article will be a part comprised a total of 26 hours and 38 minutes (858 transcribed A4 pages). The 11 interviews were freely conducted with the help of an Adult Services' Assessment Form, in use in the Social Services of the city of Helsinki. The themes included in this assessment are financial situation, education, housing, family and other relationships, daily life and free time, employment, health and the use of alcohol/drugs. Of the 12 young people studied in all, eight were boys and four were girls, aged 18 to 26; three were living in their parental homes or in a blended family, and two were temporarily in their boyfriends' parental homes; two were homeless, one was living in a student residence hall and four were living independently in their own apartments. The stories of these last four young people, of whom two were Finnish in origin and two were first-generation immigrants, were originally chosen for this article. It turned out that one of those with an immigrant background did not seem to have any special challenges with independent living, so he was excluded from the analysis.
3. To have an outreach worker represent the voice of a young person naturally obscures the original voice. Nevertheless, I believe that Osmo's rich and detailed story advances our understanding of the challenges of living independently and clarifies the situation in which Anssi was living. The main practical reason for having Osmo tell Anssi's story was that I was not able to reach Anssi for the interview, as he had moved away from Helsinki. Anssi thus falls among those young people who are the most difficult to reach.
4. The voice-centred relational method includes, apart from those aspects mentioned, a reading in which the researcher reflects on her responses to the narrative, how her assumptions and views – whether political, personal or theoretical – might affect the interpretation of the young peoples' words or how the researcher writes about those persons. (Mauthner and Doucet, 1998: 126–8.) The reflective reading will be reported in detail in the summary of my doctoral thesis. The researcher's reflections come out in the choices I made: in the research theme's argumentation, the research question, the methodology and so on.
5. All excerpts have been translated and edited by eliminating short expressions such as *uh*, *er* and so on. Three dots in the excerpt mean a pause in the talk; three dots within square brackets [...] mean the researcher's deletion from the transcribed talk. Square brackets around a text stand for the researcher's clarification.

References

- Arnett, Jeffrey Jensen (2004) *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens through the Twenties*. Oxford: Oxford University Press.
- Arnett, Jeffrey Jensen and Tanner, Jennifer L. (2011) 'In Defense of Emerging Adulthood as a Life Stage: Rejoinder to Kloep's and Hendry's Chapters 4 and 5', in Jeffrey Jensen Arnett, Marion Kloep, Leo B. Hendry and Jennifer L. Tanner (eds) *Debating Emerging Adulthood: Stage or Process?*, pp. 121–34. Oxford: Oxford University Press.
- Bamberg, Michael and Zielke, Barbara (2007) 'From Dialogical Practices to Polyphonic Thought? Developmental Inquiry and Where to Look for It?', *International Journal for Dialogical Science* 2(1): 223–42.
- Bauman, Zygmunt (2000) *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Brown, Lyn Mikel and Gilligan, Carol (1993) 'Meeting at the Crossroads: Women's Psychology and Girl's Development', *Feminism & Psychology* 3(1): 11–35.
- Burr, Vivien (2003) *Social Constructionism*. London: Routledge.
- Côté, James and Bynner, John M. (2008) 'Changes in the transition to adulthood in the UK and Canada: The Role of Structure and Agency in Emerging Adulthood', *Journal of Youth Studies* 11(3): 251–68.
- Emirbayer, Mustafa and Mische, Ann (1998) 'What is Agency?', *American Journal of Sociology*, 103(4): 962–1023.
- Evans, Karen (2002a) 'Taking Control of their Lives? Agency in Young Adult Transitions in England and the New Germany', *Journal of Youth Studies* 5(3): 245–69.
- Evans, Karen (2002b) 'Taking Control of their Lives? The Youth, Citizenship and Social Change Project', *European Educational Research Journal* 1(3): 497–521.
- Frost, Liz and Hoggett, Paul (2008) 'Human Agency and Social Suffering', *Critical Social Policy* 28(4): 438–60.
- Gergen, Kenneth J. (2009) *An Invitation to Social Construction*. London: SAGE.
- Gergen, Kenneth J. and Gergen, Mary (2007) 'Social Construction and Research Methodology', in William Outhwaite and Stephen P. Turner (eds) *The Sage Handbook of Social Science Methodology*, pp. 461–78. London: SAGE.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gillies, Val (2000) 'Young People and Family Life: Analysing and Comparing Disciplinary Discourses', *Journal of Youth Studies* 3(2): 211–28.
- Granfelt, Riitta (2003) Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. (From Prison to the Streets or to the Home? Prisoners Talk about their Homelessness). *Suomen ympäristö* 613, Asuminen. Helsinki: Edita.
- Green, Trish (2010) *Motherhood, Absence and Transition: When Adult Children Leave Home*. Farnham: Ashgate.
- Hendry, Leo B. and Kloep, Marion (2011) 'Lifestyles in Emerging Adulthood: Who Needs Stages Anyway?', in Jeffrey Jensen Arnett, Marion Kloep, Leo B. Hendry and Jennifer L. Tanner (eds) *Debating Emerging Adulthood: Stage or Process?*, pp. 77–104. Oxford: Oxford University Press.

- Hoggett, Paul (2000) *Emotional Life and the Politics of Welfare*. London: MacMillan Press.
- Hoggett, Paul (2001) 'Agency, Rationality and Social Policy', *Journal of Social Policy* 30(1):37–56.
- Hydén, Margareta (2005) 'I Must Have Been an Idiot to Let it Go On: Agency and Positioning in Battered Women's Narratives of Leaving', *Feminism & Psychology* 15(2): 169–188.
- Jones, Gill (2002) *The Youth Divide: Diverging Paths to Adulthood*. York: Joseph Rowntree Foundation, URL (consulted 5 April, 2012): <http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/1842630814.pdf>
- Jones, Gill (2009) *Youth*. Cambridge: Polity Press.
- Juvonen, Tarja (2009) 'Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä' ('The Dimensions of Control in the Outreach Work'), in Suvi Raitakari and Elina Virokannas (eds) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät: puheenvuoroja asian-tuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista* (The Shared Fields of Youth Work and Social Work: Discussions of Profession, Practices, and Convergences), pp. 155–80. Publication number 96. Helsinki: Youth Research Network.
- Kajo, Marjaana (2010) 'Laajentunut nykyisyys: nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa' ('The Expanded Present: Youths' Orientation To the Future on the Margins of Work'), *Nuorisotutkimus* 28(2): 23–35.
- Kenyon, Elizabeth (2003) 'Young Adults' Household Formation: Individualization, Identity and Home', in Allan, Graham and Gill Jones (eds) *Social Relations and the Life Course*, pp. 103–19. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Kupari, Tiina (2010) (ed.) *Omaa kotia etsimässä: Nuorten asuminen 2010* (Looking for a Home: Housing of Young People 2010). *Suomen ympäristö 1* (The Finnish Environment 1). Helsinki: Ministry of the Environment.
- Layder, Derek (2006) *Understanding Social Theory*. London: SAGE.
- Lee, Nick (2001) *Childhood and Society: Growing Up in an Age of Uncertainty*. Buckingham: Open University Press.
- Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka and Zilber, Tamar (1998) *Narrative Research: Reading, Analysis and Interpretation*. London: SAGE.
- Lister, Diane (2006) 'Unlawful or Just Awful? Young People's Experiences of Living in the Private Rented Sector in England', *Young* 14(2): 141–55.
- Mary, Aurélie (2012) *The Illusion of the Prolongation of Youth: Transition to Adulthood among Finnish and French Female University Students*. Tampere: Tampere University Press.
- Mauthner, Natasha S. and Doucet, Andrea (1998) 'Reflections on a Voice-centred Relational Model: Analysing Maternal and Domestic Voices', in Jane Ribbens and Rosalind Edwards (eds) *Feminist Dilemmas in Qualitative Research*, pp. 119–46. London: SAGE.
- Mauthner, Natasha S. and Doucet, Andrea (2003) 'Reflexive Accounts and Accounts of Reflexivity in Qualitative Data Analysis', *Sociology* 37(3): 413–31.
- Molgat, Marc (2007) 'Do Transitions and Social Structures Matter? How "Emerging Adults" Define Themselves as Adults', *Journal of Youth Studies* 10(5): 495–516.

- Molga, Mark and Vézina, Mireille (2008) 'Transitionless Biographies? Youth and Representations of Solo Living', *Young* 16(4): 349–71.
- Myllyniemi, Sami and Gissler, Mika (2012) 'Tilasto-osio' ('Statistic'), in Elina Pekkarinen, Kaisa Vehkalahti and Sami Myllyniemi (eds) *Lapsset ja nuoret instituutioiden kehyksissä* (Children and Young People in the Frames of Institutions), pp. 23–99. Helsinki: Youth Research Society and Network, National Institute for Health and Welfare. The Advisory Council for Youth Affairs. Publications 131.
- Nikander, Timo (2009) Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina (Young People Move Away Increasingly Younger). *Hyvinvointikatsaus* 1 (The Welfare Review 1). Helsinki: Statistics Finland. URL: http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html
- Ojala, Hanna, Palmu, Tarja and Saarinen, Jaana (2009) 'Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen' ('Stationary and Moving: Feminist Openings to Agency and Gender'), in Hanna Ojala, Tarja Palmu and Jaana Saarinen (eds) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa* (Gender and Agency in Education), pp. 13–38. Tampere: Vastapaino.
- Pöysä, Ville (2013) *Aktiivisten havainnoinnista ulkopuolisten kuuntelemiseen? Nuorisotyön tutkimuksen sisällöt, menetelmät ja katvealueet* (From Observing the Active Ones to Listening to the Outsiders: Contents, Methods and Blind Spots of the Research of Youth Work). Helsinki: Youth Research Network. Net Publication 59, URL: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/aktiivisten_havainnoinnista_ulkopuolisten_kuuntelemiseen.pdf
- Ricoeur, Paul (2000) *Tulkinnan teoria: diskurssi ja merkityksen lisä* (Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning). Tutkijaliiton julkaisu 98. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Riessman, Catherine Kohler (2003) 'Analysis of Personal Narratives', in James A. Holstein and Jaber F. Gubrium (eds) *Inside Interviewing*, pp. 331–346. London: SAGE.
- Roberts, Ken (2003) 'Problems and Priorities for the Sociology of Youth', in Andy Bennett, Mark Cieslik and Steven Miles (eds) *Researching Youth*, pp. 13–28. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Salonen, Riitta (2005) 'Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa' ('The Responsibility of Growing Up in Finland and Spain'), in Sinikka Aapola and Kaisa Ketokivi (eds) *Polkuja ja poikkeamia: aikuisuutta etsimässä* (On and Off the Beaten Tracks: Searching for Adulthood), pp. 66–99. Helsinki: Youth Research Network. Publications 56.
- Sjöblom, Yvonne (2002): *På väg ut: När ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån – Ur social tjänstens perspektiv* (On the Way Out: When Young People Run Away from and are Thrown out of the Home – from the Perspective of Social Services). Stockholm: Stockholms Universitet.
- Vilkko, Anni (2000) Riittävästi koti (Sufficiently Home). *Janus* 8(3): 213–29.
- Williamson, Howard (1997) Status Zero Youth and the 'underclass': Some Considerations, in MacDonald Robert (ed.) *Youth, The 'underclass' and Social Exclusion*, pp. 70–82. London: Routledge.

- Williamson, Howard (2007) 'A Complex but Increasingly Coherent Journey? The Emergence of "Youth Policy" in Europe', *Youth & Policy*, 95: 57–72.
- Witkin, Stanley L. (2012) An Introduction to Social Constructions, in Stanley L. Witkin (ed.) *Social Construction and Social Work Practice: Interpretations and Innovations*, pp. 13–37. New York, NY: Columbia University Press.

Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta

Artikkelissa käsitellään nuorten aikuisten toimijuuden rakentumista kulttuuristen odotusten, erityisesti täytymisen (*having to*) näkökulmasta. Vaikka toimijuudessa on merkityksellistä neuvoteltavuus ja yksilön mahdollisuus tehdä valintoja, olennaista on tarkastella myös niitä kulttuurisia odotuksia ja rakenteellisia välttämättömyyksiä, joita yksilöt yhteiskunnassa toimiessaan kohtaavat. Täytyminen voi avata mahdollisuuksia, mutta saada aikaan myös toimijuuden rajoittumista, toiseuden kokemuksia ja sen myötä yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikkenemistä, syrjäytymistä. Artikkelissa hyödynnetty tutkimusaineisto on kerätty pääkaupunkiseudulla toimivassa etsivän työn hankkeessa. Tähän artikkeliin on analysoitu äänitaltiointeja etsivässä työssä kohdattujen nuorten ja etsivän työn tekijöiden välisistä keskusteluista sekä äänitaltiointeja, joissa nuoret yhdessä etsivän työn tekijöiden kanssa asioivat eri viranomaisorganisaatioissa: työvoiman palvelukeskuksessa, nuorisoasunto toimistossa, edunvalvonnassa ja kunnallisessa aikuissosiaalityössä.

Asiasanat: Nuoret aikuiset, etsivä työ, täytyminen (*having to*), kulttuuriset odotukset, narratiivisuus

Toiminta yhteiskunnassa edellyttää laajaa sosiaalista ja kulttuurista tietämystä, ”kulttuurisia reseptejä” siitä, kuinka ajatella, olla kanssakäymisessä tai tehdä erotteluja vaikkapa toivotun ja ei-toivotun käyttäytymisen välillä (Raitakari 2004, 60). Nuori aikuisuus elämänvaiheena, erityisesti *syrjäytymisen* näkökulmasta katsottuna tuo toimijuuden tutkimiseen oman erityisyytensä. Nuorten aikuistumisprosessiin on vahvasti kytkeytynyt ajatus tiettyjen elämänvaiheiden oikea-aikaisesta läpikäymisestä, yhteiskunnallisista elämänkuluista, jotka näyttäytyvät eräänlaisina normatiivisina tai kokemuksellisinä välttämättömyyksinä elää toisten kanssa samankaltaisesti (Marin 2001, 247–248). Toimijoina olemme vahvasti riippuvaista yhteiskunnallisista traditioista, tavoista sekä erilaisista sosiaalisista suhteista ja kytkennöistä (Baggini & Fosl 2012, 27). Toimijuus rakentuu kiinteässä suhteessa yhteiskuntaan ja sen keskeisiin rakenteisiin

(Jeffery 2011, 95–96). Yksilön toimijuutta ohjaavat kulttuuriset odotukset ovat juuri tällaisia yhteisöllisiä rakenteita. Tässä artikkelissa lähestyn noita odotuksia nuoriso- ja sosiaalityön rajamaastossa toimivan etsivän työn viitekehyksessä, nuorten toimijuutta osaltaan rakentavan täytymisen (engl. *having to*) kysymyksinä. Käytän artikkelissa yleiskäsitteenä täytymistä puhuessani eriasteisista eksplisiittisesti tai implisiittisesti ilmaistuista pakoista, rajoitteista ja velvoittavuuksista.

Tutkimukseni kontekstina toimiva etsivä työ voidaan määritellä työtöteeksi, jossa pyritään tavoittamaan kaikkein syrjäytyneimpiä nuoria, joita ei kyetä auttamaan peruspalveluissa tai joiden elämästä ja toiveista ei ylipäätään ole riittävää käsitystä. Toimintana etsivä työ on mitä suurimmassa määrin kosketuksissa yhteiskunnallisen eriarvoistumisen, moraalisesti latautuneiden ongelmien sekä eriasteisen täytymisen kanssa. Keskeisenä ammatillisena tehtävänä etsivässä työssä on nuorten toimijuuden vahvistaminen intensiivisessä ja luottamuksellisessa työskentelysuhteessa. Kyse on osaltaan erilaisten ongelmien ratkaisemisesta, muutoksen mahdollisuuksien ja esteiden paikantamisesta sekä elinolojen vahvistamisesta yhdessä nuorten kanssa. Etsivässä työssä kohdatuilla nuorilla on yleensä laajalajaisia ja pitkittyneitä vaikeuksia elämässään ja katkoksia elämänsä siirtymässä, kuten irrottautumisesta lapsuudenkodista ja vanhemmista, itsenäisessä asumisessa, taloudellisessa riippumattomuudessa, koulu- ja/ tai työurien aukenemisesta sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä. (Juvonen 2009; Puuronen 2014, 10.)

Elämäntilanteet, joissa nuorilla olisi ainakin teoriassa mahdollisuus valita erilaisista vaihtoehdoista, ovat kuitenkin rakenteellisten ja sosiaalisten reunaehtojen, täytymisenkin kehystämiä (Aaltonen 2012; Mary 2012, 182). Sekä nuoruus että aikuisuus ovat yhteiskunnallisten poliitikkojen, olosuhteiden ja neuvotteluiden määrittlemiä (Furlong 2013, 9–10). Vaikka toimijuudessa on merkityksellistä sen neuvoteltavuus ja yksilön kyky tehdä valintoja, on olennaista tarkastella myös kulttuurisia odotuksia ja rakenteellisia välttämättömyyksiä, joita yksilöt kohtaavat yhteiskunnassa.

Tässä artikkelissa analyysi kohdistuu nuorten ja työntekijöiden väliseen neuvottelupuheeseen nuorten täytymisestä. Viranomaisjärjestelmissä, kuten sosiaalitoimessa tai työvoimapalveluissa yksittäisillä työntekijöillä on runsaasti nuorten täytymiseen liittyviä yhteiskunnallisesti määritettyjä tehtäviä. Esimerkkinä vaikkapa tämänkin tutkimuksen taustajännitteenä

ilmenevä yksilön omaa vastuuta, aktivoitumista ja kyvykkyyttä korostava aktivointipolitiikka, jonka sisältämiin täytymisiin myös etsivän työn tekijät joutuvat nuoria kohdatessaan väistämättä ottamaan kantaa (Närhi ym. 2013, 131). On tärkeää ymmärtää, miten yksilön ulkopuolelta määrittävät, kulttuuriset rajoitukset ja pakot rakentavat yksilön toimijuutta. Täytyminen saa väistämättä aikaan toimijuuden rajoittumista, tuottaa äärimmillään toiseuden kokemuksia ja sen myötä yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikkenemistä, syrjäytymistä (Bardy 2001, 1; Järvinen & Jahnukainen 2002, 128–129; Granfelt 2003, 75). Tutkimustehtävänäni on siten tarkastella, miten nuorten toimijuuteen ja erityisesti täytymiseen kohdistuvat kulttuuriset odotukset rakentuvat etsivän työn viitekehyksessä, sen erilaisissa kohtaamisissa.

Nuorten toimijuus ja kulttuurisesti määrittynyt täytyminen

Toimijuus voidaan määritellä yksilön ja yhteiskunnallisten rakenteiden, instituutioiden, yhteisöjen sekä niihin kiinnittyvien kulttuuristen normien ja odotusten välisenä suhteena (Biesta & Tedder 2006; Emirbayer & Mische 1998; Ojala ym. 2009). Toimijuus rakentuu erilaisissa arjen tilanteissa ennen kaikkea sosiaalisesti, suhteessa kanssaihminen toimintaan. Jotta olemassaolomme olisi mielekästä, tarvitaan toisia ihmisiä, jotka ”vastaavat aloituksiimme” ja vastavuoroisesti vaikuttavat toimintaamme. (Biesta & Tedder 2006, 22–23; Jyrkämä 2008, 196.) Toimijoina olemme sidoksissa historiaan ja kulttuuriin sekä näiden myötä syntyneisiin jaettuihin normeihin ja arvokäsityksiin (Honkasalo 2013, 55). Toimijuus linkittyy kysymyksiin elämäntilanteiden edellytyksistä sekä niiden sosiaalisesta muotoutumisesta. Yksilöt siis rakentavat omaa elämänkulkuaan ja tulevaisuuttaan toimien ja tehden valintoja ajallis-paikallisen tilanteensa ja sen sosiaalis-kulttuuristen olosuhteiden avaamien vaihtoehtojen, mahdollisuuksien sekä niiden tuottamien ehtojen ja rajoitusten puitteissa. (Jyrkämä 2007, 203–204.)

Vaikka toimijuuden yhteydessä voidaan perustellusti puhua kulttuurisista odotuksista ja normeista, jotka eriasteisina ohjaavat ihmisten toimintaa, nämä odotukset eivät kuitenkaan automaattisesti tai ehdoitta määrittele valintojemme tai toimintamme kulkua (Snow 2012, 373–274). Yhteiskunnalliset odotukset voidaan realisoida toiminnassa monin tavoin:

odotukset voidaan ottaa annettuina, niitä vastaan voidaan kapinoida, niitä voidaan tulkita uudelleen tai niistä voidaan pyrkiä pois. Toisin toimimisen mahdollisuus on periaatteessa aina olemassa. Yksilö määrittelee omasta elämäntilanteestaan käsin sen, mihin kokee voivansa vaikuttaa tai mikä on vastaavasti vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. (Ronkainen 1999, 51; Juvonen 2013, 330–331.) Vahvan ja päämäärätietoisien toimijuuden ohella on toisaalta muistettava, että joissain tilanteissa ja elämänvaiheissa yksilön kyky reflektoida omaa toimintaansa ja tehdä rakentavia valintoja voi olla puutteellinen. Ulkopuolelta katsottuna ihmisen käytös vaikuttaa tällöin hyvinkin ennustamattomalta ja epärationaaliselta. (Hoggett 2000, 172.)

Määrittelen tutkimuksessani kulttuuriset, toimijuuteen liittyvät odotukset Kristiina Bergin (2008; 2009) tapaan kielellä ja sosiaalisilla käytännöillä tuotetuiksi toimijuutta koskeviksi ajattelutavoiksi, joihin sisältyy mahdollisuus ohjata ja rajoittaa ihmisten toimintaa. Kulttuuriset odotukset voivat olla, kuten tämänkin tutkimuksen aineistossa, ammatillisissa käytännöissä ja vuorovaikutuksessa suoraan tai epäsuorasti ilmaistuja hienovaraisia vihjeitä, ohjeita ja käyttäytymisodotuksia. Toisaalta täytymis-asteikon toisessa ääripäässä kulttuuriset odotukset muodostavat suoranaisia rajoituksia tai velvoitteita, jotka saavat voimansa lainsäädännöstä. Odotukset voivat olla myös yksilöiden tietoisesti tai tiedostamattaan sisäistämiä tulkintamalleja toimintansa ohjaamiseksi. Kulttuuriset odotukset, joita ihmiset toimiessaan myös tuottavat ja uudistavat, määrittävät ja ylläpitävät pitkälti käsityksiämme hyvästä ja oikeanlaisesta, normaalista tavasta toimia ja elää osana yhteiskuntaa.

Kulttuuristen odotusten tarkastelussa hyödynnän väljästi *modaliteettiteoriaa*, jonka juuret ovat puheessa tai tekstissä ilmenevän sosiaalisen todellisuuden tutkimiseen keskittyneissä semiotiikassa ja semioottisessa sosiologiassa (Jyrkämä 2008, 195; Laine 2008, 232; Sulkunen & Törrönen 1997, 93). Täydellistä tai lopullista modaalisuuden lajien luokitusta lienee mahdotonta tehdä aihepiirin monisyisyydestä johtuen. *Modalisointien* avulla voimme kuitenkin tarkastella ”mahdollisen maailman toteutumista”, ja toisaalta myös tuon mahdollisen rajoja, täytymistä (Sulkunen & Törrönen 1997, 91). *Modaliteettiteoriaa* on sittemmin muokattu tekstien ja niiden merkitysten semioottisesta analysoinnista toimijuuden tutkimiseen (Jyrkämä 2008, 195). Jyrki Jyrkämä (2007; 2008) määrittelee toimijuuden modaliteeteiksi kuusi toisistaan erillä pidettävää, mutta

toisiinsa kytkeytyvää seikkaa: kykeneminen, osaaminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen. Olen nimenomaisesti kiinnostunut täytymisestä, koska se kykenemisen ohella ilmaisee selkeimmin toimijuuden ulkopuolta: vuorovaikutuksessa syntyviä kulttuuris-sosiaalisia rajoitteita ja mahdollisuuksia. Muut modaliteetit kuvaavat pikemminkin toimijuuden sisäisiä, toimijan tietoisuuteen kytkeytyviä ulottuvuuksia (Sulkunen & Törrönen 1997, 83; Veijola 1997, 148). Täytymisen ulottuvuus voidaan kytkeä myös etsivän työn kohtaamisissa vahvasti läsnä oleviin nuoren henkilökohtaisen kasvun ja oppimisen näkökulmiin, joista konkreettisina esimerkkeinä Peppi Saikku ja Riitta-Liisa Kokko (2012, 11;13) mainitsevat tutkimuksessaan työttömän roolista irrottautumisen tai työelämän sääntöjen ja vaatimusten omaksumisen.

Täytyminen toiminnan *modaliteettina* sekä osana toimijuuden rakentumista on siten sosiaalisista rooleista suoriutumista, kulttuuristen käsitysten ja normien kanssa selviytymistä (Romakkaniemi 2010, 149), jopa niin, että velvoite (täytyminen) saa yksilön toimimaan tietyllä tavalla (Laine 2008). Täytyminen ilmaisee siis lähes pakottavaa välttämättömyyttä, moraalista pakkoa. (Jyrkämä 2007, 206.) Jyrkämän (2008,195) mukaan *modaliteettien* täytyä-ulottuvuuteen kuuluvat niin fyysiset kuin myös sosiaaliset – normatiiviset ja moraaliset, yksilön ulkopuolelta tulevat – esteet, pakot ja rajoitukset. Täytyminen voidaan sijoittaa *modaaliteettien* hierarkiassa alimmaksi, sillä se ilmaisee heikkoa toimijuutta, jossa ei ole sijaa yksilön valinnoille (Laine 2008, 234; Veijola 1997, 142). Edellä mainittuun määrittelyyn verrattuna katson, että ehdottoman täytymisen sisällä voi jossakin määrin olla tilaa yksilöllisille ratkaisuille tai vaikkapa sille, että päättää tietoisesti olla toimimatta ollenkaan. Siinä missä rakenteet luovat rajoja ja pakkoja, ne synnyttävät myös toimintamahdollisuuksia (Jyrkämä 2008, 191).

Tutkimuksen metodologiset valinnat ja tutkimusaineisto

Laadullisen ja *narratiivisen* tutkimukseni *metodologinen* viitekehys paikantuu sosiaaliseen *konstruktioismiin* (esim. Burr 2003; Gergen, 2009; Hall ym. 2003) sekä *relaationaaliseen* lähtökohtaan, joka korostaa nimensä mukaisesti ihmisten riippuvaisuutta monimuotoisista sosiaalisista suhteista ja verkostoista. (Folgheraiter 2004; Karvonen 1997; Ruch ym. 2010)

Konstruktionistisen ajattelutavan mukaan ihmiset ilmaisevat kielen välityksellä omaa toimijuuttaan ja sitä yhteiskunnallista todellisuutta, jossa kulloinkin elävät. *Konstruktionismi* ja vuorovaikutussuhteiden painottaminen sopivat lähtökohdaksi nuorten toimijuuteen liittyvien, yhteiskunnassa rakentuvien kulttuuristen odotusten ja täytymisen tarkasteluun. Nuorten ja työntekijöiden väliset kohtaamiset ovat osallistujien kannalta julkisia tilanteita, joiden voi olettaa sisältävän kulttuurissa hyväksyttävää puhetta (Berg 2008, 59) ja siten myös kulttuurisia odotuksia. Asiantuntijapuhe tapahtuu yleensä tietyissä fyysisissä ja toiminnallisissa rakenteissa, jotka sisältävät määrittäviä siitä, mikä on yhteiskunnassa hyväksyttyä, normaalia, tavanomaista tai keskimääräistä (Linell ym. 2002, 202; Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013, 249).

Tässä artikkelissa tarkastelen toimijuutta kulttuurisiin odotuksiin kiinnittyvän täytymisen *modaliteetin* näkökulmasta. Analysoin sitä, miten täytyminen rakentuu neuvottelutilanteissa osaksi nuoren toimijuutta. Hyödynnän *modaliteettiteorian* piirissä käytyjä keskusteluja pelkästään täytymiseen liittyvien pohdintojen osalta, muita *modalisointeja* en ole aineistostani etsinyt. Toiseksi sovellan analyysissa Lyn Brownin ja Carol Gilliganin (1993) ja edelleen Natasha Mauthnerin ja Andrea Doucetin (1998; Mauthner 2002) kehittämää *narratiivista Voice-centered relational methodia*. Menetelmän avulla tutkimusaineistoa luetaan näkökulmista, joita ovat aineistossa esiintyvien tarinoiden juonen tarkastelu, tutkijan reaktiot ja oletukset suhteessa aineistoon, tarinan kertojan ääni, tarinoissa esiintyvien henkilöiden väliset suhteet sekä kulttuurinen *kontekstointi* ja sosiaaliset rakenteet. Näistä näkökulmista hyödynnän artikkelissani erityisesti ulottuvuutta, joka nostaa esiin kulttuurisen *kontekstoinnin* ja sosiaalisten rakenteiden paikantamisen.

Tutkimusaineistoni on kerätty pääkaupunkiseudulla tammikuun 2010 ja helmikuun 2011 välisenä aikana. Tähän artikkeliin olen analysoinut (1) 11 äänitalliointia, joissa seurataan etsivässä työssä kohdattujen nuorten¹ ja etsivän työn tekijöiden² välisiä keskusteluja (346 sivua) sekä (2) kymmenen äänitalliointia, joissa kyseiset nuoret yhdessä etsivän työn tekijöiden kanssa asioivat eri viranomaisorganisaatioissa: työvoiman palvelukeskuksessa, nuorisoasuntotoimistossa, edunvalvonnassa ja kunnallisessa aikuissosiaalityössä (199 sivua)³. Aineistoa ja siinä esiintyvää täytymis-puhetta olen analysoinut temaattisesti ja aineistolähtöisesti. Konkreettisesti olen aloittanut aineiston lukemisen paikantamalla nuorten

ja työntekijöiden puheesta täytymiseen viittaavia kohtia, joissa ilmaistaan eriasteisesti nuoren valintoihin ja toimitaan liittyvää pakkoa, velvoitetta tai vaihtoehtottomuutta. Vaikka nuoriin kohdistuva täytyminen voi olla palvelujärjestelmän tasolla hyvinkin velvoittavaa, sosiaalityön kohtaamisissa työntekijät eivät nosta sitä esiin yksioikoisesti käskemällä tai vaatimalla. Näin ollen olen myös huomioinut hienovaraiset ja peiteltyt ilmaisut, jotka kuitenkin sisällöltään ovat velvoittavaa täytymistä osoittavia. Viimeisimpään aineiston lukukertaan, jossa etsin aineistosta yksityiskohteisesti teemoitellen täytymispuheen variaatioita, valikoitui puheotteita yhdestätoista keskustelu- ja neuvottelutilanteesta (19 sivua)⁴.

Jäsensin aineistosta kolme keskeistä, keskustelussa esiin tulevaa puheta-
paa käsitellä nuoren täytymistä. Puhetavat sisältävät eriasteisia odotuksia, jotka liittyvät nuoren elämän valintoihin, kuten koulutukseen ja työelämään hakeutumiseen tai asumiseen liittyviin päätöksiin. Olen nimennyt löytämäni tavat seuraavasti: (1) toimijuuden rajojen asettaminen, (2) vetoaminen, erityisesti aikuisen ihmisen moraaliseen velvollisuudentuntoon sekä (3) uusien näkökulmien tuottaminen täytymiseen. Aineisto-otteet olen valinnut mahdollisimman havainnollistaviksi suhteessa löydettyihin puhetapoihin. Kun esimerkiksi useammassa kohtaamistilanteessa on ollut nähtävissä saman puhetavan hiukan erityyppinen versio, olen pyrkinyt valitsemaan aineistosta sekä sisällöllisesti että tarinallisesti edustavimman otteen. Puhetapojen luokittelu luonnollisesti yksinkertaistaa keskustelu- ja neuvottelutilanteiden rikkaita käytäntöjä, jossa erilaiset puhetavat ja keskustelun aiheet limittyvät tai seuraavat toisiaan vuorovaikutuksen kullussa. Aloitan kunkin tulosluvun selostamalla lyhyesti kyseisessä aineisto-otteessa kuvatun nuoren elämäntilannetta ja keskeisiä toimijuuteen ja täytymiseen liittyviä tekijöitä.

Toimijuuden rajojen asettaminen

Seuraavassa, sosiaalitoimistossa taltioidussa aineisto-otteessa⁵ kehystetään aikuissosiaalityön näkökulmasta sitä toimijuuden täytymisen aluetta, jossa otteen nuori, juuri 18 vuotta täyttänyt Anita arkeaan elää. Anita on ”alle 25-vuotiaana, syrjäytymisvaarassa olevana nuorena” sekä sosiaalitoimen että työvoimahallinnon niin sanottu painopisteasiakas, jota pyritään eri keinoin kannustamaan ja aktivoimaan. Anitan pääasiallisen tulolähteen

muodostaa toimeentulotuki ja hän on hakeutumassa hoiva-alan koulutukseen sekä kurssituksen avulla kesätyöhön palvelualalle. Kotona tapahtuneen *konfliktin* seurauksena Anita on ollut asunnoton 16-vuotiaasta lähtien. Hän kiertää tavaroineen sisarusten ja ystävien luona majoittuen sinne, minne kulloinkin on tervetullut. Tapaamisessa, jossa käsitellään toimeentulotuen ohella Anitan elämäntilannetta ja tulevaisuuden valintoja, ovat läsnä Anita, etsivän työn tekijä Vilma, aikuissosiaalityöntekijä Jaana sekä minä (TJ) tutkijana.

Jaana: Joo, tota miten, ootteks te siellä keskenänne... noista yhteishausta ja semmosista?

Anita: Joo, mä haen sinne täs kuussa. Opiskelemaan sy... tai siis pääsis opiskelee syksyllä. Ja kesällä sit kesätöihin.

Jaana: Joo, niin tota siis, mä kans ihan sen takia tossa vielä tota, kun tota sä oot Anita alle 25 vuotta.

Anita: Ymm.

Jaana: Ni nää just nyt on tullu näit tällasii, näitä näitä mitkä, semmosia ohjeistuksia, mitkä sekä työvoimatoimiston taholta, että sit täältä, että mitkä vaikuttaa sit noihin etuuksiin, että aina tässä, mut et siit on varmaan sun kanssa jo ollu pu...

Anita: On

Jaana: ...hettaki jo?

Anita: Joo.

Jaana: Joo, et siihen... on tietonen, että kannattaa hakee.

Anita: No mä haen niinku koko ajan ja kyl... Sitä paitsi se on ollu työkkärin vika, siis kun mua on ohjattu ihan väärin siellä ja mä oon käyny siellä niinkun ihan turhaan kaiket kerrat. Ku mulle ei oo tehty ees mitään työsuunnitelmaa, vaan joka kerta sinne on jotain pientä kirjattu ja mä, nyt viime kerral, ku mä olin siellä, niin mulle tehtiin se ihan kokonaan siis se, et mietitään et mikä on mun kannalt nyt parasta. Et kerta ku mul ei oo asuntoo, ja miten ne kannattaa niinku järjestää, ja niinku miten mun omat voimat jaksaa ja se et, miten mä pystyn kulkemaan. Mut sehän just sovittiin, et mä nyt haen tai hain, pääsin tähän kahvilajuttuun ja mä käyn siellä ja toivotaan, et mä pääsen läpi, ni kolme päivää sit mä oisin siellä, et mä saisin sen koulutuksen. Mut sit joka tapauksessa mä haen yhteishaussa ja mä haen kesäks töihin. Et silleen, et tärkeet on, et mä pääsisin syksyks opiskeleen.

Jaana: Joo. Ja siin on siinä niin, et ku on toi kurssilla, niin mun mielest se on niin, et nyt toi, se työmarkkinatukeen liittyvä on, että täytyy hakee yhteishaussa, jotta saa sit sen työmarkkinatuen.

[...]

Jaana: Niin, onks sit sellast teillä ollu mietittynä semmosta päivä... päivä toimintaa tai jotain semmosta, ku mä katoin niin et siellä etsivässä työssäkin on joku sellanen. Vilma: On, siel on päivätoimintakeskus, on esimerkiksi. Sit siel on Alku-ryhmä, se on nyt valitettavasti tällä hetkellä täys. Mut pikasest ollaan sellanen varasuunnitelma tehty, myös siel on myös Silta-projektissa käyty. Siellä, joka auttaa nuoria työllistymään joko suoraan työelämään tai sitten työharjoittelun kautta tai oppisopimuksen kautta. Täällstä kuitenkin, niinkun kohti työelämää projekti. Ja ura... uraputkian Anitaakin tässä kiinnostaa, mut tosissaan tää, ensin katotaan nyt miten käy ja jos se ei...

Anita: Niin ja se et, et ku mulla nyt on joka päivälle jotain. Ni mä en kyl siihen ota yhtään mitään lisää enää. Et se on niinku ihan selvä juttu, et, et ei mun voimast kestä. Et mun pitää aamu 6:sta asti olla hereillä, iltaan asti mul on jotain. Ni ei, ei, siis ei vaan käy. Et mun pitää paikast toiseen olla menossa bussilla. Ni en ota enää mitään lisää siihen, et se on niinku ihan varma. Et, et uskon, et kukaan ihminen ei jaksa semmosta. Niinku et joka päivä ollaan koko ajan jossain, ja siis eri tekemistä pitää olla yhelle päivälle, et. Mä oon kuitenkin, vaik mä oon niin nuori, kyl mä siis jaksan kulkee, et ei se siit oo, mut kyl sit niinku aina stoppi tulee jossain vaiheessa.

Otteen alussa aikuissosiaalityöntekijä Jaana avaa tunnustellen keskustelun tulevasta yhteishausta muistuttaen Anitaa, että siinä ”kannattaa hakee”. 18–24-vuotiaiden nuorten, jotka eivät ole suorittaneet ammatillista koulutusta, on työmarkkinatukea saadakseen haettava sanktion uhalla vähintään kolmeen, tietyin kriteerein valittuun opiskelupaikkaan (Aho ym. 2012, 9; Ala-Kauhaluoma 2005, 42–43; Karjalainen & Karjalainen 2010, 11). Vaikka tämä lähtökohta on kaikkien neuvottelun osapuolten tiedossa, ei Jaanan puheessa suoraan mainita sitä seikkaa, että työmarkkinatuen epäämisen ohella myös toimeentulotuen perusosaa on mahdollista alentaa 20–40 prosenttia, mikäli tuen saaja esimerkiksi kieltäytyy hakeutumasta koulutukseen tai ilman perusteltua syytä ei ota vastaan hänelle tarjottua työpaikkaa (Laki toimeentulotuesta 1997/1412, 10 §). Anitan on siis säilyttääkseen toimeentulotuksensa täysimääräisenä haettava opiskelemaan yhteishaussa.

Aineisto-otteessa täytymisen velvoittavuus tulee esiin erityisesti Anitan puolustavissa puheenvuoroissa. Yhteishausta puhuttaessa Anita ryhtyy tunteikkaasti kertomaan koulutukseen hakeutumisestaan ja osin turhauttavasta asioinnista työvoimatoimistossa. Vaikka Anita toteaa, että hänelle olisi tärkeää päästä aloittamaan opinnot, Jaana siirtyy käyttämään yhteishakuun

viittaavassa vastauksessaan suostuttelevan ”kannattamisen” sijasta ehdottomampaa ilmaisua; ”täytyy hakea”. Huolimatta tukemiseen keskittyvästä perustehtävästä, aikuissosiaalityö joutuu mukautumaan toiminnassaan siihen, että työvoimahallinnossa painotetaan entistä kurinpidollisempaa linjaa. Pahimmillaan aktivoinnin toimintalogiikka ilmentää yksilöön kohdistuvaa valta-politiikkaa sekavassa sosiaaliturvaviidakossa. (Karjalainen 2011, 242–243.) Aktivointipolitiikan rajat ovat siten kietoutuneet tiukasti Anitankin ympärille huolimatta neuvottelun ymmärtävästä ilmapiiristä.

Aineisto-otteen lopussa siirrytään vielä käsittelemään Anitan arkea ja ohjatun tekemisen löytymistä päiviin. Vilma esittelee vaihtoehtoina Päivätoimintakeskuksen⁶ sekä työelämään valmentavat Alku-ryhmän ja Silta-projektin. Tässä kohdassa keskustelua on ilmeistä, että vaihtoehtojen paljous ja päivien täytyminen erilaisesta toiminnasta olisi liikaa asunnottoman liikkuvaa kiertokulkua elävälle Anitalle. Hän ilmaisee selkeästi, ettei jaksakaan eikä halua lisää ohjelmaa päiviinsä. Nähtäväksi jää, kuten Minna Suutari (2002, 18) väitöskirjassaan kysyy, kuinka paljon nuorilla on tosiasiaa mahdollisuuksia toimia ja käyttää ääntään ja kuinka pitkälle nuorten elämänvalinnat ovat heidän omiaan sen sijaan, että ne ovat yhteiskunnan normien tai pakottavien rakenteiden ja *rationaliteettien* ohjaamia. Neuvottelussa Anitan toimijuus nousee voimakkaasti esiin hänen vastustaessaan ehdotettua päivätoimintaa, arkensa konkreettista täyttämistä. Vaikka aktivointipolitiikan asettamat rajat ovat Anitaa ja toisaalta myös työntekijöitä vahvasti velvoittavia, Anita näyttää kykenevän vastustamaan päivätoiminnan muodossa ilmenevää toimintansa rajojen piirtämisyrittä.

Vetoaminen aikuisen ihmisen moraaliseen velvollisuudentuntoon

Alla olevassa aineisto-otteessa etsivän työn tekijä Vilma sekä nuori Riku keskustelevat Rikun toimintaan liittyvistä valinnoista ja velvoitteista. Havainnoin (TJ) tilannetta tutkijana. Riku on 22-vuotias, yksinasuva nuori, joka on sekä koulutus- että työelämän ulkopuolella. Hänellä on kontakti aikuissosiaalityöhön ja työvoiman palvelukeskukseen. Riku on tilanteessa, jossa hän aloitti palkattoman työharjoittelun itse hankkimassaan työpajassa, mutta keskeytti sen ensimmäisenä päivänä. Aineisto-otteessa Vilma

kannustaa Rikua soittamaan työnantajalle ja kertomaan keskeyttämisestä. Keskustelussa on kyse osaltaan moraaliskasvatuksesta neuvottelusta, jossa työharjoittelun keskeyttäminen kytkeetään periaatteellisella tasolla yksilön toiminnan ehtoihin ja täytymiseen.

Vilma: Muistat sä miks sun pitäis soittaa?

Riku: Nnn.

Vilma: Saisit niinku pisteen sille jutulle. Eikse niinku vaivaa sua?

Riku: Eei. No siis. No siis se vaivais, jos se olis ollu sellanen asiallinen paikka ja jos mä... Kyllähän mul ois tota sitte, jos mä oisin muuten vaan, et mä en ois viittiny tai jaksanu olla siel ja mä oisin lähteny tost noin vaan, ni kyl mä oisin sit, ni olis niinku omatunto kolkuttanu. Mutku se oli silleen, et ei ne, tuskin ne ees muisti mun, muistaa mun nimee.

Vilma: Nii...

Riku: Et mun. Tuskin ne ees muistaa et mä olin siel.

Vilma: Niin.

Riku: Ne oli ihan silleen, et ei niit niiku välittäny ollenkaa...

Vilma: No mut mitä jos mä sanon, et me aikuiset käyttädytään silleen, et me pidetään niist sopimuksista kiinni ja jos ne pitää muuttaa tai peruu, ni me ilmoitetaan niistä. Niinku jännittääks sua, jos me soitetaan? Tai sä soittaisit sinne, ni pelottaaks sinuu? Et vaik me oltas täs sun kanssa, et sä saisit sanottua sen asian et: ”Riku tässä hei. Viime viikolla yritin alottaa sitä harjoittelua, mutta ei se ollu mun paikka.” Tai miten sä haluaisit sen sanoo. ”Et halusin nyt vaan ilmoittaa, että en oo enää tulossa”. Mä oon ihan varma, et sul tulis sen jälkeen sit parempi olo, vaikka sit sä niinku kantasit vastuuta sun tekemisistä.

Riku: Oliko tää nyt silleen et mull pitää antaa opetus tai jotain? Koska en, mua ei yhtään nyt niinku kiinnosta ottaa sinne yhteyttä.

Vilma: Niin, toi kiinnosta, ni riittääks se syyks? Niinku, tai tuntuuk se rangaistukselta?

Riku: Yhy

Vilma: Et äiti tulee ja sanoo, et nyt...

Riku: Heheh.

Vilma: ...kyllä soitetaan sille naapurinpojalle.

Riku: No siis, ku siis. Siis onha siinä mieles rangaistus, et siit ei niiku mitää kukaa hyödy.

Vilma: Nii.

Riku: Tai siit ei tuu mitään, että nyt jotenki asia olis eritavalla.

Vilma: Tiedäksä sellasen, niinku moraalisen velvollisuuden? Koska eihän ne tiedä, vaik sul ois tull rotaviirus kesken kaiken ja sä oisit tullu kipeenä kotiin. Tai siis, kyl mul ainaki lähtis mielikuviutus laukkaamaan jos...

Otteessa Vilma ja Riku keskusteleivat siitä, miksi olisi tärkeää ilmoittaa työnantajalle työharjoittelun päättämisestä. Vilma vetoaa siihen, että elämässä asioita ei jätetä kesken ja sopimuksista pidetään kiinni. Hän liittyy työnantajalle ilmoittamisen aikuisen yksilön moraaliseen vastuunkantoon omasta toiminnasta. Vilman puheenvuorossa voidaan tunnistaa myös yhdenlainen puheen strategia, *anonymisointi*. Tällöin puhetta ei osoiteta suoraan keskustelukumppanille vaan puhutaan yleisemmällä tasolla toiminnasta (Linell ym. 2002, 201). Otteessa Vilma puhuu ”meistä aikuisista”, vaikka viestin sisältö onkin osoitettu moraalisen velvoitteen Rikulle. Anonymisoinnin avulla työntekijä välttää nuoren suoran *konfrontoimisen*, mutta voi kuitenkin tuoda keskusteluun erimielisyyttä aiheuttavia tai moraalista kannanottoa vaativia asioita, mikä tässä tarkoittaa Vilmalle työelämässä toimimisen pelisääntöjä ja laajemmin yksilön velvoitetta toimia moraalisesti ja sosiaalisesti oikein.

Riku osoittaa puheenvuoroissaan hallitsevansa keskustelussa esiin nostetun moraalisen koodiston. Hän kyseenalaistaa Vilman perustelut ja tarjotun moraalisesti velvoittavan oikein toimimisen tavan. Riku ilmaisee kokevansa yhteydenoton työnantajaan rangaistukseksi, sanoen: ”Tuskin ne ees muistaa et mä olin siel”. Riku pyrkii oikeuttamaan toimintaansa sekä jakamaan vastuuta työharjoittelun epäonnistumisesta myös työyhteisölle. Rikun perustelut eivät kuitenkaan riitä Vilmalle. Otteen lopussa Vilma hylkää *anonymisoinnin* ja osoittaa sanansa tiukasti ja suoraan Rikulle: ”Tiedäksä sellasen, niinku moraalisen velvollisuuden?” Asian tärkeyttä korostaakseen Vilma kytkee Rikun kieltäytymisen ja moraalisen velvollisuuden toisiinsa, Näin Vilma ilmaisee *implisiittisesti*, että Riku toimii moraalin näkökulmasta vastuuttomasti. Seuraavassa virkkeessä Vilma yrittää keventää viestiään ja avata täytymisen ja moraalisen velvoitteen perusteluita työnantajan mahdollisesti kokemalla huolestuneisuudella, jonka Rikun katoaminen aiheutti.

Otteessa kuvatun kaltaiset kasvatukselliset ja toimijuuteen liittyvät keskustelut ovat olennaisia etsivässä työssä. Vaikka Rikun näkemykset oikein toimimisen ja täytymisen sisällöstä eivät tule tässä kohtaamisessa huomioiduiksi, voidaan Vilman velvoittava ehdottomuus tulkita myös välittämisenä. Työntekijän vaativuus voi toimia silloin, kun työskentelysuhte on hyvä (Särkelä 2001, 40), kuten tulkitsen Rikun ja Vilman suhteen olleen. Kun asiakaskohtaamisissa neuvotellaan ihmisten elämäntilanteisiin liittyvästä täytymisestä, kuten velvollisuuksista, pakoista tai toisaalta valinnanmahdollisuuksista, tullaan teemoihin ja kysymyksiin,

jotka kohdistuvat elämänhallintaan, elämäntapoihin ja lopulta elämänlaatuun, hyvinvointiin ja hyvään elämään. (Jyrkämä 2007, 204.) Kaikki nämä kysymyksenasettelut sivuavat osaltaan yksilön integriteettiä ja ovat siksi myös vuorovaikutuksellisesti erityisen sensitiivisiä (Linell ym. 2002, 197–198). Työntekijät eivät voi kuitenkaan aina toimia pelkästään sensitiivisen myötäilevästi. Nuorten toimijuus saattaa tarvita peräänantamatonta vaativuutta ja suoraa haastamista.

Uusien näkökulmien tuottaminen täytymiseen

Seuraavassa aineisto-otteessa on kyse etsivän työn tapaamisesta, jossa Tuukka, 24-vuotias, vanhempiensa kanssa asuva nuori keskustelee etsivän työn tekijän Timin kanssa itsenäistymiseen, asumiseen sekä koulutukseen ja työllistymiseen liittyvistä kysymyksistä. Olen (TJ) tutkijana mukana Tuukan ja Timin tapaamisessa. Tuukan elämäntilanne on erityisen jännitteinen, sillä hänen perheensä on saanut hädän kodistaan häiritsevän elämäntavan vuoksi. Tuukalle haetaan etsivän työn avustuksella omaa asuntoa. Vaikka itsenäistymisjännitys on tilanteessa ilmeistä, Tuukan pitäisi kuitenkin tehdä valintoja koulutuksen tai työharjoittelun suhteen. Etsivän työn kontaktin lisäksi Tuukalla on asiakkuus työvoiman palvelukeskuksessa ja sosiaaliasemalla. Tuukka on koulutus- ja työelämän ulkopuolella eläessään monesta suunnasta tulevien täytymisten kohteena, joita seuraava keskustelu osaltaan havainnollistaa.

Timi: Nyt ois tilanne se, että ois vähän niinku pakkorako lähtee.

Tuukka: Juu pakkohan se on, täs.

Timi: Ku voi ajatella sitä ihan niiku hyvänäki asiana, niinku sinänsä. Vaikka totta kai koti on aina koti, jos on siellä asunu koko ikänsä, ni totta kai ymmärtää, että ei se oo niinku helppoo kenellekkään. Mut se, että lähtee nyt ajatteleen asiaa, että miten nyt kaikki vois muuttuu silleen parempaan suuntaan nyt sitte. Sit voi miettii yhtä sun toista, että...

[Tästä välistä on poistettu 8 sekuntia puhetta etsivän työn työharjoitteluprojektista]

Timi: ...puhuttiin, että just joku tällanen työharjoitteluki vois jossakin vaiheessa olla. Mutta katotaan nyt asuntoja ensin.

Tuukka: Se on sitte kaukana, kaukana tuolla...

Timi: Joo. Keskitytään nyt tähän olennaiseen, eli siihen asuntojuttujen katteluun

ja ihan ylipäänsä se, että mikä sulla on meininki siellä himassa sitte.

Tuukka: Jos sais asunnon ja sit pääsis vaikka työkyvyttömyyseläkkeelle.

Tarja: Oisko se semmonen tulevaisuudennäky?

Tuukka: No osittain, joo, ellei keksi mitään muuta siis. Siis voiha se olla, että keksii jonku hyvän duunin, missä jaksaa olla. Mutta jos ei keksi, ni sitte.

Timi: Mä vaa vähän veikkaan, ettei työkyvyttömyyseläkkeelläkin ni. Vaikka mä tiedän että sulla on harrastuksia, mitkä, että ajan saat kyllä kulumaan. Mut sillain pitemmän päälle sit, että tavallaan tuntuu, et nyt ei oo tehny nyt oikeestaan niin hirveemmin mitään, ni se voi käyä sitte nakertaa mieltä kyllä että. Et vaa jos sul on joku duuni tai joku semmonen juttu mitä sä teet päivittäin. Tai viikollakin teet duunia ja jotain tällästä ja sit sä saat duunista kavereita ja muit niin nii. Ja kylhän sul on seki, et sit sul on massia [rahaa /TJ] enemmän. Ja tavallaan se että, et emmä tiedä miltä se tuntuu käydä nukkumaan sit siinä vaiheessa, kun nyt on taas päivän työt tehty.

Tuukan elämän täytyminen liittyy akuutisti häätöön ja asumiseen, perheyhteisö on hajoamassa. Timi kannustaa Tuukkaa itsenäiseen asumiseen ja nostaa keskusteluun mahdollisuuden muutoksesta, jonka muuttaminen omaan asuntoon voi tuoda mukanaan. Koti, vaikka se olisikin ilmapiiriltään riitaisa tai lannistava, muodostaa ihmiselle eräänlaisen turvavyöhykkeen. Timin haasteena on yrittää luoda Tuukalle itsenäisestä tulevaisuudesta uusia, konkreettisia ja hyväksyttäviä mielikuvia. Itsenäinen asuminen, joka tuo mukanaan lisääntyneen vapauden sekä toisaalta vastuun omasta elämästä, käsitetään Suomessa, kuten länsimaissa yleensäkin, tarpeelliseksi ja välttämättömäksi osaksi aikuistumista (Kupari 2011, 57). Tilastojen mukaan nuoret muuttavat Suomessa ensimmäistä kertaa kotoa keskimäärin 19-vuotiaina (Myllyniemi & Gissler 2012, 41). Tähän suhteutettuna Tuukka on 24-vuotiaana kotoa muuttaessaan jäljessä keskimääräisestä suomalaisesta ”malliaikataulusta”. Häätö saat- taakin muodostua Tuukan kohdalla eräänlaiseksi pakotteeksi itsenäistyä.

Toiseksi Tuukan täytyminen on yhteydessä työmarkkinoihin ja koulutukseen. Aineisto-otteessa Timi avaa keskustelun työharjoittelusta, jonka Tuukka sijoittaa omassa todellisuudessaan ”tuonne kauas”. Tuukan visioon tulevaisuudesta kuuluu pikemminkin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyminen. Nuorten työttömien joukossa on Tuukan tapaan henkilöitä, jotka eivät halua kouluttautua tai hakeutua palkkatyöhön. Näille nuorille työttömyys saattaa olla tervetullutta. He rakentavat pikemminkin ”vaihtoehtoista” elämäntyyliä, johon kuuluu itsensä toteuttaminen ja

ajankäytön vapaus. (Lähteenmaa 2010, 52.) Tuukalle tärkeää on oma aika ja harrastaminen sekä kenties työ, jossa ”jaksaa olla”. Timin puheessa sen sijaan painottuu itsensä elättämisen tärkeys. Hän tuo esiin työelämän positiivisia puolia, kuten sosiaalisia suhteita, palkan myötä avautuvaa taloudellista liikkumavaraa sekä ylipäätään tunnetta siitä, että tekee ja saa aikaan jotain.

Otteessa Timi pyrkii motivoimaan ja kannustamaan Tuukkaa elämässä ”eteenpäin”. On selvää, että Tuukalta odotetaan vahvempaa toimijuutta, tarttumista ylipäätään johonkin tarjolla olevista vaihtoehdoista (ks. Fuchs 2001, 39). Tuukka (vertaa Anita) ei voi pidemmän päälle kieltäytyä hänelle tarjotuista toimenpiteistä. Täytyminen tulee kohdistumaan häneen vaihtoehtojen kaventumisena: joko siirtona takaisin suppeampia palveluita tarjoavaan sosiaalitoimeen tai mahdollisesti toimeentulotukinormin pienentämisenä. Tuukan ja Timin välinen vuoropuhelu saa pohtimaan Tuija Kotirannan (2008, 88) väitöskirjassaan esittämää kysymystä, voiko ulkoinen motivaatio muuttua sisäiseksi. Tätä kysymystä voi lähestyä Antti Särkelän (2001, 41; 42) tavoin määrittelemällä, että hyvä auttaja kykenee tutkimaan asiakkaan tilannetta useista näkökulmista, syventämään sitä sekä tarjoamaan auttavia jäsennyksiä ja tarvittaessa myös toiminnallisia vaihtoehtoja tilanteen parantamiseksi. Tuukan ja Timin keskustelu käsittelee sinällään tuttuja teemoja. Uudet näkökulmat syntyvät, jos ovat syntyäkseen, työntekijän pyrkimyksestä realisoida yhteiskunnan reunaehtoja ja toimintavaihtoehtoja nuorelle mielekkäällä ja ymmärrettävällä tavalla.

Toimijuuden rajat ilmenevät täytymisessä

Tämän artikkelin teema, täytyminen, on merkityksellinen siitäkin huolimatta, että nyky-yhteiskunnassa korostuvat yksilön autonomiseen toimijuuteen, vapauteen ja valintoihin liittyvät arvostukset. Autonomian ja valinnan vapauden painottaminen hämärtää sen tosiasian, että erityisesti nuoruudessa vapautta rajoittavat monet institutionaaliset, sosiaaliset ja kulttuuriset käytännöt (Bandura 2005, 4). Nuorten toimijuuden autonomia on pääsääntöisesti vähäisempää kuin aikuisen. Siinä missä aikuisen odotetaan kykenevän sisäiseen itsekontrolliin, nuoren elämää kontrolloidaan ja rajoitetaan ulkoapäin. (Väyrynen 2009, 115.) Syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret joutuvat elämäntilanteestaan johtuen

neuvottelemaan erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa oman autonomiansa ja valinnanmahdollisuuksiensa rajoista. Kuten artikkelini aineisto-otteista voi nähdä, kyse ei ole pelkästään neuvottelemisesta, vaan nuoriin kohdistuu yhteiskunnallisten toimijoiden taholta sekä velvoittavaa täytymisen että vahvemman toimijuuden odotusta.

Nuorten toimijuuteen kytkeytyvät kulttuuriset odotukset, eriasteinen täytyminen, lausutaan palvelujärjestelmän kontekstissa useimmiten julki juuri työntekijöiden aloitteesta. Tämä on luonnollista siksikin, että auttamistilanteessa ammattilaisen roolina on raamittaa vuoropuhelun kulkua esimerkiksi keskusteluaiheiden valinnalla tai kysymyksillä (Jokinen ym. 2012, 263). Työntekijöiden moraaliskasvatukselliseen puheeseen paikantumisen ohella nuorten kulttuurisesti määrittynyt täytyminen kytkeytyy aineistossani pääsääntöisesti kohtaamistilanteissa esiin nouseviin hyvinvointivaltion palvelujärjestelmän toiminnan ehtoihin ja velvoittavuuksiin. Täytymisessä ilmentyvät nuorten toimijuuteen vaikuttavat ulkopuoliset, liikkeelle panevat voimat (Romakkaniemi 2010, 145), jotka tässä artikkelissa kytkeytyvät koulutukseen, työelämään ja asumiseen sekä arjen valintoihin. Jaana Lähteenmaa (2013, 81) kuvaa nuoriin kohdistuvan täytymisen väistämättömyyttä määrittellessään aktivoivaa työvoimapolitiikkaa: tämä rakenne on kaikkialla, pääosin rajoittaen, mutta myös rakentaen ja ohjaten yksilön toimintaa, käytäntöjä ja mahdollisuuksia.

Artikkelissani jäsennellyt nuorten täytymistä rakentavat puhuvat vaihtelivat rajojen asettamisesta vetoamiseen sekä uusien näkökulmien tuottamiseen. Työntekijöiden täytymispuheen taustalla on edellä kuvatun yhteiskunnallisen velvoittavuuden lisäksi pyrkimystä nuorten aktiivisen toimijuuden tukemiseen. Tällä tarkoitetaan nuoren sosiaalista kyvykkyyttä, aloitteellisuutta ja itseohjautuvuutta suhteessa omaan elämään (Eskonen 2001, 23–24). Aktiivisen toimijuuden oletus voi kuitenkin olla syrjäytyneille ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille haastava monella tapaa. Itsenäisten valintojen tekemisestä saattaa muodostua nuorelle ahdistava velvollisuus. Nuoren on pakko päättää ja tehdä valintoja, vaikka ei olisi siihen valmis tai valinnan vaihtoehdot olisivat nuoren kannalta epätydyttäviä. (ks. Furlong 2013, 10) Kulttuurisesti määrittynyt ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa julkilausuttu täytyminen on joka tapauksessa olennainen osa toimijuutta, se osa, joka siis ilmaisee vapaudesta ja valinnoista muodostuvan toimijuuden rajat.

Tutkimuksessani nuoruuden elämänvaiheeseen sijoittuva ja etsivän

työn viitekehyksessä kohdattava pakko ja velvoittavuus – täytyminen – on merkittävä *yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen* liittyvä kysymys. Heikoimmassa asemassa olevat kansalaiset, kuten haavoittavissa oloissa elävät nuoret ovat heikoimmilla myös vapauksissa ja valintojen tekemisessä. He joutuvat helpoiten syrjäytymisen, vaikuttamismahdollisuuksien vähenemisen ja kansalaisuuden kaventumisen poluille. (Niiranen 2002, 63.) Vaikkakaan, kuten Riitta Granfelt (1998, 82–83) väitöskirjassaan toteaa, marginalisoitumisessa ei ole ”yksiselitteisesti kysymys vastentahtoisuudesta tai vapaaehtoisuudesta: ihminen osittain ajautuu, osittain valitsee. Hän tekee valintoja eriasteisesti rajautuneissa tilanteissa. Joutuu ulos ja astuu ulos, menettää ja luovuttaa”. On selvää, että yhteiskunnassa tarvitaan elämänkulun välttämättömyyksien ja velvoittavuuksien rinnalle positiivisia, mukana pitäviä ja nuorten tarpeista lähteviä avauksia, jotka samalla kykenevät rakentavasti ottamaan huomioon nuoreen kohdistuvan yhteiskunnallisen täytymisen. Jotkut näistä avauksista tarjoavat nuorille uusia ajattelu- ja toimintamahdollisuuksia, toiset puolestaan tähtäävät ensisijaisesti nuoren toimijuuden suojelemiseen. Etsivässä työssä kohdattavien nuorten toimijuuden vahvistamisessa tarvitaan pitkäaikaista kumppanuutta ja tukemista, jotta haastava ja täytymisen raamittama siirtymä itsenäisyyteen ja aikuisuuteen onnistuisi.

Viitteet

- 1 Aineiston nuorista neljä on naisia ja kahdeksan miehiä. Yhtä aineiston nuorista en haastatellut hänen muutettuaan pois pääkaupunkiseudulta.
- 2 Työryhmän kahdeksasta jäsenestä viisi oli naisia ja kolme miehiä Fokusryhmähaastatteluihin heistä osallistui viisi henkilöä. Etsivän työn tekijät olivat koulustaustaltaan psykiatrisia sairaanhoitajia, sosiaalihojaajia ja sosionomeja.
- 3 Tutkimukseni aineisto koostuu kokonaisuudessaan edellä mainittujen keskustelujen neuvottelutaltiointien (yhteensä 545 sivua) lisäksi yhdestätoista 18–26 vuotiaan, etsivän työn kohtaaman nuoren, puolesta tunnista puoleentoista tuntiin kestävästä haastattelusta (274 sivua). Haastatteluiden ohella aineistossa on kaksi etsivän työryhmän fokusryhmä-haastattelua (39 sivua). Kokonaisuudessaan aineistoa on siten 858 sivua.
Koska kiinnostukseni rajautuu tässä artikkelissa nuorten toimijuuteen vaikuttavan täytymisen konkreettiseen ilmenemiseen vuorovaikutuksessa, olen rajannut haastatteluaineiston ja fokusryhmät analyysin ulkopuolelle. Näin siitäkin huolimatta, että myös niistä löytyi täytymis-puhetta.
- 4 Näissä kohtaamisissa oli mukana yhteensä kuusi eri nuorta, viisi etsivän työn tekijää ja kahdeksan eri viranomaista.

- 5 Kaikkien artikkelin aineisto-otteissa esiintyvien henkilöiden ja erityisprojektien tai -toimintojen nimet on muutettu anonymiteetin varmistamiseksi.
- 6 Nuorten päivätoimintakeskuksissa harjoitellaan yleensä ohjatusti ja ryhmissä konkreettisia arjen perustaitoja, tarvittaessa vuorokausirytmien ylläpitämistä sekä yleisiä vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja. Päivätoiminnan ohjaajat auttavat nuoria myös tulevaisuudensuunnitelmien muodostamisessa.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna (2012) Elämän umpisolmuja avaamassa. Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti, Kaisa & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolut vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisosiain neuvottelukunta. Julkaisuja 131, 180–191.
- Aho, Simo & Pitkänen, Sari & Vanttaja, Markku (2012) *Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen. Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumiselvoituksen arviointitutkimus*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 3. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ala-Kauhaluoma, Mika (2005) Keppiä ja porkkanaa. Voidaanko työttömien aktiivisuudella vaikuttaa työllistymiseen ja hyvinvointiin? *Yhteiskuntapolitiikka* 70(1), 42–53.
- Baggini, Julian & Fosl, Peter S. (2012) *Etiikan pikkujättiläinen. (The Ethics Toolkit. A Compendium of Ethical Concepts and Methods.)* Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: niin & näin.
- Bandura, Albert (2005) Adolescent Development from an Agentic Perspective. Teoksessa Frank Pajares and Tim Urdan (toim.) *Adolescence and Education, Volume V: Self-Efficacy Beliefs of Adolescents*, 1–43.
- Berg, Kristiina (2008) Äitiyys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Berg, Kristiina (2009) Kulttuuriset odotukset äitiyden rakentajina. *Janus* 17 (2), 170–175.
- Biesta, Gert & Tedder, Michael (2006) *How is Agency Possible? Towards an ecological understanding of agency-as-achievement*. [Http://www.dlrp.org/project%20sites/LearningLives/papers/working_papers/Working_paper_5_Exeter_Feb_06.pdf](http://www.dlrp.org/project%20sites/LearningLives/papers/working_papers/Working_paper_5_Exeter_Feb_06.pdf). (Viitattu 13.4.2012.)
- Brown, Lyn Mikel and Gilligan, Carol (1993) Meeting at the Crossroads: Women's Psychology and Girl's Development. *Feminism & Psychology* 3 (1), 11–35.
- Burr, Vivien (2003) *Social Constructionism*. London and New York: Routledge.
- Emirbayer, Mustafa & Mische, Ann (1998) What is Agency? *American Journal of Sociology* 103 (4), 962–1023.
- Eskonen, Inkeri (2001) Miten lapset kertovat läheisiin suhteisiin liittyvästä väkivallasta? Lasten terapiaryhmässä käyttämien kerrontatapojen analyysi. *Janus* vol. 9 (1), 22–39.
- Folgheraiter, Fabio (2004) *Relational Social Work. Toward Networking and Societal Practices*. London: Jessica Kingsley Publishers.

- Fuchs, Stephan (2001) *Beyond Agency. Sociological Theory* 19(1), 24–40.
- Furlong, Andy (2013) *Youth Studies. An Introduction*. London: Routledge.
- Gergen, Kenneth J. (2009) *An Invitation to Social Construction*. London: Sage.
- Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Jeffery, Liz (2011) *Understanding Agency. Social welfare and change*. Bristol: Polity Press.
- Hall, Christopher & Juhila, Kirsi & Parton, Nigel & Pösö, Tarja (toim.) (2003) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hoggett, Paul (2000) *Emotional life and the Politics of Welfare*. London: MacMillan Press.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2013) Katveessa – Pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. *Tiede & Edistys* 38(1), 42–61.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2012) *Kategoriat, kulttuuri ja moraalit*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi & Caswell, Dorte & Raitakari, Suvi (2013) Resistance. Teoksessa Christopher Hall & Kirsi Juhila & Maureen Matarese & Carolus van Nijnatten (toim.) *Analysing Social Work Communication. Discourse in Practice*. London: Routledge, 117–135.
- Juvonen, Tarja (2009) Kontrollin ulottuvuuksia nuorten kanssa tehtävässä etsivässä työssä. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja Sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 155–180.
- Juvonen, Tarja (2013) Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat sosiaalityön toimijoina*. Tampere: Vastapaino, 327–356.
- Jyrkämä, Jyrki (2008) Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehkeksi. *Gerontologia* 4, 190–203.
- Jyrkämä, Jyrki (2007) Toimijuus ja toimijatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*, 195–217.
- Karjalainen, Vappu (2011) Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka – Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 227–248.
- Karjalainen, Jarno & Karjalainen, Vappu (2010) *Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta*. Raportti 38. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL),
- Karvonen, Erkki (1997) Kohti relationaalista tietokäsitystä. Teoksessa Stachon, Kari (toim.) *Näkökulmia tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 171–204.
- Komonen, Katja (2001) Työn moraalista koulutuksen moraaliiin. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot – vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 16, 70–85.
- Kotiranta Tuija (2008) *Aktivoinnin paradoksit*. Jyväskylä Studies in Education and Social Research 335. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kupari, Tiina (2010) (toim.) *Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010*. Suomen ympäristö 1 Helsinki: Ympäristöministeriö.

- Laine, Terhi (2008) Sosiaaliohjaus ja asiakkaan subjektiaseema diakonialaitoksissa. *Janus* 16(3), 228–244.
- Laki toimeentulotuesta 10. § (1997/1412) (Viitattu 12.3.2014.)
- Linell Per & Adelswärd, Viveka & Sachs, Lisbeth & Bredmar, Margareta & Lindstedt, Ulla (2002) Expert Talk in Medical Contexts: Explicit and implicit orientation to risks. *Research on Language and Social Interaction* 35(2), 195–218.
- Lähteenmaa, Jaana (2013) 'Agency vs. Structure': A view of youth unemployment during the current recession in Finland. Teoksessa Helena Helve & Karen Evans (toim.) *Youth and Work Transitions in Changing Social Landscapes*, 68–81.
- Lähteenmaa, Jaana (2010) Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta. Työpoliittinen Aikakauskirja (53)4, 51–63. [Http://www.tem.fi/files/28609/Lahteenmaa.pdf](http://www.tem.fi/files/28609/Lahteenmaa.pdf) (Viitattu 23.3.2013.)
- Marin, Marjatta (2001) Aikuisuus ja keski-ikäisyys. Teoksessa Anna Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) *Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologia*. Tampere: Vastapaino, 225–265.
- Mary, Aurélie (2012) *The Illusion of the Prolongation of Youth – Transition to Adulthood among Finnish and French Female University Students*. Tampere: Tampere University Press.
- Mauthner, Natasha (2002) *The Darkest Days of My Life. Stories of postpartum depression*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mauthner, Natasha and Doucet, Andrea (1998) Reflections on a Voice-centred Relational Model. Analysing Maternal and Domestic Voices. Teoksessa Jane Ribbens & Rosalind Edwards (eds.) *Feminist Dilemmas in Qualitative Research*. London: Sage, 119–46.
- Merino, Rafael & Garcia, Maribel (2006) Emancipation enlargement and the acquisition of autonomy by young people in Catalonia. *Young* 14 (1), 33–47.
- Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti, Kaisa & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Valtion nuorisosiain neuvottelukunta. Julkaisuja 131, 23–99.
- Niiranen Vuokko (2002) Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 63–80.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2013) Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdoja sosiaali- ja työvoimapaalveluissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 113–145.
- Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala & Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Gaudeamus: Helsinki, 56–73.

- Romakkaniemi, Marjo (2010) Toimijuus masennuksen sosiaalisuutta jäsentämässä. *Janus* 18(2), 137–152.
- Romakkaniemi, Marjo & Kilpeläinen, Arja (2013) Asiakkuus terveydenhuollon sosiaalityössä – Terveydenhuollon sosiaalityöntekijät asiakkaiden toimijuuden tilojen rakentajina. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 244–271.
- Ronkainen, Suvi (1999) *Ajan ja paikan merkisemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruch, Gillian & Turney, Danielle & Ward, Adrian (2010) *Relationship-Based Social Work. Getting to the Heart of Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Saikka, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa (2012) Kuntoutuksen käytännöt Paltamon työllisyyskokeilussa. Toimijuuden tukeminen ammatillisessa ja sosiaalisessa kuntoutuksessa. *Kuntoutus* 4, 5–16.
- Snow, Davis A. (2001) Extending and Broadening Blumer's Conceptualization of Symbolic Interactionism. *Symbolic Interaction* 24 (3), 367–377.
- Stauber, Barbara & Walther, Andreas (2002) Misleading Trajectories as Transition Dilemmas of Young Adults. Teoksessa Walther, Andreas & Stauber, Barbara et al. (toim.) *Misleading Trajectories. Integration Policies for Young Adults in Europe?* An EGRIS Publication. Opladen: Leske+Budrich, 11–18.
- Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (1997) Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 72–95.
- Suutari, Minna (2002) *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26.
- Särkelä, Antti (2001) *Välittäminen ammattina*. Tampere: Vastapaino.
- Veijola, Soile (1997) Modaalisia suhteita pelissä ja keskustelussa. Teoksessa Pekka Sulkunen & Jukka Törrönen (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus, 129–152.
- Väyrynen, Sanna (2009) Nuorten kokemuksia huumeiden käyttöön puuttumisesta. Teoksessa Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 96, 107–123.

Tiivistelmä

Tarja Juvonen

Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen – nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä

Tutkimus tarkastelee syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentumista aikuisuuden kynnyksellä. Tutkimuksen lähtökohtana on, että nuoruus on elämänvaihe, johon kytkeytyy monia myöhempään elämänkulkuun vaikuttavia valintoja ja ratkaisuja, kuten irrottautuminen lapsuudenkodista ja itsenäisen asumisen aloittaminen, taloudellisen riippumattomuuden hankkiminen, koulutus- ja työurasta päättäminen sekä perheen perustaminen. Nuoruuteen kuuluu olennaisesti autonomian ja paikan löytäminen aikuisten maailmasta ja sen sosiaalisesta järjestyksestä. Tätä tutkimusta motivoi huomio siitä, että mikäli nuori epäonnistuu näissä tavoitteissa, hänet helposti luokitellaan ei-aikuiseksi, ja hän samalla pettää yhteiskunnan ikä- ja elämänvaiheisiin liittyvät odotukset. Nuori jää täysivaltaisen kansalaisuuden ulkopuolelle. Erityisen haastavaksi aikuistuminen muodostuu haavoittavissa oloissa eläville nuorille, jotka eivät koe olevansa valmiita tai kykeneviä tekemään elämäänsä koskevia päätöksiä. Valinnat saattavat myös kohdistua vaihtoehtoihin, jotka ovat nuoren kannalta epätydyttäviä tai vaikeasti hahmotettavia.

Tutkimus lähestyy nuoren toimijuutta relationaalisesta näkökulmasta korostaen näin toimijuuden sosiaalista ja kontekstuaalista lähtökohtaa yksilökeskeisen sijaan. Relationaalisuuden näkökulmasta käsin nähtynä autonominen toimijuus rakentuu ihmisten välisissä suhteissa ja syvissä keskinäisissä riippuvuuksissa. Yksilöllisyyden ja riippumattomuuden painottaminen voikin johtaa itse toimijan kannalta yksinäisyyden ja epävarmuuden kokemuksiin sekä elämän suorittamiseen ilman todellista sisältöä. Myös auttamistyössä on tärkeää huomioida, että ihmisten ja erityisesti nuorten hyvinvointi riippuu merkittävässä määrin yksilöiden kyvystä liittyä toisiin ihmisiin. Suhteiden puuttuminen ja yksinäisyys leimaavat monen syrjäytyneen ja vähäosaisen elämää. Relationaalisuus on erityisen ilmeistä silloin, kun suhteita ei ole.

Tämän konstruktionistiseen tieteenfilosofiaan sekä narratiiviseen tutkimusperinteeseen kytkeytyvän tutkimuksen kontekstina on etsivä

työ sekä laajemmin käsitettynä se palveluverkosto, jossa nuoria pyritään auttamaan. Tutkimusaineisto koostuu vuonna 2001 kerätyistä katutyöhön liittyvistä asiakirjoista ja työryhmän kehittämispäivien taltioinneista sekä vuosina 2010–2011 tehdyistä etsivässä työssä kohdattujen nuorten haastatteluista, työryhmän fokusryhmäkeskusteluista sekä asiointikäyntien nauhoituksista. Tutkimukseen kuuluvissa neljässä tieteellisessä artikkelissa on hyödynnetty sisällönanalyysejä sekä narratiivista metodologiaa (voice-centered relational method), joiden avulla on analysoitu kontrollin, autonomisen toimijuuden rakentumisen sekä nuorten täytymisen teemoja. Artikkeleista ensimmäinen käsittelee etsivään työhön liittyviä kontrollin elementtejä. Toimijuuden teema ja siihen kytkeytyvä relationaalisuus läpäisevät kolmea seuraavaa artikkelia. Toisessa ja kolmannessa artikkelissa tutkitaan nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista, ensiksi jännitteissä auttamis- ja viranomaistyön kohtaamisissa ja sen jälkeen itsenäisen asumisen haasteiden näkökulmasta. Neljännessä artikkelissa jäsennetään nuorten toimijuuden rakentumista kulttuuristen odotusten ja erityisesti nuorten täytymisen näkökulmasta.

Tutkimuksen yhteenvetoluvussa on artikkeleiden tulosten pohjalta vastattu kahteen tutkimuskysymykseen: miten nuorten autonominen toimijuus rakentuu sosiaalisen kontrollin, ammatillisen tukemisen ja nuorten täytymisen jännitteissä sekä miten relationaalisuus kytkeytyy osaksi nuorten autonomisen toimijuuden rakentumista? Tutkimustuloksista ilmenee, että erityisesti syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentumista kehystävät erilaiset yhteiskunnalliset rakenteet ja palvelujärjestelmät. Autonomisimmankin yksilön ”täytyy” ja häneen kohdistetaan niin yhteiskunnallista kuin sosiaalisten suhteiden mukanaan tuomaa kontrollia. Niin kontrolli kuin kulttuurisesti määrittynyt täytyminenkin voidaan määritellä tekijöiksi, jotka ilmaisevat vapaudesta ja valinnoista muodostuvan toimijuuden rajat. Syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret joutuvat auttamistyön piirissä ollessaan neuvottelemaan useiden yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa oman autonomiansa ja valinnanmahdollisuuksiensa rajoista sekä vastaamaan vahvemman toimijuuden odotukseen.

Nuorten kokemus toimijuudestaan sekä paikastaan maailmassa riippuu osaltaan sosiaalisista kiinnikkeistä, suhteista sekä erilaisista resursseista, joita heillä on käytössään. Etsivässä työssä kohdattavien nuorten toimijuuden vahvistamisessa tarvitaan pitkäaikaista kumppanuutta ja tukea,

jotta haastava ja täytymisen raamittama siirtymä aikuisuuteen onnistuisi. Etsivän työn vuorovaikutus, osapuolten kohtaaminen tai kohtaamattomuus on merkityksellistä. Auttamistyön toimijoilla on valtaa ulottua syvälle nuorten elämään, vaikuttaa heidän käsityksiinsä omasta itsestään ja merkityksestään. Ulkoapäin tulevat pakot tai ilman nuoren osallisuutta tehdyt ratkaisut eivät lisää nuoren itseymmärrystä tai autonomista toimijuutta, jotka kuitenkin ovat merkittäviä hyvän elämän määrittäjiä, käsitettiinpä hyvä elämä sitten miten tahansa.

Sammandrag

Tarja Juvonen

Social kontroll, skör självständighet – hur ungas aktörskap byggs upp i uppsökande arbete

Avhandlingen undersöker marginaliserade unga och unga som riskerar att marginaliseras och hur deras aktörskap utvecklas på tröskeln till vuxenlivet. Ungdomen är ett skede med många val och beslut som påverkar hur livet ter sig längre fram. Det är då man frigör sig från barndomshemmet, bor på egen hand för första gången, blir ekonomiskt oberoende, inleder sin studie- eller arbetskarriär och bildar familj. En viktig del av ungdomsåren är att bli självständig och hitta sin plats i vuxenvärlden och vuxenvärldens sociala ordning. En ung person som inte lyckas med detta blir ofta kategoriserad som icke-vuxen och sviker samtidigt samhällets förväntningar på vad man borde ha uppnått vid en viss ålder eller i ett visst skede av livet. Den unga blir inte en fullvärdig medlem i samhället. Att bli vuxen är särskilt problematiskt för unga som lever i sårbara förhållanden och som inte upplever att de är färdiga eller kapabla att fatta beslut om sina liv. Valen kan också stå mellan alternativ som är otillfredsställande eller svåra att greppa för de unga.

Undersökningen närmar sig de ungas aktörskap ur ett relationellt perspektiv, med fokus på den sociala och kontextuella utgångspunkten för aktörskap istället för den individualistiska. Det relationella perspektivet är kopplat till självständigt aktörskap framförallt i och med att självständigheten kommer till uttryck endast i relationer med andra människor och under ömsesidiga beroendeförhållanden. Aktörskap med fokus på individualism och oberoende kan leda till ensamhet och en känsla av osäkerhet och till att livet blir en prestation utan verkligt innehåll. Det är också viktigt att man i det hjälpande arbetet beaktar att individens välmående i hög grad är beroende av förmågan att knyta an till andra människor. Ensamhet och avsaknad av relationer kännetecknar många utslagna och fattigas liv. Relationaliteten är särskilt uppenbar om människan saknar relationer.

Undersökningen har kopplingar till konstruktivistisk vetenskapsfilosofi och narrativ forskningstradition, och behandlar det uppsökande arbetet

och mer allmänt nätverket av myndighetstjänster som försöker hjälpa ungdomar. Forskningsmaterialet består av dokument från gatuarbete insamlade år 2001, upptagningar från arbetsgruppens utvecklingsdagar, intervjuer från 2010–2011 med unga som omfattas av det uppsökande arbetet, arbetsgruppens fokusgruppsamtal och upptagningar av kundbesök. I de fyra vetenskapliga artiklarna som ingår i avhandlingen används innehållsanalys och den narrativa metoden (*voice-centered relational method*) i analysen av teman som kontroll, uppbyggande av självständigt aktörskap och vad som förväntas av de unga, dvs. ”måsten”. Den första artikeln behandlar inslagen av kontroll i det uppsökande arbetet. De tre övriga artiklarna genomsyras av temat aktörskap och relationalitet. Den andra och tredje artikeln undersöker hur de ungas självständiga aktörskap byggs upp, först i spänningsfyllda möten med det hjälpande arbetet och myndighetsverksamheten, och sedan med fokus på svårigheterna med självständigt boende. Den fjärde artikeln kartlägger hur de ungas aktörskap byggs upp i relation till kulturella förväntningar och i synnerhet till de ”måsten” som gäller ungdomar.

Det sammanfattande kapitlet svarar utgående från resultaten i artiklarna på två forskningsfrågor: Hur byggs de ungas självständiga aktörskap upp i spänningsfältet av social kontroll, professionell stöd och de ”måsten” som gäller alla ungdomar, och hur är relationalitet kopplat till uppbyggandet av de ungas självständiga aktörskap? Forskningsresultaten visar att olika samhällsstrukturer och myndighetstjänster ger ramarna för uppbyggandet av aktörskapet i synnerhet hos marginaliserade unga och unga som riskerar att marginaliseras. Även de mest självständiga individer omfattas av de ”måsten” och den kontroll som såväl samhället som sociala relationer för med sig. Både kontrollen och kulturella ”måsten” kan anses uttrycka gränserna för ett aktörskap som består av frihet och val. Marginaliserade unga och unga som riskerar att bli marginaliserade måste, när de omfattas av det hjälpande arbetet, förhandla med flera samhällsaktörer om gränserna för den egna självständigheten och de egna valmöjligheterna och svara på förväntningarna på ett starkare aktörskap.

De ungas erfarenhet av aktörskap och sin plats i världen beror till en del på deras sociala relationer och vilka resurser de har tillgång till. För att stärka aktörskapet hos unga i det uppsökande arbetet krävs långvarigt samarbete och stöd. Då kan övergången till vuxendomen lyckas, trots att den är utmanande och fylld av ”måsten”. Interaktionen, om parterna möts

eller inte kan mötas, är viktig i det uppsökande arbetet. De som arbetar med att hjälpa unga har makt att påverka deras liv och deras uppfattning om sig själva och sin betydelse. Tvång och beslut som fattas utan de ungas medverkan stärker varken deras självinsikt eller självständiga aktörskap, två faktorer som är viktiga i varje definition på ett gott liv.

Abstract

Tarja Juvonen

Social control and fragile autonomy: The construction of adolescents' agency in outreach youth work

This doctoral dissertation examines the construction of agency among young people on the threshold of adulthood who are, or risk being, socially excluded. Adolescence involves many choices and decisions that impact later life, such as leaving the parental home and transitioning to independent living, establishing financial independence, making decisions about education and careers, and starting a family. An essential part of adolescence is the pursuit of autonomy and finding one's place in the adult world and its social order. Adolescents who cannot attain these goals are easily rejected as non-adults who fail to meet social expectations for different age groups and life stages. This rejection has the effect of excluding them from full citizenship. Emerging adulthood is particularly challenging for adolescents living in vulnerable circumstances who feel they are not yet ready or able to make decisions about their life. The choices they must make may also involve options that adolescents find dissatisfactory or difficult to handle.

This dissertation explores young people's agency from a relational perspective, emphasising the social and contextual basis of agency rather than its individualist foundation. The relational perspective relates to autonomous agency primarily because the construction of autonomy can require the context of human relationships and mutual dependency. In contrast, an emphasis on agency that stresses individuality and independence may engender feelings of loneliness and insecurity as well as of going through the motions of a life with no true sense of meaning. People who work with and support adolescents should also bear in mind that wellbeing depends substantially on the ability of individuals to connect with others. A lack of relationships and a feeling of loneliness characterise the lives of many socially excluded and disadvantaged people. The relational perspective is particularly obvious among those without relationships.

This dissertation employs a constructionist philosophy and a relational viewpoint. It focuses on outreach work and, more broadly, the service

network that strives to help young people. The research data comprise documents from 2001 on street-based youth work, recordings from the development seminar of a working group, interviews with young people encountered during outreach work in 2010 and 2011, the working group's focus group discussions and recorded client visits. The four scientific articles included in the dissertation use content analysis and the voice-centred relational method to consider the themes of control, the construction of autonomous agency and the concept of having-to as it pertains to young people. The first of the articles discusses elements of control in outreach work. The three other articles explore the theme of agency and the associated relational perspective. The second and third articles examine the construction of young people's autonomous agency, first in tense meetings with outreach workers and the authorities, and then from the perspective of the challenges of independent living. The fourth article analyses the construction of adolescents' agency from the viewpoint of cultural expectations, particularly the concept of having-to.

The results of the articles inform the concluding section, which addresses the two research questions: How is the autonomous agency of young people constructed in the tense relationship of social control, professional support and having-to, and how is the relational approach connected to the construction of young people's autonomous agency? The results demonstrate that various social structures and service systems provide a framework for the construction of agency, particularly among young people who are or risk being socially excluded. Even the most autonomous individual must deal with certain "have-to's" and is the subject of control through both societal and social relationships. Both control and culturally defined having-to are factors that define the limits of agency based on freedom and choices. As clients of outreach work, adolescents who are or risk being socially excluded must negotiate with various societal representatives about the limits of their autonomy and range of choices and must respond to the expectation of stronger agency.

Young people's experience of their agency and place in the world depends partly on social ties, relationships and the various resources available to them. Strengthening the agency of young people encountered through outreach work requires long-term partnership and support to help them succeed in the challenging transition to adulthood, which is limited by having-to. Interaction in outreach work, the parties' meetings

or failures to meet each other, plays an important role. Those involved in such work have the power to profoundly affect young people's lives as well as their ideas of themselves and their significance. External compulsion or decisions made without the adolescents' contribution do not improve their self-understanding or autonomous agency, which are important to any definition of a good life.

Miten nuorten autonominen toimijuus rakentuu sosiaalisen kontrollin, ammatillisen tukemisen ja nuorten täytymisen jännitteissä? Mitä relationaalisuus tarkoittaa tässä yhteydessä?

Tämä tutkimus tarkastelee etsivän nuorisotyön problematiikkaa, sen yhtä aikaa metodisia ja käytännöllisiä ongelmia. Tutkimuksen lähtökohtana on nuorten samaan aikaan hauras ja vahva toimijuus, ja sitä motivoi huomio nuoria auttamaan pyrkivän sosiaalityön olemuksellisesta kaksinaisuudesta: yhtäältä nuori tarvitsee tukea, mutta toisaalta tuki pitää sisällään kontrollin, joka ei itsestään selvästi edistä autonomisen toimijuuden kehittymistä vaan voi rajoittaa sitä. Laaja tutkimusaineisto koostuu muun muassa etsivässä työssä kohdattujen nuorten ja etsivää työtä tekevien haastatteluista.

”Tutkimuksen tärkein ansio on sen teoreettinen vahvuus ja innovatiivisuus: orastavaan aikuisuuteen, toimijuuteen ja täytymiseen liittyvät keskustelut ja tulokset ovat korkeatasoisia ja avaavat sosiaalityön tutkimukseen kokonaan uusia uria. Tutkimus osallistuu kuin huomaamattaan myös niihin moniin keskusteluihin, joita käydään ajankohtaisista yhteiskuntapoliittisista avainkäsitteistä, kuten kansalaisten valinnat, velvollisuudet ja oikeudet.”

– Professori Kirsi Juhila, Tampereen yliopisto

Nuorisotutkimusverkosto
Nuorisotutkimusseura
ISBN 978-952-7175-37-8
ISSN 1799-9227
KI 37.23

